

UNIVERZITA V NOVOM SADE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
JAZYK A LITERATÚRA

BIBLICKÁ FRAZEOLÓGIA V SLOVENSKOM A SRBSKOM JAZYKU

DIZERTAČNÁ PRÁCA

Školiteľka:
doc. Dr. Jasna Uhláriková

Kandidátka:
Msr. Anna Margaréta Valentová

Nový Sad 2020

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET
JEZIK I KNJIŽEVNOST

BIBLIJSKA FRAZEOLOGIJA U SLOVAČKOM I SRPSKOM JEZIKU

DOKTORSKA DISERTACIJA

Mentorka:
Doc. dr Jasna Uhlarik

Kandidatkinja:
msr Anna Margareta Valent

Novi Sad, 2020. godine

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Anna Margareta Valent
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Doc. dr Jasna Uhlarik, docent za užu naučnu oblast slovakistika
Naslov rada: NR	Biblická frazeológia v slovenskom a srbskom jazyku (Biblijska frazeologija u slovačkom i srpskom jeziku)
Jezik publikacije: JP	slovački

Jezik izvoda: JI	srpski, engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Republika Srbija
Uže geografsko područje: UGP	AP Vojvodina
Godina: GO	2020.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	

Fizički opis rada: FO	(broj poglavlja / stranica / slika / grafikona / referenci / priloga) Disertacija sadrži: Uvod; 9 poglavlja; Zaključak; Spisak izvora (17 izvora i 5 kontrolnih izvora); Spisak referenci (broj referenci je 103); Spisak skraćenica biblijskih knjiga; 1 prilog; 13 tabela; 16 grafikona. Ukupno 202 stranice.

Naučna oblast: NO	Slovakistika
Naučna disciplina: ND	Lingvistika
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Frazeologija, biblijska frazeologija, biblijski frazemi, slovački jezik, srpski jezik
UDK	811.162.4'373.7:811.163.41'373.7]:27-23(043.3)
Čuva se: ČU	FILOZOFSKI FAKULTET, Centralna Biblioteka
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	Predmet istraživanja disertacije je slovačka i srpska biblijska frazeologija. Čini je skup frazema koji proizilaze iz Biblije. Osnovni cilj istraživanja je bilo formiranje fonda maksimalnog broja slovačkih i srpskih biblijskih frazema i paremija ekscerpiranjem materijala iz relevantnih izvora, utvrđivanje njihovih sličnosti i razlika, odnosno kontrastivna analiza sa kvantitativnog, stukturano-komponencijalnog, leksičkog i semantičkog aspekta. Sa tim ciljem je u radu primenjena kvalitativno-kvantitativna, kontrastivna, eksplanatorna i deskriptivna metoda. Analizom je obuhvaćeno više od 2500 biblijskih frazeoloških jedinica. Sa ciljem provere poznavanja prikupljenih frazema kod slovačko-srpskih dvojezičnih govornika svih uzrasnih kategorija je sprovedena i anketa formirana u skladu sa opštim teorijskim

	definisanjem i podelom biblijskih frazema, kao i pažljivim izborom jedinica s obzirom na kontrastivni aspekt rada. Poseban fokus je i na primeni moralnog i vaspitno-obrazovnog aspekta biblijskih frazema.
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	21. 6. 2018. g.
Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	predsednik: član: član:

UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF PHYLOSOPHY

KEY WORD DOCUMENTATION

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Doctoral thesis
Author: AU	Anna Margareta Valent
Mentor: MN	Doc. dr Jasna Uhlarik, assistant professor of slovakistics
Title: TI	Biblical Phraseology in Slovakian and Serbian Language
Language of text: LT	Slovak
Language of abstract: LA	Serbian, English
Country of publication: CP	Republic of Serbia

Locality of publication: LP	AP Vojvodina
Publication year: PY	2020
Publisher: PU	
Publication place: PP	

Physical description: PD	Doctoral thesis consist of: Introduction; 9 chapters; Conclusion; Sources (17 sources and 5 control sources); Bibliography (103 references); A list of Bible book abbreviations; 1 attachment; 13 tables; 16 graphs. A total of 202 pages.
Scientific field SF	Slovak Studies
Scientific discipline SD	Linguistics
Subject, Key words SKW	Phraseology, Biblical phraseology, Biblical idioms, Slovak language, Serbian language

UC	811.162.4'373.7:811.163.41'373.7]:27-23(043.3)
Holding data: HD	
Note: N	
Abstract: AB	The subject of research of this dissertation is the Slovak and Serbian biblical phraseology. It consists of a set of phrasems derived from the Bible. The main purpose of the research was to form a fund of a maximum number of Slovak and Serbian biblical phrasems and paremies by excerpting materials from relevant sources, by determining their similarities and differences, i.e. the contrastive analysis from a quantitative, structural and componential, lexical and semantic aspect. To this end, the qualitative-quantitative, contrastive, explanatory and descriptive method was applied in the paper. We analysed almost 2500 biblical phraseological units. In order to check the knowledge of the collected phrasems in Slovak-Serbian bilingual speakers of all age categories, a survey was conducted in accordance with the general theoretical definition and division of biblical phrases, as well as through a careful selection of units with regard to the contrasting aspect of the work. A special focus was placed on the application of the moral and educational aspects of biblical phrasems.

Accepted on Scientific Board on: AS	June 21, 2018
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	president: member: member:

Dizertačná práca *Biblická frazeológia v slovenskom a srbskom jazyku* je parciálnym výsledkom a individuálnym výstupom z republikového projektu *Diskurzy menšinových jazykov, literatúr a kultúr v juhovýchodnej a strednej Európe* (číslo projektu: 178017), ktorý financuje Ministerstvo osvet, vedy a technologického rozvoja Republiky Srbsko.

OBSAH

ÚVOD.....	14
Predmet, ciele a metódy výskumu, výskumná vzorka a teoreticko-metodologické východiská.....	16
Štruktúra práce	18
Očakávané výsledky, ich vedecký prínos a uplatnenie	19
1. FRAZEOLÓGIA.....	20
1.1. Teoretické východiská.....	20
1.1.1. Základná jednotka frazeológie.....	21
1.1.1.1. Pomenovanie základnej jednotky frazeológie.....	21
1.1.1.2. Podstata a funkcia frazeologickej jednotky.....	22
1.1.1.3. Štruktúrne vlastnosti frazeologickej jednotky.....	24
1.1.2. Členenie jednotiek.....	26
1.1.3. Vzťah základných paremiologických útvarov a frazeológie	29
2. BIBLICKÁ FRAZEOLÓGIA.....	30
2.1. Členenie súboru biblických frazém.....	32
3. EKVIVALENTNOSŤ FRAZÉM	37
4. VÝBER VÝSKUMNEJ VZORKY A PRAMENE	41
5. ZAPISOVANIE FRAZÉM.....	42
6. PRIEBEH A FÁZY EXCERPOVANIA, SPRACOVANIA A ANALÝZY VÝSKUMNEJ VZORKY.....	44
6.1. Určenie predmetu výskumu	44
6.2. Zhromažďovanie literatúry.....	44
6.3. Štúdium literatúry.....	44
6.4. Určenie hraníc výskumnej vzorky.....	44
6.5. Excerptovanie výskumnej vzorky	45
6.6. Výskyt vyexcerptovaných frazém v Biblii a určovanie ich miesta v slovenskom a srbskom preklade Biblie.....	46

6.6.1. <i>Frazémy mylne evokujúce biblickú motiváciu</i>	48
6.7. Klasifikácia excerptovaných frazém	49
6.8. Analýza a spracovanie výskumnej vzorky	50
7. ANALÝZA VÝSKUMNEJ VZORKY	51
7.1. Výsledky kvantitatívnej analýzy výskumnej vzorky	51
7.1.1. <i>Zoskupenie slovenských a srbských biblických frazém podľa ekvivalentnosti</i>	53
7.2. Štruktúrne vlastnosti biblických frazém.....	57
7.3. Lexikálne zloženie biblických frazém a ich motivácia	59
7.4. Klasifikácia biblických frazém do frazeosémantických polí	71
7.4.1. <i>Rady, výstrahy, napomenutia</i>	74
7.4.2. <i>Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy</i>	81
7.4.3. <i>City a psychofyzické stavy človeka</i>	91
7.4.4. <i>Schopnosti človeka</i>	96
7.4.5. <i>Psychické vlastnosti človeka</i>	97
7.4.6. <i>Fyzické vlastnosti človeka</i>	102
7.4.7. <i>Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie</i>	104
7.4.8. <i>Činnosti, aktivity a správanie sa človeka</i>	114
7.4.9. <i>Časové a priestorové vzťahy</i>	121
8. MORÁLNY A VÝCHOVNÝ ASPEKT BIBLICKÝCH FRAZÉM.....	126
9. ZISŤOVANIE POROZUMENIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE SLOVENSKEHO A SRBSKEHO JAZYKA U VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV	142
10. ZÁVER	167
11. ZDROJE.....	177
11.1. Kontrolné zdroje.....	178
12. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	179
13. ZOZNAM SKRATIEK BIBLICKÝCH KNÍH PODĽA EVANJELICKÉHO KÁNONU	188
14. PRÍLOHA	191

ÚVOD

S Bibliou žije obyvateľstvo Európy už vyše dvanásť storočí a jej vplyv na národy a ich jazyky môžeme sledovať v rôznych životných sférach.

Okrem toho, že sú dôležitou súčasťou duchovnej koncepcie kultúry národov a ich identity, pre Slovákov kresťanstvo a Biblia v minulosti zohrali dôležitú úlohu nielen počas formovania spisovného jazyka, ale pre časť príslušníkov tohto národa predstavovali najväčšiu oporu v časoch ohrozeného prežitia. Skutočnosťou je, že Slovákom počas sťahovania na Dolnú zem najčastejším sprievodcom do nového domova bola práve Biblia – duchovný poklad, ktorý im pomáhal, aby si zachovali svoju evanjelickú vieru, materinský jazyk a slovenskú identitu (Hnilica, 1998: 89). Po príchode na Dolnú zem, kde sa nasťahovali, stretli iné národy, s príslušníkmi ktorých spolunažívajú dodnes. Najsilnejšie na nich vplýval srbský národ, s ktorým majú najintenzívnejšie kontakty. Väčšine Slovákov na tomto území sa podarilo zachovať si svoju slovenskosť so všetkými kultúrnymi tradíciami a jazykom a to vo veľkej miere vďaka viere a cirkevným tradíciám. (Hnilica, 1998).

Kresťanské náboženstvo v značnej miere vplývalo aj na srbský národ. Jazyk Biblie zohral dôležitú úlohu počas formovania spisovného jazyka srbského národa, ktorý sa väčšinou hlási k pravoslávnenému vierovyznaniu. Pravoslávie sa u Srbov, viac od iných foriem kresťanstva, stalo národnou charakteristikou (Petrović, 1999: 7) a vplyv náboženstva, ako aj tradícií Srbskej pravoslávnej cirkvi si možno všimnúť nielen v rámci profánnych každodenných praktík príslušníkov srbského národa. Na Svätom písme si Srbi budovali písomnosť, literatúru, jazyk, ktorým dnes hovoria, duchovnosť, umenie, kultúru a dejiny (Maršal, 2009: 151).

Veľký vplyv tejto knihy však necharakterizoval iba minulé časy. Ako „knihá kníh“ Biblia aj dnes vplýva na životy ľudí, jazyky a literatúry mnohých národov, aj dnes predstavuje „východiskovú literárnu, lingvistickú a kulturologickú bázu“ (Matol'áková, 2014a), z ktorej sa čerpá v rôznych kontextoch na globálnej úrovni. Aj keď mnohé biblizmy stratili svoj primárny význam a prešli „z náboženskej sféry do profánnej komunikačnej oblasti“ (Matol'áková, 2014b), biblické obrazy predstavujú súčasť lexiky

všetkých moderných jazykov a alúzie na Bibliu sú prítomné v každodennom kontexte. Tieto tvrdenia dokazuje aj frazeologický materiál slovenského a srbského jazyka.

Frazeológia odráža kultúrne dedičstvo jedného národa a jeho hodnotenie rôznych životných situácií a v tom rámci ukazuje aj na kresťanské chápanie života a rešpektovanie kresťanských mravných noriem, dôveru v Božiu pomoc a v Božiu spravodlivosť (Habovštiaková, 1993: 143). Jedným zo základných princípov frazeológie je práve jej „zakotvenosť v kresťanskom chápaní morálneho profilu a konania človeka“ (tamže), no aj napriek tomu záujem o výskum Biblie (v lingvistike o výskum jej jazyka) nedávno prežil obdobie sociálneho a politického tlaku. Možno preto sledovať niekoľkoročnú prestávku v jej výskume. Avšak, v poslednom období rastie záujem o analýzu náboženských elementov v lingvistike, predovšetkým v rámci výskumu spoločného európskeho dedičstva a analýza biblickej frazeológie sa realizuje v národných, ako aj nadnárodných reláciách, respektíve konajú sa analýzy v rámci národnej aj kontrastívnej frazeológie.

Aj keď sa frazeológovia v určitých jazykoch aktívne zaoberajú výskumom tejto problematiky, faktom je, že frazémy z tejto skupiny v európskych jazykoch nie sú identické, preto je potrebný ich ďalší výskum. Napriek presvedčeniu, že biblické frazémy sú medzinárodné, lingvisti častejšie tvrdia práve opak. Každý jazyk je iný a má vlastnosti charakteristické iba preň. Výber biblických tém, ktoré sú základom frazém, sa tiež rozlišuje a v tom sa odráža národná špecifickosť každého jazyka (Stěpanova, 2009: 110). Určitý počet biblických frazém je spoločný všetkým európskym jazykom, no niektoré sú charakteristické iba pre konkrétny jazyk a odrážajú nielen jeho kultúrne dedičstvo, ale aj špecifikum jeho lexikálno-gramatického systému (Stěpanova, 2009: 117–118). V tom zmysle biblické frazémy tiež môžu predstavovať základ pre utvrdzovanie existencie alebo neexistencie spoločných jazykových vzorcov na vyjadrovanie určitých pohľadov na svet a to je jedným z dôvodov, prečo je potrebné zintenzívniť ich výskum.

Výskumom frazeologického materiálu biblického pôvodu sa v posledných desaťročiach aktívne zaoberá ruská frazeologická škola, ktorá v minulosti mala a ešte stále má najväčší vplyv na slovenskú a srbskú frazeológiu. Na Slovensku sa určitá skupina frazeológov už niekoľko rokov zaoberá problematikou biblickej frazeológie, kým v Srbsku sa záujem o túto skupinu frazém ešte len dostáva do popredia. Srbskí lingvisti

sú viac sústredení na frazémy s náboženskými komponentmi a lexémami so sakrálnym významom, kým biblické frazémy ešte len začínajú byť predmetom ich výskumu v pravom slova zmysle. Všimli sme si aj rozdiel vo fókuse výskumu slovenských a srbských lingvistov. Kým srbskí sa vo väčšej miere sústreďujú na zdroje, pôvod, štruktúru a sémantiku biblických frazém, slovenskí lingvisti sa zaoberajú ich detailnou klasifikáciou na základe lexikálnych a semantických komponentov, ich aktívnym použitím v komunikácii a poznaním frazeologickej motivácie.

Keď ide o rozvoj frazeológie ako jazykovednej disciplíny v rámci vojvodinskej slovakistiky, J. Uhláriková si všíma, že skôr korešponduje s rozvojom srbskej, než slovenskej frazeológie, ktorá sa vyvíja na Slovensku (2016b: 16). Uhláriková ďalej konštatuje, že sa „otázky z frazeológie vo vojvodinskej slovakistike neprejavovali ako naliehavé“ (tamže). Vojvodinskí slovakisti sa venovali najčastejšie problémom, ktoré boli priamo späté so zachovaním slovenského, predovšetkým slovenského spisovného jazyka na tomto území. Avšak, vzhľadom na to, že frazeológia predstavuje zdroj rekonštrukcie jazykového obrazu sveta, resp. odráža materiálnu a duchovnú kultúru jedného národa a svedčí o situácii, v ktorej sa jej hovoriaci nachádzajú (Mršević-Radović, 2008: V–VI), výskum biblickej frazeológie slovenského a srbského jazyka môže poukázať nielen na presvedčenia, duchovnú kultúru a hodnoty, na ktorých si Slováci a Srbi zakladali a zakladajú svoj život, ale aj na vzťah, respektíve na podobnosti a rozdiely medzi náboženským a jazykovým fenoménom v týchto dvoch jazykoch.

Predmet, ciele a metódy výskumu, výskumná vzorka a teoreticko-metodologické východiská

Predmetom nášho výskumu bola slovenská a srbská biblická frazeológia.

Naším cieľom bolo porovnaním teoretických výskumov slovenských a srbských lingvistov ponúknuť prehľad existujúcich stanovísk o tejto skupine frazém. Poukázaním na určité rozdiely v procese frazeologizácie biblických obrazov a tém v týchto dvoch jazykoch zdôrazňujeme význam a potrebu ich výskumu. V tom zmysle upriamujeme pozornosť aj na možnosti uplatnenia výsledkov získaných kontrastívnym výskumom

biblickej frazeológie slovenského a srbského jazyka. Zmieňujeme sa aj o konkrétnych príkladoch využitia biblických frazém poukazujúc na ich morálny a výchovno-vzdelávací aspekt.

Základným cieľom nášho výskumu bolo formovať fond slovenských a srbských biblických frazém a parémií s maximálnym počtom jednotiek v ich spisovnej podobe, analyzovať a opísať ho a v konečnom zmysle podať kontrastívnu analýzu výskumnej vzorky z kvantitatívneho, štruktúrno-komponentového, lexikálneho a sémantického aspektu. Uplatnili sme pritom kvalitatívno-quantitatívnu, konfrontačnú, explanačnú a deskriptívnu metódu.

Do výskumnej vzorky sme sa rozhodli zahrnúť všetky frazémy, ktoré sa v Biblii nachádzajú, resp. aj tie, ktoré ňou nie sú motivované (o tejto skupine frazém viac píšeme v kapitole 2.1 *Členenie súboru biblických frazém*). S cieľom zmenšiť percento chýb a získať maximálny počet frazém, ktoré možno dokumentovať Písmom svätým, sme do vzorky zahrnuli aj paremiologický materiál a to príslovia a porekadlá. Detailne sa o tomto procese zmieňujeme v kapitole 6. *Priebeh a fázy excerptovania, spracovania a analýzy výskumnej vzorky*.

Analyzovanú vzorku, biblické frazémy a parémie, sme vyexcerpovali z frazeologických a lexikografických slovníkov, z monografií slovenského a srbského jazyka, ako aj z ostatných jazykových príručiek konzultujúc pritom kontrolné korpusy. Analyzovaných bolo 1193 slovenských a 1285 srbských frazém, spolu 2478 frazém. S cieľom zachovať vyhovujúcu prehľadnosť zdroj neuvádzame za každou jednotkou, ale v ich úplnom zozname na konci práce.

V zmysle stanovených cieľov v práci vychádzame zo štúdií slovenských a srbských frazeológov, v ktorých sa pozornosť venuje tejto skupine frazém. Keď ide o slovenské výskumy, opierali sme sa predovšetkým o tie, ktoré zrealizovali J. Mlacek, F. Miko, D. Baláková, J. Skladaná a iní. Teoretickým základom srbskej frazeológie nám boli výskumy D. Mrševićovej-Radovićovej, V. Ružićovej, N. Vulovićovej a iných.

Jedným z cieľov nášho výskumu bolo aj zistiť mieru porozumenia a podobu poznania skúmaných slovenských a srbských biblických frazém u hovorcov oboch jazykov, resp. v úže vojvodinských Slovákov, ktorí sú bilingválnymi hovorcami

slovenského a srbského jazyka. Na dosiahnutie daného cieľa bola použitá dotazníková metóda.

Dotazník bol formovaný v súlade so všeobecným teoretickým vymedzením a diferenciaciou biblických frazém, ako aj pozorným výberom frazeologických jednotiek s dôrazom na kontrastívny charakter práce. Realizoval sa priamo v teréne, ako aj online, pričom bola vzorka respondentov pozorne kvantitatívno-kvalitatívne volená.

Štruktúra práce

Prvá časť práce je orientovaná na teoretické otázky týkajúce sa frazeológie všeobecne. V ďalších častiach sa pozornosť upriamuje na biblickú frazeológiu, ktorú tvorí rôznorodý súbor lexém, termínov a symbolov. Aj keď existujú definície, ktoré jasne vystihujú podstatu tejto problematiky, v praxi, resp. pri zaradovaní frazém do skupiny biblických sme si všimli jej rozličné pochopenie. S cieľom prispieť k vymedzeniu tejto skupiny frazém v prvej časti práce sa venujeme aj možným členeniam týchto jednotiek, zmieňujeme sa o niektorých problematických situáciách, ktoré súvisia so zaradovaním jednotiek do kategórie biblických, ako aj o ich možnom vyriešení.

V ďalších častiach sa zameriavame na zoskupenú výskumnú vzorku. Podávame tu výsledky získané jej kvantitatívnou analýzou, údaje o ekvivalentnosti vyexcerpovaných slovenských a srbských frazém a o ich štruktúrnych vlastnostiach, ďalej sa sústreďujeme na lexikálne zloženie a motiváciu analyzovaných frazém, ich triedenie do frazeosémantických polí a analýzu.

V poslednej časti sa venujeme niektorým konkrétnym príkladom využitia morálneho a výchovného aspektu biblických frazeologických jednotiek, ako aj výsledkom získaným zrealizovaným dotazníkom, ktorý hodnotil mieru porozumenia a podoby poznania slovenských a srbských biblických frazém u vojvodinských Slovákov.

Očakávané výsledky, ich vedecký prínos a uplatnenie

Zoskupenie, klasifikácia a analýza fondu biblických frazém v slovenskom a srbskom jazyku môže predstavovať bázu pre iné frazeologické výskumy, ako aj vhodný materiál pre zhotovenie lexikografických publikácií, slovníkov a príručiek pre vyučovanie frazeológie v školách. Výsledky sa môžu aplikovať vo vyučovacej praxi slovenského a srbského jazyka: na hodinách slovenského a srbského jazyka ako cudzieho, predovšetkým pri vyučovaní kultúry týchto jazykov, ako aj na hodinách teórie a praxe prekladu.

V súlade s jazykovo-kultúrnym aspektom frazeológie výsledky sa môžu uplatniť vo vzdelávacom procese oboch jazykov aj v zmysle etickej a morálnej výchovy žiakov. F. Miko si všíma, že v praxi, predovšetkým počas vyučovania jazyka, do popredia prichádza významný aspekt frazeológie, ktorý má vplyv na rozvíjanie osobnosti a týka sa jej morálnej sféry (Miko, 1989b: 11). Vzhľadom na to, že frazeológia reflektuje určitú životnú skúsenosť a kolektívnu pamäť mnohých generácií sa domnievame, že používanie frazém vo vzdelávacom procese, predovšetkým biblických, ktorých súčasťou je (vzhľadom na ich pôvod) posolstvo všeobecného dobra a tolerance, môže prispieť k formovaniu osobnosti žiakov a študentov. Prenášaním pozitívnych hodnôt, ktoré frazémy obsahujú, sa na hodinách môžu dosiahnuť rôzne výchovno-vzdelávacie ciele (*Kto do teba kameňom, ty do neho chlebom / Ko tebe kamenom, ti њega хлебom; Miluj svojho bližneho ako seba samého / Люби ближњегa свога као себе самога* a i.).

Výsledky získané skúmaním biblickej frazeológie sa môžu aplikovať v realizácii rôznych lingvistických cieľov, ale môžu predstavovať aj bázu pre výskumy v iných disciplínach, ktoré sa určitým spôsobom prelínajú s výskumom Biblie (psychológia, sociológia, filozofia, kulturológia, etnológia, teória prekladu) a ktoré môžu prispieť k skúmaniu národných špecifickostí, ktoré sa nachádzajú vo frazeologickom korpuse srbského a slovenského jazyka. Vzhľadom na to, že náboženstvo je dôležitou súčasťou duchovnej koncepcie kultúry, výsledky získané výskumom biblickej frazeológie môžu využiť aj bádatelia z oblasti teológie a teolingvistiky.

1. FRAZEOLÓGIA

Frazeológovia si vo svojich výskumoch už niekoľko desaťročí všímajú, že kvantitatívny a kvalitatívny rozvoj frazeológie je veľmi výrazný aj napriek tomu, že patrí medzi relatívne novšie lingvistické disciplíny (Mlacek, 2007a: 17). Bez ohľadu na to jej postavenie medzi jazykovými rovinami ešte stále nie je jednoznačne prijaté. V jej určení si možno všimnúť dva krajné póly: niektoré jazykovedné koncepcie vôbec neuvádzajú frazeológiu medzi jazykovednými disciplínami, iné ju vyčleňujú nielen ako osobitnú jazykovednú disciplínu, ale aj ako samostatnú základnú jazykovú rovinu (Mlacek, 1984: 11–12). Je tiež zaujímavé, že sa v systéme jazykových plánov ocitá na periférii (Miko, 1989a: 97), aj keď súvisí so všetkými.

Aj keď je frazeológia prítomná a prirodzená v každom jazyku, v minulosti sa jej nevenovala dostatočná pozornosť (Mlacek, 1984: 5). Na jej nedostatočnú preskúmanosť poukazujú aj bádania súčasných frazeológov. Podobne je to aj v slovenskej a srbskej frazeológii, na rozvoj ktorých najviac vplývala ruská frazeologická škola. Aj keď v poslednom období táto disciplína v oboch jazykoch, predovšetkým v slovenskom, prešla prudkým vývinom, nepriblížila sa štádiu rozvoja iných frazeologických škôl, napr. ruskej, nemeckej a i.

Slovenskí a srbskí lingvisti sa pri definovaní základných pojmov frazeológie zameriavali na iné aspekty danej problematiky. Možno si však všimnúť, že ich stanoviská sú v niektorých prípadoch totožné, pokiaľ na určité javy sa pozerajú inak.

1.1. Teoretické východiská

Podľa Mlacka pomenovanie *frazeológia* označuje 1. súhrn všetkých frazeologických jednotiek, 2. náuku o frazeologických jednotkách ako špecifickú časť jazykovedy a 3. spôsob vyjadrovania jednotlivca alebo spôsob vyjadrovania v istom odvetví (Mlacek, 1984: 9). Podobne je frazeológia definovaná aj vo *Frazeologickej terminológii* (1995). Je to 1. lingvistická disciplína skúmajúca všetky stránky frazém, 2.

súhrn všetkých frazeologických jednotiek v jazyku a 3. vo voľnom vyjadrení aj spôsob vyjadrovania sa jednotlivca alebo spôsob vyjadrovania sa charakteristický pre nejaký odbor (Mlacek–Ďurčo, 1995: 31–32).

Na rozdiel od slovenských lingvistov, ktorí sa vo svojich výskumoch viac sústreďovali na vymedzenie frazeológie, srbskí lingvisti sa zameriavali na definovanie základnej jednotky frazeológie. Najčastejšie sa však stretáme s názorom, že *frazeológia* je označením pre súbor frazém daného jazyka. Podobne je aj podľa V. Ružičovej termín *фразеологија* synonymom pre frazémy alebo jazykové jednotky, ktoré tvoria frazeologický fond jedného jazyka (Petrović, 1989: 5).

V našej práci budeme termín *frazeológia* používať na 1. označenie súboru frazém národného jazyka (za ktorý sa používa aj termín *frazeologický fond*) a 2. lingvistickú disciplínu, ktorá skúma daný súbor (Ološtiak–Ivanová, 2013: 148).

Termín *paremiológia* je širší ako *frazeológia*, avšak nezahrnuje niektoré základné typy frazeologických jednotiek. Označujeme ním všetky malé folklórne útvary, nielen tie, ktoré skúma frazeológia (príslovie, porekadlo, ale aj hádanka, aforizmus) (Mlacek, 1984: 10).

1.1.1. Základná jednotka frazeológie

1.1.1.1. Pomenovanie základnej jednotky frazeológie

Základná jednotka frazeológie sa v minulosti označovala viacerými termínmi.

V slovenských prácach, ktoré sa zaoberali frazeologickou problematikou, jedným z jej prvých označení bol termín *ustálené slovné spojenie* alebo *ustálené spojenie*, ktorý vyzdvihoval ustálenosť v opozícii s voľnosťou slovného spojenia. Neskoršie sa začal používať aj termín *frazeologický zvrät*, ktorého voľnejšími synonymami boli *ustálený zvrät* a *ustálený výraz*. Názvom *idióm* niektoré lingvistické školy aj dnes označujú základnú jednotku frazeológie. Od začiatku modernej frazeológie, od vyjdenia známych prác V. Vinogradova, prevláda termín *frazeologická jednotka* (Mlacek, 1984: 23). V prvej fáze tohto rozvoja sa paralelne s týmto používali aj označenia *frazeologický zvrät*,

frazeologický výraz, niekedy aj *frazeologický obrat*. Neskoršie sa termíny *frazeologický zvrät* a *frazeologický výraz* začali používať pre potreby sémantickej a konštrukčnej klasifikácie všetkých frazeologických jednotiek na pomenovanie istých typov. Pomenovanie *frazeologický obraz* ustúpilo.

Ako základný termín pre základnú jednotku frazeológie sa používa *frazeologická jednotka*, vedľa ktorého sa vyskytuje aj univerbizované pomenovanie *frazeologizmus*. Aj napriek tendencii diferencovať ich sa používajú ako synonymá. V novšej odbornej literatúre sa presadzuje aj pomenovanie *frazéma*, ktoré okrem jednoslovnosti, charakterizuje aj systémovosť. Jeho forma naznačuje, že ide o pomenovanie základnej jednotky príslušnej jazykovej oblasti, keďže sa zhoduje s názvami základných jednotiek iných jazykových rovín a oblastí (Mlacek, 1984: 23–24).

V srbských frazeologických prácach sa na označenie základnej jednotky frazeológie najčastejšie používajú termíny *фраzeолошка јединица* a *фраzeологизам* (Mršević-Radović, 1987; Petrović, 1989). D. Mrševićová Radovićová (1987: 11–12) uvádza, že sa okrem spomenutých používajú aj termíny *идиом*, *идиоматска фраза*, *устаљена фраза*, *фраzeолошки обрт* (*израз*, *конструкција*), *устаљени обрт* (*конструкција*), *фразем*. Vysvetľuje, že termín *идиом*, podobne ako *фраzeологизам* označuje jednotky s výlučne konotatívnym významom, kým sa termíny *идиоматска фраза* a *устаљена фраза* vzťahujú na idióm s vetnou štruktúrou. Termín *устаљени обрт* (*конструкција*) naznačuje, že ide o zložitejšiu štruktúru týchto jazykových jednotiek. V pokračovaní si všíma, že je termín *фразем* ako aj *фраzeолошка јединица* systémový, preto má prednosť pred inými názvami (Mršević-Radović, 1987: 11–12).

Práve z tohto dôvodu v našej práci na označenie základnej jednotky frazeológie uprednostňujeme termíny, ktoré navrhujú J. Mlacek (1984) a D. Mrševićová Radovićová (1987): *frazéma*, resp. *фразем*. Okrem nich rovnoprávne používame aj termíny *frazeologická jednotka*, resp. *фраzeолошка јединица*.

1.1.1.2. Podstata a funkcia frazeologickej jednotky

Frazeologická jednotka má osobitnú podstatu a funkciu. Vzniká prehodnotením už existujúceho voľného slovného spojenia tým, že slovné spojenie nadobúda nové

formálne i významové kvality; nový význam, odlišný od pôvodného. Tento nový význam zároveň celé spojenie ustáľuje (Mlacek, 1984: 25). Tak sa frazeologická jednotka dotýka syntaktickej a sémantickej problematiky, čo jej dáva zvláštnu povahu. Pri niektorých jednotkách nastáva celkové prehodnotenie významu spojenia, kým pri určitých prichádza k posunu významu iba jediného člena.

Vznik frazeologickej jednotky sa nazýva frazeologizácia slovného spojenia. Podnety na frazeologizáciu voľných spojení môžu byť vlastné jazykové alebo rôzne mimojazykové činitele. Rozlišujú sa dva stupne frazeologizácie: prvotná, ktorá je zmenou voľného slovného spojenia na čiastočne frazeologizované a druhotná, ktorá je premenou čiastočne frazeologizovaného na úplne frazeologizovaný výraz (Mlacek, 1984: 27). Dvojstupňovosť frazeologizácie nie je prítomná pri každom frazeologizme. V minulosti bola prítomná tendencia rozlišovať termíny: pri prvotnom stupni používať termín *frazeologizované spojenie*, kým pri druhom *frazeologická jednotka*. Tieto termíny sa však v slovenskej frazeológii nevžili.

Frazeologizácia voľného spojenia je základným, ale nie jediným spôsobom vznikania frazém. Ďalšími spôsobmi sú perifrása jednotlivého slova, frazeologizácia ustáleného, ale nefrazeologického slovného spojenia a tvorenie nových frazém z už existujúcich frazeologických jednotiek. V poslednom prípade je však potrebné dbať na to, že ak sa nezmení význam frazémy (nielen vecný, ale aj kategoriálny), ide iba jej o variant. Varianty tohto druhu sú častým javom, keďže je prítomná tendencia skracovania a rozširovania zloženia frazémy (Mlacek, 1984: 32).

Frazému tvoria komponenty, zložky alebo časti frazeologickej jednotky. Slová ako komponenty frazémy nie sú navzájom celkom rovnocenné (Mlacek, 1984: 50). Na jednej strane sú kľúčové alebo oporné slová, na druhej strane sú fakultatívne zložky. Kľúčové slovo je taká zložka, ktorá má dominantné, rozhodujúce postavenie pri významovej alebo konštrukčnej výstavbe frazémy. Pri jeho určovaní možno narážať na určité ťažkosti. Fakultatívne sa v jednej podobe istej frazeologickej jednotky vyskytujú, ale v inej podobe tej istej jednotky nie. Nie sú však iba voľným doplnením, rozšírením pevne ustáleného spojenia. Jednotka s fakultatívnymi členmi musí byť pevne ustálená v oboch podobách, aj s fakultatívnym členom, aj bez neho (Mlacek, 1984: 52).

Medzi frazeologickými jednotkami môžu existovať vzťahy viacvýznamovosti, synonymie, homonymie, antonymie. V tom zmysle rozlišujeme homonymné frazeologické jednotky alebo frazeologické homonymá, synonymné alebo frazeologické synonymá a antonymické frazeologické jednotky. Tieto posledné je však potrebné odlíšiť od variantov jednej frazémy. Rozlišujú sa aj obmeny, pri ktorých sa modifikuje tvar frazémy, ale význam sa zachováva, čo sú varianty. Obmeny, pri ktorých sa mení aj významová platnosť frazémy, sú parafrázy alebo aktualizácie (Mlacek, 2007b: 16).

Na základe uvedených charakteristík možno konštatovať, že frazeologická jednotka je „relatívne samostatná jazyková jednotka, ktorá sa vyznačuje funkčnosťou, významovou i formálnou rôznorodosťou“ (Mlacek, 1984: 67).

1.1.1.3. Štruktúrne vlastnosti frazeologickej jednotky¹

Frazeologické teórie sa rozchádzajú aj keď ide o určenie základných vlastností frazeologickej jednotky. J. Mlacek (1984) však ako jej najdôležitejšie štruktúrne vlastnosti uvádza nasledujúce: ekvivalentnosť frazeologickej jednotky so slovom, hotovosť (reprodukovateľnosť), syntaktická zmeravenosť (petrifikovanosť), ustálenosť, významová nerozložiteľnosť, celosť nominácie (pomenovania), doslovná nepreložiteľnosť, idiomatickosť, obraznosť alebo prenesenosť významu, expresívnosť, emocionálnosť a zriedkavejšie aj niektoré iné.

Podobné vlastnosti frazeologickej jednotky uvádza aj D. Mrševicová Radovićová (1987); aj keď sa explicitne zmieňuje iba o štyroch: *репродукција*, *формално устројство*, *идиоматичност*, *уклапање у контекст*, v práci spomína aj ďalšie: *емоционалност*, *експресивност*, *сликовитост* a i.

Aj keď sa ekvivalentnosť frazeologickej jednotky so slovom označuje ako relatívna vlastnosť, mnohí frazeológovia ju uvádzajú na prvom mieste. Novšie frazeologické výskumy zisťujú, že ekvivalentnosť medzi frazeologickou jednotkou a slovom môže existovať, ale nepatrí medzi základné vlastnosti frazeologizmov.

---

¹ Pri uvádzaní základných vlastností frazeologickej jednotky vychádzame z teoretických názorov J. Mlacka (1984: 33–46).

Reprodukovateľnosť, resp. hotovosť frazeologickej jednotky už pred rečovým procesom znamená, že jednotka nevzniká tak, ako iné slovné spojenia, až v rečovom procese, ale je vopred daná a v reči sa iba reprodukuje v hotovej podobe.

Jednou z charakteristík frazeologickej jednotky je aj syntaktická zmeravenosť, petrifikovanosť. Túto vlastnosť však nemožno absolutizovať. Syntaktické vzťahy medzi zložkami sú zmeravené iba pri niektorých frazeologických jednotkách. Vo väčšine prípadov je tento vzťah oslabený a existujú možnosti zmien zložiek danej jednotky.

Špecifická syntax frazeologických jednotiek súvisí aj s ich ustálenosťou. Ide tiež o relatívnu stabilitu, ktorá sa pri určení frazémy nevyžaduje v absolútnej miere (Mlacek, 2007b: 15).

Významová nerozložiteľnosť frazeologizmu na slová, celostná nominácia, idiomatizácia alebo doslovná nepreložiteľnosť frazeologizmu do iných jazykov a obraznosť alebo prenesenosť významu sú vlastnosti, ktoré sú späté so sémantikou frazeologickej jednotky.

Obraznosť alebo prenesenosť významu je jednou zo základných vlastností frazeologickej jednotky. Ako kritérium frazeologickej jednotky však ani ona nemôže fungovať sama, možné je to iba v spojení s ďalšími vlastnosťami. Podobne je to aj pri expresívnosti frazeologickej jednotky, pre ktorú sa vo frazeológii v niektorých prípadoch ako synonymum uvádza aj pomenovanie emocionálnosť.

J. Mlacek (1984: 41) uvádza, že sa v niektorých prípadoch pri komplexnejších charakteristikách frazeológie spomína aj viacslovnosť alebo nadslovnosť frazeologickej jednotky. Aj táto vlastnosť sa však stretá s určitými problémami, predovšetkým pri definovaní jednotiek z hľadiska formy, kde sa vyskytujú aj minimálne frazeologické jednotky.

Ustálenosť sa podľa J. Mlacka (1984: 45) uvádza medzi prvými charakteristikami frazeologickej jednotky už od začiatku frazeologických výskumov. Ňou sa frazeologická jednotka odlišuje od všetkých typov voľných slovných spojení. Keďže sa však ňou vyznačujú aj určité pevné spojenia nefrazeologickej povahy, potrebné je brať ju do úvahy s inými vlastnosťami, akými sú obraznosť či expresívnosť.

1.1.2. Členenie jednotiek²

Frazeologické jednotky sa nedajú členiť podľa jediného kritéria pre svoju rôznorodú výstavbu, rozmanité lexikálne zloženie a pestrú funkčnú platnosť. Uplatňujú sa preto viaceré samostatné rozdelenia frazeologického materiálu, no každá klasifikácia vystihuje len niektorú stránku frazeologických jednotiek. Existuje vecnovýznamová alebo sémantická klasifikácia, konštrukčná, funkčná klasifikácia, rozdelenie frazeologizmov podľa pôvodu, slovnodruhovú klasifikácia, rozdelenie podľa vzťahu k spisovnému jazyku, podľa bázy, na ktorej vznikli, podľa vzťahu medzi ich ustálenosťou a variantnosťou, štylistická klasifikácia či komplexné alebo kombinované klasifikácie (Mlacek, 1984: 68–69).

Keď ide o sémantické triedenie frazeologických jednotiek, rozlišujú sa frazeologické zrazy, frazeologické celky, frazeologické spojenia, frazeologické výrazy, zriedkavejšie aj frazeologické združenia.

Konštrukčné členenie rozlišuje frazémy so stavbou syntagmy, frazémy so stavbou vety alebo súvetia, minimálne frazémy, subfrazémy, jednoslovné frazémy a frazeologizované konštrukcie.

Podľa funkcie ich môžeme klasifikovať na frazeologické jednotky s nominatívnou alebo pomenovacou funkciou, s komunikatívnou funkciou, s nominatívno-komunikatívnou funkciou a frazeologické jednotky, ktoré nemajú výraznú nominatívnu ani komunikatívnu funkciu.

Podľa pôvodu sa frazémy delia na domáce a prevzaté. Avšak aj prevzatá jednotka sa veľmi rýchlo udomácňuje a prestáva sa cítiť ako cudzia. Môžeme ich deliť na frazémy prevzaté z antiky, zo starovekých gréckych a rímskych dejín a z gréckej a rímskej mytológie; frazeologizmy z biblických a kresťanských prameňov; frazeologizmy, ktoré súvisia s dejinami spoločnosti; frazeologizmy, ktoré vznikli z názvov literárnych diel alebo citátov historických alebo literárnych postáv, resp. ich charakteristík; frazeologizmy prevzaté z rozprávkového sveta a z ľudovej slovesnosti; frazeologizmy zo

---

² V tejto kapitole vychádzame z teoretických názorov J. Mlacka o triedení frazeologických jednotiek (1984: 68–105).

života a skúseností ľudu; frazeologizmy, ktoré súvisia s rozličnými remeslami; frazeologizmy, ktoré vznikli zo slovných spojení vyskytujúcich sa pri rozličných záujmových činnostiach ľudí; frazeologizmy, ktoré vznikli zo spojení používaných v jednotlivých moderných výrobných odvetviach.

Slovnodruhové triedenie frazeologizmov sa neuplatňuje pri všetkých frazeologických jednotkách. Na tento spôsob možno triediť iba jednotky, ktoré sú ekvivalentné so slovom alebo syntagmou. Uvádzajú sa tieto druhy: substantívne, adjektívne, slovesné, príslovkové, zámenné, číslovkové a číslovkovo-menné, časticové, predložkové, spojkové a citoslovcové.

Podľa vzťahu k spisovnému jazyku sa rozlišuje spisovná a nespisovná frazeológia. Spisovné vyhovujú základným kritériám spisovnosti, ako sú zrozumiteľnosť, komunikatívnosť, ustálenosť a ústrojnosť.

Podľa vzniku sa rozlišuje lexikálna a syntaktická frazeológia. Rozdelenie vychádza z toho, či základom pre vznik frazeologizmu bolo konkrétne slovné spojenie alebo sama konštrukcia spojenia.

Keď ide o vzťah medzi ustálenosťou a variantnosťou, rozlišujú sa petrifikované, celkom zmeravené frazeologické jednotky; paradigmatické formy a paradigmatické rady frazeologických jednotiek; varianty frazeologických jednotiek a aktualizácie alebo parafrázy frazeologickej jednotky.

Zo štylistického hľadiska sa frazémy delia na bezpríznačné a príznačné. V rámci ďalšieho triedenia príznakových rozlišujeme expresívne, eufemistické, disfemistické, hyperbolické, ironické, sarkastické a tabuové jednotky. V novších prácach sa z tohto hľadiska frazeologizmy delia na knižné a ľudové.

Kombinované alebo komplexné klasifikácie frazém prihliadajú na viaceré vlastnosti frazeologických jednotiek, avšak aj takýto postup má isté obmedzenia.

Týmto prehľadom sme chceli poukázať na komplexnosť skúmanej problematiky, avšak v našej práci sa nebudeme zameriavať na všetky uvedené klasifikácie. Sústreďíme sa na analýzu biblických frazém z iného aspektu, avšak zmienime sa aj o konštrukčných typoch frazém (Mlacek, 2007b: 29), ktoré sa v našej vzorke vyskytli, resp. všimneme si, či sú v nej zastúpené frazémy so stavbou syntagmy (*Sodoma a Gomora; jerichovská trúba; všetci do jedného*), frazémy so stavbou vety alebo súvetia (*Čas sa naplnil; Netreba*

chváliť deň pred večerom; Všetko je iba dym), minimálne frazémy (*bez debaty; ani krok; ani za trest; od Adama*), subfrazémy (*len aby; že či; ved' hej*), jednoslovné frazémy (*zotrieť [niekoho]; chodiť [s niekým]; vystreliť si [z niekoho]*) a frazeologizované konštrukcie (*Ako drieme, tak drieme; Ako číta, tak číta*)³. V pokračovaní podávame stručné definície týchto typov podľa J. Mlacka (2007b: 30–75).

Frazémy so stavbou syntagmy sú jadrom frazeológie. Frazémy so stavbou neslovesnej syntagmy, resp. frazeolexémy sú jednotky, ktoré charakterizuje neprítomnosť slovesnej zložky v ich stavbe, preto sa do kontextu zapájajú v rozličných syntaktických pozíciách, kým frazémy so stavbou slovesnej syntagmy obsahujú slovesnú zložku, preto je ich zastúpenie v reči a v texte výrazné.

Medzi frazémy so stavbou vety alebo súvetia, resp. frazeotextémy sa zaraďujú vlastné frazémy s vetnou stavbou a jednotky paremiologickej povahy. Patria sem frazémy so stavbou jednoduchej, jednočlennej a dvojčlennej vety, frazémy s ambivalentnou vetnou štruktúrou a so stavbou súvetia.

Minimálne frazémy charakterizuje prítomnosť iba jednej plnovýznamovej zložky. Existuje niekoľko typov minimálnych frazém, ktoré rozlišuje obsadenie plnovýznamovej a neplnovýznamovej zložky spojenia. Minimálne frazémy sa tak môžu skladať z predložky a substantíva, substantíva a častice, substantíva, predložky a častice, adjektíválnej a prepozičnej zložky, časticovej a príslovkovej zložky a i.

V zložení subfrazém sú iba neplnovýznamové slová, svojím zložením sú teda ešte menšie ako vopred uvedený typ jednotiek.

Jednoslovné frazémy sa niekedy označujú aj ako fráзовé slovesá a často sa nachádzajú medzi týmto typom a slovesnými frazémami so syntagmatickou stavbou.

Frazeologizované konštrukcie patria do syntaktickej frazeológie, kým všetky doteraz uvedené typy sa zaraďujú do lexikálnej frazeológie; „frazeologizácia zasahuje predovšetkým samu konštrukciu, nie jej konkrétne lexikálne obsadenie“ (Mlacek 2007b: 73).

V rámci každého konštrukčného typu existujú aj viaceré podtypy. V našom výskume si však budeme všimáť výlučne základné konštrukčné typy.

---

³ Príklady uvádzame aj podľa J. Mlacka (2007b: 30–75).

1.1.3. Vzťah základných paremiologických útvarov a frazeológie

Paremiológia je súhrn všetkých malých folklórnych útvarov, ako aj časť folkloristiky, ktorá ich skúma. Patria sem špecifické skupiny frazém a jednotky, ktoré podľa niektorých frazeológov stoja na hranici frazeológie (Mlacek, 1984: 125). Základné paremiologické útvary majú všetky jazykové vlastnosti frazém, ale aj isté špecifiká. Sú to žánre, ktoré charakterizujú vlastné významové a kulturologické hodnoty.

Folklórny útvar, ktorý z jazykového hľadiska patrí do paremiologickej frazeológie, sa nazýva *parémia* (Mlacek–Ďurčo 1995: 97–98).

Podľa J. Mlacka (1984) základné paremiologické útvary možno začleňovať do frazeológie len v jej širokom chápaní. Frazeológia skúma základné typy parémií, ale predovšetkým ustálené slovné spojenia, ktoré nemajú paremiologickú povahu. Neskúma však celý paremiologický fond. Paremiológia neskúma také jednotky, ktoré nemajú povahu osobitného žánru, ale sú iba bežným jazykovým výrazom (Mlacek, 1984: 126). Na istých miestach sa však tieto dve disciplíny prekrývajú, predovšetkým pri prísloviach a porekladlách. Staršia frazeológia v nich videla jadro frazeológie. Postupne sa však vysúvali na okraj a niektoré koncepcie ich z frazeológie celkom vylúčili. V súčasnej frazeológii sa príslovia a porekadlá pokladajú za frazeologické jednotky, ale prístupy k nim sú diferencované.

Príslovia a porekadlá sú pre frazeológiu pozoruhodné nielen preto, že sa často kladie otázka ich začlenenia do tejto disciplíny, ale aj otázka ich rozlíšenia. Oba útvary sú zhusteným, skráteným výrazom ľudovej múdrosti, skúsenosti, ktorý zvyčajne má obrazný charakter. Príslovia majú nielen obraznú platnosť, ale obsahujú aj istý poučný zámer, majú didaktizujúce poslanie, kým porekadlá sú obrazné výrazy bez poučného zámeru (Mlacek, 1984: 127).

Okrem nich do oblasti paremiológie patria aj pranostiky, povrávky, okrídlené výrazy a i.

2. BIBLICKÁ FRAZEOLÓGIA⁴

Prvú definíciu biblických frazém predstavila v roku 1993 na kongrese slavistov G. A. Lilič a charakterizovala ich ako jazykové jednotky späté s Bibliou, ktoré sa vyznačujú sémantickou ucelenosťou, reprodukovateľnosťou, preneseným významom, expresívnosťou a knižnosťou (Lilich, Mokienko i Stepanova, 1993: 52). Charakteristiky uvedené v tejto definícii sa však vzťahujú aj na frazémy vo všeobecnosti, preto L. Stěpanova odporúča sústrediť sa predovšetkým na ich spätosť s prameňom, Bibliou (2004: 108).

V slovenskej *Frazeologickej terminológii* (Mlacek–Ďurčo, 1995: 16) sa biblická frazeológia definuje ako súbor frazém, ktoré pochádzajú z Biblie alebo iného knižného cirkevného prameňa, v srbskej literatúre sa môžeme stretnúť s názorom, že to sú internacionálne jednotky, ktoré pochádzajú zo Svätého písma (Vulović, 2015: 34). Ide tu teda o rôznorodú skupinu lexém, termínov a symbolov biblického pôvodu.

Už v samotnej definícii slovenských lingvistov si možno všimnúť náznak určitého členenia, respektíve frazémy, ktorých vznik je spätý so Svätým písmom alebo iným kresťanským prameňom, aj keď ešte stále neexistuje ich komplexná charakteristika, ani klasifikácia (Ferencová, 2006: 90). Je však evidentné, že sa vo vzťahu k zdroju motivácie frazém okrem biblickej rozlišuje aj náboženská a kresťanská frazeológia, na základe čoho sa vyčleňujú biblické, náboženské a kresťanské frazémy. M. Ferencová tieto skupiny definuje nasledujúcim spôsobom: náboženská frazeológia predstavuje súbor všetkých frazém, ktoré pochádzajú z akýchkoľvek náboženských zdrojov (náboženské spisy, knihy, rituály, zvyky), kresťanskú tvoria frazémy, ktoré vznikli pod vplyvom kresťanského náboženstva späté s kresťanským spôsobom života, cirkvou a jej tradíciami, kým biblickú frazeológiu tvorí skupina frazém, ktoré pochádzajú priamo z Biblie a ich výskyt možno dokumentovať citátmi zo Svätého písma, čo ich odlišuje od kresťanských frazém (Ferencová, 2006: 90).

---

⁴ Parciálne výsledky nášho výskumu, ktorý súvisí s vymedzením skupiny biblických frazém, sme predstavili na 4. interdisciplinárnej študentskej konferencii „*Karlovački dani slobodne misli*“, ktorá sa uskutočnila 1. – 3. júna 2018 v Srijemských Karlovcich. V zborníku, ktorý je výstupom z konferencie, sú publikované výsledky výskumu (Valent, 2018).

Na tomto mieste je dôležité poznamenať, že sa určitý počet frazém na základe svojich charakteristík môže zaradiť do všetkých troch skupín, teda sebe navzájom tvoria podskupiny. Do všetkých troch skupín napr. môžeme zaradiť frazémy *raj na zemi / paj na zemlji*; *rekelné mičky / вечна (наклена) мука*; *syrať si popol na hlavu / носути се (носипати се, носипавати) пепелом (прахом) <по глави>*, niektoré podľa definície M. Ferencovej patria iba medzi náboženské a biblické: napr. *vstúpiť (spadnúť, dostať sa) do jamy levovej / упасти у лавље чельусту*; *klátiť sa ako trstina vo vetre / дрхтати (трести се, ценмети) као прут <на воду>*, kým niektoré sú iba kresťanské: napr. *svätaná voda / света (благословена, молитвена, криштена) вода*; *pápežskejší ako pápež*; *byť (nebyť) s kostolným poriadkom; мирине на тамјан* atď. Ešte raz preto pripomíname dôležitosť spätosti biblických frazém s ich prameňom, ktorá umožní správne zaradenie určitej frazémy do skupiny biblických.

Počas koncipovania určitých frazeologických slovníkov (ruského, nemeckého, nemecko-ruského, nemecko-poľského) frazeológovia dospeli k názoru, že časť spoločného fondu biblických frazém v európskych jazykoch nevznikol na základe priamej frázy z Biblie, ale na základe frazeologizácie syntaktického spojenia, obrazu alebo námetu z Biblie (Baláková a Mokienko, 2016). Rozlišujú sa teda jednotky, ktoré sú citátmi zo Svätého písma a „jednotky, ktoré sú alúziami na biblické obrazy či podobenstvá, prípadne tie, ktoré pochádzajú z ľudovej reči, mytológie či iných prameňov a rozšírili sa vďaka Biblii“ (Baláková a Mokienko, 2016). Pre túto druhú kategóriu frazém H. Walter navrhol termín „nepriame frazémy“ (Balakova, Val'ter i Mokienko, 2015: 16). Ich priama spätosť s biblickým textom ich predsa zaraďuje do rovnakej skupiny frazém. Podľa D. Balákovovej (Baláková a Mokienko, 2016) členenie na priame a nepriame biblické frazémy „umožňuje vymedziť biblickú frazeológiu v širokom zmysle chápania pojmu“, totižto umožňuje vyčleniť jednotky, ktoré sú citátmi zo Starého a Nového zákona (*Prach si a na prach sa obrátiš / Tu cu прах и у прах ћеи се вратити*; *jest' svoj chlieb v pote tváre / у зноју лица свог јести хлеб (крух)*; *obetný baráňok / жртвено жагње*) a jednotky, ktoré sú iba alúzie na biblické obrazy alebo paraboly, a rozšírili sa vďaka Biblii a jej tradícii (*milosrdný Samaritán / добри Самаританин*; *starý ako Matulazem / стар као Метузалем*; *judášsky bozk / Јудин пољубац*). Toto členenie je priamo alebo nepriamo prítomné v členení súboru biblických frazém väčšiny slovenských

lingvistov, ktorí sa zaoberajú touto problematikou (Baláková, Skladaná, Ferencová, Markovičová) a prijali ho aj srbskí frazeológovia⁵.

2.1. Členenie súboru biblických frazém⁶

Rôznorodosť biblických frazém umožňuje ich rozličné členenie a analýzu danej problematiky z rôznych aspektov. Frazeológovia ich však najčastejšie diferencujú podľa vzťahu k východiskovému textu. J. Skladaná (2003: 55) biblické frazémy rozdeľuje na dve hlavné skupiny: „citátové, ktoré sú prevzaté z Biblie viac-menej v nezmenenej podobe (*krížová cesta; Oko za oko, zub za zub; Nezostane tu kameň na kameni; Akou mierou meriate, takou vám bude namerané*), a aktualizované, ktoré sú už pretvorené a preštylizované formálne aj sémanticky“ (tamže), kam patria napr. frazémy, ktoré obsahujú mená biblických postáv. L. Stěpanova (2004: 108) tiež rozlišuje presné alebo takmer presné citáty z Biblie a iné frazémy, ktoré vznikli na základe celých úryvkov biblických textov. Niektoré z nich boli v Biblii použité v priamom, kým iné aj v prenesenom význame.

Na základe vzťahu k pôvodnému textu D. Baláková (Baláková a Mokienko, 2016: 114–115) rozlišuje nasledujúce skupiny biblických frazém⁷:

1) slová alebo výrazy, ktoré sú v Biblii použité v priamom význame, kým v literárnych textoch sa používajú v prenesenom význame: *od Adama <a Evy> / од Адама <и Еве>; zakázané ovocie / забрањено воће; oddeliť plevy od zrna (zrno od pliev), oddeliť kúkol' od pšenice / одвојити (одвајати, оделити) кукољ од пшенице (жита, доброг зрна);*

---

⁵ Srbské znenie daných termínov je „директни библизми“ a „посредни“ alebo „индиректни библизми“ (Vulović, 2015).

⁶ Parciálne výsledky tohto výskumu, ktorý súvisí s rôznorodosťou biblizmov a problémom vymedzenia tejto skupiny frazém, bol prezentovaný a publikovaný v zborníku *Slavistika XXIII/2 (2019)* (Lačoková, 2019b).

⁷ Uvedené skupiny ilustrujeme aj srbskými sémanticky ekvivalentnými frazémami.

2) slová alebo výrazy, ktoré sa v Biblii používajú aj v priamom, aj v prenesenom význame: *syptať si popol na hlavu / носипати се пепелом <по глави>; niesť svoj kríž / носити свой крст; biť sa do prs / бити се (бусаати се, лупати се) у прса;*

3) slová alebo výrazy, ktoré sa v Biblii nenachádzajú ako ustálené jazykové spojenia, ale status biblizmov nadobudli neskôr, ich uplatnením v literárnych textoch (podľa H. Waltera „nepriame biblické frazémy“): *márnotratný syn / блудни (изгубљени, расипни, разметни) син; v Adamovom (Evinom) rúchu / у Адамовом костиму, у Евином костиму; Sodoma a Gomora / Содома и Гомора;*

4) slová alebo výrazy, ktoré sa aj v Biblii aj v literárnych textoch používajú ako ustálené jazykové jednotky: *oko za oko, zub za zub / око за око зуб за зуб; alfa a omega / алфа и омега; dvojsečná zbraň, dvojsečný meč / двосекли меч.*

M. Ferencová (2006: 90–91) medzi biblické frazémy zaraďuje⁸:

1) frazémy, ktoré sa v Svätom písme nachádzajú vo svojej ustálenej, nezmenenej podobe: *manna nebeská / небеска мана; márnotratný syn / блудни (изгубљени, расипни, разметни, разметан, заблудели) син; alfa a omega / алфа и омега;*

2) frazémy, ktorých vznik sa viaže na konkrétnu udalosť z Písma: *posielat' [niekoho] od Annáša ku Kaifášovi / <слати [некого] (ићи)> од Понтија до Пилата, obetný baráňok / жртвени јарац (жртвено јање), stratený raj / изгубљени рај а*

3) frazémy, ktorých súčasťou je meno osoby zo Svätého písma: *<byt'> v Adamovom (Evinom) rúchu / у Адамовом (Адамову) костиму; starý ako Metuzalem / стар као Метузалем (Библија); neveriaci Tomáš / неверни (невјерни, неверован, неверовани, невјеровани, невјероватни) Тома (Томо, Томаш).*

Podobné diferencovanie biblických frazém nachádzame aj u iných slovenských frazeológov, ktorí sa zaoberali touto problematikou.

Všetky delenia majú v sebe zahrnuté jednotky, ktoré priamo alebo nepriamo súvisia s pôvodným textom – Bibliou, no niektorí frazeológovia zároveň upozorňujú aj na tie, ktoré svojimi charakteristikami do tejto kategórie nepatria. Všimá si ich aj A. Matol'áková, ktorá pracuje s termínmi „nepravé biblické frazémy“ alebo „pseudobiblizmy“ a „pravé biblizmy“. Podľa nej pseudobiblizmy evokujú „biblickú, resp. náboženskú motiváciu, pričom miera ich výskytu v Biblii je nulová“ (Matol'áková, 2013):

⁸ Uvedené skupiny ilustrujeme aj srbskými sémanticky ekvivalentnými frazémami.

<byt> *chudobný ako kostolná myš / сиромашан као црквени миш; Nikto učený z neba nepadol / Нико учен с неба није пао; maľovať čerta na stenu; vrazu sveňu palitni,* kým pravé definuje ako jednotky pochádzajúce priamo z biblických textov. V ich rámci rozlišuje kategóriu priamych citátov z Biblie, ustálené a petrifikované formy frazém, frazémy sémanticky spojené s konkrétnou biblickou udalosťou, frazeologické jednotky s numeratívnym komponentom (tamže). A. Matol'áková si všima aj všeobecné nábožensko-filozofické frazeologimy, ktoré však svojím obsahom nepatria do skupiny biblických (tamže).

Dôležité je však odlišiť takéto členenie od vyššie uvedeného členenia biblických frazém podľa H. Waltera na priame a nepriame (Balakova, Val'ter i Mokienko, 2015: 16). Podobne ako predchádzajúce diferenciácie aj táto pomôže správne zaradiť určitú frazému do kategórie biblických.

Mimo uvedených členení zostávajú frazémy, ktoré sa v Biblii ako ustálené jazykové jednotky vyskytujú, aj keď ich vznik nemotivovalo Písmo sväté a verejnosť ich nepocituje ako biblické. Otázkou je, kam ich zaradiť, keďže tento typ frazém priamo nepatrí ani do jednej zo skupín v rámci vyššie uvedených členení. Podľa svojich charakteristík by sa však podľa delenia D. Balákovéj mohol zaradiť medzi slová alebo výrazy, ktoré sa aj v Biblii, aj v literárnych textoch používajú ako ustálené jazykové jednotky. Keďže nie sú späté so žiadnou biblickou udalosťou, ani neobsahujú názov osobnosti alebo miesta z Biblie, podľa členenia J. Skladanej a L. Stěpanovej majú najbližšie k biblickým citátom. Niektoré z nich sú v Biblii použité v priamom (*byt' (stát') na hlinených (slabých) pohách / стајати (бити, држати се) на глиненим (стакленим, климавим, слабым) ногама* Dan 2, 31–35; *vlasu [niekomu] dupkom vstávajú (stoja, vstávali, vstali) <na hlave> / диже му се (јежи му се, иде му увис) коса <на глави>* Job 4, 15; *utyť [niekomu] hlavu / опрати [коме] главу* J 13, 9), niektoré v prenesenom význame (*spadol (odpadol) mi kameň (t'archa, únava, starost') zo srdca (z pliec) / пада ми (ми) камен (терет) са груди (срца)* Iz 14, 25; Ž 81, 7; *obrátit' sa (otočit' sa) [k niekomu (niečomu)] chrbtom / окренути (окретати, обрнути) леђа (плеђа, лице, чело) [некоме (од некога, нечему)]* 2Kron 29, 6; Jer 2, 27; 32, 33; *otvárat' (otvorit', rootvorit') [niekomu (niečomu)] dvere / отворити (отварати) врата [коме (чему)]* Zj 3, 8), kým niektoré aj v priamom aj v prenesenom význame (*zapustit' [niekde]*

hlboké korene / нустити (нуштати, ухватити, хватати) корен (корена) 2Kr 19, 30; Ž 80, 10; Iz 27, 6; 37, 31; Jer 17, 8; [niečo] je (stojí, klope, tlčie) pred dvermi (pred dverami, na dvere) / куцати (покуцати, закуцати) на врата [некоме (нечија)] Zjav 3, 20; mať napísané [niečo] na čele / пише му на челу (на лицу, у погледу, у очима) Zjav 9, 4; 13, 16; 14, 1; 22, 4).

V rámci nášho kontrastívneho výskumu slovenskej a srbskej biblickej frazeológie sme si všimli, že sa takéto frazémy nachádzajú na rovnakom mieste v slovenskom a srbskom preklade Biblie (*na úkor (na škodu, na ujmu, na účet) / ићи на уштрб (штету) [чега, чему] Ezd 4, 22; bez ustania (prestania) / без престанка Žalosp 3, 49; postavít sa pred oči [niekomu] / изаћи на (пред) очи Ž 5, 5*), no v určitých prípadoch sa na danom mieste nachádzajú iba v srbskom (*bez <svake> sumnje L 4, 23; Sk 10, 29; нустити (пронети) реч [о нечему] Mt 4, 24; Mk 1, 28; L 4, 14 atď.; у зло (јадно, јадна) доба Ž 27, 5*), prípadne iba v slovenskom preklade (*padnúť [niekomu] okolo krku L 15, 20; dvíhať (zdvihnúť, pozdvihnúť) pohľad (oči, zrak) [na niekoho (na niečo, k niekomu, k niečomu)] 1M 13, 14; 2M 14, 10; brať si príklad [z niekoho] Jak 5, 10 atď.*), aj napriek tomu, že v danom jazyku majú svoj sémantický ekvivalent.

Zaujímavé však je, že aj rôzne preklady v rámci jedného jazyka sa po tejto stránke odlišujú. Kým je na určitých miestach v jednom preklade frazéma, v inom sme si všimli voľnejší preklad danej výpovede. To znamená, že výskyt takýchto frazém v Písme svätom v značnej miere závisí od prekladateľa. Podľa Markovičovej takéto situácie mohli vzniknúť tak, že prekladatelia Biblie pôvodnú metaforu buď zachovali, pretransformovali ju na prirovanie, pridali k nej vysvetlenie, nahradili ju metaforou z jazyka, do ktorého prekladali alebo namiesto metaforického vyjadrenia použili neobrazné vyjadrenie (2013: 134–135). Je však možné, že frazému použili aj na mieste, kde v pôvodnom jazyku nebolo metaforické vyjadrenie.

Na tomto mieste sa musíme pozastaviť nad otázkou, ktorý preklad daného jazyka je počas kontrolovania výskytu danej frazémy v Biblii potrebné brať do úvahy. Domnievame sa, že úplnú analýzu umožní iba paralelné sledovanie a porovnávanie viacerých prekladov. V tom zmysle si tiež možno všimnúť, že rôzne preklady Biblie v rámci jedného jazyka poskytujú rôzne slovníkové varianty biblických frazém: *Nech nevie*

tvoja ľavica, čo robí pravica (Roháčkov a slovenský evanjelický preklad); *Nech nevie tvoja ľavá ruka, čo robí pravá* (Katolícky, ekumenický a Botekov preklad).

Už na základe niekoľkých uvedených príkladov si možno všimnúť, že ide o zaujímavý a rôznorodý súbor frazém. Domnievame sa, že frazémy, ktoré sa v Biblii nachádzajú, no nie sú ňou motivované, pri skúmaní biblickej frazeológie netreba vynechávať. Stotožňujeme sa s názorom K. Markovičovej, že v rámci výskumu biblickej frazeológie je potrebné vyčleniť ich ako osobitnú skupinu, aj keď sa ako také za biblické považovať nemôžu (2013: 135). Domnievame sa, že aj takéto frazémy sú neoddeliteľnou súčasťou výskumu tejto problematiky a ich význam sa dostáva do popredia predovšetkým v kontrastívnych výskumoch.

2.1.1. Vzhľadom na veľký rozsah našej vzorky (1193 slovenských a 1285 srbských jednotiek) v dizertácii sme priamo neuplatnili ani jedno z uvedených členení biblických frazém. V našom výskume sme sa zamerali na sémantiku a motiváciu vyexcerpovaných jednotiek, pričom uvedené členenia zohrali veľkú úlohu pri fázach výskumu, v ktorých prebiehalo presné určenie hraníc výskumnej vzorky a excerpovanie frazém zo slovníkov a monografií slovenského a srbského jazyka.

3. EKVIVALENTNOST' FRAZÉM

Pri porovnaní frazém dvoch jazykov zisťujeme, že sa určitý počet vyskytuje v oboch jazykoch, kým niektoré frazémy sú charakteristické iba pre jeden z nich. Rovnaké alebo podobné frazémy v rozličných jazykoch svedčia o rovnakých prameňoch alebo o blízkyh kontaktoch (Uhláriková, 2016b: 57). Niektoré sú celoeurópskym dedičstvom, kým iné sú charakteristické iba pre konkrétny jazyk. Ich konfrontovaním odhaľujeme, „ako sa líšia výrazové prostriedky pri označovaní tej istej reality“ (Ďurčo, 1989: 34) a „do akej miery sú výrazovo identické prostriedky totožné z hľadiska označovania objektívnej skutočnosti“ (tamže).

Porovnaním biblického frazeologického materiálu viacerých jazykov a vďaka prekladom Biblie do rôznych jazykov možno sledovať špecifické rozdiely, ktoré sú založené na inom chápaní určitých biblických pojmov, udalostí a pod.

Vzhľadom na spoločný kresťanský základ náboženstiev Slovákov a Srbov, podobnosť istých elementov kultúry oboch národov s kresťanskou tradíciou, ako aj typologickú blízkosť ich jazykov, je dôležité preskúmať, koľko biblických frazém sa v týchto dvoch jazykoch zhoduje a ktorá konfesia v akej miere vplýva na jazykové vyjadrovanie ich nositeľov, respektíve ich jazykové pochopenie sveta. Otázkou je, čo je spoločné v kultúrnom dedičstve srbského a slovenského jazyka, ktoré biblické námety sa adaptovali a aká je ich jazyková realizácia. Oprávnené je očakávať, že sa interpretácia symboliky Biblie v určitej miere bude odlišovať, keďže srbský a slovenský preklad Biblie nepochádzajú z rovnakej tradície (slovenský preklad vznikol z latinského jazyka, prekladom Vulgaty, kým na srbský preklad vplývala byzantská tradícia), tiež keďže ide o rozličnú konfesiónalnu príslušnosť nositeľov jazyka, aj keď sú obe kresťanské.

S cieľom porovnávať frazeologické fondy určitých jazykov sa v rámci frazeológie konštituovala osobitná oblasť kontrastívnych analýz, v ktorých je centrálnym pojmom ekvivalencia (Čagalj–Svítková, 2014: 1). Vzhľadom na stupeň podobnosti štruktúrnych, sémantických, funkčno-štylistických a iných charakteristík frazém rozlišujú sa štyri základné typy ekvivalencie: úplná, čiastočná, sémantická a nulová (Čagalj–Svítková, 2014: 2).

Jedna frazéma môže mať v druhom jazyku dve alebo viac ekvivalentných alebo čiastočne ekvivalentných frazém.

2.2.1. Za úplne ekvivalentné sa považujú také frazémy, ktoré sa zhodujú zo všetkých aspektov. Identické sú nielen zo sémantického hľadiska, ale aj z hľadiska obraznosti a formy. Také frazémy majú rovnaké lexikálne zloženie a gramatické charakteristiky, sú motivované rovnakým obrazom a ekvivalentné sú aj na štylistickej rovine (Ďurčo, 1989: 35), resp. sú identické z hľadiska motivovanosti, štruktúry a sémantiky (Uhláriková, 2016b: 59).

múdry ako Šalamún
мудар (паметан) као Соломон

judášsky bozk
Јудин пољубац

zasľúbená zem
обећана (обетована) земља

graditi (zidati) <kuhu> na pesku
stavať <dom> na piesku

umývať (umyt' si) ruky <ako Pilát>
опрати (прати, умити, умивати) руке [од нечега] <као Пилат>

2.2.2. Čiastočná ekvivalencia je častejšia ako úplná. Sem patria frazémy, ktoré majú rovnakú alebo podobnú motiváciu, ale formálne sa rozlišujú z hľadiska morfosyntaktického, motivačného alebo na oboch úrovniach (Uhláriková, 2016b: 60).

vstať z mŕtvych
васкрснути из мртвих

Všetko má svoj čas

Све у своје време

rozplynúť sa (stratiť sa, zmiznúť) ako dym

отићи у дим

nemať <ani> začiatok, ani koniec

нема (није било) <ни> краја ни конца

dostať sa do lona Abrahámovho (<Už> je v lone Abrahámovom)

отићи (преселити се, бити примљен) у Аврамово (Абрахамово) крило

2.2.3. Niektorí frazeológovia rozlišujú aj sémantickú ekvivalenciu. Patria sem frazémy, ktoré majú rovnaký alebo podobný význam, ktorý sa však vyjadruje rozličnými komponentmi, resp. motivovali ich rozličné obrazy.

V našom fonde sme sa s príkladom tohto typu ekvivalencie stretli len v podmienenom zmysle. Frazému <То је било> пре Христа v slovenskom jazyku motivoval iný biblický príbeh, ktorý sa však v srbskom uvádza ako variant hore uvedenej frazémy: *To bolo ešte pred potopou / То је било још пре Потопа.*

Podobná situácia je aj pri nasledujúcich frazémach, v ktorých si môžeme všimnúť, že je aspoň variant frazémy ekvivalentný obrazu, ktorý motivoval frazému v druhom jazyku:

začať (začínať) od potopy sveta (od Adama <a Evy>)

од Адама развести (почети)

од Адама <и Еве> (од Еве и Адама)

<byť> starý ako Matuzalem (ako Abrahám)

стар као Библија (Метузалем)

robiť sa (tváriť sa) svätým

правити се преподобним (понижни, преподобни) Јосифом (Јосип, светац, свецем)

2.2.4. Do skupiny nulovej ekvivalencie zaradujeme neekvivalentné frazémy, resp. frazémy, ktoré sa vo frazeologickom fonde porovnávaného jazyka nenachádzajú. V tomto jazyku sa ich význam obyčajne vyjadruje expresívnymi výrazmi, syntagmatickými štruktúrami, voľnými slovnými spojeniami alebo parafrázou (Jankovičová, 2013: 188).

Napríklad slovenské frazémy motivované biblickou postavou starozmluvného Jóba nemajú svoj srbský ekvivalent: *Trpí ako Jób; Jóbove rany (jóbovky); Jóbova trpezlivosť; Jóbova (jóbovská) zvest' (správa); Jóbova skúška*, podobne ani frazémy: *Balátova oslica; chodiť (nieť sa) ako kráľovná zo Sáby* atď., kým napríklad srbské frazémy *Шест дана не ради, а седмог се одмара; Чека да из камена потече вода; Не можеш нахранити цео свет са два хлеба и пет риба* nemajú svoj slovenský biblický ekvivalent.

Počas analýzy nášho korpusu sme brali do úvahy všetky uvedené typy ekvivalencie, avšak klasifikovali sme ich do dvoch kategórií. V tom zmysle budeme v práci rozlišovať iba termíny „ekvivalentný“ / „neekvivalentný“. Termín „ekvivalentný“ bude zahŕňať úplnú, čiastočnú, ako aj výlučne sémantickú ekvivalenciu. Termínom „neekvivalentný“ budú označované jednotky, ktoré v druhom jazyku nemajú svoj ekvivalent. Rozhodli sme sa tak z dôvodu, že pre ciele, ktoré našim výskumom chceme dosiahnuť, je relevantná sémantická ekvivalencia a tá je prítomná v rámci všetkých troch uvedených typov.

Pripomíname, že predmetom nášho výskumu je biblická frazeológia, preto keď hovoríme o ekvivalencii, na myslí máme frazémy, ktoré motivovala Biblia, resp. pri frazémach, ktoré nie sú motivované priamo Bibliou na myslí máme tie jednotky, ktoré sa vyskytujú v slovenskom a srbskom preklade Biblie (o tejto kategórii frazém píšeme v kapitole 2.1 *Členenie súboru biblických frazém*).

4. VÝBER VÝSKUMNEJ VZORKY A PRAMENE

Materiál, z ktorého pozostávala výskumná vzorka, bol vyexcerpovaný z frazeologických slovníkov a monografií slovenského a srbského jazyka. Keďže sme nemali k dispozícii slovensko-srbský frazeologický slovník, s cieľom zachytiť najväčší počet slovenských a srbských biblických frazém sme vychádzali aj z ostatných jazykových príručiek, ktoré sa venujú frazeologickej problematike.

Keď ide o slovenské pramene, čerpali sme zo *Slovníka slovenského jazyka I – VI* (1959 – 1968), *Slovníka súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N* (2006, 2001, 2015), *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* (2003), dvojazyčného frazeologického slovensko-srbochorvátskeho a srbochorvátsko-slovenského slovníka Ž. Spasićovej (1989 a 1984), ale aj z nasledujúcich monografií: *Frazeologický slovník: človek a príroda vo frazeológii* (1996) K. Habovštiakovej a E. Krošlákovej; *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)* (2011) D. Balákovej; *Frazeológia v škole* (1989) F. Mika; *Из библейской мудрости. Z biblickej múdrosti. Biblische Weisheiten* (2015) D. Balákovej, H. Waltera a V. M. Mokijenka.

Srbské frazémy sme excerpovali z 19-dielneho slovníka Srbskej akadémie vied a umení *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, књига I–XIX* (1959 – 2014), zo slovníkov Matice srbskej *Речник српскохрватскога књижевног језика* (1990) a *Речник српскога језика* (2007), ale aj z nasledúcich prameňov: *Српска фразеологија и религија. Лингвокултуролошка истраживања* (2015) N. Vulovićovej; *Мали српски фразеолошки речник* (2012) Ђ. Оташевића a *Библијске изреке и пословице* (2007) Lj. Stošićovej.

Ako kontrolné pramene sme používali Bibliu v ekumenickom, katolíckom, Botekovom, evanjelickom a Roháčkovom slovenskom preklade a Bibliu v srbskom preklade Daničića a Karadžića. Východiskovým prekladom pre nás bol slovenský evanjelický preklad Biblie.

5. ZAPISOVANIE FRAZÉM

Uvádzanie frazém v slovenskej a srbskej literatúre, v slovníkoch a monografiách nie je jednotné. Rozlišuje sa nielen zapisovanie informácií o ich vlastnostiach, ale aj grafická podoba, čo komplikuje prehľadnosť a pochopenie variantných, fakultatívnych a premenlivých zložiek frazémy. Upozorňuje na to aj J. Uhláriková a konštatuje, že sa nejednoduchosť objavuje aj v rámci jedného slovníka (2016b: 70). Uplatňuje preto nasledujúce jednotné a presné uvádzanie frazém (2016b: 72–73), o ktoré sa v našej práci budeme opierať aj my:

- v okrúhlych zátvorkách ( ) zapisujeme variantné lexémy, podobne i dokonavý a nedokonavý vid slovesa, ako aj variantné celky frazémy (viacslovné celky),
  - hranaté zátvorky [ ] používame na zapisovanie premenlivých slov,
  - v lomených zátvorkach < > uvádzame fakultatívne zložky frazémy,
- pričom srbské frazémy uvádzame cyrilikou.

Uplatňujúc vopred uvedené pravidlá sú frazémy v našej práci zapísané nasledujúcim spôsobom:

*vidieť smietku (smeť) v oku blížneho (v cudzom oku), ale brvno v (vo) vlastnom (svojom)
nie (a nevidieť brvno vo svojom)*

*видети трун (сламку, туђу длаку) у оку брата свога (у туђем оку), а не видети
брвно (греду, грече, балван) у свом*

*v potu (v pote) tvári (tváre) <pracovať (robiť)>
у зноју лица свог (свога, својега) <јести хлеб (крух)>*

*striasť [niečo] zo svojich pliec
скинути (збацити) [нешто] с плећа*

zlé jazyky <hovoria (vravia, tvrdia)>
зли (погани, злобни, пакосни) језици <говоре>

stavať <dom> na piesku
градити (зидати) <кућу> на песку

Keďže sa v našej výskumnej vzorke často objavuje lexéma *Boh/Бог*, považujeme za nevyhnutné zmieniť sa aj o jej zapisovaní.

Počas excerpovania jednotiek tak zo slovenských, ako aj zo srbských slovníkov a monografií, sme sa stretli s dvojakým zapisovaním lexémy *Boh/Бог* – veľkým a malým začiatočným písmenom a to aj v rámci jedného slovníka. Podobnú situáciu sme si všimli aj pri odvodenej lexéme *Boží/Божју (Божју)*. V niektorých prípadoch sa tá istá lexéma vo frazéme uvádza aj ako variantná, napr. *Сам (само) бог (Бог) нема господара*.

Podľa slovníkov sa uvedené lexémy používajú dvojako: zapísané veľkým a malým začiatočným písmenom, čo je podmienené kontextom, v ktorom je lexéma použitá: buď súvisí s Bohom v kresťanskom chápaní alebo sa používa na intenzifikáciu výrazu alebo vyjadruje citový vzťah.

Keďže v našej vzorke všetky frazémy, ktoré obsahujú lexému *Boh/Бог* súvisia s náboženským kontextom, v danej práci tieto lexémy zapisujeme veľkým začiatočným písmenom.

Podobnú situáciu sme zachytili aj pri zapisovaní niektorých mien biblických postáv: *neveriaci Tomáš (tomáš)*; <zradca> *Judáš (judáš)*; <milosrdný> *samaritán (Samaritán)* v slovenských slovníkoch, ako aj pri zapisovaní názvov biblických miest: <hotová> *Sodoma (sodoma)* <a> *Gomora (gomora) / Содома (Содом) u Гомора (Гомор)* aj v slovenských, aj v srbských slovníkoch. Takéto prípady uvádzame tak, ako sú zapísané v slovníkoch, s ktorých sme ich vyexcerpovali, teda s variantnou frazémou v zátvorke.

6. PRIEBEH A FÁZY EXCERPOVANIA, SPRACOVANIA A ANALÝZY VÝSKUMNEJ VZORKY

6.1. Určenie predmetu výskumu

Predmetom nášho výskumu bola slovenská a srbská spisovná biblická frazeológia.

6.2. Zhromažďovanie literatúry

Teoreticko-metodologickú literatúru a iné zdroje sme získavali v knižniciach fakúlt, univerzít a iných relevantných ústavov a inštitúcií tak v Srbsku, ako aj v zahraničí.

6.3. Štúdium literatúry

Štúdium literatúry si vyžadovalo dôkladné zoznámenie sa s problematikou, keďže úspech všetkých ďalších fáz bol podmienený podrobným štúdiom dostupnej literatúry súvisiacej so zvolenou témou.

6.4. Určenie hraníc výskumnej vzorky

Biblická frazeológia zahŕňa rôznorodý súbor lexém, termínov a symbolov. Aj keď existujú definície, ktoré jasne vystihujú podstatu tejto problematiky, v praxi, resp. pri zaradovaní frazém do skupiny biblických sa stretáme s jej rozličným pochopením, preto bolo potrebné určiť presné hranice výskumnej vzorky. Počas jej formovania sme sa riadili vopred uvedenými definíciami a typologizáciami týchto frazém (kapitola 2.1 *Členenie*

súboru biblických frazém). Do výskumnej vzorky sme sa rozhodli zahrnúť všetky frazémy, ktoré sa v Biblii nachádzajú, resp. aj tie, ktoré ňou nie sú motivované (o tejto skupine frazém viac píšeme v kapitole 2.1 *Členenie súboru biblických frazém*). Naším cieľom bolo vyexcerpovať maximálny počet takýchto frazém.

Pri zaradení frazém do skupiny biblických sa nestačí spoliehať iba na ich spätosť s prameňom, Bibliou (Mlacek et al., 1995: 16), ale je potrebné sústrediť sa aj na ich možnosť dokumentovania citátmi zo Svätého písma, keďže ich to odlišuje od iných skupín frazém, ktoré môžu evokovať biblickú motiváciu (Ferencová, 2006: 90; Matoláková, 2013). Analyzovali sme preto výlučne frazémy, ktorých výskyt v Biblii možno jednoznačne potvrdiť konkrétnym biblickým citátom.

Aj keď naším primárnym cieľom bolo zoskupiť a preskúmať iba frazémy týchto dvoch jazykov, pri excerpovaní jednotiek sa do vzorky dostala aj časť frazeológie v širšom zmysle. Keďže sa v určitých prípadoch označenie tej istej sémanticky ekvivalentnej biblickej frazémy v slovenskom a srbskom jazyku rozlišuje, resp. v jednom jazyku sa charakterizuje ako frazéma, kým v inom ako parémia, z dôvodu precíznosti v ďalšej analýze a s cieľom zmenšiť percento chýb, rozhodli sme sa do výskumnej vzorky v učitom rozsahu zapojiť aj parémia a to príslovia a porekadlá. Ďalším dôvodom na to bola aj skutočnosť, že sú niektoré z parémií z týchto dvoch skupín neoddeliteľnou súčasťou biblického frazeologického fondu spoločného pre celoeurópske dedičstvo.

6.5. Excerpovanie výskumnej vzorky

Počas excerpovania materiálu sme si všimli, že označovanie štylistickej, kontextuálnej a emocionálnej vlastnosti frazémy v slovníkoch a monografiách slovenského a srbského jazyka nie je jednotné, ani dôkladné. Všimli sme si, že skratkou *bibl.*, ktorá podľa slovníkov slovenského jazyka označuje biblickú frazeológiu, sú označené iba niektoré, ojedinelé a najčastejšie používané príklady biblických frazém, čo znamená, že sme sa na takýto spôsob identifikovania tohto súboru v používaných zdrojoch nemohli spoľahnúť. Z toho dôvodu bolo pre úspešný proces excerpovania frazém potrebné zvážiť takmer každé slovníkové heslo a overiť si každú frazému, ktorá

sa v rámci neho uvádza, predovšetkým preto, lebo sa domnievame, že je pre dôkladné spracovanie biblickej frazeológie potrebné vziať do úvahy aj frazémy, ktoré sa v Biblii nachádzajú, no nie sú ňou motivované (o tejto skupine frazém viac píšeme v kapitole 2.1 *Členenie súboru biblických frazém*).

Vyexcerpované frazémy sme následne podrobili kontrole ich výskytu v Biblii.

6.6. Výskyt vyexcerpovaných frazém v Biblii a určovanie ich miesta v slovenskom a srbskom preklade Biblie

Po excerpovaní jednotiek bola formovaná vzorka frazém podrobená kontrole ich výskytu v Biblii, ktorá mala za cieľ zistiť, či každú z daných jednotiek možno dokumentovať príslušným biblickým citátom. V tomto procese bolo dôležité sústrediť sa na skutočnosť, že sú biblické aj frazémy, ktoré sú aktualizované, resp. preštylizované formálne a sémanticky, ako aj frazémy prevzaté z Biblie vo viac-menej nezmenenej podobe (Skladaná, 2003: 55), tiež na skutočnosť, že sú niektoré z biblických frazém v Biblii použité v priamom význame, resp. niektoré z nich sa v Biblii nenachádzajú ako ustálené jazykové spojenia alebo ich vznik motivoval širší biblický kontext (Baláková a Mokienko, 2016: 114–115; Ferencová, 2006: 90–91). Používali sme pri tom biblickú konkordanciu, ktorá nám umožnila jednoduchšiu kontrolu miesta výskytu jednotiek v biblickom texte.

Keďže sme si všimli, že rôzne preklady Biblie v rámci jedného jazyka obsahujú rozličné varianty frazém a keď ide o poslednú kategóriu aj ich výskyt, resp. absenciu, pozastavili sme sa nad otázkou, ktorý preklad daného jazyka je počas kontrolovania výskytu danej frazémy v Biblii potrebné brať do úvahy. Pracovali sme preto so všetkými prekladmi, ktoré sú dostupné v rámci elektronického variantu biblickej konkordancie (ekumenický, katolícky, Botekov, evanjelický a Roháčkov), kým pri skúmaní srbských biblických frazém sme pracovali s prekladom Daničića a Karadžića. Východiskovým nám však bol slovenský evanjelický preklad Biblie. Z rovnakého dôvodu v práci používame biblické skratky podľa slovenského evanjelického kánonu.

Keď ide o kontrolu poslednej kategórie frazém, jednotiek, ktoré sa v Biblii nachádzajú, no nie sú ňou motivované, nápomocná nám bola predovšetkým konkordancia v elektronickej forme, ktorá nám umožnila jednoduchú manipuláciu s biblickým textom. Ako sme už spomenuli, kontrola každej frazémy z ostatných kategórií, o ktorých sme sa zmienili v rámci detailnejších členení tohto súboru, si už vyžaduje aj dobré poznanie biblického textu, keďže nie všetky biblické frazémy sú priamymi citátmi zo Svätého písma.

Počas určovania miesta výskytu jednotiek v elektronickej konkordancii slovenských prekladov Biblie sa objavila otázka, či je pri danom výskume potrebné brať do úvahy iba kanonické alebo aj apokryfické knihy Biblie. Keďže sa však uznanie apokryfických kníh vo východných, katolíckych a protestantských cirkvách líši, rozhodli sme sa zamerať výlučne na kanonické knihy Biblie, resp. 66 kníh rozvrhnutých do Starého a Nového zákona⁹.

Vedľa frazém, ktorých biblickú motiváciu, resp. prítomnosť v Biblii sme takýmto spôsobom potvrdili, zapisovali sme presné miesto ich výskytu. Keďže sme si počas tejto fázy výskumu všimli, že sa v určitých prípadoch v slovenskom a srbskom preklade Biblie heslo nezhoduje, resp. časť určitého biblického textu sa nenachádza v rovnakom biblickom verši, bolo potrebné každú frazému kontrolovať osobitne v srbskom a osobitne v slovenskom preklade Biblie. Už na začiatku danej fázy sme vedeli, že to bude nevyhnuté v prípade frazém, ktoré nie sú motivované biblickou postavou, miestom alebo príbehom. Ukázalo sa však, že takýmto spôsobom je potrebné overiť si každú vyexcerpovanú frazému. Ak sa takto nemohol potvrdiť výskyt danej frazémy v Biblii, frazému sme z nášho predbežného fondu eliminovali. Boli to predovšetkým frazémy, ktoré svojimi charakteristikami evokovali biblickú motiváciu, no ich výskyt v Biblii sme nepotvrdili. Predovšetkým tu išlo o náboženské frazémy alebo frazémy z ľudovej slovesnosti.

---

⁹ Kompletný zoznam kanonických kníh Biblie podávame v rámci záverečnej kapitoly práce *13. Zoznam skratiek biblických kníh podľa evanjelického kánonu*.

6.6.1. *Frazémy mylne evokujúce biblickú motiváciu*

Ako sme naznačili v kapitole týkajúcej sa definovania biblickej frazeológie, vo vzťahu k zdroju motivácie frazém sa okrem biblickej rozlišuje aj náboženská a kresťanská frazeológia. Kým náboženská predstavuje súbor všetkých frazém, ktoré pochádzajú z akýchkoľvek náboženských zdrojov (náboženské spisy, knihy, rituály, zvyky), kresťanskú frazeológiu tvoria frazémy, ktoré vznikli pod vplyvom kresťanského náboženstva a sú späté s kresťanským spôsobom života, cirkvou a jej tradíciami. Svojimi charakteristikami sa v určitom zmysle k týmto súborom blížia aj určité frazémy zo skupiny folklórnych, ktoré, podobne ako predchádzajúce dve kategórie, svojimi charakteristikami môžu evokovať biblickú, resp. náboženskú motiváciu, aj keď ich žiadnym biblickým textom nemožno dokumentovať. Všíma si ich aj A. Matol'áková a označuje ich termínom „pseudobibliizmy“ (Matol'áková, 2013).

S uvedenými frazémami sme v určitom zmysle pracovali v rámci fázy excerfovania výskumnej vzorky a kontroly ich výskytu v Biblii. V našej vzorke sa na začiatku výskumu našli aj kresťanské frazémy, kontrola ktorých ukázala, že nemajú pôvod v biblických textoch. Najčastejšie to boli kresťanské frazémy, ktorých význam je spätý s umieraním, pomínutelnosťou, odchodom z tohto sveta a pod. Keďže sú časté v textoch, akými sú kresťanské piesne, kázne a pod., ktoré sa v kresťanskej praxi často prelínajú s textom Biblie, nie je neočakávané, že evokujú biblickú motiváciu:

Svieca života tu dohorela

Његова (њена) свећа догорева

<navždy> zatvoriť (zavrieť) oči

заклопити (затворити, склопити) очи <заувек >

líčiť (rozlíčiť sa) so svetom (so životom)

растати се (раставити се) са животом (светом, душом),

ale aj *odísť (odobrať sa) zo sveta; rozlúčiť sa so svetom; Odobral sa na večnosť (na pokoj); Stíchol na veky; опростити се са <овим> светом; оставити (напустити) овај свет (земљу); оставити (свој) живот; растати (раставити се) са <овим> светом (од овога света)*. Dôkladnou kontrolou ich výskytu v Biblii sme zistili, že nejde o biblické frazémy, resp. nemotivoval ich biblický text.

Pri zaradení frazém do skupiny biblických sa nestačí spoliehať iba na ich spätosť s prameňom, Bibliou (Mlacek et al., 1995: 16), ale je potrebné sústrediť sa aj na ich možnosť dokumentovania citátmi zo Svätého písma, keďže ich to odlišuje od iných skupín frazém, ktoré môžu evokovať biblickú motiváciu (Ferencová, 2006: 90; Matol'áková, 2013).

Tak, ako sa niektoré biblické frazémy v mnohých jazykoch používajú s presvedčením, že ide o národné výtvary, ktoré sa do prekladov Biblie dostali z mnohých semitských národov (Anđelić, 2015: 105), existujú aj frazémy, o ktorých sa nesprávne mieni, že sú biblické. V literatúre sme sa stretli so zaradením niektorých frazém medzi biblické, avšak ich pôvod zostáva otáznym, napr. *stavať <si> veterné (vzdušné) zámky / градити (зидати) <златне> куле у ваздуху (у (по) зраку, у облацима, на (по, у) облаку, по ваздуху) alebo vzdušné (veterné, poveterné) zámky / ваздушне (зрачне, облачне, шпанске) куле*. Je však otázkou, či vznik uvedených jednotiek motivoval biblický text, v tomto prípade stavba babylonskej veže. Aj keď sa v Biblii o nej hovorí, že siahala po oblaky (1M 11, 1–9), priame spojenie s Bibliou v uvedených frazémach nemožno potvrdiť. V našom výskume sme podobné frazémy nebrali do úvahy. Analyzovali sme výlučne frazémy, ktorých výskyt v Biblii možno jednoznačne dokumentovať konkrétnym biblickým citátom.

6.7. Klasifikácia excerpovaných frazém

Klasifikácia excerpovaných frazém sa konala v súlade s predmetom výskumu a stanovenými cieľmi.

Frazémy sme do pomocných tabuliek triedili v prvom rade podľa svojej sémanticky ekvivalentnej frazémy v druhom skúmanom jazyku, potom podľa lexikálneho zloženia a nakoniec prebiehalo triedenie frazém do frazeosémantických polí.

V ďalšej časti našej práce sme pristúpili k samotnej analýze výskumnej vzorky.

6.8. Analýza a spracovanie výskumnej vzorky

V rámci danej fázy prebiehala analýza biblických frazém z kvantitatívneho, štruktúrno-komponentového, lexikálneho a sémantického aspektu a spracovanie získaných výsledkov.

Výsledky získané analýzou výskumnej vzorky slovenských a srbských biblických frazém podávame v nasledujúcej kapitole 7. *Analýza výskumnej vzorky*.

7. ANALÝZA VÝSKUMNEJ VZORKY

Analýza výskumnej vzorky obsahovala porovnanie slovenských a srbských frazém a následne:

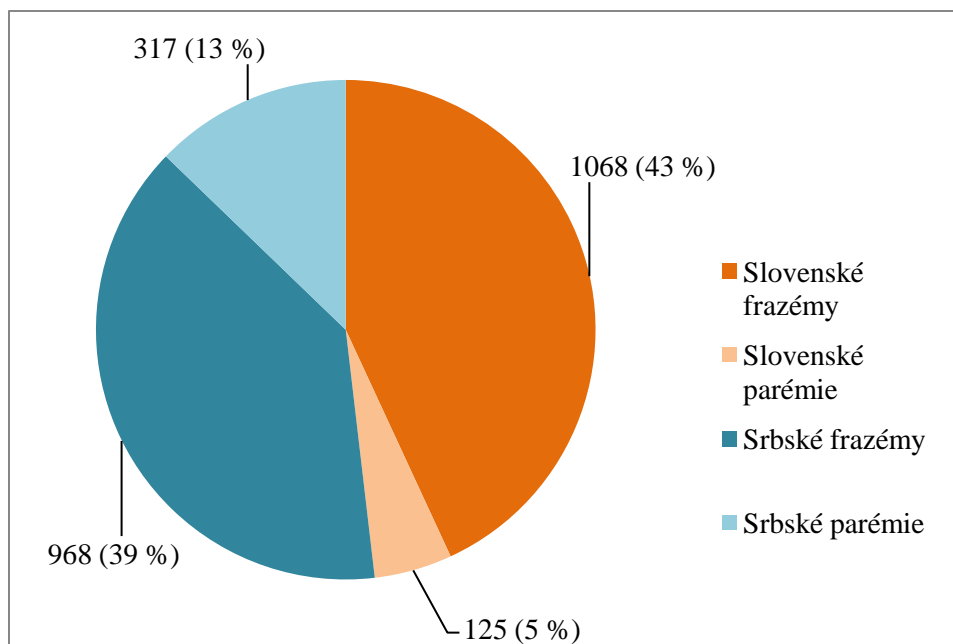
- kvantitatívne hodnotenie frazeologických jednotiek:
  - určovanie úhrnného počtu vyexcerpovaných jednotiek a v rámci toho aj:
    - určovanie počtu frazém a parémií zvlášť a
    - určovanie počtu jednotiek, ktoré nie sú motivované priamo Bibliou,
  - určovanie ekvivalentných a neekvivalentných frazém,
- určovanie štruktúrnych typov frazém,
- určovanie lexikálneho obsadenia frazém a ich motivácie,
- triedenie jednotiek do frazeosémantických polí a ich analýzu.

7.1. Výsledky kvantitatívnej analýzy výskumnej vzorky

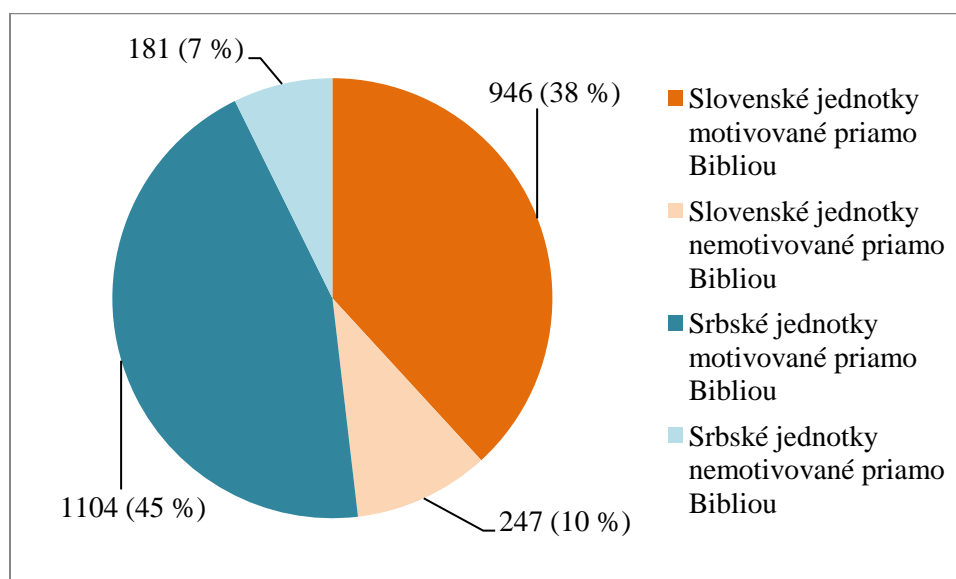
Na začiatku časti o výsledkoch získaných kvantitatívnou analýzou výskumnej vzorky je potrebné poznamenať, že sa počet vyexcerpovaných frazém nemusí zhodovať s reálne existujúcim počtom biblických frazém a parémií, keďže zaradenie určitých jednotiek do slovníkov a monografií v najväčšej miere závisí od autorov a zostavovateľov daných jazykových príručiek. Naším cieľom bolo zoskupiť čo najväčší počet biblických frazeologických jednotiek používajúc dostupné relevantné slovníky a monografie a takým spôsobom analyzovať maximálny dostupný počet jednotiek. Výsledky získané takýmto výskumom sú nasledujúce: úhrnný počet vyexcerpovaných frazém je 2478 jednotiek, z čoho je 1193 slovenských (1068 frazém (43 % z úhrnného počtu jednotiek) a 125 parémií (5 % z úhrnného počtu jednotiek)) a 1285 srbských biblických jednotiek (968 frazém (39 % z úhrnného počtu jednotiek) a 317 parémií (13 % z úhrnného počtu jednotiek)). Z úhrnného počtu vyexcerpovaných frazém 247 slovenských (10 % z úhrnného počtu

jednotiek) a 181 srbských (7 % z úhrnného počtu jednotiek) patrí do kategórie frazém, ktoré sa v Biblii nachádzajú, no nie sú ňou motivované. Všetky takéto jednotky sú frazémy, nevyskytla sa medzi nimi ani jedna parémia.

Uvedené údaje znázorňujeme aj graficky (graf č. 1 a graf č. 2).

Graf č. 1 – Úhrnný počet vyexcerpovaných frazeologických jednotiek

Graf č. 2 - Kvantitatívny pomer medzi frazeologickými jednotkami motivovanými Bibliou a frazeologickými jednotkami, ktoré motivoval iný zdroj

7.1.1. Zoskupenie slovenských a srbských biblických frazém podľa ekvivalentnosti

Počas analýzy nášho korpusu sme brali do úvahy všetky štyri typy ekvivalencie (viac o nich sme písali v kapitole 3. *Ekvivalentnosť frazém*), avšak pri kvantitatívnej analýze rozlišujeme iba termíny „ekvivalentný“ a „neekvivalentný“, pričom termín „ekvivalentný“ zahrnuje úplnú, čiastočnú, ako aj výlučne sémantickú ekvivalenciu. Rozhodli sme sa tak z dôvodu, že pre ciele, ktoré našim výskumom chceme dosiahnuť, je relevantná predovšetkým sémantická ekvivalencia a tá je prítomná v rámci všetkých troch uvedených typov. Bližšie informácie o ekvivalentnosti frazém každej skúmanej kategórie uvádzame v pokračovaní práce v rámci lexikálneho obsadenia biblických frazém a ich triedenia do frazeosémantických polí.

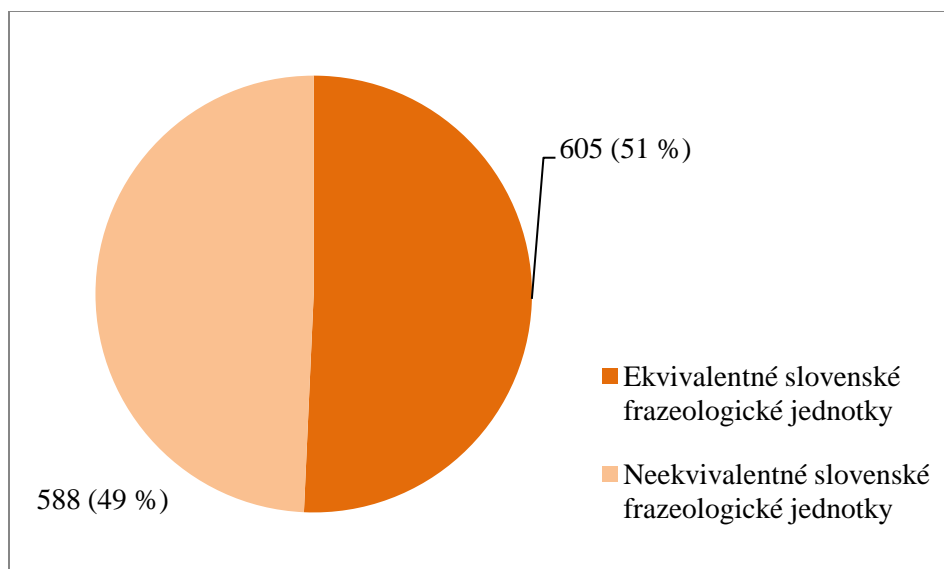
Keďže v niektorých prípadoch má jedna jednotka niekoľko synonym v druhom skúmanom jazyku, ekvivalenciu sme zisťovali zvlášť pre slovenské a srbské jednotky.

Kvantitatívnu analýzu celkového počtu vyexcerpovaných frazeologických jednotiek bolo zistené, že celkový počet slovenských ekvivalentných jednotiek je 605 (51 % z vyexcerpovaných slovenských jednotiek), srbských ekvivalentných biblických frazeologických jednotiek je 623 (48 % z vyexcerpovaných srbských jednotiek).

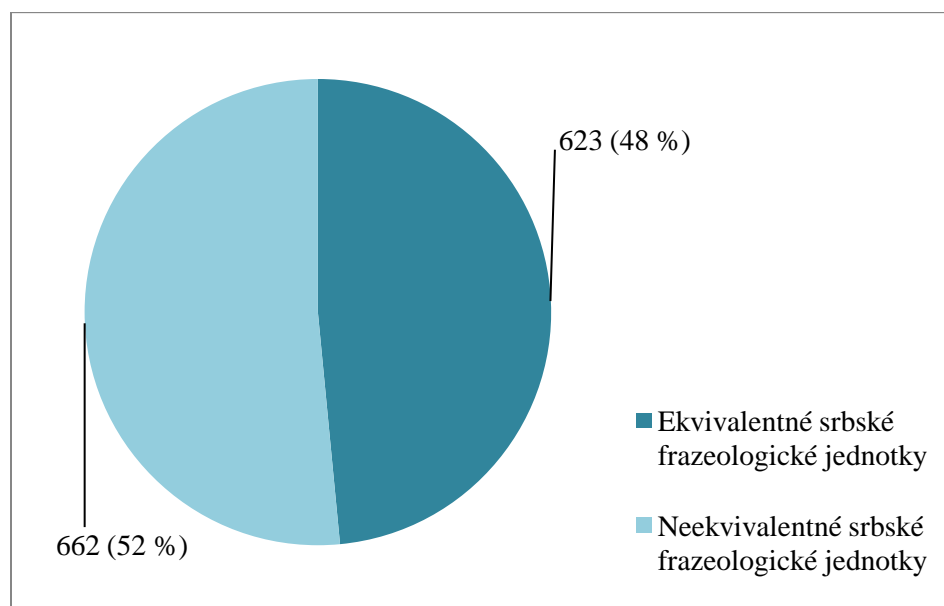
Neekvivalentných slovenských je 588 jednotiek (49 % z vyexcerpovaných slovenských jednotiek) a srbských neekvivalentných je 662 jednotiek (52 % z vyexcerpovaných srbských jednotiek).

Keďže jedným z cieľov nášho výskumu bolo aj odpovedať na otázku v akej miere sa v slovenskom a srbskom jazyku zhoduje vzťah medzi jazykovým a náboženským fenoménom, resp. v akej miere sa zhoduje frazeologický obraz sveta v slovenskej a srbskej biblickej frazeológii, na základe uvedených výsledkov môžeme uzavrieť, že sa zhoduje takmer na 50 %. Domnievame sa, že vyexcerpované slovenské a srbské ekvivalentné frazémy sú spoločným kultúrnym dedičstvom nielen týchto dvoch národov, ale aj dedičstvom celoeurópskym.

Znázorňujeme to aj graficky (*graf č. 3 a graf č. 4*).

Graf č. 3 - *Ekvivalentnosť celkového počtu vyexcerpovaných slovenských frazeologických jednotiek*

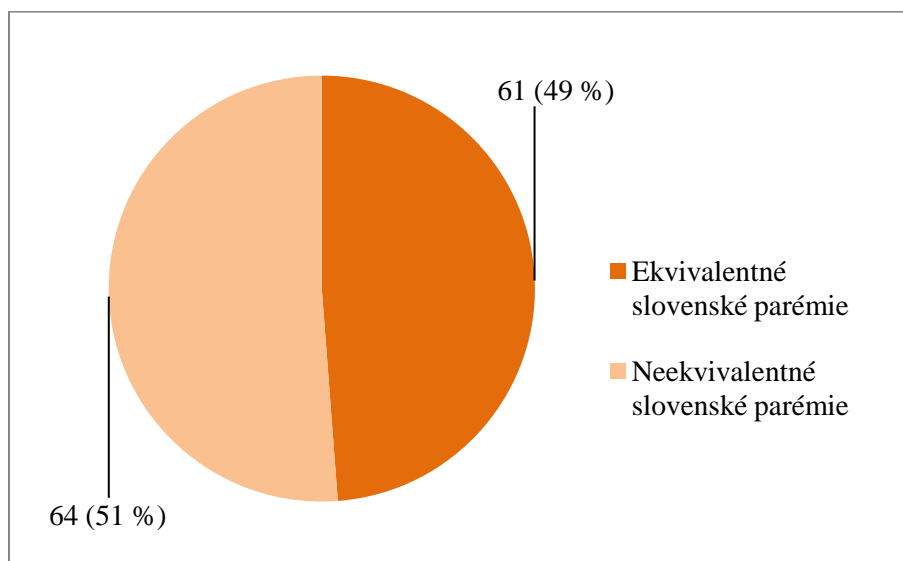

Graf č. 4 - *Ekvivalentnosť celkového počtu vyexcerpovaných srbských frazeologických jednotiek*

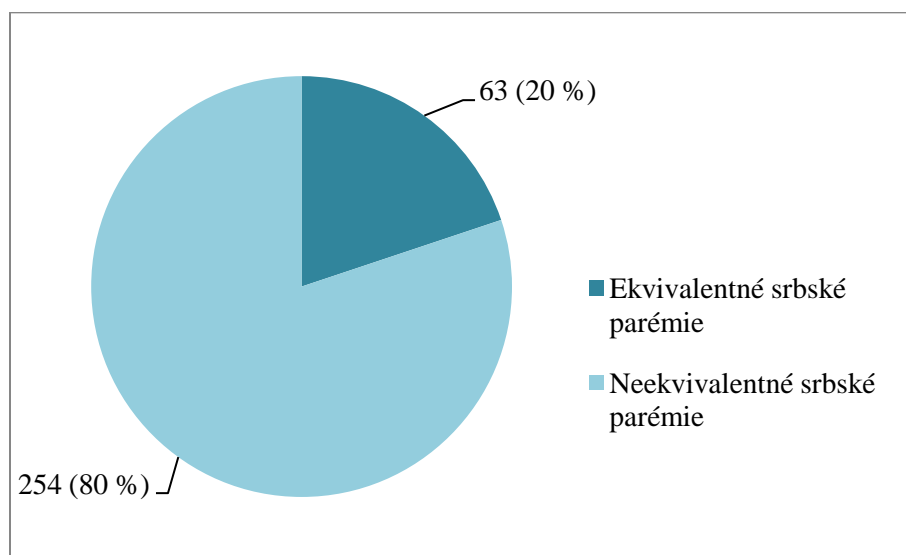
Okrem údajov o ekvivalentnosti celkového počtu vyexcerpovaných jednotiek nás zaujímala aj ekvivalencia parémii a frazém jednotlivo.

Analýzou celkového počtu vyexcerpovaných parémií bolo zistené, že slovenských ekvivalentných parémií je 61 (49 % z vyexcerpovaných slovenských parémií) a srbských ekvivalentných biblických parémií je 63 (20 % z vyexcerpovaných srbských parémií). Neekvivalentných slovenských parémií je 64 (51 % z vyexcerpovaných slovenských parémií) a srbských neekvivalentných parémií je 254 (80 % z vyexcerpovaných srbských parémií).

Uvedené údaje znázorňujú *graf č. 5* a *graf č. 6*.

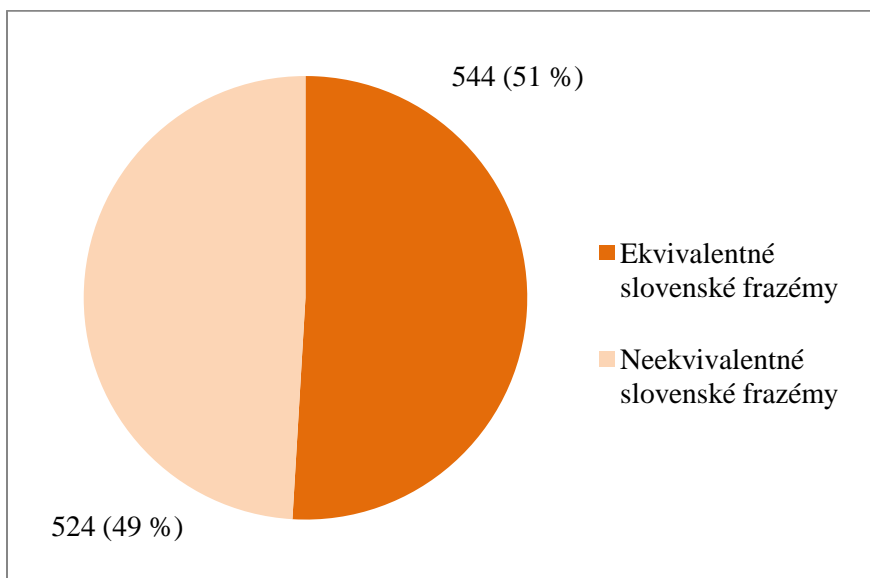

Graf č. 5 - Ekvivalentnosť slovenských biblických parémií

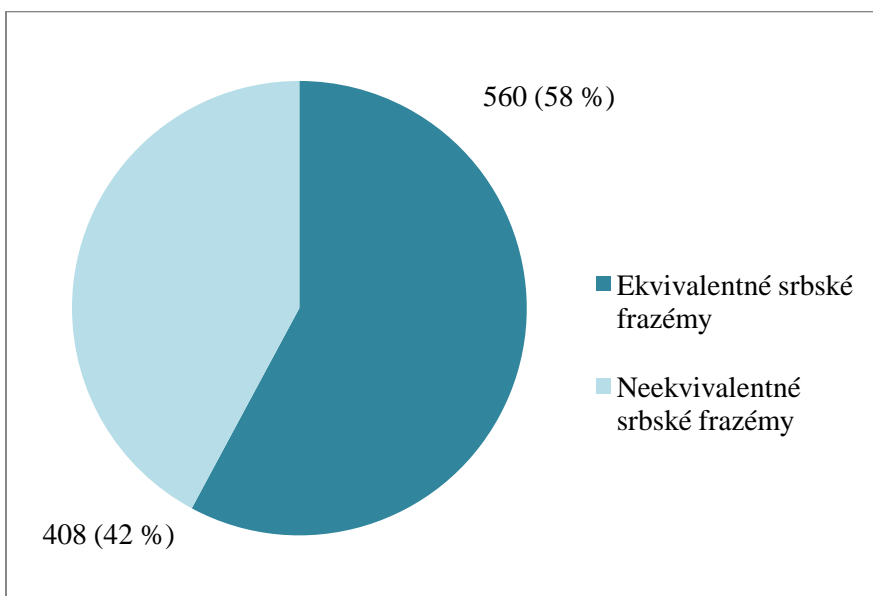

Graf č. 6 - Ekvivalentnosť srbských biblických parémií

Kvantitatívnu analýzou celkového počtu vyexcerpovaných frazém bolo zistené, že slovenských ekvivalentných frazém je 544 (51 % z vyexcerpovaných slovenských frazém), kým srbských ekvivalentných je 560 biblických frazém (58 % z vyexcerpovaných srbských frazém). Neekvivalentných slovenských je 524 frazém (49 % z vyexcerpovaných slovenských frazém) a srbských neekvivalentných je 408 frazém (42 % z vyexcerpovaných srbských frazém). Znázorňujú to aj *graf č. 7* a *graf č. 8*.

Graf č. 7 - *Ekvivalentnosť slovenských biblických frazém*

Graf č. 8 - *Ekvivalentnosť srbských biblických frazém*

7.2. Štruktúrne vlastnosti biblických frazém

V súlade s definíciami podanými v úvode práce konštatujeme, že sa v našej výskumnej vzorke vyskytli nasledujúce konštrukčné typy biblických frazém:

➤ Frazeoalexémy, frazémy so stavbou syntagmy

- neslovesnej

alfa a omega [niečoho]

αλφα и ωμεγα

kosť z <jeho> kosti (kostí)

кост <од> кости

hlas volajúceho (volajúci) na púšti

глас вапијућег (ванећег, вапијућег) <у пустињи>

- slovesnej

zakopať (zahrabať) <si> svoj talent (hrivnu)

закопати таленат у земљу

biť sa (trieskať sa, búchať sa) <päsťou> v prsia (do prs)

бити се (бусаати се, лупати се, зрувати се, ударати се) у прса (у груди)

oddeliť (rozoznať) kúkoľ od pšenice

одвојити (одвајати, оделити) кукољ од пшенице (жита, доброг зрна)

- Frazetextémy, frazémy so stavbou vety alebo súvetia

Všetko je iba dym

То је дим на ветру

Boh <sám> vie

Бог <свети (један, једини, сам)> зна (не зна) <кад, како>

Nikomü nelietajú (nepadajú) pečené holuby do huby (do úst)

*Печени голубови (печене мушмуле, печене шеве) у уста не лете
(из неба (с неба) не падају)*

- Minimálne frazémy

predpotopný

пре потона

celým srdcom

свим срцем

od Adama <a Evy>

од Адама <и Еве>

- Subfrazémy, jednoslovné frazémy a frazeologizované konštrukcie sa v našej vzorke nevyskytli.

7.3. Lexikálne zloženie biblických frazém a ich motivácia

Vyexcerpované frazémy môžeme z aspektu lexikálneho zloženia rozvrhnúť do nasledujúcich kategórií:

- Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma pomenávajúca dobro (*Boh/Бог; Kristus/Христ; Ježiš/Исус; Pán/Господ; Mesiáš/Месија; anjel/анђео* a pod.) alebo zlo (*satan, diabol/ђаво, ѓаво; čert/враз, бес; antikrist/Антихрист* a pod.)
- Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca základné kresťanské princípy (*duch/дух; duša/душа; srdce/срце; viera/вера; nebo/небо; raj/рай; hriech/грех; peklo/накао* a pod.)
- Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca kresťanské praktiky (*krst/крштење; kázeň/проповед; pokánie/кајање; obeť/жртва; modlitba/молитва; Otčenáš/Оченаш; evanjelium/јеванђеље* a pod.)
- Frazémy, ktorých súčasťou je biblická osobnosť, resp. biblické antroponymum alebo biblické mesto, resp. iné biblické toponymum
- Frazémy motivované biblickým príbehom, ktorých súčasťou sú lexémy náboženského a svetského charakteru

Uvedené kategórie zjednocujú frazémy, ktoré vo svojom zložení majú jednu charakteristickú lexému, pričom sú motivované rôznymi obrazmi a majú rozličné významy.

Vedľa nich ako osobitná kategória stoja frazémy, ktorých súčasťou nie je biblický, ani náboženský prvok. Je to skupina frazém, ktoré nie sú motivané Písmom svätým, no predsa sa v ňom ako ustálené jazykové jednotky nachádzajú.

- Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma pomenúvajúca dobro (*Boh/Бог; Kristus/Христ; Ježiš/Исус; Pán/Господ; Mesiáš/Месия; anjel/анђео* a pod.) alebo zlo (*satan, diabol/ђаво, ѓаво; čert/ѣраг, бес; antikrist/Антихрист* a pod.)

Frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexému *Boh/Бог; Kristus/Христ; Ježiš/Исус; Pán/Господ; Mesiáš/Месия* sú najčastejšie motivované ľudským chápaním Boha a jeho vlastnosťami.

V slovenskej, ako aj v srbskej frazeológii sa Boh prejavuje ako stvoriteľ (*Ani Pán Boh svet naraz nestvoril / Бог је најпре створио шуму на човека*), ako niekto, kto má zvrchovanosť, silu (*Сам (само) Бог нема господара; Тако ми силе Божије!*), čia moc a nadvláda sa uznáva (*To je v Božích rukách / То (све) је у Божијим рукама*) a čia vôľa sa prijíma (*Nech sa stane vôľa Božia / Као што је Бозу воља*). Do Božej milosti a pod Božiu ochranu a starostlivosť sa porúča (*s pomocou Božou / Уз Божију помоћ!*). Boh sa zároveň chápe ako niekto, kto pomáha chudobným (*Kde je bieda najväčšia, pomoc Boha najbližšia / Где је највећа нужда, онда је и неизбежна помоћ Божија*) a je štedrý darca, dokonca aj darca života a zdravia (*Nech ti dá Pán Boh zdravie! / <Даж> Боже здравља*). Je stelesnením lásky, pokoja, krásy, dobroty, úprimnosti, spravodlivosti, ospravedlnenia, odpúšťania, múdrosti a bezhriешnosti (*Kde je viera v Boha, tam je dar múdrosti, kde nevera v Boha, tam je tma hlúposti; Где нема науке, ту ни Бога међу тим људима нема*). Predsa však symbolizuje aj strach a hrôzu (*страх Божију; страхота Божија*). Je vševedúci a vševidiaci (*Boh <сам> vie / Бог <свету (један, једини, сам)> зна (не зна) <кад, како>*) a jeho autorita sa konfrontuje aj s ľudskými autoritami (*Čo Bohu, Bohu, a čo svetu, svetu / <дату> цару царево, <a> Бозу Божије <ваља давати>*).

V každodennom živote sa človek odvoláva na Božiu prítomnosť a jeho zasahovanie do ľudského života sa môže sledovať prostredníctvom prírody, ale aj v zmysle spájania ľudí, usmerňovania, ochrany, poznačovania, zasahovania prostredníctvom poslov a pod. (*Sám pánboh ťa sem poslal (Nebesá ťa sem poslali) / Ко да га је сам Бог послао; Бог ми <је> сведок (сведком) / Бог ми је сведок!; Глас људи, глас Воји / Глас народа, глас Сина Божијега*).

Vo vzťahu človeka voči Bohu sa prejavuje vďaka, ale aj jeho akceptovanie alebo neakceptovanie vo všeobecnosti (*mať (nemáť) Boha pri sebe; измирити се с Богом; спúšťať sa Boha*). V zaklínaniach sa upozorňuje na trest nezrealizovaného priameho kontaktu s Bohom (*Лица Божијег никад не угледао!*).

V jednej skupine frazém sa Boh javí aj ako ten, kto prikazuje, ako treba žiť, kto trestá a tiež ako sudca človeka, čo zdôrazňuje jeho neobmedzenú zvrchovanosť a autoritu (*Ко право говори, Бога хвали; Кто криво присаhá, Бог ho забје; Боží суд (суд Боží) / страшни (Божеји, последњи, травични, небески) суд; тrest Боží (тrest од Бога); Божија казна га стигла!*).

Na základe uvedeného možno uzavrieť, že sa ľudské chápanie Božích vlastností vo frazeológii, tak v slovenskej, ako aj v srbskej, zhoduje s teologickými zásadami uvedenými v Biblii, resp. biblické obrazy a chápanie Boha sú motivačným základom daných frazém. Boh sa tak v skúmaných frazémach prejavuje ako stvoriteľ, jeho moc je zvrchovaná a bez obmeny, kontroluje človeka a vplýva na jeho činy, chráni a stará sa oňho, je darca života a zdravia. S ním sa spájajú pozitívne vlastnosti, city a stavy človeka ako sú láska, pokoj, dobrota, krása, úprimnosť a i., ale keďže je aj spravodlivý a súdi priestupky, vzbudzuje bázeň.

Frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexému *anjel/anhėjo* sú najčastejšie motivované vlastnosťami týchto nadprirodzených bytostí. V slovenskej a srbskej biblickej frazeológii sa anjeli prejavujú ako bytosti, ktoré zasahujú do života ľudí a pozdravujú ich. Sú dobrí, nevinní, trpezliví, krásni, ochraňujú človeka, pekne spievajú a v ich prítomnosti je pokoj (*Je <dobrý> ako anjel; čistý (nevinný, pekný, krásny) ako anjel / чист (добар) као анђео; anjel strážny (strážca, ochranca) / анђео чувар (стражанин); анђео хранитељ (хранилац)*). Primárne sú však prítomní mimo života ľudí, čiže v inej dimenzii, keďže sa človek v ich prítomnosti ocitá až po svojej smrti (*odísť medzi anjelov*). Podobu anjela, ktorý symbolizuje dobro, niekedy má aj zlo, čím sa zdôrazňuje falošnosť a pretváрка, resp. pokrytectvo ľudí (*anjel z rožkami (rožky) / Анђео у лицу, ђаво у срцу*). Aplikujúc vlastnosti anjelov na život jednotlivca sa nimi pomenúvajú dobré, ale aj zlé vlastnosti ľudí. Svoje uplatnenie majú aj v rámci pochopenia nemateriálneho aspektu života (smrť).

Frazeologické jednotky, v ktorých sa vyskytuje lexéma *satan*, *diabol/ђаво*, *ђавоо*; *čert/vrag*, *бес*; *antikrist/Антихрист* a i. sú motivované biblickými obrazmi týchto temných bytostí. Pomenúvajú zlého a nerozvážneho (z *pekla* vyšibaný (vyhnaný); *Lucifer* z *pekla*; *čertu dobrý*; *Zapísal dušu čertovi / Предаде (продао) душу ѓаволу*; *Он је Антихрист*), nahnevaného (*Akoby ho bol diabol posadol*; *Akoby bol <сам> diabol doň vošiel (vstúpil) / Као да је ѓаво ушао у њега*), ale aj prefíkaného (*Čertom z pekla ušiel*) a rýchleho človeka (*Beží (uteká), ani čo by ho všetci čerti hnali / Бежи као да га (их) јуре сви бесови (ђаволи)*; *Бежи ко од нечистих сила*). Pomenúva sa nimi aj nebezpečenstvo (*Čert <nikdy> nespi / Vrag (ђаво) не спава <удиљ>*; *Ђаво не мирује*), riskovanie (*pokúšať osud (šťastie, Boha, diabla, čerta)*) a skrotenie niekoho (*vyhnať (vyháňať) diabla (čerta) [z niekoho] / истерати ѓавла (ђавола, врага) [из некога]*).

Skúsenosť ľudí zhrnutá vo frazeológii poukazuje na to, že zlé sily sú mocné, stále prítomné a ich silu netreba podceňovať (*Добар је Бог, али су и ѓаволи јаки*). Ich prítomnosť spôsobuje nešťastie a nepríjemnosti, preto v živote človeka nie je želaná a odmieta sa (*Иди, ѓаволе, од мене и од моје душе!*).

- **Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca základné kresťanské princípy (*duch/дух*; *duša/душа*; *srdce/срце*; *viera/вера*; *nebo/небо*; *raj/рај*; *hriech/грех*; *peklo/накао* a pod.)**

Frazémy obsahujúce lexémy *duch/дух*, *duša/душа*, *srdce/срце* súvisia s intenzitou vykonávania určitej činnosti, pričom najčastejšie ide o maximálnu intenzitu: *celým srdcom*; *celou dušou / свим срцем*; *свом (читавом, целом, пуном) душом*. Reprezentujú človeka a jeho správanie sa, poukazujú na jeho podstatu, city a vlastnosti: úprimnosť a dôveru (*otvoriť <si> srdce (dušu) <dokorán> / отворити (отварати, открити, излити) душу <у срце>*; *vylievať (otvoriť) srdce [niekomu (pred niekým)] / открити срце*), súcit (*načúvať srdcom <, nielen ušami>*), zármutok, trápenie (*Je mi ťažko na srdci (pri srdci, okolo srdca) / На души (при души, у души) му је (им је) лако (ласно, ведро, теешко)*), úľavu a oživenie (*Uľavilo sa mi (odľahlo mi) na duši /*

Одлакну (лакну, одлакнуће, лакнуће) ми (joj) на души; *vdýchnuť* [niekomu (niečomu)] *duši* / *удыхнути* *душу* [чему]).

Najčastejšie zobrazujú pozitívne ľudské vlastnosti, city a psychofyzické stavy človeka: spokojnosť (*mať dušu na mieste (na pokoji)* / *Срце ми је на месту*), dobro, vernosť, šľachetnosť (*mať mäkké (zlaté, verné, šľachetné) srdce* / *бити доброд (мекод) срца; златно срце*), ľudskosť, správne hodnoty (*mať srdce na pravom mieste* / *Срце му (ми, ти) је на мери*), ale aj bezcitnosť (*mať tvrdé (kamenné) srdce* / *камена (каменод, тверда, твердог) срца <бити>*), nečestnosť (*predať (zapredať) svoju dušu* / *продати душу <нечастивом (ђаволу, врагу)>*), obmedzenosť (*chudobný v duchu (duchom, na duchu, na duši)*); <*duchovná*> *hluchota a nemota; chudoba ducha* / *сиромашан (сиромах, инокосан, ништити, нишчичи) духом*).

Frazémy obsahujúce lexému *viera/вера* upozorňujú na dôležitosť skutkov (*Viera bez skutkov je mŕtva* / *Вера без дела мртва је*), kým tie, ktoré majú vo svojom zložení lexému *nebo/небо* na blahobyť a príjemnosť (*raj na zemi* / *рај на земљи; То је рајска (nebeská) hudba*).

Frazémy s lexémou *hriech/грех* pomenúvajú veľký priestupok (*donebavolajúci hriech* / *вапијући грех на небо (у небо, до неба)*) a upozorňujú aj na následky hriechu (*Jeden hriech plodí druhý* / *Грех је греху заметак*). Frazémy obsahujúce lexému *peklo/пакао* alebo odvodené prídavné meno *pekelný/наклени* zobrazujú trápenie (*pekelné mičky* / *вечне (наклене) муке*), vyvolávanie nepríjemností (*robiť peklo*), nepriateľstvo (*наклени непријатељ*), veľký vresk (*pekelný rachot (vresk)* / *наклена вика*), ale aj veľké teplo (*horúco (horúčava) ako v pekle* / *врућина (вруће) као у паклу*) a zmiznutie (*prepadnúť sa do horúcich (otvorených) pekiel (do horúceho (jazerného) pekla)*).

Na základe uvedeného uzavierame, že frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexému pomenúvajúce základné kresťanské princípy, sú najčastejšie motivované človekom, jeho vlastnosťami, správaním sa a činnosťami.

- Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca kresťanské praktiky (*krst/крштење; kázeň/проповед; pokánie/кајање; obet'/жртва; modlitba/молитва; Otčenáš/Оченаш; evanjelium/јеванђеље* a pod.).

Frazémy z uvedenej skupiny najčastejšie súvisia s medziľudskými vzťahmi.

Kázeň ako náboženská, mravoučná a poučná reč prednesená obyčajne na kazateľnici pri bohoslužbách má v analyzovaných biblických frazémach význam napomínania, hrešenia niekoho (*mať (čítať, držať, robiť) [niekomu] kázeň (kázne) / читати проповед [некоме]*), pričom sa v srbskom jazyku rovnaký význam dosahuje aj lexémou *Оченаш: читати (очитити) [некоме] Оченаш (Очењаш)*. Lexéma pomenúvajúca Modlitbu Pána *Otčenáš/Оченаш* však vo frazémach oboch jazykov pomenúva schopnosť vedieť niečo veľmi dobre, nasпамäť: *vedieť [niečo] ako otčenáš / знати (говорити, изговорити, учити, научити) [нешто] као Оченаш*. Pozoruhodná je aj frazéma *veriť [niečomu (niekomu)] ako evanjeliu / Верује у то као да је записано у Јеванђељу*, kde sa v oboch jazykoch lexéma *evanjelium/јеванђеље* chápe ako niečo, čomu sa dôveruje.

Keď ide o jednotky analyzované v rámci danej kategórie, počas nášho výskumu sme si všimli, že srbský frazeologický fond obsahuje veľký počet jednotiek, ktoré poukazujú na obradovú prax, avšak nemôžeme ich zaradiť do kategórie biblických, keďže sme biblickými citátmi nedokumentovali ich výskyt. Ide tu najčastejšie o kresťanské frazémy, ktoré mylne evokujú biblickú motiváciu a o ktorých sme viac písali v kapitole o členení biblických frazém (napr. *света (благословена, молитвена, крштена) вода; исповед вере (вјера); крстити се са три прста; крстити се са четири прста* a pod.). Sú to najčastejšie frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexému *црква, крст, криж, крстити се, вера, свет* a pod.

➤ **Frazémy, ktorých súčasťou je biblická osobnosť, resp. biblické antroponymum alebo biblické mesto, resp. iné biblické toponymum**

Keď ide o biblické osobnosti, v analyzovanej vzorke sme si všimli frazémy obsahujúce nasledujúce biblické osobnosti: Adam, Eva, Kain, Matuzalem, Ezau, Putifár, Benjamín, Abrahám, Áron, Balám, Samson, Dávid, Goliáš, Šalamún, Kráľovná zo Sáby, Eliáš, Ahasver, Jób, Jonáš, Samaritán, Abakuk, Apoštoli, Pavel, Peter, Judáš, Iškarriot, Tomáš, Filip, Lazár, Mária, Mária Magdaléna, Jozef, Svätý Peter.

Evidentne najčastejším motivantom v kategórii biblických osobností v slovenskej a srbskej frazeológii sú Adam a Eva, prví ľudia, ktorí v Rajskej záhrade zhrešili, boli z nej vyhnaní a týmto spôsobom podľa Biblie ovplyvnili osud celého ľudstva. V tom zmysle sa aj očakáva, že v biblickej frazeológii budú figurovať v rámci viacerých obrazov.

V skúmaných frazémach sa tieto osobnosti vnímajú v kontexte nadčasovej kategórie, resp. ako niekto, v čej prítomnosti sa človek ocitá po smrti (*kopať loj s Adamom*), ale vzhľadom na svoju pozíciu na začiatku sveta, aj ako niekto, kto je prítomný od začiatku (*začať (začínať) od Adama <a Evy> / од Адама развесту (почету); од Адама <u Eve> (od Eve u Adama)*), resp. starý (*Адамов век*). Zároveň sú symbolom ľudí vo všeobecnosti, často vnímaní ako prarodičia celého ľudstva (*Evine dcéry (deti) / Евин син; Евина кћи (Евине кћери, кћери Eve)*).

V kontexte biblického obrazu pokušenia a pádu prvých ľudí Adam a Eva v excerpovaných frazémach súvisia s nahotou (*<byť> <odetá> v Evinom rúchu; <byť> <oblečený> v Adamovom rúchu (šatách) / у Евином костиму; у Адамовом (Адамову) костиму*) a pokušením (*Evino jablko / Евина (златна, рајска) јабука (патлиџан)*). Obrazy vysokého veku a staroby súvisia aj so starozmluvnými biblickými osobnosťami ako sú Matuzalem a Abrahám (*<byť> starý ako Matuzalem (ako Abrahám) / стар као Метузалем*). Abrahám, podobne ako Adam, je ten, v čej prítomnosti sa človek ocitá po svojej smrti (*<Už> je v lone Abrahámovom (dostať sa do lona Abrahámovho) / отићу (преселити се, бити примљен) у Аврамово (Абрахамово) крило*).

Biblické osobnosti v skúmaných frazémach zobrazujú aj ľudské vlastnosti: veľmi chlpatý človek je ako Ezau (*chlpatý ako Ezau*), zvodná žena je ako putifarka (*putifarka*),

mocný človek sa prirovnáva k biblickému silákovi Samsonovi (<mocný ako> *Samson*), múdry sa dáva do kontextu s biblickým kráľom Šalamúnom (*múdry ako Šalamún / мудар (наметан) као Соломон*), ryšná žena pripomína kráľovnú zo Sáby (*chodiť (nieť sa) ako kráľovná zo Sáby*), kým menej šikovný, neúspešný človek sa dáva do kontextu so starozákonným prorokom Habakukom (*habakuk*).

Falošnosť pripomína zradu učeníka Judáša pred ukrižovaním Ježiša Krista (*predať (zapredať) [niekoho (niečo)] za judášsky groš / за јудин грош продати (продавати); judášsky bozk / Јудин пољубац*), pochybovačnosť učeníka Tomáša, ktorému nestačilo počuť, ale chcel vidieť vlastnými očami a počuť vlastnými ušami (*neveriaci Tomáš (tomáš) / неверни (невјерни, неверован, неверовани, невјеровани, невјероватни) Тома (Томо, Томаи)*), kým bystrosť a dôvtip evokuje Ježišovho učeníka Filipa (*mať (nemať) Filipa*).

Symbolika milosrdného Samaritána sa každodenne používa na označenie dobrého človeka, ktorý nezištne pomáha inému (<milosrdný> *samaritán (Samaritán); милостиви Самарјанин (добри Самарићанин)*). Z biblického príbehu sa dozvedáme, že stýkanie Izraelcov a Samaritánov bolo v danom čase neprípustné, avšak práve Samaritán bol ten, ktorý zachránil ozbijaného Izraelitu, aj keď to neurobili okoloidúci kňaz a levíta, v tom čase uznávané náboženské autority.

Biblické obrazy sa prejavujú v rámci každodenných medziľudských vzťahov. Benjamín tak symbolizuje najmladšieho člena rodiny alebo istého spoločenstva (*byť benjamínom (benjamínkom) <rodiny>*), kým Dávid a Goliáš nerovných súperov (*Dávid a Goliáš (súboj Dávida s Goliášom) / <Носе се ко> Давид и Голујат*). Nachádzame ich však aj v kontextoch každodenných situácií: obchádzať ľudí a nedosiahnuť želaný výsledok ľuďom pripomínalo biblickú osobnosť Pavla (Šavla) (*chodiť od Šavla k Pavlovi*), kým neočakávané situácie pripomínajú Baláma a jeho oslicu, ktorá na ceste za moábskymi kniežatmi prehovorila (*Baláмова oslica*).

V každodenných situáciách sú biblické osobnosti používané dokonca aj v zahrešeniach: *Na kieho Árona!*

Nesúlady vo význame slovenských a srbských biblických frazém, ktoré obsahujú biblickú postavu, sme si nevšimli. Je však evidentné, že určité postavy neboli frazeologizované v oboch jazykoch.

Kontrastívnou analýzou uvedených slovenských a srbských biblických frazém sme si všimli, že v srbskom jazyku proces frazeologizácie nezachytil napríklad starozmluvného Jóba (Kniha Jób), bez ohľadu na jeho symboliku veľkého trápenia. Slovenský frazeologický fond obsahuje niekoľko frazém, ktoré sú ním motivované: *trpí ako Jób*; *Jóbove rany*; *Jóbova trpezlivosť*; *Jóbova (jóbovská) zvesť (správa)*, pokým v srbskom jazyku sa táto osobnosť nefrazeologizovala.

V skúmaných slovenských a srbských biblických frazémach sa vyskytli nasledujúce biblické toponymá: Babylon, Sodoma a Gomora, Egypt, Jericho.

Babylon v biblickom kontexte predstavuje miesto, kde Boh zmiatol reč celému svetu. Dovtedy, podľa Biblie, „celý svet používal jedinú reč a rovnaké slová“ (1M 11,1). Z dôvodu výčínov proti Bohu bol ich počín vystavať vežu siahajúcu po nebesá zastavený a potrestaný tak, že si zmätením ich reči už navzájom nerozumeli. S týmto súvisia aj biblické frazémy zobrazujúce nedorozumenie (*вавилонски језик*), zmätok, chaos, neporiadok (*babylonský zmätok*) a ilúzie (*зидати вавилонске куле*).

Sodoma a Gomora sú podľa Biblie miestom nerestí a hriechu. Práve tento obraz starozmluvných miest sa aj frazeologizoval tak v slovenskej, ako aj v srbskej frazeológii (<hotová> *Sodoma (sodoma)* <a> *Gomora (gomora)* / *Содома (Содом)* u *Гомора (Гомор)*).

Biblický príbeh o Egypte, utlačaní Izraelcov a Mojžišovo pôsobenie v zmysle vyslobodenia tohto národa z egyptského otroctva sa do slovenskej frazeológie preniesol predovšetkým v obraze desiatich rán, ktoré z dôvodu neposlušnosti Božieho nariadenia zasiahli egyptský národ a faraóna a spôsobili im veľké utrpenie (*egyptská rana (rany)*; *desať (sedem) egyptských rán*).

Frazeologizáciu biblického príbehu, ktorý opisuje pád mesta Jericho, tiež nachádzame vo frazeologickom fonde slovenského a srbského jazyka. Podľa Božieho rozkazu Izraelci okolo Jericha obchádzali šesť dní, každý deň raz. Na siedmy deň mesto obišli sedemkrát. Pri siedmom raze kňazi zatrúbili na trúbach a rohoch, ľud vykrikol veľkým bojovým pokrikom a zrútili sa mestské hradby. Frazeologizoval sa práve obraz jerichovských trúb, avšak s negatívnou konotáciou – ako nadávka hlúpemu človeku (*jerichovská (Jerichova) trúba* / *јерихонска труба*). Môžeme len predpokladať, že to súvisí s nadprirodzeným, resp. nereálnym spôsobom pádu mesta Jericho a že rozprávanie

o danej udalosti u ľudí mohlo vzbudiť až takú nedôveru, že daného človeka považovali za hlupáka.

Na základe uvedeného možno uzavrieť, že v danej kategórii ide o frazémy, ktoré vznikli na základe typickej vlastnosti alebo príbehu spätého s danou osobnosťou alebo mestom, resp. miestom. Antroponymum alebo toponymum, ktoré je v zložení frazémy tak evokuje danú vlastnosť, alebo nepriamo pomenúva medziľudský vzťah, činnosť alebo životnú okolnosť, situáciu.

➤ **Frazémy motivované biblickým príbehom, ktorých súčasťou sú lexémy náboženského a svetského charakteru**

V analyzovanom fonde slovenských a srbských biblických frazém sme sa stretli s frazeologizovaním nasledujúcich biblických príbehov: Stvorenie sveta, Raj, Prvý hriech, Potopa, Babylonská veža, Sodoma a Gomora, Soľný stĺp, Faraónove sny, Vyslobodenie Izraelcov z Egypta, Zaslúbená zem, Vyvolený národ, Prepelice a manna, Zlaté teľa, Archa zmluvy, Vody v Meríbe, Rút, Veľpieseň, Daniel v jame s levmi, Jonáš v bruchu veľryby, Narodenie Ježišovo, Cudzoložnica, Podobenstvo o kúkoli medzi pšenickou, Podobenstvo o rozsievачovi a štvorakej pôde, Ježiš nasýtil päťtisíc ľudí, Podobenstvo o dobrom pastierovi, Podobenstvo o svadbe kráľovského syna, Podobenstvo o stratenej ovci, Podobenstvo o stratenom synovi, Podobenstvo o nespravodlivom šafárovi, Podobenstvo o boháčovi a chudobnom Lazárovi, Podobenstvo o hrivnách, Obeť chudobnej vdovy, Podobenstvo o staviteľoch, Posledná večera, Ukrižovanie a Vzkriesenie.

Kontrastívnou analýzou sme si všimli, že sa niektoré biblické príbehy nefrazeologizovali v oboch skúmaných jazykoch. V rámci kategórie frazém, ktoré obsahujú biblické antroponymá a toponymá, sme sa zmienili o frazeologizácii starozákonného Jóba. V danej kategórii nás zaujal aj príklad motivovaný novozmluvným podobenstvom o múdrom a bláznivom staviteľovi (Evanjelium podľa Matúša 7, 24–27), respektíve symbolikou dvoch ľudí, z ktorých jeden svoj dom stavil na skale, kým druhý na piesku. V slovenskom jazyku sú frazeologizované príklady oboch staviteľov: *stavať*

<dom> na piesku a stavať <dom> na skale, kým v srbskom jazyku sa frazeologizoval iba príklad bláznivého staviteľa: *graditi (zidati) <куле> на песку*. Srbský frazeologický fond neobsahuje ani obraz „desiatich spravodlivých“ z príbehu o Sodome a Gomore, ktorí mohli zachrániť toto mesto pred skazou (*desat' spravodlivých*), podobne ani príbeh o zlatom teľati, v zmysle neopodstatného zbožňovania materiálnych vecí (*hl'adiet' [na niekoho] ako na modlu, vzhliadat' [k niekomu] ako k modle*).

V slovenskom jazyku sa napríklad nefrazeologizoval príbeh o vodách v Meríbe, v rámci ktorého sa v srbskom jazyku upozorňuje na lenivého človeka (*Чека да из камена потече вода*), ani príbeh o Rút, kde sa v srbskom jazyku poukazuje na zbytočnú prácu (*купити класје по старом стрништу*), podobne ani obraz nasýtenia päťtisíc ľudí pomocou piatich chlebov a dvoch rýb (*He можеш нахранити цео свет са два хлеба и нет риба*).

Niektoré príbehy sú frazeologizované v oboch jazykoch, avšak nie je frazeologizovaný ten istý obraz. Kým v slovenskej frazeológii stvorenie sveta poukazuje na začiatok (*od stvorenia sveta*) a na človeka ako korunu tvorstva (*koruna tvorstva (všetkého)*), v srbskej sa zdôrazňuje proces tvorenia, resp. ironizuje sa šesť dní tvorenia a siedmy deň oddychu v zmysle ľudskej lenivosti (*Шест дана не ради, а седмог се одмара*). V srbskej frazeológii potopa nepoukazuje na neporiadok, chaos a zdĺhavé rozprávanie, resp. rozprávanie od začiatku, čo však nachádzame v slovenskom frazeologickom fonde (<hotová> *potopa <sveta>*; <začať (rozprávať)> *od potopy sveta*). V oboch však potopa poukazuje na d'alekú minulosť (*predpotopný; To bolo ešte pred potopou / pre pomona; To je било још пре Помона*), nezáujem o budúcnosť (*Po nás <nech príde> potopa / После мене помон*) a pod. Srbský fond neobsahuje ani obraz bezpečia v kontexte vyslobodenia Izraelcov z Egypta (*suchou nohou prejsť [niečo]*).

V rámci danej kategórie sú najčastejšie obrazy súvisiace s ukrižovaním Ježiša Krista, ktorý je opodstatnene najsilnejším motívom a obrazom v kategórii biblických príbehov. V rámci neho si v oboch jazykoch všimame frazeologizovanú Judášovu zradu (*predať (zapredať, zradiť) [niekoho] за 30 (tridsať, trinásť) strieborných / продају [некога] за тридесет сребрњака*), veľké utrpenie (*kalich utrpenia / горка (жучна) чашиа*), zdĺhavé vyriešenie situácie (*posielať [niekoho] (chodiť) od Pontia k Pilátovi (od Kaifáša k Annášovi) / <слати [некога] (ићи)> од Понтија до Пилата*), odsúdenie

(pribiti' [niekoho] na križ / razaneti (razapiňati, raspeti, raspiňati, pribiti, pribijati) [nekoга] na kрst) a pod. Priamo s tým súvisia aj frazeologické obrazy o vzkriesení Ježiša Krista, ktorých je však viac v srbskom ako v slovenskom jazyku (diñu (diñuti, dizati) [nekoга] из (од) мртвих; <изгледа> као да се вратио из мртвих (као да се из гроба дигао); Није трећу ноћ дочуван).

Viacero obrazov v oboch jazykoch nachádzame aj v rámci príbehu, resp. podobenstva o kúkoli medzi pšenicom, kde je pšenica symbolom dobrého a kúkol' symbol zlého, prípadne zrno symbolom dobrého a pleva symbolom zlého: rozlíšiť dobré od zlého (*oddeliti' (rozoznať) kúkol' od pšenice; triediti' (oddeliti') zrno od pliev (plevy od zrna) / одвојити (одвајати, оделити) кукољ од пшенице (жита, доброг зрна); оплевити кукољ из жита; одвајати жито од кукоља*), všade je zmiešané dobré so zlým (*Všade je kúkol' medzi pšenicom / Нема жита без кукоља; У сваком житу има кукоља*), zničiť dobré so zlým (*vytrhať pšenicu z kúkol'om / почунати с кукољем и житом*), zničiť zlé (*Кукољ ваља из корена ишчунати*), mariť dobré úsilie (*siat' kúkol' medzi pšenicu / посејати (сејати) кукољ*) a pod.

Uvedené príklady dosvedčujú, že frazémy motivované biblickým príbehom, ktorých súčasťou sú lexémy náboženského a svetského charakteru, najčastejšie motivovali dobré a zlé ľudské vlastnosti, ktoré prichádzajú do popredia v daných biblických príbehoch, ale aj charakteristický spôsob života biblických postáv, životné okolnosti a situácie.

➤ **Frazémy, ktorých súčasťou nie je biblický, ani náboženský prvok**

V tejto skupine sa nachádzajú frazémy, ktoré nie sú motivované Písmom svätým, ale sa v ňom ako ustálené jazykové jednotky nachádzajú: *ísť (byť) na úžitok / ићи (иде, ишло је) у корист (у прилог, у рачун) [коме]; byť na dne / бити на дну; nevidieť (umierať) od hladu / умирати (умрети, скапавати) од глади; dať na vedomie / давати на знање (до знања); vydať sa [niekomu (niečomu)] na milosť a nemilosť / предати се (предавати се) на милост и немилост [некоме (нечему)]. Sú to jednotky zobrazujúce*

spôsob života, životné okolnosti a situácie, medziľudské vzťahy, ako aj city a psychofyzické stavy jednotlivca.

O tejto skupine frazeologických jednotiek viac píšeme v kapitole 2.1. *Členenie súboru biblických frazém.*

7.4. Klasifikácia biblických frazém do frazeosémantických polí

Ako sme v úvode práce naznačili, existujú mnohé spôsoby typologizácie a skúmania frazém. Podobne aj početné diferenciacie biblických frazém umožňujú analýzu tohto fondu z rôznych aspektov. Vzhľadom na veľký rozsah našej vzorky (1193 slovenských a 1285 srbských jednotiek) a skutočnosť, že sa takmer každá z analyzovaných frazém môže zaradiť do niekoľkých spomenutých kategórií (kapitola 2.1. *Členenie súboru biblických frazém*), v dizertácii sme priamo neuplatnili ani jedno z členení, o ktorých sa zmieňujú frazeológovia zaoberajúci sa touto problematikou (Baláková, Skladaná, Stěpanova, Ferencová). Uvedené diferenciacie však zohrali veľkú úlohu pri fázach výskumu, v ktorých prebiehalo presné určenie hraníc výskumnej vzorky, excerpovanie frazém zo slovníkov a monografií slovenského a srbského jazyka a kontrola miesta výskytu frazém v Biblii. V práci sme sa zamerali na sémantiku vyexcerpovaných jednotiek.

N. Vulovićová si v rámci výskumu srbských frazém s náboženskými prvkami všima, že antropocentrizmus v jazyku umožňuje analýzu frazém z aspektu „frazeologického sociopsychologického hodnotenia“ zo strany hovoriaceho určitého jazyka (Vulović, 2015: 137). V pokračovaní vysvetľuje, že takéto hodnotenie zahŕňa fyzické a psychické vlastnosti človeka, jeho stavy, správanie sa, činnosti, vzťah voči inému človeku, ale aj voči veciam a predmetom, ktoré sa nachádzajú v blízkosti (tamže).

Keď ide o biblické frazémy slovenského a srbského jazyka, analýza ukázala, že najväčší počet frazém tvoriacich našu výskumnú vzorku predstavuje práve hodnotenie medziľudských vzťahov, citov, stavov, schopností a vlastností človeka, činností, ako aj rôznych životných situácií a okolností, v ktorých sa človek ocitá. V ich rámci možno sledovať aj frazémy, ktorými sa vyjadruje spôsob vykonávania určitej činnosti. V

menšom množstve sa v našej vzorke objavili aj frazémy, ktoré sú hodnotením predmetov, avšak aj tie na určitý spôsob súvisia s hodnotením človeka, keďže sú priamo motivované jeho správaním sa, vlastnosťami alebo spôsobom života, podobne ako aj frazémy s funkciou hodnotenia javov, predovšetkým časových a priestorových. Berúc do úvahy uvedené, v práci uplatňujeme sémantickú analýzu výskumnej vzorky pomocou klasifikácie frazém do frazeosémantických polí.

Vo *Frazeologickej terminológii* sa frazeosémantické polia definujú ako „významové skupiny frazém vyčleňované na základe spoločnej nociónálnej sémy“ (Mlacek–Đurčo, 1995: 54). Každé pole charakterizujú špecifické sémy, ktoré nadväzujú na jeden referenčný pojem. Takéto skupiny frazém sa ešte nazývajú aj frazeologické polia, sémanticko-tematické skupiny, sémantické polia, frazeosémantické skupiny a sémantické hniezda (tamže). Frazémy jedného frazeosémantického poľa vyjadrujú rovnaký vecný význam a zoskupujú sa do vyšších významových celkov, frazeosémantických makropolí.

Uplatniac uvedené, frazémy, ktoré boli predmetom našej analýzy, boli klasifikované do nasledujúcich frazeosémantických makropolí:

- Rady, výstrahy, napomenutia
- Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy
- City a psychofyzické stavy človeka
- Schopnosti človeka
- Psychické vlastnosti človeka
- Fyzické vlastnosti človeka
- Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie
- Činnosti, aktivity a správanie sa človeka
- Časové a priestorové vzťahy

Aj keď jednotky zaradené do makropoľa *Rady, výstrahy, napomenutia* vyjadrujú predovšetkým postavenie človeka v spoločnosti a medziľudské vzťahy, v samostatnej kategórii sa nachádzajú aj z dôvodu, že v tomto frazeosémantickom makropoli ide o paremiologickú frazeológiu.

V rámci každého uvedeného frazeosémantického makropoľa sa vyskytol väčší alebo menší počet frazeosémantických polí, do ktorých sme biblické frazémy zoskupili podľa rovnakého alebo podobného významu. V určitých prípadoch bolo možné jednotky, na základe ich vlastností, zaradiť aj do iných frazeosémantických polí. Napr. frazéma *dvihnúť (pozdvihnúť, zodvihnúť) ruku [na niekoho]* / *дигнути (дићу) руку [на кога]*, zaradená do frazeosémantického poľa *Fyzické a psychické násilie* v rámci makropoľa *Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy* mohla byť zaradená aj do poľa *Násilie, pomsta* v rámci frazeosémantického makropoľa *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka*. Frazéma *obrátiť [niečo] na popol* / *премворпуми (оборпуми, обрпуми, обраћпуми, смрпуми, сатрпуми, самлетпуми, срушпуми, распуми, разбитпуми, раздробитпуми сажећу) [некога, нешто] у прах <u neneo>* svojimi charakteristikami a sémantikou prislúcha do poľa *Fyzické a psychické násilie* v rámci makropoľa *Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy*, ako aj do poľa *Zánik, deštrukcia* v rámci makropoľa *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka*. Frazéologická jednotka *dívať sa okolo seba <s> otvorenými očami* zaradená do makropoľa *City a psychofyzické stavy človeka* evokuje aj psychické vlastnosti človeka, čím by mohla prislúchať do poľa *Vnímavosť, pozornosť* v rámci makropoľa *Psychické vlastnosti človeka*, podobne ako aj jednotka *Čo stojíš ako Pontský Pilát?*, ktorá by mohla prislúchať do poľa *Nerozhodnosť* v rámci rovnakého frazeosémantického makropoľa. Pri triedení jednotiek sme dôraz kládli tak na samotné zloženie jednotky, ako aj na jej slovníkový význam.

Najcharakteristickejšie príklady slovenských a srbských jednotiek každého frazeosémantického poľa predstavujeme v tabuľkách spolu s ich slovníkovým významom a biblickým zdrojom, ktorým možno každú jednotku dokumentovať¹⁰. S cieľom zabezpečiť vyhovujúcu prehľadnosť tabuliek, biblický zdroj jednotky neuvádzame zvlášť pre slovenskú a srbskú jednotku¹¹.

¹⁰ V prípade, že sa určitá jednotka môže dokumentovať viacerými biblickými citátmi, v tabuľke neuvádzame všetky miesta jej výskytu, iba niektoré z nich.

¹¹ To znamená, že sa biblický zdroj uvedený vedľa frazeosémantického poľa, v ktorom je aj slovenská, aj srbská sémanticky ekvivalentná frazéma, vzťahuje na miesto výskytu slovenskej jednotky. Výskyt uvedenej jednotky v srbskom preklade Biblie môže byť posunutý o niekoľko veršov dopredu alebo dozadu.

Za tabuľkami sa zmiňujeme o sémantike a motivácii jednotlivých frazém, o spozorovaných rozdieloch medzi biblickým a slovníkovým významom jednotiek, o rozdieloch vo frazeologizácii určitých biblických obrazov v slovenskom a srbskom jazyku, o jednotkách, ktoré nemotivovalo Písmo sväté, ako aj o iných špecifických vlastnostiach analyzovaných frazém.

7.4.1. Rady, výstrahy, napomenutia

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Rady, výstrahy, napomenutia* sú predstavené v tabuľke č. 1.

Rada, výstraha, napomenutie	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
o postoji k blíznym	<i>Miluj svojho bližneho ako seba samého</i>	<i>Љуби ближњега свога као себе самога</i>	treba milovať ľudí okolo seba	3M 19, 18 Mt 22, 39 Mk 12, 31
	<i>Nerob druhým to, čo nechceš aby robili tebe</i>	<i>Не чини другима ништа што не би желео да ти други чине</i>	o správaní sa voči iným ľuďom	L 6, 31
	<i>Ak ťa niekto udrie po pravom líci, nadstav mu aj druhé</i>	<i>Кад га неко ошамари по једном образу, он окрене и онај други</i>	na neláskavosť netreba odpovedať rovnakou mierou	Mt 5, 39 L 6, 29
o postoji k starým		<i>Где се старији не чују (поштују), ту Бог не помаже</i>	treba si uctievať starších	3M 19, 32
		<i>Поштуј старијег и тебе ће млађи</i>		
o rodinných vzťahoch	<i>Muž je hlava a žena krk <, čo tou hlavou hýbe></i>	<i>Муж је глава, жена врат, врат главу окреће</i>	obyčajne žena vplýva na postoje a správanie muža	1K 11, 3 Ef 5, 23

	<i>Aká matka, taká Katka</i>	<i>Каква мајка, онаква и кћерка</i>	deti obyčajne dedia vlastníosti rodičov	Ez 16, 44
o hosťoch	<i>Host' do domu, Boh do domu</i>	<i>Гост у кући, Бог у кући</i>	treba byť pohostinný	1M 18, 1–15; Mt 25, 38
o neprajných ľuďoch/ nepriateľoch	<i>Všade sa mrcha zelina nájde</i>		čo je zlé, škodlivé, býva všade	Mt 13, 7 Mk 4, 7 L 8, 7
		<i>Нит' се Бога боји, нит' се људи стиди</i>	o zlom človeku	L 18, 2
o viere/dôvere		<i>Вера побеђује страх</i>	o dôležitosti viery	1J 4, 18
o pomste		<i>Свака је освета од Бога проклета</i>	odsúdenie pomsty	3M 19, 18 Mt 5, 43; 22, 39
o odplate	<i>Oko za oko, zub za zub</i>	<i>Око за око, зуб за зуб</i>	odplácať rovné rovným	2M 21, 24 3M 24, 20 Mt 5, 38
o súde a treste	<i>Nesúďte, aby ste neboli súdení</i>		nikto nie je bez chyby, preto netreba súdiť iných ľudí, resp. poukazovať na ich chyby	Mt 7, 1
	<i>Boh nie je náhlivý, ale pamätlivý</i>	<i>Бог је спор али достижан</i>	každá krivda, nespravodlivosť bude po čase potrestaná	Kaz 8, 11
o pravde	<i>Nič také skryté, čo by nebolo vyryté</i>	<i>Дођи ће (изиђи ће) <свачије> дело на видело</i>	všetko sa časom odhalí	L 8, 17
o spoločnosti/ spoločenskom poriadku	<i>Čo Bohu, Bohu, a čo svetu, svetu</i>	<i><дати> цару царево, <a> Богу Божије <ваља давати></i>	každému toľko, koľko mu patrí	L 20, 25 Mk 12, 17 Mt 22, 21
o ponáhľaní sa		<i>Журба је вражију посао</i>	niekedy sa netreba náhliť	Kaz 9, 11
o materiálnych veciach/ chudobe a bohatstve	<i>Kto chudobnému dáva, Bohu požičiava</i>		treba pomáhať ľuďom v nevýhodnej finančnej a materiálnej situácii	Mt 25, 31–46

	<i>Kto nie je spokojný s málom, ani s mnohom nebude</i>	<i>Ко не зна на малом, тај не зна ни на многом захваљивати</i>	o spokojnosti	Žid 13, 5 1Tim 6, 6
o štedrosti	<i>Sladšie je dať, než brať</i>		treba byť štedrý	Ž 37, 21
		<i>Податљива рука никад празна не остаје</i>		
o dobročinnosti	<i>Nech nevie tvoja ľavica, čo robí pravica</i>	<i>Да (нека) не зна левица (лева, левака) што чини (даје) десница</i>	netreba sa chváliť dobročinnosťou	Mt 6, 2–4
o práci	<i>Kto nepracuje (nechce pracovať), nech neje</i>		zdôrazňovanie významu práce	2Tes 3, 10
		<i>Радишии <и> Бог помаже</i>		
o nezmyselnej, márnej práci	<i>Nik predsa neprišiva na starý odev záplatu z novej látky</i>	<i>Нова закрпа на стару врећу не ваља</i>	vykonávať nezmyselnú, zbytočnú prácu	Mt 9, 16 Mk 2, 21 L 5, 36
	<i>Vo dne šije, v noci pára</i>	<i>Час шије, час пара</i>	o daromnej práci	Kaz 3, 7
o dobrých/zlých skutkoch a ich následkoch	<i>Kto do teba kameňom, ty do neho chleбом</i>	<i>Ко тебе каменом, ти њега крухом (хлебом)</i>	aj za zlé sa treba dobrým odplácať	Pr 25, 21
	<i>Kto druhému jamu kope, sám do nej padne (spadne, padá)</i>	<i>Ко другоме јаму копа сам у њу пада</i>	kto chystá úklady, často sa sám stáva ich obeťou	Pr 26, 27; 28, 10 Ž 7, 16; 9, 16; 57, 7 Kaz 10, 8
	<i>Kto mečom bojuje, mečom zahynie</i>	<i>Ко (тко) се мача лаћа, тај од њега и погиба</i>	útočník zomiera väčšinou v boji	Mt 26, 51–52 Zjav 13, 10

	<i>Ako kto seje, tak žne</i>	<i>Каква сетва, таква жетва</i>	o výsledku, ktorý býva primeraný námahe	Pr 22, 8 Ž 126, 5–6 G 6, 6–10 2K 9, 6
o význame skutkov	<i>Viera bez skutkov je mŕtva</i>	<i>Вера без дела мртва је</i>	zdôrazňovanie významu skutkov	Jk 2, 26
o hriechu	<i>Jeden hriech plodí druhý</i>	<i>Грех је греху заметак</i>	poklesok, priestupok zapríčiňuje ďalší	Jk 1, 15
o druhej šanci		<i>И свети су грешили, па су се опет светили (посветили)</i>	chyby sú ľuďom prirodzené	2S 12, 13
o trápení/ ťažkom živote	<i>Nešťastie učí hľadať Boha</i>	<i>У невољи се јако Бог моли</i>	obyčajne v nešťastí sa ľudia utiekajú k viere, Bohu	G 6, 14 Kaz 7, 3
o múdrosti, rozvážnosti		<i>Боље је с намећу него са снагом</i>	o význame múdrosti	Kaz 9, 19
	<i>Nechvál' (netreba chváliť) deň (dňa) pred večerom (pred západom <slnka>)</i>		neprenáhli sa pri hodnotení	Pr 27, 1 Kaz 11, 6 Ž 30, 6
o rozvážnom/ nerozvážnom hovorení	<i>Hovoriť striebro, mlčať zlato</i>	<i>Беседа (говор) је сребро, а мучање (ћутање) zlato</i>	niekedy je lepšie mlčať ako hovoriť	Pr 2, 1–4
	<i>Väčší ból' býva od jazyka ako od meča</i>	<i>Гора је рана од језика, него од мача</i>	slovami možno ublížiť	Ž 52, 4; 57, 5; 64, 4
	<i>Jazyk nemá kosti, ale kosti láme</i>	<i>Језик кости нема, али кости ломе</i>		
o nespravodlivosti		<i>Боље је неправду трпети, него је чинити</i>	povzbudenie človeku, ktorý trpí nespravodlivosť	Kaz 4, 1–2

o hneve	<i>Hnevajte sa, ale nehrešte</i>		o dôležitosti správneho počínania v hneve	Ef 4, 26
o pýche	<i>Pýcha peklom dýcha <a chodí pred pádom></i>	<i>Гордост претходи, а стид и срам следе</i>	netreba byť pyšný	Pr 16, 18
	<i>Pýcha predchádza pád</i>			
o pokrytctve, falošnosti		<i>Споља (изван, извана) гладаци, <a> изнутра јарац (јадац)</i>	to, čo je viditeľné zvonka je pekné, dobré a vo vnútri je škaredé, zlé	Mt 23, 27
o posudzovaní	<i>Akou mierou meriate, takou vám bude namerané</i>	<i>Којом мером мерите, со том ће вам се одмерити</i>	ako človek hodnotí iných, tak aj jeho budú iní hodnotiť	Mt 7, 2 Mk 4, 24 L 6, 38
	<i>V cudzom oku vidí smeť, a vo svojom brvno nevidí</i>	<i>Види трун у туђем оку, а не види греду у своје</i>	vlastné chyby nevidí, a druhého chyby zveličuje	Mt 7, 3–5 L 6, 41–42
o význame pokánia		<i>Кајање је лек за сваки грех</i>	o význame kajania sa a priznania vlastných chýb	Sk 2, 38 Zjav 2, 5
o trezlivosti/vytrvalosti	<i>Kto hľadá, nájde</i>	<i>Ко ходи, находи</i>	o zmysle hľadania riešení, odpovedí v živote	Mt 7, 7 Lk 11, 10
o pominateľnosti/márnosti	<i>Svetská sláva – poľná tráva</i>		sláva je nestála	Iz 37, 27 Z 103, 15
o osudovosti/Božej vôli	<i>Človek mieni, Pán Boh mení</i>	<i>Човек снује, а Бог одлучује</i>	človeku sa nie vždy podarí uskutočniť svoje úmysly	Pr 16, 9
o vzťahu Boha a ľudí	<i>Keď Boh s nami, kto proti nám?</i>		o význame Božej prítomnosti v živote človeka	R 8, 31
		<i>Бог никад неће човека оставити, ако човек Бога не остави</i>		5M 4, 31; 31, 6 Joz 1, 5

o skutočných hodnotách	<i>Nie len (nielen) <samým> chlebom žije človek (je človek živý)</i>	<i>He живи човек само у хлебу</i>	človek má nielen telesné, ale aj duševné potreby	5M 8, 3 Mt 4, 4 L 4, 4
		<i>He гледај у лице, већ у срце</i>	dôležitosť charakteru	1S 16, 7
Spolu slovenských frazém a parémií: 128 Spolu srbských frazém a parémií: 318 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém a parémií: 65 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém a parémií: 67 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém a parémií: 63 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém a parémií: 251				

Tabuľka č. 1 – *Rady, výstrahy, napomenutia*

Na rozdiel od ostatných frazeosémantických makropolí, do tohto sú zaradené parémie. Do našej analýzy sme sa ich rozhodli zapojiť predovšetkým preto, lebo sa domnievame, že niektoré z nich sú neoddeliteľnou súčasťou biblického frazeologického fondu spoločného pre celoeurópske frazeologické dedičstvo. Toto rozhodnutie podporil aj dôvod inej povahy. V procese formovania výskumnej vzorky sme si všimli, že určité jednotky v slovenskom a srbskom frazeologickom fonde nie sú rovnako vymedzené. Kým v slovníkoch jedného jazyka sú označené ako frazémy, v inom jazyku sa označujú ako parémie. V snahe získať čím kompletnejšiu vzorku, ktorá bude podrobená dôkladnej analýze, rozhodli sme sa do nášho výskumu zapojiť aj paremiologický materiál.

Analyzované parémie predstavujú rozličné morálne napomenutia a výstrahy, ktorých cieľom je upozorniť na chyby a poukázať na dobré stránky človeka, ktoré je potrebné pestovať, ako aj na spôsoby udržiavania dobrých medziľudských vzťahov a spoločenského poriadku. Kresťanský morálny zákon chráni ľudí: slabých pred silnými, chudobných pred bohatými, ženy, deti, siroty a vdovy pred tými, ktorí by ich mohli zanedbať a využiť (Alexander, 1989: 62), podobne aj spoločnosť pred chaosom (tamže). Parémie obsiahnuté našou vzorkou potvrdzujú snahu o uskutočnenie uvedených tvrdení.

V niektorých vyexcerpovaných parémiách sa dostáva do popredia aj morálny aspekt biblických jednotiek, napr.: *Kto do teba kameňom, ty do neho chlebom / Ko тебе каменом, ти њега крухом (хлебом); Kto druhému jatu kope, sám do nej padne*

(spadne, padá) / *Ко другоме јаму копа сам у њу пада*. Takýmto spôsobom sa biblická frazeológia môže zapojiť do výchovy a vzdelávania nielen detí a mládeže, ale aj dospelých, v zmysle pestovania kladných duchovných hodnôt, rozširovania tolerance a zvyšovania solidarity.

Medzi parémiami zahrnutými do našej vzorky sa nachádzajú aj základné kresťanské pravdy predstavujúce zákony evanjelia: *Miluj svojho blížneho ako seba samého* / *Љуби ближњега свога као себе самога*; *Nerob druhým to, čo nechceš aby robili tebe* / *Не чини другима ништа што не би желео да ти други чине*, ktorých akceptovanie a dodržovanie môže v značnej miere prispieť k pokojnému spolunažívaniu.

Zo skúmaných parémií nás zvlášť zaujala nasledujúca: *Nech nevie tvoja ľavica, čo robí pravica* / *Да (нека) не зна левица (лева, левака) што чини (даје) десница*, prípadne *Nevie ľavica (ľavá ruka), čo robí pravica (pravá)*. V slovníkoch slovenského jazyka si môžeme všimnúť jej dva varianty, pričom sa rozlišujú aj ich významy.

V *Krátkom slovníku slovenského jazyka 4* (2003: 293) nachádzame jednotku *nevie ľavica, čo robí pravica*, ktorá je vymedzená ako frazéma, pričom sa jej význam vysvetľuje nasledovne: „chýba vzájomná informovanosť“. V *Slovníku súčasného slovenského jazyka H – L* (2011: 930) nachádzame parémiu *Nech nevie tvoja ľavica, čo robí pravica* s významom „netreba sa chváliť dobročinnosťou“. Tento význam sa vedľa srbskej sémanticky ekvivalentnej jednotky *Да (нека) не зна левица (лева, левака) што чини (даје) десница* uvádza aj v slovníku Matice srbskej *Речник српскога језика* (2011: 616): „Не треба разглашавати, обелодањивати свима оно што се учини, уради“.

Slovenské varianty danej jednotky je zaujímavé sledovať aj v ich konfrontácii s rôznymi prekladmi daného biblického verša, ktorý je súčasťou biblického ponaučenia o almužne z Matúšovho evanjelia, v 6. kapitole a v 3. verši.

- Evanjelický preklad: „Ale keď ty dávaš almužnu, nech nevie tvoja ľavica, čo robí pravica...“
- Roháčkov: „Ale keď ty dávaš almužnu, nech nevie tvoja ľavica, čo robí tvoja pravica...“
- Ekumenický: „Ale keď ty dávaš almužnu, nech nevie tvoja ľavá ruka, čo robí tvoja pravá ruka...“

- Katolícky preklad: „Ale keď ty dávaš almužnu, nech nevie tvoja ľavá ruka, čo robí pravá...“

Aj keď sa v našej práci nesústredíme na skúmanie variantov biblických frazém, domnievame sa, že táto skutočnosť potvrdzuje náš predpoklad, že pri skúmaní biblickej frazeológie je potrebné brať do úvahy čo najviac prekladov dostupných v rámci daného jazyka, čo umožní správne porovnanie pôvodného a slovníkového významu a zaradenie do správneho kontextu, predovšetkým v rámci skúmania morálneho a výchovného aspektu biblických frazém, o čom viac hovoríme v kapitole 8. *Morálny a výchovný aspekt biblických frazém.*

7.4.2. Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy* sú predstavené v tabuľke č. 2.

Človek a ľudské vzťahy	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
ľudia, človečenstvo	<i>Evine dcéry (deti)</i>	<i>Евин син</i>	ženy, muži, ľudia	1M 3, 20
rodinné vzťahy	<i>kosť z <jeho> kosti (kostí)</i>	<i>кост <од> кости</i>	dieťa	1M 2, 23
	<i><Je mu> rodina po Adamovi a Eve</i>	<i>Адамов род</i>	nijaký/žiaden príbuzný	1M 3, 20
spoločenstvo	<i>vel'kí i malí</i>	<i>мало и велико</i>	všetci	1M 19, 11 Jer 16, 6 Job 3, 19 Sk 8, 10
	<i>mladí i starí</i>	<i><u> младо и старо</i>		1M 19, 4 2M 10, 9 Ž 148, 12 Ezd 3, 13
autority	<i>muži (mužovia) zákona</i>	<i>човек од закона</i>	príslušníci bezpečnostných orgánov; právnik, advokát	Mt 12, 38; 22, 35 L 5, 17

	<i>mať hlavné slovo</i>	<i>водити (имати) главну реч</i>	rozhodujúci vplyv	Ž 36, 2
fyzické a psychické násilie	<i>dvihnúť (pozdvihnúť, zodvihnúť) ruku [na niekoho]</i>	<i>дигнути (дићи) руку [на кога]</i>	udrieť niekoho	5M 13, 10; 17, 7 1S 26, 11 Ž 81, 15
	<i>chytiť (lapiť, zatiahnuť, zaplietť, dostať) [niekoho] do <svojich> <zvodných> osídiel (sietí)</i>	<i>ухватити (уловити) у <своју> мрежу (у <своје> мреже) [некога]</i>	dostať ho do nastrojených nástrah	Ž 9, 16; 10, 9 Ez 12, 13
	<i>zlámať (namastiť, dolámať, polámať) [niekomu] rebrá (kosti, hnáty, nohy)</i>	<i>поломити [коме] кости (ребра, ноге)</i>	veľmi zbiť niekoho	J 19, 31–33
odmietanie, nepochopenie, zvyšok	<i><byť ako> trinásty apoštol</i>		zbytočný človek	Mt 10, 2
		<i>Беже од њега као да је губав</i>	vyhábať sa niekomu	3M 13, 1–59
zrada	<i>predať (zapredať, zradiť) [niekoho] za 30 (tridsať, trinásť) strieborných</i>	<i>продати [некога] за тридесет сребрњака</i>	zradiť	Mt 26, 14–15; 27, 3–4
	<i>predať (zapredať) [niekoho (niečo)] za misu šošovice</i>	<i>продати (дати, уступити, издати) [нешто] за чинију леће (сочива)</i>	zradiť za hmotný zisk	1M 25, 33–34
zlomyseľnosť, ohováranie, potupa	<i>mať ostrý (štipľavý, jedovatý, zlý) jazyk</i>	<i>имати оштар језик</i>	ubližovať rečou; byť uštípačný, ostro hovoriť	Ž 57, 5; 64, 4
	<i>Zlé jazyky <hovoria (vravia, tvrdia)></i>	<i>зли (погани, злобни, пакосни) језици <говоре></i>	ohovárajúci ľudia	R 3, 13

	<mat'> Kainovo znamenie <na čele>		znak potupy	1M 4, 12–15
napomínanie	mat' (čítať, držať, robiť) [niekomu] kázeň (kázne)	очитати проповід [некоме]	napomínať, hrešiť niekoho	5M 11, 2 Pr 1, 8
vyslobodenie sa	vymotať sa (vymaniť sa) z osídíel		uniknúť nástrahe	Ž 31, 5; 124, 7 2Tim 2, 26
nedorozumenie	Ja o Havlovi, ty <len> o Pavlovi		zmätené reči, nedorozumenie	Sk 9, 1–9; 13, 9
vzd'alo'vanie sa	prehľbiť priepasť [medzi niekým (niečím)]		zväčšiť rozpory	L 16, 26
zabudnutie	upadnúť do prachu zabudnutia	пасти (падати, отићи, одлазити, прећи, потонути) у заборав (под вео заборава)	stať sa neznámym	Kaz 8, 10; 9, 5
dôvernosť, blízkosť	byť [s niekým] jedno telo a jedna duša (jeden duch)	бити једно тело и једна душа	byť úzko spätý	1M 2, 24 Sk 4, 32 Ef 4, 4
	vidieť (hľadiť, nazrieť, nahliadnúť, pozeráť sa) [niekomu] <až> do duše (na dno duše, do srdca)	гледати (завирити, завиривати, вирити, заронити, зарањати) у душу [некоме (нечему)]	dobře ho poznať	1S 16, 7
sľub	dať <svoje> slovo [niekomu]	дати, (давати, задати) реч (поштину, тврду, часну)	sľub, záväzok	Sud 11, 36

rovnosť, spravodlivosť, neustrannosť	<Mne je všetko jedno,> či Havol, či Pavol (či Havel, či Pavel)		o neustrannosti	Sk 9, 1–9; 13, 9
nerovnosť, nespravodlivosť	Dávid a Goliáš	<Носе се ко> Давид и Голијат	nerovní súper	1S 17, 17–58
sledovanie	byť [niekomu] v päťách (za päťami)	бити [коме] за петама	byť neďaleko za niekým; prenasledovať niekoho	Ž 56, 7
nasledovanie	ísť (kráčať, stúpať) v šľapajách (stopách) [niekoho (niečích)] (po stopách [niekoho])	uћи (noћu) [чијум] стопама (трагом)	vidieť v niekom vzor, byť nasledovníkom niekoho	R 4, 12 2K 12, 18
úprimnosť	otvoriť <si> srdce (dušu) [dokorán]	отворити (отварати, открити, излити) душу <и срце>	a) zdôveriť sa b) úprimne vyrozprávať niečo	1S 1, 15 Ž 42, 5; 62, 8; Žalosp 2, 19
	hovoriť od srdca (zo srdca, z duše)	говорити из душе	úprimne hovoriť	2K 2, 17 Ž 15, 2
zodpovedanie sa	skladať (vydať) počet [z niekoho (z niečoho)]		zodpovedať sa zo svojho konania, účtovať	Mt 12, 36 L 16, 2 R 14, 12
pokoj		даровати мирнога анђела	vniesť pokoj	1S 29, 9
vlievanie nádeje	vlievať (vliat') [niekomu] do duše nádej		povzbudzovať, povzbudiť niekoho v zlej situácii	Jer 29, 11
obdiv, veleba, zbožňovanie	nevedieť sa <dosť (dosýta)> nahľadieť [na niečo (na niekoho)]	не моћи се нагледати (наслушати, напити) [некога (нечега)]	veľmi obdivovať niekoho, niečo	Kaz 1, 8

	<i>hľadiet' [na niekoho] ako na modlu (vzhladať [k niekomu] ako k modle)</i>		bezvýhradne niekoho zbožňovať	2M 20, 4–5; 32, 8 Ž 106, 19 Zjav 9, 20
pokora	<i>skloniť hlavu [pred niekým]</i>	<i>склонити (заклонити, погнути, приклонити, савити, оборити, обесити, сагнути) главу [перед неким]</i>	prejaviť pokoru	1Kron 29, 20 Iz 58, 5
odpúšťanie	<i>Nech mu Pán Boh odpustí hriechy</i>		vyjadrenie postoja k človeku, ktorý sa dopúšťa zlých skutkov	Ž 85, 3 Jer 36, 3 Mk 3, 28 L 1, 77 1J 1, 9
prijímanie/ umožňovanie prístupu	<i>padnúť si do objatia (do náručia)</i>	<i>бацити се (бацати се, пасти) у загрљај (у наручје, око врата, у загрљај, на груди) [некоме]</i>	objať sa navzájom	1M 33, 4; 45, 14; 46, 29 L 15, 20
	<i>otvárať (otvoriť, pootvoriť) [niekomu (niečomu)] dvere</i>	<i>отворити (отварати) врата [коме (чему)]</i>	umožňovať, umožniť niekomu prístup alebo niečomu, preniknúť niekam	Zjav 3, 8
opúšťanie/ znemožňovanie prístupu	<i>obrátiť sa (otočiť sa) [k niekomu (k niečomu)] chrbtom</i>	<i>окренути (окретати, обрнути) леђа (плећа, лице, чело) [некоме (нечему, од некога)]</i>	odvrátiť sa	Jer 2, 27; 32, 33

	<i>zatvárať</i> (zatvoriť) [pred niekým (niekomu)] dvere	<i>затворити</i> (затварати) [некоме] врата	znemožniť prístup	Mt 25, 10 L 13, 25 Jn 20, 19
samostatnosť, nezávislosť od iných		<i>имати своје</i> <i>парче (свој</i> <i>комад) хлеба</i>	živiť sa vlastnou prácou; mať prácu, zamestnanie	1M 3, 19 2Tes 3 ,8; 3, 12
	<i>mať (dostať)</i> <i>krídla</i>	<i>добити</i> (добижати, добивати) <i>крила</i>	a) získať odvahu b) osamostatniť sa	Zjav 12, 14
	<i>ísť <si> svojou</i> (vlastnou) <i>cestou</i>	<i>ићи својим</i> <i>путем</i>	postupovať samostatne	Iz 53, 6
závislosť od iných	<i>jest' cudzí chlieb</i>	<i>јести [чију]</i> (<i>туђ, туђи</i>) <i>хлеб</i>	a) byť od niekoho závislý b) priživovať sa na niekom	1M 3, 19 1S 2, 12–17
osamotenosť, izolovanosť	<i>nemať nikoho</i>	<i>немати нигде</i> <i>никог (никога)</i>	byť sám, bez rodiny ap.	J 5, 7 F 2, 20
	<i>veža zo</i> <i>slonových kostí</i>	<i>кула од</i> <i>слоноваче</i>	symbol zámernej odlúčenosti, uzavretosti, odtrhnutosti od života, výlučnosti	Am 3, 15 Ž 45, 8
zriekanie sa kolektívu	<i>zablúdená</i> (<i>zatúlaná,</i> <i>zblúdená,</i> <i>stratená) ovca</i> (<i>ovečka</i>)	<i>изгубљена</i> (<i>залутала,</i> <i>заблудела) овца</i> (<i>овчица</i>)	človek, ktorý sa zriekol nejakého kolektívu	Mt 18, 12 L 15, 4
pomoc, ochrana, záchrana	<milosrdný> <i>samaritán</i> (<i>Samaritán</i>)	<i>милостиви</i> <i>Самарјанин</i> (<i>добри</i> <i>Самарићанин</i>)	kto nezištne pomáha inému	L 10, 33
	<i>Sám pánboh ťa</i> <i>sem poslal</i> (<i>nebesá ťa sem</i> <i>poslali</i>)	<i>Ко да га је сам</i> <i>Бог послао</i>	si vítaný, je dobré, že si prišiel	G 4, 4

	<i>Ani vlas (vlások) sa mu (jej) na hlave neskřiví (neskrivil, nesmie skriviť)</i>	<i><ни> длака (влас) с главе (на глави) [некоме] не фали (не полети, не падне, не слети, није фалила, слетела, полетела, пала, неће фалити, пасти, слетети, полетети)</i>	nič sa mu nestane	Sk 27, 34 L 21, 18 1S 14, 45 2S 14, 11 1Kr 1, 52
	<i>anjel strážny (strážca, ochranca)</i>	<i>анђео чувар (стражанин)</i>	chrániaci jednotlivca pred hrozbou pre telo i dušu	Ž 91, 11
pokarhanie, výčitka	<i>hodiť (vmietnuť) [niekomu (niečo)] <výčitku (obvinenie)> do tváre</i>	<i>бацити у лице (очи)</i>	otvorene povedať, pripomenúť (obyčajne nepríjemnú vec)	Mal 2, 3
nesúhlas	<i>stát' (postaviť sa) jeden proti druhému</i>		byť si navzájom nepriateľskí	Iz 19, 2
ťarcha, nepríjemnosť, príčina nepríjemnosti	<i>byť trňom v oku</i>	<i><бити [некоме]> трн у оку</i>	nie je mu po vôli, prekáža mu	4M 33, 55 Joz 23, 13
	<i>kameň úrazu</i>	<i>камен спотицаља (раздора, смутње, неспоразума)</i>	príčina ťažkostí	Iz 8, 14 R 9, 32–33 1Pt 2, 8
odsúdenie	<i>ukazovať [na niekoho] prstom (ukazovať prstom [na niekoho])</i>	<i>показати (указати) прстом (прстима) [на некога]</i>	vyjadrovať posmech, pohoršenie ap. nad niekým	Iz 58, 9

	<i>hodit' (hádzat', hádzat' sa) kameň (kamene, kameňom, kamením) [po niekom (do niekoho, do niečoho)]</i>	<i>бацати (бацити, бацити се, бацати се, набацивати се, дићи, дизати, осути, сипати, оборити, обарати, ваљати, сипати, засути) <и дрвље и> камење (камен, каменом, каменима, клипљем и камењем) [на некога]</i>	verejne odsúdiť, obžalovať niekoho	J 8, 1–11; 10, 31 2S 16, 6
zbavovanie sa viny	<i>umývať (umyt' si) ruky <ako Pilát></i>	<i>опрати (прати, умити, умивати) руке [од нечега] <као Пилат></i>	zbavovať sa zodpovednosti za niečo, obvinenia z niečoho	Mt 27, 24
odplata	<i>Neostal nikomu nič dlžný</i>		vždy všetko vrátil, oplatil (obyčajne zlé, nepríjemné)	R 13,8
početnosť	<i>Je (bolo) ich ako apoštolov</i>		dvanásť	Mt 10, 2
		<i>Има га као песка <у мору></i>	veľmi mnoho	1M 22, 17 Sud 7, 12
	<i><tol'ko, > že by si nespočítal (ani by nespočítal)</i>		veľa, mnoho	1M 13, 16 Sud 6, 5 1Kr 8, 5
nadávký	<i>jerichovská (Jerichova) trúba</i>	<i>јерихонска труба</i>	nadávký tlčhubovi, hlupákovi	Joz 6, 4–5; 6, 20
Spolu slovenských frazém: 272 Spolu srbských frazém: 251 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 141 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 149 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 65 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 102				

Tabuľka č. 2 – Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy

V rámci daného frazeosémantického makropoľa sa vyskytlo najviac frazém s významom fyzického a psychického násilia (33 slovenských a 24 srbských). Časté sú aj frazémy z frazeosémantického poľa *Zrada* a *Odsúdenie*. Daný výsledok nie je v súlade s našim predpokladom, keďže ide o jednotky motivované Písmom svätým, ktoré hlása pokojné medziľudské spolunažívanie a lásku. Vyskytli sa tu však aj jednotky zobrazujúce dôvernosť, blízkosť, úprimnosť, pokoj, pokoru, odpúšťanie, pomoc a pod., ale aj významovo neutrálne frazémy so sémantikou ľudí a človečenstva vo všeobecnosti, spoločenstva a rodinných vzťahov.

Vo frazeosémantickom poli vyjadrujúcom rodinné vzťahy sú frazémy vyjadrujúce najbližšie vzťahy, akým je vzťah rodiča a dieťaťa (*kosť* z <jeho> *kosti* (*kostí*) / *кост* <od> *косту*), až po tie najvzdialenejšie rodinné vzťahy, resp. žiadne (<Je mu> *rodina* *po Adamovi a Eve* / *Адамов под*). Keď ide o frazému *kosť* z <jeho> *kosti* (*kostí*), potrebné je poukázať na to, že podľa *Slovníka súčasného slovenského jazyka* (2011: 755) má táto frazéma význam „prvá žena, Eva“. V *Slovníku slovenského jazyka I* (1959: 751) sa táto frazéma vysvetľuje ako „jeho dieťa“ a je označená ako archaická.

Frazeologické jednotky so sémantikou zrady sú v našej vzorke motivované najčastejšie Judášovou zradou Krista (Mt 26, 14–15; 27, 3–4): *predať* (*zapredať*, *zradiť*) [*niekoho*] *za 30* (*tridsať*, *trinásť*) *strieborných* / *продати* [*некого*] *за тридесет сребръака*; *predať* (*zapredať*) [*niekoho* (*niečo*)] *za judášsky groš* / *За јудин грош продати* (*продавати*); *zradiť* [*niekoho*] <Krista> *ako Judáš* a i. Vyskytli sa tu aj frazémy motivované príbehmi o zrade Krista inými učeníkmi: *zaprieť* [*niekoho*] *ako Peter Krista*.

Zradu motivoval aj príbeh o predaji prvorodenstva Ézava Jákobovi za chlieb a misu šošovice: *predať* (*zapredať*) [*niekoho* (*niečo*)] *za misu šošovice* / *продати* (*дати*, *уступити*, *издати*) [*нешто*] *за чинију леће* (*сочива*). Izákov prvorodený syn Ézav bol zdatným lovcom, žil na poli a obľúbil si ho otec, pokým jeho brata Jákoba, pokojamilovného človeka, ktorý žil v stanoch, si obľúbila matka. Keď raz Ézav prišiel unavený z poľa, od Jákoba si pýtal najesť sa z „červeného jedla“, resp. šošovice. Jákob vtedy využil situáciu a za výmenu mu ponúkol kúpu prvorodenstva (1M 25, 33–34).

Frazému *hodiť* (*hádzať, hádzať sa*) *kameň* (*kamene, kameňom, kamením*) [*po niekom (do niekoho, do niečoho)*] / *бацати* (*бацити, бацити се, бацати се, набацивати се, дићи, дизати, осути, сипати, оборити, обарати, ваљати, сипати, засути*) <*и дрвље и*> *камење* (*камен, каменом, каменима, клипљем и камењем*) [*на некога*] zaradenú do frazeosémantického poľa *Odsúdenie* motivoval príbeh o cudzoložnici, ktorú zástupy odsúdili, avšak nikto sa neopovážil hodiť po nej kameňom, keď Ježiš Kristus zdôraznil, že to má prvý urobiť ten, kto je bez hriechu (J 8, 1–11). Tento biblický text motivoval aj ďalšiu frazeologickú jednotku s podobným významom: *Kto je bez viny, nech <prvý> hodí kameň (kameňom)* / *Нека први безгрешни баци камен на мене*.

Porovnaním slovníkového a biblického významu uvedených jednotiek so sémantikou zrady a odsúdenia si všímame, že sú, na rozdiel od obrazného pomenovania frazém, v Biblii použité vo svojom priamom význame, Také sú napr. aj jednotky *skloniť hlavu* [*pred niekým*] / *склонити* (*заклонити, погнути, приклонити, савити, оборити, обесити, сагнути*) *главу* [*перед неким*]; *otvárať* (*otvoriť, pootvoriť*) [*niekomu (niečomu)*] *dvere* / *отворити* (*отварати*) *врата* [*коме (чему)*]; *mať (dostať) krídla* / *добити* (*добивати, добивати*) *крила* a i. Sú to však už jednotky, ktoré nie sú motivované priamo Bibliou. V porovnaní s inými frazeosémantickými makropoľami sa takýchto v danom makropoľi nachádza najviac (104 slovenských a 84 srbských jednotiek). Častejšie sú v slovenskom preklade Biblie. Srbskí prekladatelia sa rozhodli nepoužiť ich, aj keď sa vo frazeologickom fonde tohto jazyka nachádzajú. Sú to napr. jednotky *vyliat' si <svój> hnev* [*na niekom, na niečom*] (Iz 42, 25; Jer 42, 18; Ez 22, 31; Sof 3, 8) / *искалити гнев* [*на некоме*]; *medzi štyrmi očami* (Mt 18, 15) / *између четири ока*; *zložiť (skladať) účty* [*z niečoho (niekomu)*] (5M 18, 19; Job 33, 13; Iz 24, 22) / *положити* (*полагати*) *рачуне*; *siahnuť (stúpať, vstupovať)* [*niekomu*] *do svedomia* (Sud 19, 3) / *дирнути у савест*; *konať proti svojej vôli* (4M 22, 34; 2Kr 21, 15; Iz 65, 12; 2Pt 2, 13) / *преко (против) воље*. V srbskom preklade sa na danom mieste biblického textu nachádza neobrazné pomenovanie.

7.4.3. City a psychofyzické stavy človeka

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *City a psychofyzické stavy človeka* sú predstavené v tabuľke č. 3.

Stav	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
šťastie, radosť, spokojnosť	<i>byť (cítiť sa) <ako> v siedmom nebi</i>	<i><бити> на (у) деветом (седмом) небу</i>	byť veľmi šťastný, blažený	2K 12, 2
smútok, žiaľ	<i>Je mu ťažko na srdci (pri srdci, okolo srdca)</i>	<i>На души (при души, у души) му је (им је) тешко (лако, ласно, ведро)</i>	je smutný	1S 1, 15
	<i>Srdce mu puklo od žiaľu (žiaľom)</i>		utráпил sa	Jer 4, 19
rozzúrenosť	<i>akoby ho bol diabol posadol</i>	<i>као да је ђаво ушао у њега</i>	rozzúril sa	Mk 5, 1 – 20
strach, strata odvahy, obava	<i>klesať (klesnúť) na duchu (mysli)</i>	<i>клонути (клоњавати, пасти, падати) духом</i>	strácať odvalu	5M 20, 8 Žid 12, 3
	<i>vlasý [niekomu] dupkom vstávajú (stoja, vstávali, vstali) <na hlave></i>	<i>диже му се (јежи му се, иде му увис) коса <на глави></i>	je veľmi prestrašený, naľakaný, zhrozený	Job 4, 15
jasná myseľ	<i>mať zdravý (čistý) rozum</i>		správne, rozumne usudzovať, myslieť, konať	Job 12, 16 Mk 5, 15
	<i>byť pri <dobrom> rozume (pri pamäti, pri sebe, pri vedomí, pri <dobrom> zdraví)</i>			L 8, 35

zaslepenosť	<i>mať na očiach beľmo (mať beľmo na očiach)</i>	<i>имати мрену на очима</i>	nevidieť pravdu	Sk 9, 18
pokušenie	<i>prísť do pokušenia</i>	<i>доћи (ући) у напаст</i>	chcieť, mať chuť, zatúžiť niečo urobiť	1Tim 6, 9 Mt 4, 1 Mk 1, 13
pokánie	<i>sypať si popol na hlavu</i>	<i>посути се (посипати се, посипавати се) пепелом (прахом) <по глави></i>	kajať sa	Job 2, 12 Žalosp 2, 10 2S 13, 19
úľava, vyslobodenie sa	<i>zhodil zo seba <ťažké> bremeno</i>	<i>скинути (збацити) [нешто] с плећа</i>	zbavil sa povinnosti, veľkých starostí, trápenia	Ž 55, 23 Iz 10, 27; 14, 25
	<i>roztrhnúť (striasť) zo seba reťaze (okovy)</i>	<i>збацити (стрести, скинути, раскинути, разбити, сломити) јарам (ланце, окове) <са себе></i>	oslobodiť sa (z otroctva, z útlaku ap.)	Ž 2, 3 Iz 14, 25; 58, 6 Žid 12, 1 Sk 12, 7; 16, 26 Mk 5, 4
zmena	<i>stať sa novým človekom</i>	<i><постати (бити)> други (нови) човек</i>	zmeniť sa, polepšiť sa	Jn 3,7 Ef 4, 22–24
mravný úpadok	<i>dať sa na zlú cestu</i>	<i>поћи по злу путу</i>	začať konať nestatočne, nepoctivo, mravne upadnúť	2Pt 2, 15

	<i>ísť (kráčať, chodiť) po zlej ceste (po zlých cestách, po bludných (krivých, zlých) chodníčkoch)</i>	<i>бити (стајати) на кривом (погрешном, злом, рђавом, лошем) путу</i>	konať proti spoločenským normám, nemravne žiť ap.	Sud 5, 6 Pr 2, 15; 21, 8 Iz 59, 8
vníímavosť	<i>pripustiť si [niečo] k srdcu</i>		prikladať niečomu veľkú dôležitosť	5M 4, 39; 32, 46 Kaz 9, 1
nadobudnutie sebavedomia	<i>dvíhať (zdvihnúť) hlavu</i>	<i>подићи главу</i>	nadobúdať, nadobudnúť sebavedomie	L 21, 28 Ž 24, 7
prítomnosť/ neprítomnosť ducha	<i>byť duchom prítomný (neprítomný)</i>	<i>присутство (присутност) духа</i>	myslieť/ nemyslieť na iné, sledovať/ nesledovať, o čom sa hovorí	1K 5, 3
spamätanie sa, osvietenie	<i>Akoby ho osvietil Duch Svätý</i>		zrazu si uvedomil, zrazu mu napadlo	Sk 2, 4; 10, 44; 19, 6
pozornosť	<i>dívať sa okolo seba <s> otvorenými očami</i>		dobre si všímať niečo, byť pozorný, vnímavý	2Kron 6, 20 Neh 1, 6 Pr 20, 13 Jer 32, 19
nerozhodnosť	<i>Čo stojíš ako Pontský Pilát?</i>		bezradne nerozhodne	Mt 27, 2 Mk 15, 5 L 23, 4 Sk 13, 28
strata trepezlivosti	<i>Čaša jeho trepezlivosti pretiekla</i>	<i>Чаша <стрпљења (стрпљивости), зла> се препунила (прелила) (чаша је препуна)</i>	stratil trepezivosť, už sa neovláda, neovládol	Ž 23, 5

zdravie, sila	<i>byť v plnej sile</i>	<i>бити у пуној (најбољој) снази</i>	byť zdravý, silný	Job 21, 23 Zjav 1, 16
	< <i>mocný ako</i> > <i>Samson</i>		o mocnom, silnom, zdravom človeku	Sud 13, 24; 16, 6
choroba, únava	<i>byť (ležať) ako Lazár</i>		byť nemohúci, bez vlády, sily	L 16, 19–20 J 11, 11–14
	<i>Sily ma opúšťajú</i>	<i>Издала ме (ме, га) снага</i>	nevládzem	Sud 16, 19
	<i>byť na smrť slabý (unavený, ustatý, vydesený, preľaknutý, bledý, urazený)</i>	<i>на смрт болестан</i>	veľmi slabý, chorý a pod.	Sud 16, 16 F 2, 27
spokojný spánok	<i>spať ako jezuliatko (jezuľa)</i>		spokojne spať	L 2, 12
Spolu slovenských frazém: 87 Spolu srbských frazém: 58 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 48 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 46 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 39 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 12				

Tabuľka č. 3 – *City a psychofyzické stavy človeka*

Možno si všimnúť, že určité frazeosémantické polia z daného frazeosémantického makropoľa vďaka svojim charakteristikám prislúchajú aj do niektorých polí v rámci iného frazeosémantického makropoľa. Dôležité je poznamenať, že sme v tomto prípade uprednostnili zaradenie s dôrazom na samotnú frazému (napr. polia *Pokánie, Úľava, vyslobodenie sa, Mravný úpadok* a i.)

V rámci daného makropoľa sa vyskytlo frazeosémantické pole *Zaslepenosť*. Patrí doň frazéma *mať na očiach bel'mo* (*mať bel'mo na očiach*) / *бело у оку; имати мрену на очима* motivovaná biblickým príbehom o Saulovi a Ananiášovi, v ktorom sa hovorí o Saulovom uzdravení, keď mu z očí spadli šupiny a zase videl (Sk 9, 18). S touto frazémou priamo súvisí aj nasledujúca s významom odhalenia pravdy, zaradená do frazeosémantického makropoľa *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie: Spadlo [niekomu] bel'mo (šupiny) z očí* / *Пао је [некоме] вео (мрена, копрена, завеса, беона) с очују*.

Určité jednotky z daného frazeosémantického makropoľa sú v biblickom texte použité v priamom význame, na rozdiel od slovníkového významu frazémy a spôsobu jej použitia v reči. Taká je napríklad frazéma *sytať si popol na hlavu* / *посути се (посипати се, носипавати) пепелом (прахом) <по глави>*. Aj keď je jej slovníkový význam „činiť pokánie“, v biblickom texte sa stretáme s obrazmi reálneho sypania si popola na hlavu, avšak s rovnakým cieľom kajania sa, resp. vyjadrenia pokánia. Niektoré jednotky z danej kategórie sa v Biblii používajú aj v priamom, aj v prenesenom zmysle, napr.: *roztrhnúť (striasť) zo seba reťaze (okovy)* / *збацити (стрести, скинути, раскинути, разбити, сломити) јарам (ланце, окове) <са себе>*.

Aj v danom frazeosémantickom makropoli sme si všimli vplyv prekladateľa, od ktorého v najväčšej miere závisí, či bude určitá časť textu preložená obrazne. Vyskytla sa tu napr. slovenská frazéma *mať zdravý (čistý) rozum*, ktorá sa na danom mieste v srbskom preklade Biblie nenachádza. Je tu neobrazné pomenovanie (napr. „мудрост“ (Job 12, 16) a „паметан“ (Mk 5, 15)), aj keď vo frazeologickom fonde tohto jazyka sémantický ekvivalent uvedenej frazémy existuje: *bitи добре памети (добар у памети)*. Podobne sa v srbskom preklade Biblie nevyskytol ani srbský ekvivalent frazémy *byť pri <dobrom> rozume (pri pamäti, pri sebe, pri vedomí, pri <dobrom> zdraví): бити ну себи*, ktorá je použitá napr. na nasledujúcom mieste: L 8, 35. V srbskom preklade Biblie je na danom mieste neobrazné pomenovanie „паметан“.

7.4.4. Schopnosti človeka

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Schopnosti človeka* sú predstavené v tabuľke č. 4.

Schopnosť	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
nadanie	<i>mať dar od Boha [na niečo]</i>		byť mimoriadne nadaný	1K 7, 7 R 12, 6–8
hudba	<i>spievať ako anjel</i>		mať pekný hlas (obyčajne o dievčati, o žene)	L 2, 13
vedomosti	<i>vedieť [niečo] ako otčenáš</i>	<i>знати (говорити, изговорити, учити, научити) [нешто] као Оченаш</i>	vedieť niečo naspamäť	Mt 6, 5–15 L 11, 1–4
Spolu slovenských frazém: 5 Spolu srbských frazém: 1 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 1 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 1 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 4 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 0				

Tabuľka č. 4 – *Schopnosti človeka*

Vo frazeosémantickom makropoli *Schopnosti človeka* sa vyskytol najmenší počet frazém (5 slovenských a jedna srbská frazéma). Sú to frazeologické jednotky, ktoré vyjadrujú mimoriadne nadanie človeka na niečo, hudobné, resp. spevácke schopnosti motivované vlastnosťami anjelov, ako i frazéma s významom mať veľmi dobré vedomosti (vedieť niečo naspamäť) motivovaná Modlitbou Pánovou Otče náš, ktorú sa modlí kresťanská cirkev na celom svete.

Keď však ide o vlastnosti (psychické a fyzické), môžeme konštatovať, že frazémy v týchto sémantických makropoliach sú rôznorodé a početné.

7.4.5. Psychické vlastnosti človeka

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Psychické vlastnosti človeka* sú predstavené v tabuľke č. 5.

Psychická vlastnosť	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
dobrota, čistota, nevinnosť	<i>mať mäkké (zlaté, verné, šľachetné) srdce</i>	<i>бити доброз (мекоз) срца</i>	byť dobrý, verný, šľachetný	Ez 11, 19; 36, 26
	<i>je <dobry> ako anjel</i>	<i>чист (добар) као анђео</i>	prirovnanie k dobrým, nevinným bytostiam	Sud 13, 6 1S 29, 9 2S 14, 17; 14, 20; Mt 22, 30
	<i>nevinný ako anjel</i>		celkom nevinný	
zloba	<i>Čert (Judáš) mu z oka kuká</i>		tvár prezrádza jeho zlú povahu	Mt 26, 14–15
	<i>diabol v ľudskej podobe</i>		zlý človek	Nah 1, 11
		<i>Он је Антихрист</i>	nerestný, bezbožný človek	1J 2, 18; 2, 22
	<i>zlý ako diabol</i>		veľmi	1Pt 5, 8 Zjav 12, 12
hriešnosť, bezbožnosť		<i>Тaj не зна за Бога</i>	o bezbožnom, nemravnom človeku	Job 18, 21
múdrost'	<i>múdry ako Šalamún</i>	<i>мудар (паметан) као Соломон</i>	veľmi	1Kr 5, 9 Mt 12, 42
prostota, obmedzenosť	<i>chudobný v duchu (duchom, na duchu, na duši)</i>	<i>сиромашан (сиромах, инокосан, ништити, нишчи) духом</i>	prostý	Mt 5, 3 L 6, 20

trpezlivosť	<mat'> anjelskú trpezlivosť		veľká trpezlivosť	Sud 13, 6 1S 29, 9 2S 14, 17
usilovnosť	Je usilovný (pilný) ako <ten> mravček	вредан (марљив, радин) као мрав	veľmi usilovný a pracovitý človek	Pr 30, 25
pravdovravnosť	Krivé slovo z úst nevyпустí		nepovedať nikomu nič zlé	2M 20, 16 5M 5, 20
štedrosť		Дао би му и кошуљу с леђа	dať inému aj to najpotrebnejšie	Mt 5, 40 L 6, 29
šikovnosť, vynaliezavosť		провући се (проћи) кроз иглене уши (иглену ушицу)	byť vynaliezavý, šikovný	Mt 19, 24 Mk 10, 25 L 18, 25
nešikovnosť	Habakuk		menej šikovný, menej úspešný človek	Hab
krotkosť, pokora, poslušnosť	krotký (tichý, trpezlivý) ako <ten> baránok (jahňa, ovečka)	кромак као јагње	veľmi mierny	Jer 11, 19 Iz 53, 7 Sk 8, 32
pochybovačnosť, nedôverčivosť	neveriaci Tomáš (tomáš)	неверни (невјерни, неверован, неверовани, нејверовани, нејвероватни) Тома (Томо, Томаш)	pochybovačný človek	J 20, 25
	Nechcel veriť (neveril) <vlastným (svojim)> očiam (ušiam, zmyslom, zraku, svojmu sluchu)	Не верује ни својим очима	bol veľmi prekvapený, čo vidí, počuje	J 20, 25
lakomosť, nečestnosť	predať (zapredať) svoju dušu	продана (продата) душа	za výhody nečestne konať	Mk 8, 36

zvodnosť	<i>putifarka</i>		zvodkyňa, záletníčka	1M 39, 7–23
bezcitnosť	<i>mať srdce ako kameň</i>	<i>срце од камена <имати></i>	byť bezcitný	Ez 11, 19 Job 41, 16
lenivosť, neochota, neaktívnosť		<i>Шест дана не ради, а седмог се одмара</i>	je lenivý, nemá iniciatívu	1M 2, 2
		<i>Чека да из камена потече вода</i>		2M 17, 6 4M 20, 8–11
namyslenosť, povyšovanie	<i>chodiť (nieť sa) ako kráľovná zo Sáby</i>		o hrdej, pyšnej žene	1Kr 10, 1–13
bezcharakternosť, stratenosť	<i>klátiť sa ako trstina vo vetre</i>	<i>дрхтати (трести се, цептети) као прут <на води></i>	a) mať slabú vôľu b) byť bez duševnej opory	1Kr 14, 15
nedbanlivosť	<i>Po nás <nech príde> potopa</i>	<i>после мене потоп</i>	nestarajme sa o budúcnosť	1M 7, 10–24
dôvtip, bystrosť	<i>mať (nemať) Filipa</i>		mať, nemať dôvtip, bystrý rozum	J 1, 43–51
pokrytectvo, falošnosť	<i>vlci (vlk) v ovčom rúchu (rúne, koži, kožuchu)</i>	<i><он је> вук у овчијој (јањећој) кожи</i>	pokrytec, pretvarujúci sa nepriateľ	Mt 7, 15
	<i>robiť sa (tváriť sa) svätým</i>	<i>правити се преподобним (понизни, преподобни) Јосифом (Јосип, светац, свцем)</i>	predstierať nevinnosť	Mt 1, 19
	<i>anjel z rožkami (rožky)</i>	<i>Анђео у лицу, ђаво у срцу</i>	len zdanlivo pokojné alebo dobré dieťa	2K 11, 14
rozvážnosť/ perozvážnosť pri hovorení	<i>Každé slovo odváži</i>	<i>вагнути (одвагнути) сваку реч</i>	vopred si premyslí, uváži, čo povedať	Kaz 5, 1

	<i>hovoríť (rozprávať, tárať) do vetra</i>	<i>бацати (говорити, брбљати, беседити, трошити, траћити, просипати) <речи> у ветар</i>	nerozvážne, ľahkomyselne rozprávať, tárať	1K 14, 9 Job 6, 26; 16, 3
márnotratnosť	<i>márnotratný (stratený) syn</i>	<i>блудни (изгубљени, расипни, разметни, разметан, заблудели) син</i>	o márnotratnom, ľahkomyselnom mladom človeku	L 15, 11–32
Spolu slovenských frazém: 136 Spolu srbských frazém: 114 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 54 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 55 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 82 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 59				

Tabuľka č. 5 – *Psychické vlastnosti človeka*

Keď ide o dané frazeosémantické makropole, na základe uvedených frazém si môžeme všimnúť, že sa tu vyskytli aj pozitívne, aj negatívne ľudské vlastnosti.

Dobrota, čistota a nevinnosť majú priamy súvis s Bohom (*Boží človek / Божи човек / Божији човек*) a s anjelmi, ktorí sa najčastejšie chápu ako ochrancovia ľudí, resp. dobré a nevinné bytosti, s ktorými sú späté pozitívne vlastnosti (*čistý (nevinný, pekný, krásny) ako anjel / чист (добар) као анђео*), čo je v súlade s ich biblickým podaním. Dobrého človeka reprezentuje jeho srdce (*mať mäkké (zlaté, verné, šľachetné) srdce / бити доброз (мекоз) срца*) a prirovnáva sa ku chlebu, ktorý je nevyhnutnou zložkou existencie (*byť ako kus chleba*). Múdry človek sa dáva do súvislosti s biblickým kráľom Šalamúnom, jeho rozvážnym konaním a rozhodovaním (*múdry ako Šalamún / мудар (паметан) као Соломон*).

Zlé ľudské vlastnosti sú najčastejšie motivované peklom, resp. čertom (*čertu dobrý*), diablom (*Diabol v ľudskej podobe*), Luciferom (*Lucifer z pekla*), ako aj negatívnymi postavami z Biblie, resp. takými, ktorých činy sa odsudzujú (*Čert (Judáš)*).

mu z oka kuká). Hriešnosť je spätá s opúšťaním Boha (*spúšťať sa Boha*), čo je v súlade s biblickým učením o tejto ľudskej vlastnosti.

Našu pozornosť zaujala aj frazéma *chudobný v duchu* (*duchom, na duchu, na duši*) / *сиромашан* (*сиромаш, инокосан, ништити, нишичи*) *духом*, s ktorou sa najčastejšie spájajú negatívne konotácie, keďže sa ňou charakterizuje duševne obmedzený, hlúpy človek. V Biblii sa uvádza v Matúšovom evanjeliu (5. kapitola, 3. verš) v rámci blahoslavenstiev a to nasledujúcim spôsobom: „Blahoslavení chudobní v duchu...“ (evanjelický, ekumenický a katolícky preklad) a „Blahoslavení chudobní duchom...“ (Roháčkov preklad), pričom sa daný odkaz nevzťahuje na hlúpeho, obmedzeného, ale jednoduchého, prostého človeka, na základe čoho možno sledovať určitý významový posun medzi slovníkovým významom jednotky a biblickým textom, ktorý ju motivoval.

Pozoruhodná je aj frazéma *провући се* (*проћу*) *кроз имене уши* (*имену ушицу*) motivovaná textom, v ktorom sa vysvetľuje, že je ľahšie ľave prejsť uchom ihly, ako bohatému vojsť do kráľovstva nebeského (Mt 19, 24; Mk 10, 25; L 18, 25). V zmysle daného textu a uvedenej frazémy, ak sa niekomu predsa podarí uskutočniť túto ťažko zrealizovateľnú situáciu, je šikovný a vynaliezavý človek. V slovenskom jazyku daný text motivoval frazému *Ľahšie prejde ľava uchom ihly, ako...*, ktorá však poukazuje na zložité životné okolnosti.

Frazémy *neveriaci Tomáš* (*tomáš*) / *неверни* (*невјерни, неверован, неверовани, невјеровани, невјероватни*) *Тома* (*Томо, Томаи*) a *nechcel veriť* (*neveril*) <*vlastným (svojim)*> *оџиам* (*уџиам, змислом, зраку, својму слуху*) / *не верује ни својим очима* motivoval rovnaký biblický príbeh (J 20, 25), v ktorom sa poukazuje na pochybovanie Tomáša o tom, že sa Ježiš Kristus po vzkriesení prišiel ukázať učeníkom, kvôli čomu vyhlásil, že neuverí, kým to neuvidí na vlastné oči.

Zvodnosť ako psychická charakteristika je v našej vzorke vyjadrená jednou frazémou: *putifarka*. Motivovala ju Putifarova žena zo starozmluvného príbehu o Jozefovi, ktorého bratia predali midiánskemu obchodníkovi s otrokmi, preto skončil v Egypte ako sluha v dome muža menom Putifar. Všimla si ho tam Putifarova žena a keďže ju odmietol, pripravila mu úklady, obvinila ho z pokusu o zneužitie, pre čo bol uväznený (1M 39, 7–23).

Namyslenosť sa v našej vzorke vyjadruje frazémou *chodiť (nieť sa) ako kráľovná zo Sáby*, ktorú motivovala biblická kráľovná zo Sáby, ktorá kráľa Šalamúna prišla skúšať ťažkými otázkami (1Kr 10, 1–13).

Lenivosť človeka je psychická vlastnosť, ktorá je v našej výskumnej vzorke vyjadrená niekoľkými frazémami. Frazému *Шест дана не ради, а седмог се одмара* charakterizujúcu lenivého človeka motivoval príbeh o stvorení sveta (1M 2, 2). Stvorenie trvalo šesť dní, pokým si Boh na siedmy deň odpočinul od diela, ktoré vykonal. Preto bol práve siedmy deň posväteným a určeným na oddych. Vznik ďalšej frazémy, ktorá označuje lenivosť, motivoval príbeh o Mojžišovi, ktorému počas putovania Izraelcov po púšti Hospodin rozkázal palicou udrieť na skalu, z ktorej začala tiecť voda a smädny ľud sa mohol napiť (2M 17, 6; 4M 20, 8–11): *Чека да из камена потече вода*. V zdrojoch, z ktorých sme čerpali, sa slovenský sémantický ekvivalent uvedených srbských frazém nevyskytol.

Uvedené frazémy označujúce lenivosť, prípadne pasivitu jednotlivca, vznikli frazeologizáciou biblických príbehov o Božom zásahu do života človeka, resp. na základe príbehov o Božích divoch. Možno preto predpokladať, že pasívne očakávanie na Boží zásah alebo zázrak človek vníma ako lenivosť.

Keď ide o sémantiku usilovného človeka, v našej vzorke sa objavila iba jedna frazéma, ktorá vyjadruje túto pozitívnu ľudskú vlastnosť: *Je usilovný (pilný) ako <ten> travček / вредан (марљив, радин) као мрав*. Na usilovnosť a múdrosť tohto hmyzu sa poukazuje v Prísloviach 30, 25.

7.4.6. Fyzické vlastnosti človeka

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Fyzické vlastnosti človeka* sú predstavené v tabuľke č. 6.

Fyzická vlastnosť	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
krása	<i>krásny ako cherubín</i>		nádherný	Ez 10, 1–22

škaredosť, zlý vzhľad	<i>Vyzerá, ako čoby ho z kríža sňal</i>	<i>Изгледа као са крста скунут</i>	zlý fyzický vzhľad, slabosť	J 19, 23–37
nahota	<Bol (bola, je)> ako ho (ju) <Pán> Boh stvoril	<i>како га је Бог створио</i>	nahý/nahá	1M 2, 25; 3, 7
	<byť> <odetá> v Evinom rúchu	<i>у Евином костиму</i>		
	<byť> <oblečený> v Adamovom rúchu (šatách)	<i>у Адамовом (Адамову) костиму</i>		
výška		<i>Израстао као трава</i>	rýchlo a veľmi narásť	Iz 44, 4 Ž 90, 5
chudosť	<i>Je <iba>kosť a koža</i>		veľmi chudý	Job 19, 20
chlpatosť	<i>chlpatý ako Ezau</i>		o veľmi chlpatom človeku	1M 25, 25
Spolu slovenských frazém: 13 Spolu srbských frazém: 11 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 5 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 7 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 8 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 4				

Tabuľka č. 6 – Fyzické vlastnosti človeka

V analyzovanej vzorke sa nevyskytol veľký počet frazém, ktoré zobrazujú fyzické vlastnosti človeka (13 slovenských a 11 srbských frazém).

Najväčší počet frazém z tohto makropoľa označuje nahotu (<Bol (bola, je)> ako ho (ju) <Pán> Boh stvoril / како га је Бог створио; <byť> <odetá> v Evinom rúchu / у Евином костиму; <byť> <oblečený> v Adamovom rúchu (šatách) / у Адамовом (Адамову) костиму), pričom všetky frazémy z daného frazeosémantického poľa sú motivované príbehom o stvorení prvých ľudí, Adama a Evy, ktorí boli v rajskej záhrade nahí po prvý hriech a pád. Až v tom momente sa im „otvorili oči“ a spoznali túto pravdu (1M 3, 7; 2, 25).

Krásu, resp. dobrý fyzický vzhľad človeka motivovali psychické vlastnosti duchovných bytostí anjelov a cherubínov (*krásny ako cherubín*). Škaredosť, resp. zlý

fyzický vzhľad motivoval príbeh o Kristovom umučení na kríži (*Vyzerá, ako čoby ho z kríža sňal / Изгледа као са крста сунут*). Na základe uvedeného môžeme predpokladať, že vysoký stupeň empatie a ľútosti nad určitými ťažkými situáciami, prípadne schvaľovanie určitých psychických vlastností a stotožňovanie sa s nimi, vplývali na pridelenie určitých fyzických vlastností týmto osobnostiam, resp. bytostiam, čo sa prejavilo tak v slovenských, ako aj v srbských frazémach.

V našej vzorke fyzickú vlastnosť „chlpatosť“ zobrazuje slovenská frazéma *chlpatý ako Ezau*. Charakteristická vlastnosť tohto Izákovho syna je v starozákonnom príbehu o jeho živote podaná v opozícii k jeho bratovi Jákobovi, ktorý bol „hladký“ (1M 27, 11). Vďaka tejto fyzickej vlastnosti sa podľa Biblie Jákobovi dokonca podarilo oklamať svojho otca a „ukradnúť“ bratovi Ézavovi prvorodenstvo, keď slepému otcovi namiesto svojich hladkých rúk podstrčil kožu z kozliat (1M 27, 1 – 45), preto táto nezvyčajná charakteristika v danom biblickom príbehu ešte viac vyniká.

7.4.7. Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie* sú predstavené v tabuľke č. 7.

Spôsob života, životná okolnosť alebo situácia	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
život	<i>cesta života (životná cesta)</i>	<i>животни пут</i>	postupné nadobúdanie vlastných skúseností, životná púť, prežívanie života, život	Ž 16, 11
svet	<i>údolie <náreku a> plaču (plačlivé (slzavé) údolie)</i>	<i>плачна (плачевна) долина</i>	tento svet; Zem ako miesto bolesti a utrpenia	Jn 16, 33 Jer 31, 40

dobrý, lahodný, príjemný život	<i>oplývať mliekom a medom</i>	<i>мед и млеко (мече)</i>	byť bohatý a úrodný	2M 33, 3 4M 13, 27; 14, 8 Ez 20, 6
	<i>mať <všetko> čo si len srdce (duša) zažiada (po čom (za čím) srdce (duša) piští)</i>	<i>колико му душа жели (иште)</i>	nič nechýba, všetko si možno dovoliť, dopriať, každé želanie sa splní	Est 2, 13 1S 2, 16 1Kr 11, 37
	<i>raj na zemi</i>	<i>рај на земљи</i>	blahobyť	1M 2, 8–9; 2, 15 Ez 36, 35
vysoký vek, dlhý život	<i><byť> starý ako Matuzalem</i>	<i>стар као Метузалем (Библија)</i>	veľmi starý	1M 5, 27
	<i>starý ako Abrahám</i>			1M 21, 5; 25, 7
zrelý vek	<i>byť v najlepších rokoch</i>		v strednom veku	Iz 38, 10 Ž 102, 25
konkrétny vek	<i>Kristov vek</i>	<i>Исусове године</i>	vek 33 rokov	L 3, 23
	<i>mať Kristove roky</i>			
	<i><oslavovať> abrahámoviny</i>		oslavovať 50. narodeniny, vek 50 rokov	1M 17, 1
zlý, ťažký život, trápenie	<i>jesť horký chlieb</i>	<i><јести> горак хлеб (крух, жеравку, лебац)</i>	ťažko sa žiť	Ž 127, 2
	<i>nieť (nosiť) <na svojich pleciach> <svoj> kríž</i>	<i>носити свој крст</i>	prežívať dlhé obdobie alebo život plný utrpenia	L 9, 23 Jn 19, 17 Mt 10, 38; 16, 24
	<i>Jóbove rany (jóbovky)</i>		veľká pohroma, nešťastie	Job 1, 13–19; 1, 20–22; 9, 17
	<i>kalich utrpenia</i>	<i>горка (жучна) чаша</i>	veľké utrpenie	Iz 51, 17–22 L 22, 42
	<i>pekelné muky</i>	<i>вечна (наклена) мука</i>	veľké, obyčajne duševné trápenie	Ž 116, 3 L 16, 23

neusporiadaný, nemravný život, neporiadok	<hotová> <i>Sodoma</i> (<i>sodoma</i>) <a> <i>Gomora</i> (<i>gomora</i>)	<i>Содома</i> (<i>Содом</i>) и <i>Гомора</i> (<i>Гомор</i>)	miesto nerestí; neresti	1M 18, 20; 19, 24–25 Jer 23, 14
	<i>Babylonský</i> <i>zmätok (chaos)</i>		veľký zmätok	1M 11, 4–7
správne postupovanie	<i>byť na pravej</i> (<i>správnej,</i> <i>dobrej</i>) <i>ceste</i>	<i>бити на</i> <i>добром пути</i>	postupovať správne	1M 24, 48 Ž 50, 23 1S 12, 23
existenčné potreby, každodenné potreby	<i>byť (stať sa)</i> <i>každodenným</i> <i>chlebom</i> [<i>niekomu</i>]	<i>То је хлеб наши</i> <i>насушни</i>	byť (stať sa) každodennou potrebou	Mt 6, 11 L 11, 3
chudoba, hlad, bieda, finančný úpadok	<i>žiť na (o) suchej</i> <i>kôrke</i>	<i>јести сува</i> <i>хлеба</i>	mať finančné, materiálne ťažkosti	Pr 17, 1
	<i>nemať kde hlavu</i> (<i>hlavy</i>) <i>skloniť</i> (<i>zložiť</i>)		nemať byť, domov	Mt 8, 20
pokušenie	<i>Evino jablko</i>	<i>Евина (златна,</i> <i>рајска) јабука</i> (<i>патлиџан</i>)	pokušenie	1M 3, 6
nebezpečenstvo	<i>vstúpiť</i> (<i>spadnúť, dostať</i> <i>sa</i>) <i>do jamy</i> <i>levovej</i>	<i>упасти у лавље</i> <i>челусти</i>	ocitnúť sa v nebezpečnej situácii	Dan 6, 2–29
	<i>Čert <nikdy></i> <i>nespí</i>	<i>Враг (ђаво) не</i> <i>спава <удиљ></i> <i>Ђаво не мирује</i>	nešťastie, nepříjemnosti sa môžu prihodiť kedykoľvek, treba byť opatrný, obozretný	1Pt 5, 8
neznámosť	<i>kam ľudská</i> <i>noha ešte</i> (<i>jakživ</i>) <i>nevkročila</i>	<i>Људска</i> (<i>човечја</i>) <i>нога</i> <i>није тамо</i> <i>крочила</i> (<i>ступила</i>)	o neznámom, nedotknutom mieste	Job 28, 4 Ez 29, 11
vina, krivda, trest, súd	<i>trest Boží</i> (<i>trest od Boha</i>)		náboženská predstava, že človeka postihne nešťastie, nezdar z božieho dopustenia, zaslúžene	Ž 34, 22 Pr 11, 21 Jer 30, 11; 46, 28

	<i>do neba volajúca (siahajúca) krivda (lož)</i>	<i>вапијући грех на небо (у небо, до неба)</i>	veľká krivda	1M 4, 10
nevinnosť, statočnosť	<i>mať čisté ruky</i>	<i>бити чистих прстију (руку)</i>	nebyť vinný v niečom	Job 17, 9; 22, 30 Mt 27, 24
zložité podmienky	<i>byť (stáť) na hlinených (slabých) nohách</i>	<i>стајати (бити, држати се) на глиненим (стакленим, климавим, слабим) ногама</i>	mať slabé základy	Dan 2, 31–35
neobyčajné situácie	<i>robiť divy (zázraky)</i>	<i>чинити чуда</i>	dosahovať neobyčajné výsledky	2M 4, 17; 15, 11; 34, 10 Ž 72, 18
dôležitosť práce	<i>Nikomu nelietajú (nepadajú) pečené holuby do huby (do úst)</i>	<i>Печени голубови (печене мушмуле, печене шеве) у уста не лете (из неба (с неба) не падају)</i>	každý musí pracovať, ak sa chce mať dobre	4M 11, 31–33 2M 16, 13
	<i>[Niečo] nepadá z oblakov</i>	<i><Није> пало с неба</i>	nezískava sa bez práce, námahy	2M 16, 14–15; 16, 31–35
nevyužitý potenciál	<i>zakopať (zahrať) <si> svoj talent (hrivnu)</i>	<i>закопати таленат у земљу</i>	premárniť talent, potenciál	Mt 25, 15–18; 24–25
ohlas, následky úsilia	<i>Slová padajú (padali, padli) na úrodnú (neúrodnú) pôdu</i>	<i>пасти (падати, наићи, наилазити) на плодно тло (на добру земљу)</i>	našli/nenašli ohlas	Mt 13, 4–23 Mk 4, 3–20 L 8, 4–15
prekvapenie, neočakávanosť	<i>Balámova oslica</i>		neočakávaný skutok, čin	4M 22, 21–31
	<i>ako blesk (hrom) z čistého (jasného) neba</i>	<i>доћи (пасти, бити) <као> гром из ведра неба</i>	neočakávane, zrazu, znenazdajky	Mt 24, 27 28, 3 L 10, 18; 17, 24

rozhodovanie	<i>Došlo (prišlo, dôjde, príde) na lámanie chleba</i>	<i>ломити колач</i>	nastal, nastane čas rozhodnúť sa pre niečo, (rôzne) niečo riešiť	1K 11, 23–24 Mt 14, 19; 15, 36; 26, 26 Mk 6, 41; 14, 22 L 22, 19
	<i>keď sa láme (lámal) chlieb</i>		v rozhodujúcej chvíli	
rozvážnosť	<i>Ráno je múdrejšie než (ako) večer</i>	<i>мудрије (наметније, старије) је јутро од вечера (вечери)</i>	ráno rozmýšľa a koná človek rozumnejšie než večer po celodennej únave	Pr 27, 1 Kaz 11, 6 Ž 30, 6
skrytosť, utajenosť	<i>kniha zo siedmimi pečaťami</i>	<i>књига (писмо) са (под) седам (девет) печата</i>	niečo, čo sa nemôže pochopiť, veľké tajomstvo	Zjav 5, 1
	<i>figový list</i>	<i>смоквин лист</i>	to, čo slúži na zastieranie niečoho	1M 3, 7
verejnosť, odhalenie	<i>Spadlo [niekomu] bel'mo (šupiny) z očí</i>	<i>Пао је [некоме] вео (мрена, копрена, завеса, беона) с очију</i>	poznal pravdu	Sk 9, 18
	<i>mať napísané [niečo] na čele</i>	<i>пише му на челу (на лицу, у погледу, у очима)</i>	prezrádzať to výrazom tváre	Zjav 9, 4; 13, 16; 14, 1; 22, 4
postavenie, dôležitosť	<i><malý ako> horčičné zrno (zrnko, semä, semienko, semeno)</i>		nepatrný, tajaci však v sebe veľkú silu, schopnosť rozvíjať sa	Mt 17, 20 Mk 4, 31 L 17, 6
	<i><byť> základný (základným, uholný, uholným) kameň (kameňom)</i>	<i>угаони камен (стуб)</i>	mať dôležité postavenie	Iz 28, 16; Job 38, 6 1Pt 2, 6–7 Ž 118, 22
	<i>byť soľou (soľ) zeme</i>	<i>со земље</i>	užitočným, osožným človekom	Mt 5, 13

isté postavenie	<i>stáť na pevnej pôde</i>	<i>на сигурним (чврстим, несигурним) ногама</i>	byť bezpečný niekde, mať ísté postavenie	Mt 7, 24–27
	<i>aj keby sa svety rúcali</i>		za každých okolností	Ž 46, 4
dôslednosť	<i>držať sa litery (zákona)</i>		riadiť sa podľa zákona, pridržať sa toho, čo je nariadené	R 7, 6 2K 3, 6
	<i>do <posledného> písmena (písmenka)</i>		a) úplne všetko b) presne, dôsledne	Mt 5, 18
blízkosť	<i>byť predo dvermi</i>	<i>бити (стојати) пред вратима</i>	byť veľmi blízko	Zjav 3, 20
vzdialenosť	<i>[od niečoho] vzdialený <od poznania pravdy> ako nebo od zeme</i>	<i>као небо од земље (као земља од неба, као од неба до земље) <далеко></i>	veľmi vzdialený	Ž 103, 11
príroda a poveternostné podmienky	<i>egyptská tma</i>		úplná	2M 10, 22
		<i>невреме, као да је смак света</i>	veľmi zlé počasie	Mt 24, 39
	<i>horúco (horúčava) ako v pekle</i>	<i>врућина (вруће) као у паклу</i>	veľmi veľká horúčava	Mt 5, 22 Mk 9, 43
ticho	<i>ticho ako v hrobe</i>	<i>мртва (дубока, гробна, мукла, самртна, црквена) тишина</i>	úplné ticho	Ž 115, 17
tma	<i>tma ako v hrobe</i>	<i>гробни (вечни) мрак</i>	veľká tma	Job 40, 13 Ž 55, 24; 63, 10
začiatok a koniec	<i>alfa a omega <[niečoho]></i>	<i>алфа и омега</i>	začiatok aj koniec niečoho, všetko podstatné	Zjav 1, 8; 21, 6; 22, 13

koniec	<už> je s ním (tým, všetkým) amen (už mu je amen, už je amen po ňom)		a) zomrel b) bude s ním zle, je koniec s jeho činnosťou, aktivitami a pod.	5M 27, 15–26 1Kr 1, 36 1Kron 16, 36 Jer 11, 5 1K 14, 16
odovzdanie sa osudu	To je v Božích rukách	To <све> je у Божијим рукама	nevedno, aký to bude mať výsledok	Kaz 9, 1
	Nech sa stane vôľa Božia	Као што је Богу воља	výraz bemocnosti a rezignácie	Mt 6, 10; 26, 42
	Ako <Pán> Boh dá	Како Бог да (како га је Бог дао)	výraz odovzdanosti do Božej vôle	Mt 6, 10; 26, 42
	Boh <sám> vie	Бог <свети (један, једини, сам)> зна (не зна) <кад (како)>	nik nevie, ktovie, bohvie	Mt 6, 8 2K 11, 11
pominuteľnosť	Všetko je iba dym	To je дим на ветру	márnosť	Iz 51, 6 Jk 4, 14
	Všetko sa rozíde (rozplynie) v dym	отићи у дим	zanikne	Iz 51, 6 Ž 102, 4
	Na druhý svet si nič nevezmeš	Нећеш (не можеш) [нешто] <са собом> у гроб понети (однети)	bezvýznamné je niečo veľmi chrániť počas života	L 12, 13 – 21
umieranie, smrť	kopať loj s Adamom		byť mŕtvy	1M 3, 17–19
	<Už> je v lone Abrahámovom (dostať sa do lona Abrahámovho)	отићи (преселити се, бити примљен) у Аврамово (Абрахамово) крило	zomrel	L 16, 22
	Udrela (uderila, odbila, odbije) jeho (mu, jej) posledná hodina	Куцнуо <му> је <[нечији]> <последњи (самртни, задњи)> час (последња ура)	zomiera, zaniká	1J 2, 18

	<i>odísť (odobrať sa, pobrať sa) zo sveta (na večnosť, na večný odpočinok, na pokoj, navždy)</i>	<i>преселити се (отићи, отпутовати, преставити се, прећи) у вечност (у (на) други свет)</i>	zomrieť	Ž 116, 7 5M 31, 16 Zjav 14, 13
	<i>spať (snívať) <svoj> večný sen</i>	<i>спавати (боравити) вечни сан (вечним сном)</i>	byť mŕtvy	1Kr 2, 10; 11, 43 Sk 7, 60
	<i>odovzdať (oddať, poručiť) <svoju> dušu Pánu (Pánovi, Bohu, Stvoriteľovi)</i>	<i>дати (предати, предавати, пустити, испустити, издахнути, пуштати, испуштати, препоручити) <своју> душу (дух) <у руке> <Богу (Господу)></i>	umrieť	Žalosp 2, 12 Jer 15, 9 Mt 27, 50 Mk 15, 37 J 19, 30
Spolu slovenských frazém: 335 Spolu srbských frazém: 322 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 168 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 181 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 167 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 141				

Tabuľka č. 7 – Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie

Najväčší počet frazém patriacich do daného makropoľa zobrazuje odovzdanosť sa osudu, vôli Božej a umieranie, resp. smrť, čo je v súlade s biblickým pochopením života, ktorý je iba prechodným stavom človeka určeného pre večný život – človeka, ktorý je pomimuteľný: *Všetko je iba dym / To je дим на ветру; Všetko sa rozíde (rozplynie) v dym / отићи у дим.*

Podľa analyzovaných frazém z daného frazeosémantického makropoľa je život človeka v Božích rukách. Boh je zároveň ten, kto určuje budúci život človeka: *To je v Božích rukách / To <све> je у Божијим рукама; Ako <Pán> Boh dá / Како Бог да (како га је Бог дао); Nech sa stane vôľa Božia / Као што је Богу воља.* K nemu sa

človek po skončení života aj dostáva: duša sa vracia stvoriteľovi – tomu, kto ju do života aj vdýchol: *odovzdať (oddať, poručiť) < svoju > dušu Pánu (Pánovi, Bohu, Stvoriteľovi) / dati (предати, предавати, пустити, испустити, издахнути, пуштати, испуштати, препоручити) < svojej > душы (дых) < у руке > < Богу (Господу) >*. Pozoruhodné je aj vnímanie smrti v tom zmysle, že sa človek po jej nastúpení ocitá v blízkosti tých, ktorí sú v Biblii zobrazení ako vzor správneho a čestného života: *< Už > je v lone Abrahámovom (dostať sa do lona Abrahámovho) / otihu (преселити се, бити примьен) у Аврамово (Абрахамово) крило. Smrť sa zároveň chápe aj ako oddych, spánok: spať (спіvať) < svoj > večný sen / спавати (боравити) вечни сан (вечним сном); odísť (odobrať sa, probrať sa) zo sveta (na večnosť, na večný odročínok, na pokoj, navždy) / преселити се (отиһи, отпывовати, преставити се, преһи) у вечност (у (на) други свет)*. Pochopenie a význam všetkých uvedených jednotiek korešpondujú s biblickým podaním daných javov, resp. pôvod každej možno doložiť konkrétnym biblickým citátom.

Veľký počet frazém z daného frazeosémantického makropoľa súvisí aj s vekom človeka. Vysoký vek, resp. dlhý život sa v analyzovanej vzorke označuje niekoľkými frazémami: *< byť > starý ako Matuzalem / стар као Библија (Метузалем); starý ako Abrahám*. Dané jednotky sú motivované biblickými postavami – Matuzalemom, ktorý sa podľa Biblie dožil deväťstošesťdesiatdeväť rokov a Abrahámom, na ktorého vysoký vek sa poukazuje predovšetkým v rámci príbehu o narodení jeho syna, keď mal sto rokov. Vyskytli sa tu aj frazémy, ktoré označujú zrelý vek človeka (*byť v najlepších rokoch*), avšak ani jedna, ktorá označuje mladý vek, mladosť.

Frazeologickými jednotkami *Kristov vek, mať Kristove roky / Исусове године а маť Абрахамов век*, resp. *< oslavovať > abrahámoviny* sa poukazuje na konkrétny vek.

Jednotky *Kristov vek, mať Kristove roky / Исусове године roky* súvisia s rokmi smrti Ježiša Krista. Aj keď sa v Biblii nikde explicitne nehovorí, koľko mal Kristus rokov, keď bol ukrižovaný, na základe správ z evanjelií (začiatok verejného účinkovania, prítomnosť na najväčších kresťanských sviatkoch a i.) možno pochopiť, že ide o vek 33 rokov.

Zaujímavé je, že sa ako „Abrahámov vek“ ujal päťdesiaty rok života človeka, aj keď mal podľa Biblie Abrahám deväťdesiat rokov, keď sa mu zjavil Hospodin

(1M 17, 1), pokým sa frazémy *pamätat' Abraháma*, resp. *vidiet' Abraháma* podľa Bible vzťahujú na päťdesiaty rok života (J 8, 52–58), no podľa slovníkov slovenského jazyka označujú veľmi starého človeka. Na základe uvedeného možno sledovať určitý významový posun medzi biblickým textom a slovníkovým významom jednotiek, resp. ich vzájomnú výmenu významu. V srbskom jazyku sme sa s frazémami motivovanými postavou biblického Abraháma v zmysle vysokého veku nestretli.

V srbskom jazyku sa nevyskytujú ani frazémy motivované postavou Jóba v zmysle ťažkého života, trápenia (Job 1, 13–19; 20–22; 9, 17). V slovenskom jazyku táto postava motivovala niekoľko jednotiek: *Jóbove rany (jóbovky)*; *Trpí ako Jób* a i.

Trápenie a ťažký život v našej vzorke zobrazuje veľký počet frazém. Do tohto frazeosémantického poľa patria aj frazémy motivované príbehom o Ježišovom utrpení pred ukrižovaním, počas ktorého niekoľkokrát prosil Boha, aby odvrátil od neho „tento kalich“ (Mk 14, 36; L 22, 42), resp. ak ho „tento kalich“ nemôže minúť a musí ho vypiť, nech sa stane Božia vôľa (Mt 26, 39–42). V srbskom jazyku sa frazémy motivované týmto obrazom preĽnuli s obrazom Krista na kríži, ktorému dali piť víno zmiešané so žľčou (Mt 27, 34): *kalich utrpenia / горка (жучна) чаша; Снашла га је горка (жучна, смртна, самртна, умрла) чаша; <Муси> выпит' (допит') калич (чаши, Pohár) horkosti (trpkosti, utrpenia) <až> do dna (<až> do ostatnej (poslednej) kvapky) / numu (nonumu, usnitu, usnujatu) <горку (своју)> чаши <жучи>.*

O nebezpečenstve sa v našej výskumnej vzorke hovorí vo frazémach ktoré, okrem iného, súvisia s príbehom o Danielovi. Keďže odmietol poslúchnuť príkazy médskeho kráľa Dáriusa, bol hodený do jamy s levmi (Dan 6, 2–29): *vstupit' (spadnúť, dostať sa) do jamy levovej / упасти у лавье челюсти*. Príbeh o Danielovi motivoval aj nasledujúcu frazému, ktorá zobrazuje zložité životné podmienky, resp. slabé základy, ktoré ich zapríčiňujú: *byť (stáť) na hlinených (slabých) pohách / стајати (бити, држати се) на глиненем (стакленем, климавим, слабом) ногама*. Uvedená jednotka priamo súvisí so snom kráľa Nebúkadnecara o soche, ktorá mala hlavu zo zlata, avšak materiál, z ktorého bola zhotovená sa postupne zhoršoval, až jej nohy boli z hlíny. Socha symbolizovala kráľovstvá, ktorých sila a vplyv postupne slabli, preto to posledné, najslabšie, bolo ľahko zničiť (Dan 2, 31–35).

Porovnaním biblického a slovníkového významu uvedených jednotiek so sémantikou nebezpečenstva a slabých základov zistujeme, že ich slovníkový význam v úplnosti nekorešponduje s biblickým v tom zmysle, že sú dané jednotky v Biblii použité priamo. Také sú napr. aj jednotky *niešť (nosiť) <na svojich pleciach> <svoj> kríž / носити свой крст; byť (stáť) na hlinených (slabých) pohách / стајати (бити, држати се) на глиненим (стакленим, климавим, славим) ногама; mať napísané [niečo] na čele / пише му на челу (на лицу, у погледу, у очима)*, ale aj jednotka zobrazujúca „nevyužitý potenciál“, ktorú motivovalo podobenstvo o hrivnách a „zlý a lenivý sluha“, ktorý nevyužil, ale zahrabal talenty, ktoré mu boli zverené správcom majetku (Mt 25, 14–30): *zakopať (zahrabať) <si> svoj talent (hrivnu) / закопати таланат у земљу*.

V danom frazeosémantickom makropoli sa vyskytli aj jednotky, ktoré nie sú motivované priamo Bibliou a to 45 slovenských a 35 srbských. Niektoré frazémy tohto typu majú svoj srbský ekvivalent, ale ten sa v srbských prekladoch Biblie nenachádza. Najčastejšie ide práve o jednotky, ktoré nemotivoval priamo biblický text. V slovenskom preklade Biblie sme si všimli nasledujúce frazémy z tejto kategórie: *mať dobrý (zlý) chýr* (2M 23, 1; 4M 13, 33; 14, 36–37; Iz 37, 7); *pod trestom* (1M 3, 3); *prižmúriť <jedno> oko (oči) [nad niečím]* (1S 12, 3; Pr 16, 30); *byť na váhach* (Dan 5, 27; Ž 62, 10; Job 31, 6); *zapustiť [niekde] hlboké korene* (2Kr 19, 30; Z 80, 10; Iz 27, 6; 37, 31; Jer 17, 8; Jer 17, 8). Aj keď srbský frazeologický fond ich ekvivalent obsahuje, v srbskom preklade Biblie sa na danom mieste nevyskytli: *<бити> на <добром (добру, рђавом, рђаву, лошем, лошу, злом, злу)> гласу, resp. изнети (износити) [некога] на <рђав> глас); бити под казном (у казни); прижмурити (прижмурити) једним оком; на вази, resp. ставити (стављати, метнути, метати) [нешто] на вагу; пустити (пуштати, ухватити, хватати) корен (корена)*.

7.4.8. Činnosti, aktivity a správanie sa človeka

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka* sú predstavené v tabuľke č. 8.

Činnosť, aktivita alebo správanie sa	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
vznik	<i>prísť na svet</i>	<i>доћи на свет</i>	narodiť sa	J 3, 19 1Tim 1, 15 Zjav 3, 10
zánik, deštrukcia	<i>zrovnať [niečo] so zemou</i>	<i>сравнити (сразити) са земљом</i>	úplne zničiť	Jer 51, 58 Žalosp 2, 2
	<i>zmiest' [niečo (niekoho)] z povrchu zemskeho</i>	<i>збрисати (избрисати, искоренити) [нешто] с (са) лица земље</i>	zahubiť	1M 6, 7; 1Kr 13, 34
	<i>obrátiť [niečo] na popol</i>	<i>претворити (оборити, обратити, обраћати, смрвити, самрти, самлети, срушити, расути, разбити, раздробити сажећи) [некога (нешто)] у прах <и пепео></i>	úplne spáliť	2Kr 23, 4 Job 10, 9
násilie, pomsta	<i>chytiť sa meča</i>	<i>латити се мача</i>	dať sa do boja, do vojny	1S 17, 51 Mt 26, 51
	<i>brodiť sa (kúpať sa) v krvi</i>	<i>купати се у крви</i>	vraždiť	Ž 58, 11
		<i>јести крвав крух (хлеб)</i>	zúčastňovať sa boja	1M 3, 19
	<i>robiť peklo</i>		vyvolávať rozbroje, neprijemnosti, zvady	Veľp 8, 6 Iz 28, 15 Ab 2, 5 Jak 3, 6
udržiavanie pokoja		<i>вратити (ставити, турити) мач у корице</i>	zastaviť boj, konflikt, nepriateľstvo	1Kron 21, 27 Jer 47, 6

dobré správy	<i>ísť so zelenou ratolesťou</i>	<i>носити маслинову гранчицу</i>	prinášať dobrú zvesť	1M 8, 11
svetské žiadosti	<i>užívať svet (užiť sveta)</i>		prežiť život v radovánkach	1K 7, 31
opilstvo a obžerstvo	<i>Ten by predal (prepil) aj Krista Pána plášť</i>		je to veľký pijan, všetko prepije	Mt 27, 35 J 19, 23
	<i>piť ako dúha</i>	<i>пити као дуга</i>	veľa	1M 9, 12–17
	<i>byť pažravý ako kobyľka</i>		byť nenásytný	2M 10, 12
zmena, polepšenie	<i>priviesť [niekoho (niečo)] na dobrú (pravú) cestu (na správnu koľaj)</i>	<i>извести (изводити, окренути, окретати, упутити, упућивати) [некога] на прави (добар) пут (стазу)</i>	polepšiť, napraviť	1M 24, 48
prisahanie	<i>biť sa (trieskať sa, búchať sa) <päsťou> v prsia (do prs)</i>	<i>бити се (бусати се, лупати се, грукати се, ударати се) у прса (у груди)</i>	dokazovať svoju pravdu, úprimnosť, prejavovať ľútosť, veriť, dušiť sa, vystatovať sa, chvastať sa	Iz 32, 12 Nah 2, 8 L 18, 13; 23, 48
vytváranie podmienok	<i>kliesniť (raziť) cestu [niečomu]</i>	<i>чинити (начинити, чистити, крчити, прокрчити, отворити, отварати, пробити, пробијати, тапкати, утапкати, равнати, уравнати, припремити, припрамити) пут</i>	uľahčovať prenikanie niečoho do praxe, do povedomia ľudí, šíriť niečo	Mich 2, 13 Ž 5, 9; 68, 5 Iz 40, 3; 62, 10 Mk 1, 3 L 3, 4
	<i>pripraviť (pripravovať) pôdu [niečomu (niekomu, pre niečo, pre niekoho)]</i>		konať potrebné prípravy na uskutočnenie niečoho; chystať, utvárať vhodné podmienky	

zlé skutky	<i>siat' kúkol' medzi pšenicu</i>	<i>posejati (sejati) куколь</i>	marit' dobré úsilie	Mt 3, 12; 13, 24–30 L 3, 17
Rozdelenie	<i>oddeliť (rozoznať) kúkol' od pšenice</i>	<i>одвојити (одвајати, оделити) куколь од пшенице (жити, доброг зрна)</i>	rozlíšiť dobré od zlého, užitočné od škodlivého	Mt 3, 12; 13, 24–30 L 3, 17
uplatnenie sa	<i>hľadať si (nájsť) <svoje> miesto pod slnkom</i>	<i>место (места) под сунцем (на сунцу)</i>	usilovať sa zaradiť do spoločnosti	Kaz 8, 17
pomoc	<i>prispieť svojou hrivnou</i>	<i>принети своју лепту</i>	pomôcť niečím	Mk 12, 41–42; L 21, 1–3
hľadanie východiska	<i>hľadať (nájsť si) cestu</i>	<i>свој пут наћи</i>	východisko zo situácie	Ž 25, 4 Ezd 8, 21
obet'	<i>priniesť obeť</i>	<i>принети <на> жртву</i>	obetovať sa	1M 31, 54; 46, 1 2M 3, 18; 5, 3
práca	<i>v potu (v pote) tvári (tváre) <pracovať (robiť)></i>	<i>у зноју лица свог (свога, својега) <јести хлеб (крух)></i>	t'azko, úmorne pracovať	1M 3, 19
rozvážna/ nerozvážna práca	<i>stavat' <dom> na skale</i>		robiť dielo trvalej hodnoty	Mt 7, 24–27
	<i>stavat' <dom> na piesku</i>	<i>градити (зидати) <кућу> на песку</i>	podnikať bez reálnych predpokladov	Mt 7, 24–27
márna, zbytočná práca		<i>проповедати (вапити) у пустињи</i>	úsilie nenachádzajúce ohlas; márna práca	Mk 1, 4
	<i>slepý vedie slepého</i>	<i>слепиц води слепца</i>		Mt 15, 14
	<i>hádzat' (nehádzte) perly sviniam (pred prasatá)</i>	<i>бацати бисер (бисере) пред свиње (крмака, крмке)</i>	poskytovať niekomu niečo, čo si nevie vážiť	Mt 7, 6
duševná práca	<i>dať sa do služieb ducha</i>		oddať sa duševnej práci	2K 3, 8
intelektuálna práca	<i>hľadať knihy</i>	<i>гукати књиге</i>	a) rýchlo čítať b) čítať jednu knihu za druhou	Jer 15, 16 Zjav 10, 10

pamätanie	<i>vštepiti' si (vryti' si) [niečo] do pamäti</i>	<i>записати у намет</i>	dobre si zapamätat'	2M 17, 14
pohyb, kráčanie	<i>choditi' (behati') z domu do domu</i>	<i>ући од куће до куће</i>	do každého domu; s istým cieľom	L 10, 7 1Tim 5, 13
	<i>blúdit' (túlat' sa) ako Ahasver</i>		a) nenachádzať nikde pokoja b) byť bez domova	Est 1, 1
zdlhové vyriešenie situácie	<i>posielat' [niekoho] (choditi') od Pontia k Pilátovi (od Kaiťáša k Annášovi)</i>	<i><слати [некого] (ући)> од Понтија до Пилата</i>	od jedného človeka k druhému; z miesta na miesto pri zdlhavom vybavovaní vecí	Mt 26, 57; 27, 2 Mk 15, 1 L 23, 1–2 J 18, 13
intenzita a spôsob vykonávania činnosti	<i>z <celej (tej)> duše</i>	<i>из <све> душе</i>	úprimne, vrúcne	2S 5, 8 2Kron 6, 14 2Kr 23, 25 Ž 111, 1
	<i>z celého hrdla (na celé hrdlo)</i>	<i>из свега (свега) грла (из грла)</i>	veľmi hlasno	Ž 115, 7 Iz 13, 2; 58, 1
rozprávanie	<i>začat' (začínat') od Adama <a Evy></i>	<i>од Адама развести (почети)</i>	(pri vysvetľovaní kvôli pochopeniu) rozprávať veľmi zdlhavo a obšírne, od samého začiatku	1M 3, 20 R 5, 14
		<i>од Адама <и Еве> (од Еве и Адама)</i>		1M 3, 20
	<i><začat' (rozprávať)> od potopy sveta</i>		od samého začiatku	1M 7, 10 – 24; 8, 1 – 22
zvolania pri prudkom hnutí mysle	<i><Pane> Bože <na nebi>!</i>	<i>Господе, Боже!</i>	a) povzdych v trápení, v bolesti, pri veľkom pohnutí b) vyjadrenie údivu	Ž 22, 2; 59, 11; Ab 1, 12 Jon 2, 7 Oz 2, 25; 8, 2
	<i>Bože môj <dobrý, sladký>!</i>	<i>Боже мой</i>	a) povzdych b) výraz údivu	Dan 9, 18; 9, 19

	<i>Bože dobrotivý (milostivý, milosrdný)!</i>	<i>Боже Господе (Господе Боже) <благ, мили, свети></i>	a) povzdych v trápení, v bolesti, pri veľkom pohnutí b) vyjadrenie údivu	1Kr 3, 7 Mt 16, 22; 27, 46 Mk 15, 34
	<i>Pre Krista Pána!</i>	<i>за Бога милога</i>	zvolanie vyjadrujúce údiv, obavu, žiaľ, rozhorčenie	R 15, 30 F 1, 13 Filem 1, 9
prísahy, zaklínania	<i>Boh mi <je> svedok (svedkom)</i>	<i>Бог ми је сведок!</i>	zapisahávanie sa, zaverenie sa	1M 31, 50 R 1, 9 F 1, 8
		<i>Тако ми четворо јеванђеља!</i>		Mt; Mk; L; J
		<i>Тако ми крви Христове!</i>		Mt 27, 4
		<i>Тако ми Створитеља!</i>		Iz 43, 15
zahrešenia		<i>Бога ти створца!</i>		1M 1, 31
	<i>Na kiego Árona!</i>		(zahrešenie) načo, prečo?	2M 4, 14
	<i>Na kýho (kiego) ancikrista!</i>			1J 2, 18; 2J 1, 7
	<i>Ja jeho apoštola!</i>		zahrešenie vyjadrujúce rozhorčenie, hnev	Sk
Spolu slovenských frazém: 163 Spolu srbských frazém: 175 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 97 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 92 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 66 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 83				

Tabuľka č. 8 – Činnosti, aktivity a správanie sa človeka

Vo frazeosémantickom makropoli *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka* sa vyskytli frazémy zobrazujúce rôznorodé činnosti, tak fyzické, ako aj duševné, intelektuálne.

Frazeologickou jednotkou *ísť so zelenou ratolesťou* / *носити маслинову гранчицу* sa vyjadruje prinášanie dobrých správ. Motivoval ju biblický príbeh o potope, počas ktorej sa holubica vrátila s olivovou halúzkou, čo znamenalo, že vody na zemi začali vysychať a že sa blíži koniec potopy (1M 8, 11).

Márnu, zbytočnú prácu v našej vzorke vyjadruje niekoľko frazém, medzi ktorými je aj frazéma *hádzat' (nehádzzte) perly sviniam (pred prasatá)* / *бацати бусеп (бусепе) перед свиње (крмака, крмаке)*. Jej zdrojom je novozmluvný text z Evanjelia podľa Matúša 7, 6 pozostávajúci z rozličných napomenutí. Slovníkový význam frazémy korešponduje s biblickým: „dávať niečo (cenné) tomu, kto si to nevie vážiť“.

V rámci daného frazeosémantického makropoľa nás zaujala aj frazéma *hltat' knihy* / *гумати књиге*, ktorá je v Biblii použitá doslovne (Jer 15, 16; Zjav 10, 10) na mieste opisu Jeremiášovho pokušenia a v poslednej knihe Svätého písma, v prorockej knihe Zjavenia Jána. Podľa používaných slovníkov slovenského a srbského jazyka frazeologizovaný význam danej jednotky je však nasledujúci: a) rýchlo čítať b) čítať jednu knihu za druhou, čo znamená že existuje určitý významový posun medzi biblickým a slovníkovým významom uvedenej jednotky.

Vyskytli sa tu aj frazémy, ktoré v druhom analyzovanom jazyku majú svoj ekvivalent, avšak prekladateľ Biblie sa na danom mieste rozhodol použiť neobrazné vyjadrenie. Tak sme napríklad v slovenskom preklade Biblie na mieste Sk 27, 17 zachytili frazému *spustiť kotvu*, kým srbský preklad Svätého písma na tomto mieste neobsahuje frazému a to aj napriek tomu, že sémantický ekvivalent uvedenej slovenskej jednotky srbský frazeologický fond obsahuje (*бацуму (снучуму) котву*).

Frazeosémantické polia *Zvolania pri prudkom hnutí mysle, Prísahy, zaklínania a Zahrešenia* do daného makropoľa patria len podmiennečne, no keďže majú priamy súvis s činnosťou hovorenia a priamo vyjadrujú určitý spôsob správania sa človeka, zaradené sú práve sem. Ide tu o početnú skupinu frazém vyjadrujúcich údiv, obavu, žiaľ, rozhorčenie, ktoré sú povzdychom v trápení, v bolesti, pri veľkom pohnutí mysle atď. V ich zložení sa nachádzajú lexémy pomenúvajúce duchovné bytosti, resp. biblické osobnosti: *Ježišu Kriste!* / *Исусе Боже!*; *<Pane> Bože <na nebi>!* / *Господе, Боже!*; *Matka Božia Kristova!* / *Майка божја* a i.

7.4.9. Časové a priestorové vzťahy

Frazeologické jednotky z frazeosématického makropoľa *Časové a priestorové vzťahy* sú predstavené v tabuľke č. 9.

Časový alebo priestorový vzťah	Slovenská frazéma	Srbská frazéma	Význam frazémy	Biblická motivácia
dávna minulosť		<i><To je bilo> pre Христа</i>	v dávnej minulosti	L 1; 2
	<i>To bolo ešte pred potopou</i>	<i>To je bilo joui pre Potopa</i>		1M 7, 10–24
		<i>To je bilo pre Adama i Eve</i>		1M 2
primeraný čas	<i>Všetko má svoj čas</i>	<i>Све у своје време</i>	konať treba vo vhodnej, primeranej chvíli	Kaz 3, 1; 8, 6
	<i>v pravý čas</i>	<i>у своје (право) време</i>	vo vhodnej chvíli	1Tim 2, 6; 6, 15
neurčitosť času	<i>Nevieme (nevie) <ani> dňa ani hodiny (hodinu)</i>		nepoznáme budúcnosť, netušíme, kedy sa čo stane (obyč. o smrti)	Mt 25, 13
určitosť času	<i>v tejto chvíli</i>		teraz	Est 4, 14
	<i>za oných časov (čias) (za onoho času)</i>		dávno, kedysi	1M 6, 4
ustavičnosť	<i>od narodenia <do smrti (po smrti)></i>	<i>od roђења до смрти</i>	odjakživa, stále, vždy	Ž 22, 10 Iz 46, 3 J 9, 1
	<i>od začiatku <až> do konca</i>	<i>од почетка до краја</i>	stále	1S 3, 12
	<i>dňom-nocou (dňom i nocou, dňomnocou)</i>	<i>даном (дневом) и ноћом (даном ноћом, ноћом и даном (дањом))</i>	stále, neprestajne	Joz 1, 8 Ž 1, 2; 88, 2 1Tes 2, 9 2Kron 6, 20 Neh 1, 6 2Tes 3, 8 Zjav 4, 8

plynutie času	<i>Čas uteká (plynie ako voda)</i>		a) rýchlo, chytro b) ustavične, neustále	2S 7, 12
večnosť, nekonečnosť	<i>nemať konca (konca-kraja, hraníc)</i>	<i>без краја и конца (без конца и краја)</i>	a) dlho trvať b) o niečom veľmi veľkom, rozsiahlom	Kaz 4, 8; 12, 12 Žid 7, 3
	<i>bez začiatku a konca</i>	<i>без краја и конца</i>	nepretržite	Žid 7, 3
Spolu slovenských frazém: 54 Spolu srbských frazém: 35 Sémanticky ekvivalentných slovenských frazém: 26 Sémanticky ekvivalentných srbských frazém: 25 Sémanticky neekvivalentných slovenských frazém: 28 Sémanticky neekvivalentných srbských frazém: 10				

Tabuľka č. 9 – Časové a priestorové vzťahy

Frazémy zoskupené vo frazeosémantickom makropoli *Časové a priestorové vzťahy* vyjadrujú hodnotenie dimenzií času a priestoru, pričom sa človek nachádza v ich centre a vníma ich cez prizmu svojho momentálneho postavenia ako prítomné, minulé a budúce, resp. blízke alebo vzdialené.

Dávna minulosť sa v našej vzorke vyjadruje frazémami motivovanými stvorením sveta (*od stvorenia sveta*), prvými ľuďmi (*To je било пре Адама и Еве*), potopou (*To bolo ešte pred potopou / To je било још пре Потопа*) a Kristovým účinkovaním na zemi (*<To je било> пре Христа*). Primeraný čas a jeho neurčitosť pramenia z Kristových ponaučení o tom, že je on vládcom času a budúcich vecí (*Všetko má svoj čas / Све у своје време; Nevieme (nevie) <ani> dňa ani hodiny (hodinu)*).

V rámci daného frazeosémantického makropoľa sme si všimli aj frazémy, ktoré nie sú motivované Písmom svätým, ale sa v Biblii nachádzajú ako ustálené jazykové jednotky. Takých sa vyskytlo 36 slovenských a 21 srbských. Niektoré z nich (napr. *v tejto chvíli*) majú v srbčine svoj sémanticky ekvivalent (napr. *овог часа*), avšak v srbskom preklade Biblie neboli použité, preto na tomto mieste ešte raz zdôrazňujeme význam prekladateľa Biblie pre ustálené jednotky, ktoré sa v nej nachádzajú.

7.4.10. Detailný výskum vyexcerpovaných frazém v rámci frazeosémantických makropoľí ukázal, že obraz biblických tém a právd odzrkadlených vo frazeológii až na ojedinelé prípady korešponduje s ich biblickým významom¹². Na základe zrealizovaných analýz tiež bolo zistené, že proces frazeologizácie určitých obrazov v týchto jazykoch neprebíhal rovnako, čo je v súlade s našim predpokladom na začiatku výskumu, aj keď sa často môžeme stretnúť s konštatáciami, že je typologická blízkosť slovenského a srbského jazyka, tým aj zhoda jazykových štruktúr pre vyjadrovanie rovnakých obrazov priamo spätá s kulturologickými podobnosťami a podobným spôsobom percipovania reality. Na základe získaných výsledkov si možno všimnúť, že určité biblické témy neboli v srbskom jazyku motivačnou bázou pri vzniku frazém. Domnievame sa však, že frazémy, ktoré majú svoj sémantický ekvivalent v druhom skúmanom jazyku, sú aj spoločným celoeurópskym frazeologickým dedičstvom.

Parémie z makropoľa *Rady, výstrahy, napomenutia* predstavujú rozličné morálne napomenutia a výstrahy, ktoré poukazujú na chyby, ale aj na dobré stránky človeka, ktoré je potrebné pestovať, ako aj na spôsoby udržiavania dobrých medziľudských vzťahov a spoločenského poriadku. V zmysle kresťanského morálneho zákona, ktorý chráni ľudí: slabých pred silnými, chudobných pred bohatými a pod., parémie obsiahnuté v našej vzorke poukazujú na snahu o realizáciu uvedeného. Dostáva sa v nich do popredia aj morálny aspekt a zdôrazňujú sa základné kresťanské pravdy, ktorých akceptovanie a dodržiavanie môže v značnej miere prispieť k pokojnému spolunažívaniu.

V rámci frazeosémantického makropoľa *Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy* sa vyskytlo najviac frazém s významom fyzického a psychického násillia. Časté sú aj tie z frazeosémantického poľa *Zrada a Odsúdenie*. Takýto výsledok nie je v súlade s našimi predpokladmi, keďže ide o jednotky motivované Písmom svätým, ktoré propaguje pokojné medziľudské spolunažívanie a lásku. Sú tu však aj jednotky zobrazujúce dôvernosť, blízkosť, úprimnosť, pokoj, pokoru, odpúšťanie, pomoc a pod. Vyskytli sa tu aj významovo neutrálne frazémy zobrazujúce ľudí a človečenstvo vo všeobecnosti, spoločenstvo a rodinné vzťahy.

---

¹² Ak neberieme do úvahy jednotky, ktoré sú v Biblii použité v priamom význame. (Viac o tom píšeme v kapitole 2.1. *Členenie súboru biblických frazém*).

Makropole *City a psychofyzické stavy človeka* zoskupilo frazémy, ktoré vyjadrujú pozitívne city a stavy ako sú šťastie, radosť, zdravie, sila ale aj negatívne ako smútok, žiaľ, strach, obava, choroba, únava a pod.

Vo frazeosémantickom makropoli *Schopnosti človeka* sa vyskytol najmenší počet frazém. Keď však ide o vlastnosti človeka, môžeme konštatovať, že sú frazémy v sémantických makropoliach *Psychické vlastnosti človeka* a *Fyzické vlastnosti človeka* rôznorodé a vyjadrujú tak pozitívne, ako aj negatívne vlastnosti človeka. Dobré vlastnosti sú v priamom súvisi s Bohom, anjelmi a pozitívnymi biblickými postavami, resp. takými, ktorých činy slúžia ako príklad, kým sú zlé najčastejšie motivované peklom a diablom, ako aj negatívnymi postavami z Biblie, resp. takými postavami, ktorých činy sa odsudzujú. Fyzické vlastnosti človeka sú motivované charakteristickými vlastnosťami biblických postáv.

Najväčší počet frazém patriacich do frazeosémantického makropoľa *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie* zobrazuje odovzdanosť sa osudu, vôli Božej a umieranie, smrť. Časté sú aj také, ktoré označujú trápenie a ťažký život.

Vo frazeosémantickom makropoli *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka* sa vyskytli frazémy zobrazujúce rôznorodé činnosti: vznik, zánik, zlé skutky, rôzne typy fyzickej, duševnej a intelektuálnej práce, pohyb, rozprávanie atď., kým frazémy z frazeosémantického poľa *Časové a priestorové vzťahy* vyjadrujú dávnu minulosť, primeraný čas, jeho určitosť a neurčitosť, plynutie a večnosť.

Detailná analýza frazém vo všetkých frazeosémantických makropoliach potvrdila zjavný vplyv prekladateľa Biblie, od ktorého v najväčšej miere závisí, či bude určitá časť textu preložená obrazne a v konečnom dôsledku, či určitá frazéma v druhom skúmanom jazyku bude mať svoj ekvivalent. Týka sa to predovšetkým frazém, ktoré sa vyskytujú v Biblii, ale ňou nie sú motivované, ako aj všetkých ostatných jednotiek.

7.4.10.1. Zoskupenie frazém do uvedených frazeosémantických makropolí umožnilo detailnejší prehľad a porovnanie frazém v rámci každého makropoľa aj z kvantitatívneho aspektu.

Najpočetnejšie je frazeosémantické makropole *Život, spôsob života, životné okolnosti, situácie*, ktoré obsahuje 335 slovenských a 322 srbských frazém. Najmenší

počet frazém sa vyskytol vo frazeosémantickom makropoli *Schopnosti človeka* (5 slovenských a jedna srbská frazéma).

V rámci frazeosémantického makropoľa *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie* sa vyskytol aj najväčší počet slovenských a srbských ekvivalentných jednotiek (168 slovenských a 181 srbských), ako aj najväčší počet slovenských neekvivalentných frazém (167). Najväčší počet srbských neekvivalentných jednotiek (251) sa vyskytol v makropoli *Rady, výstrahy, napomenutia*, ktoré obsahuje 128 slovenských a 318 srbských jednotiek.

Keďže skúmané frazeosémantické makropolia neobsahovali rovnaký počet jednotiek, v pokračovaní podávame údaje o ekvivalentnosti frazém vyjadrené percentuálne.

Najvyššia ekvivalentnosť slovenských frazeologických jednotiek (60 %), sa prejavila vo frazeosémantickom makropoli *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka*, ktoré obsahuje 163 slovenských a 175 srbských jednotiek. Najvyššiu ekvivalentnosť srbských frazeologických jednotiek sme zaznamenali v makropoli *Schopnosti človeka* (100 %), ktoré však obsahuje iba jednu srbskú frazému. Druhú najvyššiu ekvivalentnosť srbských frazém sme zachytili v makropoli *City a psychofyzické stavy človeka* – 79 %. Nachádza sa tu 87 slovenských a 58 srbských frazém.

Najvyššia neekvivalentnosť slovenských frazém sa vyskytla v makropoli *Schopnosti človeka*, ktorá obsahovala iba 5 slovenských frazém, z ktorých 80 % nemalo svoj sémantický ekvivalent v druhom skúmanom jazyku. Za ňou sa nachádza makropole *Fyzické vlastnosti človeka*, kde je 62 % slovenských neekvivalentných jednotiek. Daná skupina obsahuje 13 slovenských a 11 srbských jednotiek. Najvyššia neekvivalentnosť srbských frazém charakterizuje frazeosémantické makropole *Rady, výstrahy, napomenutia*, v ktorom je až 79 % srbských neekvivalentných jednotiek.

8. MORÁLNY A VÝCHOVNÝ ASPEKT BIBLICKÝCH FRAZÉM¹³

Vzhľadom na to, že frazeológia odráža kultúrne dedičstvo jedného národa a jeho hodnotenie rôznych životných situácií, ukazuje aj na kresťanské chápanie života a rešpektovanie kresťanských mravných noriem, dôveru v Božiu pomoc a v Božiu spravodlivosť (Habovštiaková, 1993: 143). Jedným zo základných princípov frazeológie je práve „zakotvenosť v kresťanskom chápaní morálneho profilu a konania človeka“ (tamže), preto môže byť zdrojom rozličných výchovno-vzdelávacích cieľov realizovaných nielen na vyučovacích hodinách, ale aj vo výchove detí a mládeže.

Podľa F. Mika si pochopenie frazém žiada „myšlienkové úsilie, cit pre hodnotu javov a ľudí, predpokladá systém hodnôt, morálne kritériá, ba je to aj estetická stránka veci“ (1989: 37), čo znamená, že sa pri použití frazeologického zvratu angažuje celá ľudská osobnosť.

Frazémy sú ako ustálené jazykové prostriedky expresívne, „to znamená, že obsahujú hodnotiace stanovisko a zároveň charakterizujú hovoriaceho. Rozširuje sa nimi slovná zásoba“ (Glovňa, 2015: 9). V tom zmysle môžu prispieť k zvýšeniu jazykovej kultúry jednotlivca a kultivovaniu jeho správania.

Keď ide o výskum našej vzorky v kontexte morálneho a výchovného aspektu biblických frazém, vychádzali sme z predpokladu, že odkaz lásky, všeobecného dobra a tolerance, ktorý je, vzhľadom na ich pôvod, súčasťou týchto jednotiek, môže prispieť k formovaniu osobnosti predovšetkým mladého človeka, jeho príprave na budúce zložitejšie životné obdobia, ale aj k pestovaniu dobrých a pokojných medziľudských vzťahov.

V pokračovaní analyzujeme niekoľko vybraných príkladov, ktorými chceme poukázať na význam biblickej frazeológie z hľadiska mravného ponaučenia, ktoré je v nich obsiahnuté. Slovníkový význam frazém a parémií konfrontujeme s biblickým kontextom, ktorý motivoval ich vznik. Uvádzame ho v poznámke pod čiarou. Jednotky,

---

¹³ Výsledky daného výskumu sme predstavili na 4. medzinárodnej konferencii „*Interkulturalnost u obrazovanju 2019*“, ktorá sa uskutočnila 11. októbra 2018 v Novom Sade. V zborníku, ktorý je výstupom z konferencie, publikované sú výsledky výskumu (Lačoková, 2019a).

ktorých zdrojom sú viaceré biblické texty, sprevádza aj viacero biblických citátov. Východiskovým nám bol slovenský evanjelický preklad Biblie, no pri kontrolovaní biblického pôvodu jednotiek, podobne ako aj v iných častiach práce, sme brali do úvahy aj iné slovenské preklady. Vedľa slovenských frazém a parémii uvádzame aj ich srbský ekvivalent. Tiež sledujeme, či sa význam analyzovaných jednotiek v slovenských a srbských zdrojoch, z ktorých sme čerpali, zhoduje.

8.1. Analýza biblických frazém a parémii s mravným ponaučením

➤ O význame pomáhania

*prispiet' svojomu hrivnou*¹⁴

(„pomôcť niečím“)

*принети своју лепту*¹⁵

Výchovný zmysel uvedenej frazémy spočíva v uvedení si, že aj malá, ale úprimná pomoc je vítaná a v určitých situáciách je aj cennejšia ako falošná štedrosť. V zmysle biblického kontextu, ktorý motivoval vznik frazémy možno pochopiť, že je malý, ale úprimný príspevok vysoko hodnotený, bez ohľadu na to, že sa na prvý pohľad zdá zanedbateľný.

Okrem primárneho cieľa, ktorým je uvedomiť si význam pomoci, frazémou sa môžu dosiahnuť aj vyššie ciele, akými sú ponaučenie o význame aktívneho účinkovania v spoločnosti a rozvíjanie vedomia o význame spoločenstva.

---

¹⁴ Ježiš sedel pri pokladnici a prizeral sa, ako ľud hádže peniaze do pokladnice. Mnohí bohatí hádzali mnoho. Prišla aj chudobná vdova a vhodila dva haliere, to jest kodrant. Tu zavolať si učeníkov a povedal im: Vpravde vám hovorím: Táto chudobná vdova vhodila viac ako všetci, ktorí hádzali do pokladnice. Lebo všetci hádzali z prebytku, ale ona zo svojej chudoby vhodila všetko, čo mala, celý svoj majetok (Mk 12, 41–44); Uvedený príbeh je zaznamenaný aj v Evanjeliu podľa Lukáša (21, 1–4).

¹⁵ Srbská frazéma je prevzatá z monografie N. Vulović, kde sa uvádza bez vysvetlenia významu (pozri Vulović, 2015). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ju nezaznamenávajú.

➤ O dôležitosti správneho reagovania na rôznorodé podnety

*Kto do teba kameňom, ty do neho chlebom*¹⁶ („Za zlé sa odplácaj dobrým.“)

Ко тебе каменом, ти њега хлебом („зло вратити добрим“)

Uvedená parémia učí, že na neláskavosť netreba odpovedať rovnakou mierou: láskavá odpoveď môže zmeniť situáciu, kým neláskavá môže nenávisť rozprúdiť, zosilniť. Správne dekódovanie jednotky môže prispieť k príprave mladých ľudí na budúce komplexnejšie životné obdobia. Na tomto mieste sa dostávame k tvrdeniu, že „frazeológia vpravuje mladého človeka do istej životnej roly“ (Miko, 1989b: 52) a že sa pomocou nej vkladajú „mládeži do úst frazeologické prostriedky, ktoré sú prejavom zrelých ľudí, ktoré predpokladajú poznanie životných situácií a schopnosť vyznať sa v nich“ (tamže).

Aj keď sa frazeológia „ako celok vyznačuje pozitívnym étosom, v zmysle ktorého morálny aspekt pri všetkých životných priekoroch nakoniec prevládne, zvíťazí“ (Miko, 1989b: 51), jej výchovný aspekt sa pri určitých jednotkách prejaví práve v upozornení na zlú stránku ľudskej povahy. Ak sa však podobné jednotky zapájajú do výchovno-vzdelávacieho procesu, treba byť opatrný a ich využitie prispôbiť veku detí alebo mladých ľudí, aj keď súhlasíme s F. Mikom, že sú deti v pomerne mladom veku vystavené neradostnej životnej pravde a schopné zistiť to, čo sa často od nich chce najradšej skryť (Miko, 1989b: 53). V tom zmysle však uvedená parémia môže prispieť k rozvíjaniu vzťahov a získavaniu skúseností o iných ľuďoch.

Rovnaké ponaučenie je obsiahnuté aj v nasledujúcej parémii – antonymnej vopred uvedenej. Znázorňuje častejší postup v ľudskom správaní, no na rozdiel od predchádzajúcej jej výklad upozoňuje na osobu, ktorá by nemala slúžiť ako príklad.

---

¹⁶ Keď je tvoj nepriateľ hladný, nakrm ho chlebom, ak je smädný, napoj ho vodou (Pr 25, 21).

*Oko za oko, zub za zub*¹⁷

(„odplácať rovné rovným“)

Око за око, зуб за зуб

(„осветити (се) равном мером, на исти начин“)

Parémia je skrytou kritikou tých, ktorých životný postoj sa zakladá na odplácaní sa rovnakou mierou. Zdôvodnením, prečo by sa v určitých prípadoch nemalo takto postupovať, môže prispieť pestovaniu vzťahu nenásilnej komunikácie a tolerance.

➤ O pokrytectve

*V cudzom oku vidí smet', a vo svojom brvno nevidí*¹⁸

(„Vlastné chyby nevidí, a druhého chyby zveličuje.“)

*Видети трун у оку брата свога, а не
видети брвно у свом*¹⁹

---

¹⁷ Ak by však nastala smrteľná nehoda, vtedy dáš život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, popáleninu za popáleninu, ranu za ranu, modrinu za modrinu. (2M 21, 23–25); Ak niekto spôsobí úraz svojmu súkmeňovcovi, nech tak urobia jemu, ako urobil on: zlomeninu za zlomeninu, oko za oko, zub za zub; aký úraz spôsobil on človeku, tak nech urobia jemu. (3M 24, 19–20); Tvoje oko sa nezľutuje: život za život, oko za oko, zub za zub, ruka za ruku a noha za nohu! (5M 19, 21); Počuli ste, že bolo povedané: Oko za oko, zub za zub. Ale ja vám hovorím: Neprotivte sa zlému! Naopak: Ak ťa niekto udrie po pravom líci, nastav mu aj druhé, a kto sa chce súdiť s tebou a vziať ti spodné rúcho, daj mu aj plášť; a ak ťa niekto núti na míľu, choď s ním dve. Kto ťa prosí, tomu daj, a neodvracaj sa od toho, kto si chce požičať od teba. Počuli ste, že bolo povedané: Milovať budeš svojho blížneho a nenávidieť svojho nepriateľa. Ale ja vám hovorím: Milujte svojich nepriateľov, dobrorečte tým, ktorí vás preklínajú, čiňte dobre tým, ktorí vás nenávidia, a modlite sa za tých, ktorí vás prenasledujú a vám sa protivia (Mt 5, 38–44).

¹⁸ Nesúďte, aby ste neboli súdení; lebo akým súdom súdite vy, takým budete súdení, a akou mierou meriate vy, takou bude vám namerané. Prečo bratovi vidíš v oku smietku, a vo vlastnom oku nebadáš brvno? Alebo ako môžeš povedať svojmu bratovi: Dovoľ, vyberiem ti smietku z oka, - keď ty sám máš v oku brvno? Pokrytec, vytiahni najprv brvno z vlastného oka, a potom budeš jasne vidieť, aby si mohol vybrať smietku z oka svojho brata. (Mt 7, 1–5); Uvedené napomenutie je zapísané aj v Evanjeliu podľa Lukáša (6, 41–42).

¹⁹ Srbská frazéma je prevzatá z monografie N. Vulović, kde sa uvádza bez vysvetlenia významu (pozri Vulović, 2015). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ju nezaznamenávajú.

Správnym dekódovaním a objasnením danej parémie sa môže osvojiť výchovné ponaučenie o významne úprimnosti a odsúdiť pokrytectvo. Zároveň môže byť svojráznym upozornením na budúce životné obdobia a prípravu na stretnutie a spoluprácu s rôznorodými ľuďmi. Kritika pokrytectva, pretváranky a falošnosti upozorňuje na iných ľuďoch, no tiež aj na to, akými sa sami nemáme stať. Výchovný cieľ je zrejmý už na základe slovníkového významu: musíme si byť vedomí vlastných chýb a nemáme upozorňovať na chyby iných ľudí.

Podobné ponaučenie má aj nasledujúca frazéma:

<i>hodiť kameňom [po niekom]</i> ²⁰	(„verejne odsúdiť, obžalovať niekoho“)
<i>бацати дрвље и камење [на некога]</i>	(„нападати некога жестоко, оштро
<i>бацити се каменом [на некога]</i>	осуђивати, критиковати, ружити некога“)

Na základe biblického kontextu, ktorý motivoval vznik uvedenej frazémy, jednoznačne pochopíme výchovný cieľ, ktorý ňou možno dosiahnuť: nikto nie je bezchybný a práve to je dôvod, prečo nemáme odsudzovať chyby a nedostatky iných ľudí. Táto frazéma je tiež kritikou pokrytectva, t. j. falošných ľudí, ktorí odsudzujú iných, bez ohľadu na to, že sami konajú podobne, resp. dovoľia si odsúdiť iných, pretože si myslia, že takýmto spôsobom zakryjú svoje nečestné správanie. Príkladmi a uvažovaním nad touto problematikou môže frazéma prispieť k rozvoju sociálnych a morálnych hodnôt.

Pokrytectvo kritizujú aj nasledujúce parémie:

<i>Zle je dvom pánom slúžiť!</i>	(„(nemožno) robiť viac vecí naraz“)
<i>Dvom pánom <nemožno> slúžiť</i> ²¹	

²⁰ Keď sa však neprestávali spytovať, vzpriamril sa a riekol im: Kto je z vás bez hriechu, nech prvý hodí po nej kameňom (J 8, 7).

²¹ Nikto nemôže slúžiť dvom pánom; lebo buďto jedného bude nenávidieť a druhého milovať, alebo jedného sa bude pridŕžať a druhým pohrdne. Nemôžete slúžiť Bohu aj mamone. (Mt 6, 24); Dané podobenstvo zaznamenal aj evanjelista Lukáš (16, 13).

*Двојим господаром један слуга
с пословањем својим не може на вољу
угодити
Двома господама нико не може
работати*²²

Aj keď sa slovníkový význam v určitej miere odklonil od prvotného biblického významu, uvedené jednotky obsahujú výchovné ponaučenie, že nedostatočné venovanie sa jednej veci môže mať za následok devalváciu inej.

Zmysel danej parémie spočíva v pochopení významu svedomitosti, zodpovednosti a dôležitosti vykonať určitú vec čo najlepšie. V biblickom kontexte však kritizuje falošnosť ľudí, ktorí slúžiac jednej veci zrádzajú inú, čím za z nich stávajú pokrytci. Takéto správanie nie je čestné, ani charakterné.

Aj nasledujúca frazéma súvisí s vopred uvedenými:

*Влк в овчом рúчу*²³

(„falošný, neúprimný človek; pokrytec“)

*Вук у овчијој кожи*²⁴

Uvedená jednotka môže prispieť k príprave, predovšetkým mladých ľudí, na nastupujúce tranzitívne a komplexnejšie životné obdobia a jej objasnenie môže prispieť k rozvíjaniu vedomia o význame spoločenstva a vzťahoch, ako aj k získavaniu skúsenosti o iných ľuďoch. Výchovné ponaučenie frazémy sa však týka aj obozretnosti a povzbudzovania k opatrnosti v prejavovaní dôvery ľuďom a v spolupráci s nimi, no v

---

²² Srbské frazémy sú prevzaté z monografie Lj. Stošić, kde sa uvádzajú bez vysvetlenia významu (pozri Stošić, 2007). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ich nezaznamenávajú.

²³ Varujte sa falošných prorokov, ktorí prichádzajú k vám v ovčom rúchu, ale vo vnútri sú draví vlci. (Mt 7, 15); Lebo povstanú falošní proroci a budú robiť veľké znamenia a zázraky, aby zviadli, ak možno, aj vyvolených (Mt 24, 24).

²⁴ Srbská frazéma je prevzatá z monografie N. Vulović, kde sa uvádza bez vysvetlenia významu (pozri Vulović, 2015). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ju nezaznamenávajú.

určitom zmysle, keďže sa ňou poukazuje na neželané ľudské vlastnosti, môže znamenať i sebakritiku.

➤ O dôležitosti základu

*stavat' <dom> na piesku*²⁵

(„podnikať bez reálnych predpokladov“)

градити <куле> на песку

(„градити или заснивати на лабавом, непоузданом, сумњивом темељу“)

Uvedená frazéma poukazuje na nerozvážne počínanie každého, kto zanedbáva dôležitosť základu, resp. prvých krokov pri začínaní práce. Zakladanie si na niečom bez reálnych predpokladov dielo odsúdi na záhubu, neúspech. Frazéma má za cieľ napomenúť a varovať tých, ktorí postupujú takýmto spôsobom. Uvedením si dôležitosti začiatkových krokov práce sa môžu osvojiť aj ďalšie hodnoty akými sú trpezlivosť, svedomitosť, či zodpovednosť. Uvedená frazéma tak môže byť použitá ako priamy výchovný prostriedok.

Osvojením si antonymného príkladu sa poukazuje aj na dobrý príklad: pevný základ má za následok dielo trvalej hodnoty; trpezlivosť na začiatku práce, všimanie si rôznych okolností a schopnosť oceniť situáciu má veľký význam; až keď sa tieto kroky zrealizujú, možno začať s „výstavbou“.

*stavat' dom na skale*²⁶

(„robiť dielo trvalej hodnoty“)

---

²⁵ Každý, kto počúva tieto moje slová a plní ich, podobný bude múdremu mužovi, ktorý si postavil dom na skale.

A prišiel príval, privalili sa rieky, strhli sa vetry, oborili sa na ten dom, ale nepadol, lebo bol na skale založený.

A každý, kto počúva tieto moje slová, a neplní ich, podobný bude mužovi-bláznovi, ktorý si postavil dom na piesku. A prišiel príval, privalili sa rieky, strhli sa vetry, narazili na ten dom i padol a jeho pád bol veľký. (Mt 7, 24–27); Dané podobenstvo je zapísané aj v Evanjeliu podľa Lukáša (6, 47–49).

²⁶ Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, nezaznamenávajú frazému sémanticky ekvivalentnú uvedenej slovenskej.

Konfrontovaním biblického múdreho a bláznivého staviteľa sa získa reálny obraz o dôležitosti základu. Takým spôsobom je možné získať skúsenosti o iných ľuďoch, poznatky o svete vôkol seba a rozvíjať vedomie o spôsoboch pôsobenia naň. Priame výchovné ponaučenie je však priamo späté s rozvážnosťou na začiatku vykonávania určitejši práce.

➤ O zodpovednosti za vlastné počínanie

Niektoré biblické frazémy poukazujú aj na význam zodpovednosti za vlastné počínanie. Výchovné ponaučenie, ktoré nesú nasledujúce jednotky, je priamo späté so vzťahom príčiny a dôsledku: vlastné počínanie ovplyvní budúcnosť; výsledky práce sú podmienené prácou a námahou, ktorá je do nej vložená.

*Ako kto seje, tak žne*²⁷

(„Výsledok býva primeraný námahe.“)

Каква сева, таква жетва

(„Како ко ради онако и прође.“)

V nasledujúcich parémiách pribúda aj negatívne hodnotenie osoby, ktorá úmyselne a vedome nepriaznivo posobí na dobré vyústenie situácie. Parémie poukazujú na to, že sa taká osoba sama stane obeťou svojich nepravých pôsobení, t. j. vlastné metódy ju zničia:

---

²⁷ Kto rozsieva nepravosť, bude žať nešťastie a palica jeho hnevu zanikne. (Pr 22, 8); Tí, ktorí so slzami rozsievajú, žať budú s plesaním. Chodí a chodí s plačom ten, čo nosí semeno na siatie; iste príde domov s plesaním, znášajúc svoje snopy. (Ž 126, 5–6); Komu sa dostáva vyučovania v slove, nech zo všetkého, čo má, udeľuje tomu, kto ho vyučuje. Nemýľte sa! Boh sa nedá vysmievať! Čo človek rozsieva, to bude aj žať! (G 6, 6–10); Toto však hovorím: Kto skúpo rozsieva, skúpo bude aj žať; kto však hojne rozsieva, hojne bude aj žať (2K 9, 6).

<i>Kto seje vietor, žne búrku</i> ²⁸	(„kto spôsobuje zlo, musí niesť aj následky“)
<i>Ко ветар сеје, буру жање</i>	(„ко чини зло, дочекаће такође зло“)
<i>Kto druhému jamu kope, sám do nej padne</i> ²⁹	(„Kto chystá úklady, často sa sám stáva ich obeťou.“)
<i>Ко другоме јаму копа сам у њу пада</i>	(„Ко другоме чини зло, сам настрада.“)
<i>Kto mečom bojuje, mečom zahynie</i> ³⁰	(„Útočník, bojovník zomiera obyčajne v boji.“)
<i>Ко се мача лађа, тај од њега и погиба</i>	(„Онај ко другоме наноси зло, бол и сл. настрада и сам.“)

➤ O zhode činov človeka s jeho charakterom

V zmysle upozorňovania na negatívne vlastnosti ľudí sa výchovné ponaučenie možno čerpať i z nasledujúcich parémii:

²⁸ Pretože sejú vietor, budú žať víchor. Steblo nebude mať zrna, nedonesie múku, a ak aj urodí, cudzinci to zhltnú (Oz 8, 7).

²⁹ Kto kope jamu, padne do nej, kameň sa privalí na toho, kto ho váľa. (Pr 26, 27); Kto jamu kope, padne do nej, a kto rúca múr, toho uštipne had. (Koh 10, 8); Vykopal jamu, vyhlbil ju; padol však do priehlbne, ktorú si sám urobil. (Ž 7, 16); Pohanía prepadli sa v jame, ktorú vykopalí; do siete, ktorú nastražili, sa im polapila noha. (Ž 9, 16); Sieť nastavili mojim krokom, skľúčili mi dušu; jamu mi vykopalí, no sami padli do nej. Sela (Ž 57, 7).

³⁰ Ježiš mu riekol: Vlož svoj meč na jeho miesto! Lebo všetci, ktorí berú meč, mečom zahynú. (Mt 26, 52); Kto iných väzní, sám bude väznený; kto mečom zabíja, mečom zahynie! V tom je trpezlivosť a viera svätých (Zjav 13, 10).

*Aký strom, také ovocie*³¹

(„o činoch, ktoré sú v zhode s charakterom konajúceho“)

*Какво семе, онакав и плод*³²

Aký človek, taká reč^{33, 34}

(„Pri rozprávaní sa prezradí charakter človeka.“)

Činy a rozprávanie človeka prezrádzajú jeho charakter, hovoria o jeho podstate a odhaľujú skutočné zmýšľanie. Falošné počínanie sa vždy prezradí, no na rovnaký spôsob do výrazu prídu aj kladné hodnoty. Uvedené parémie však spravidla upozorňujú na negatívne povahové vlastnosti.

Mravné ponaučenie, vychádzajúce z daných jednotiek, priamo súvisí s hodnotami ako sú úprimnosť, pravdovravnosť, dobroprajnosť. Primárne ciele tak môžu prispieť k rozvoju sociálnych a morálnych hodnôt predovšetkým mladých ľudí, ku kultivovaniu ich emócií a pestovaniu vzťahu nenásilnej komunikácie a tolerancie.

Vysvetlením konkrétnej situácie, ktorá ilustruje význam jednotiek v každodennej situácii a spoločným uvažovaním nad nimi, dané parémie môžu prispieť aj rozvíjaniu intelektuálnych kapacít človeka. Upozorňovaním na neželané ľudské hodnoty a vyzdvihovaním kladných, človek môže získať aj pozitívnu mienku o sebe. Rovnakým spôsobom môžu pôsobiť aj ako podnet na zmenu určitých vlastností.

---

³¹ Tak každý dobrý strom rodí dobré ovocie, ale planý strom rodí zlé ovocie. Nemôže dobrý strom donášať zlé ovocie, ani planý strom donášať dobré ovocie. (Mt 7, 17–18); Alebo vypestujte dobrý strom, i jeho ovocie bude dobré; alebo vypestujte planý strom, i jeho ovocie bude plané; lebo strom poznať po ovocí. (Mt 12, 33); Každý strom zaiste poznať po ovocí: lebo nezbierajú z tŕnia figy, ani z hložia neoberajú hrozno (L 6, 44).

³² Srbské príslovie je prevzaté z monografie Lj. Stošić, kde sa uvádza bez vysvetlenia významu (pozri Stošić, 2007). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ho nezaznamenávajú.

³³ Vidiš človeka unáhleného v rečiach? Blázon má väčšiu nádej ako on. (Pr 29, 20)

³⁴ Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, nezaznamenávajú parémiu sémanticky ekvivalentnú uvedenej slovenskej.

➤ O nestálosti svetských hodnôt

Svetská sláva – poľná tráva^{35, 36}

(„sláva je nestála“)

V dnešnom svete, ktorý je materiálny a v ktorom sa hodnoty relativizujú, vládne falošnosť a pretváрка, mladého človeka by mohla zaujať frazeologická jednotka, ktorá tvrdí opak. Mravné ponaučenie, ktoré z nej vyplýva je jasné: svetská sláva je nestála a pomínutelná a preto by sme si na nej nemali zakladať svoj život. Uvažovaním nad touto parémiou si možno pripomenúť skutočné hodnoty, ktoré charakterizujú kvalitného človeka a kultivujú jeho správanie.

➤ O skutočných hodnotách života

*Nech nevie tvoja ľavica, čo robí pravica*³⁷

(„Netreba sa chváliť dobročinnosťou.“)

Да не зна левица што чини десница

(„Не треба разглашавати, обелодањивати свима оно што се учини, уради.“)

Na základe uvedenej parémie si možno osvojiť výchovné ponaučenie o dobročinnosti a skromnosti: nie je potrebné a ani žiaduce chváliť sa a zviditeľňovať svoje

---

³⁵ Lebo všetko telo je ako tráva, všetka jeho sláva ako kvet trávy: uschla tráva, opršal kvet. (1Pt 1, 24); Každé telo je tráva a všetka jeho nádhera sťa poľný kvet. Naozaj, ľudia sú tráva. Usychá tráva, vädne kvet, keď dych Hospodinov zavanie naň. (Iz 40, 7); Brat, ktorý je v nízkom postavení, nech sa chváli svojou vyvýšenosťou, a bohatý svojou poníženosťou, pretože sa pomínie ako kvet trávy (Jk 9–10).

³⁶ Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, nezaznamenávajú parémiu sémanticky ekvivalentnú uvedenej slovenskej.

³⁷ Varujte sa prejavovať zbožnosť pred ľuďmi preto, aby vás videli; ináč nemáte odplatu u svojho Otca, ktorý je na nebesiach. Preto keď dávaš almužnu, netrúb pred sebou, ako robia pokrytci v synagógach a na uliciach, aby ich ľudia oslavovali. Veru vám hovorím: Majú svoju odmenu! Ale keď ty dávaš almužnu, nech nevie tvoja ľavica, čo robí pravica, aby tvoja almužna zostala v skrytosti, a tvoj Otec, ktorý vidí v skrytosti, odplatí tebe (Mt 6, 1–4).

dobré skutky. Ak konáme dobro, máme to robiť z úprimného srdca, bez očakávania odmeny alebo pochvaly.

V *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (2011) si však všimneme aj nasledujúci variant s iným vysvetlením, ktoré poukáže na inú životnú situáciu. V slovníkoch srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, sme si podobné vysvetlenie nevšimli.

Nevie l'avica, čo robí pravica

(„Chýba vzájomná informovanosť.“)

Dôležité je preto oprieť sa o biblický kontext, ktorý danému ponaučeniu pridá iný rozmer.

Nesúlad biblického a slovníkového významu vidno aj pri nasledujúcej parémii, ktorá hovorí o sile lásky a viery:

*Láska (viera) hory prenáša*³⁸

(„prekonáva všetky prekážky“)

*Љубав u vera bрда nomepa*³⁹

Na základe týchto jednotiek si možno všimnúť „ako sa vo frazeológii môže význam textov zo Svätého písma zmeniť z významovej i formálnej stránky a ako sa môže oslabiť pôsobenie textu Svätého písma na kultúrnu verejnosť“ (Kociš, 1993: 203). V tomto prípade však výchovné ponaučenie prinesie aj slovníkový význam.

Uvedená parémia predstavuje zaujímavý príklad, ako sa v politicky nepriaznivých časoch frazeologické jednotky prispôbovali požiadavkám spoločnosti. V povedomí svojich používateľov žili bez uvedomenia si súvislostí s ich motivačným prameňom,

---

³⁸ Odpovedal im: Pre svoju malú vieru! Veru, hovorím vám: Keby ste mali vieru ako horčičné zrno, a povedali by ste tomuto vrchu: Prejdi odtiaľto ta, - prejde! Nič vám nebude nemožné. (Mt 17, 20); Ježiš im odpovedal: Veru, hovorím vám: Ak budete mať vieru a nebudete pochybovať, nielen s figovníkom urobíte toto, ale ak poviete tomuto vrchu: Zdvihni sa a zvaľ sa do mora, stane sa. (Mt 21, 21); Dané napomenutie je zapísané aj v Evanjeliu podľa Lukáša (17, 6) a Evanjeliu podľa Marka (11, 23); A čo by som vedel aj prorokovať a poznal všetky tajomstvá a mal všetko možné poznanie, a čo by som mal takú vieru, že by som hory prenášal, a lásky by som nemal - nič nie som (1K 13, 2).

³⁹ Srbská parémia je prevzatá z monografie Lj. Stošić, kde sa uvádza bez vysvetlenia významu (pozri Stošić, 2007). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ju nezaznamenávajú.

keďže sa vynechávali „nevhodné štruktúrne komponenty“, ktoré by mohli explicitne naznačiť ich pôvod (Baláková, 2016: 116). V slovníkoch slovenského jazyka je tak častejší variant *Láska hory prenáša* (namiesto biblického *Viera hory prenáša*), čo je zvlášť viditeľné v *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (2011), v ktorom sa daná jednotka vysvetľuje na nasledujúci spôsob: „ľúbostný cit prekonáva všetky prekážky“. S dôrazom na biblický kontext však môže prispieť k získaniu pozitívnej mienky o sebe, ako aj k rozvíjaniu sebadôvery a dôvery v iných. V tom zmysle sa mladý človek ubezpečí, že netreba mať pochybnosti o sebe a svojich schopnostiach.

Význam skutočných hodnôt zdôrazňuje aj nasledujúca jednotka:

*Nielen <samým> chlebom je človek živý*⁴⁰ („Človek má nielen telesné, ale aj duševné potreby.“)

*He живи човек само о хлебу*⁴¹

Jej vysvetlením sa pozornosť upriami na nemateriálne hodnoty, ktoré sú v živote podstatné. Takým spôsobom táto jednotka môže prispieť k rozvoju jeho sociálnych a morálnych hodnôt.

➤ O nerozvážnom počínaní

V nasledujúcej frazeologickej jednotke ide o situáciu, keď jednotlivец svoje talenty a schopnosti často nevyužíva a takým spôsobom sám sebe zatvára mnohé životné možnosti, ktoré môžu priviesť k prosperite alebo lepšiemu postaveniu. Zároveň je

---

⁴⁰ On však povedal: Napísané je: Nie samým chlebom bude človek žiť, ale každým slovom, ktoré vychádza z úst Božích. (Mt 4, 4); Daný biblický príbeh čítame aj v Evanjeliu podľa Lukáša (4, 4); Pokoril ťa a dopustil na teba hlad a sýtil ťa mannou, ktorú si nepoznal a ktorú nepoznali ani tvoji otcovia, aby ti dal vedieť, že nie samým chlebom žije človek, ale všetkým, čo vychádza z úst Hospodinových (5M 8, 3).

⁴¹ Srbská parémia je prevzatá z monografie Lj. Stošić, kde sa uvádza bez vysvetlenia významu (pozri Stošić, 2007). Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, ju nezaznamenávajú.

výstrahou pred nevyužitými možnosťami a ponaučením, že si svoje talenty treba pestovať.

*zakopat' <si> svoj talent*⁴²

закопати таланат у земљу

(„zanedbať, nevyužiť svoje schopnosti“)

(„не искористити, не развити своје способности, свой таланат“)

Objasnením a osvojením si významu frazémy mladý človek môže získať sebadôveru, skúmať seba a svoje možnosti, keďže je za pomoci starších a skúsenejších nabádaný na hľadanie spôsobov, akými ich môže využiť a pestovať. Tak frazéma môže prispieť k príprave pre nastupujúce komplexnejšie životné obdobia a získavaniu pozitívnej mienky o sebe.

Podobný cieľ pomôže dosiahnuť aj nasledujúca parémia:

---

⁴² Bude to tak, ako keď si človek pred odchodom na cesty zavolať sluhov a odovzdal im svoj majetok. Jednému dal päť talentov, inému dva a inému zas jeden; každému podľa jeho schopností. A odcestoval. Ten, čo dostal päť talentov, hneď odišiel, obchodoval s nimi a získal iných päť; podobne ten, čo dostal dva, získal iné dva. Ale ten, čo dostal jeden, odišiel, vykopal jamu a skryl v nej peniaze svojho pána. Po dlhom čase prichádza pán tých sluhov a účtuje s nimi. I prišiel ten, čo dostal päť talentov, priniesol iných päť a povedal: Pane, päť talentov si mi odovzdal, ajhľa, získal som iných päť! Povedal mu pán: Správne, dobrý a verný sluha, nad málom si bol verný, nad mnohým ťa ustanovím; vojdi v radosť svojho pána! Podobne prišiel ten, čo prijal dva talenty, a povedal: Pane, dva talenty si mi odovzdal, ajhľa, získal som iné dva! Povedal mu pán: Správne, dobrý a verný sluha, nad málom si bol verný, nad mnohým ťa ustanovím; vojdi v radosť svojho pána! Prišiel aj ten, čo dostal jeden talent, a povedal: Pane, vedel som, že si tvrdý človek, ktorý žneš, kde si nesial, a zbieraš, kde si nerozsýpal. Bál som sa, preto som išiel a skryl som tvoj talent do zeme. Ajhľa, tu máš, čo je tvoje! Odvetil mu pán: Ty zlý a lenivý sluha, vedel si, že žnem, kde som nesial, a zbieram, kde som nerozsýpal. Mal si teda peňažníkom odovzdať moje peniaze, a ja pri svojom návrate aj s úrokmi by som si bol vzal, čo je moje. Preto mu vezmite ten talent a dajte tomu, ktorý má desať talentov! Lebo každému, kto má, bude dané a bude mať hojne; ale tomu, kto nemá, aj čo má, bude odňaté. Onoho neužitočného sluhu však vyhodte do vonkajšej tmy; tam bude plač a škrípanie zubov. (Mt 25, 14–30); Uvedené podobenstvo zaznamenal aj evanjelista Lukáš (19, 11–28).

Pýcha predchádza pád^{43,44}

(„odsúdenie pýchy“)

Uvedená jednotka upozorňuje na namyslenosť, pýchu a vyzdvihovanie seba samého. Podobné ľudské vlastnosti zároveň odsudzuje a predpovedá stroskotanie osobnosti, ktorá ich vlastní. Preto môže prispieť príprave na budúce životné obdobia.

➤ O dôležitosti práce a poctivom získaní výsledkov

*Nikomu nelietajú pečené holuby do úst*⁴⁵

(„Kto sa chce mať dobre, kto chce niečo dosiahnuť, musí pracovať.“)

Печени голубови у уста не лете

(„Без рада, без труда нема успеха и благостања.“)

*Kto nepracuje (nechce pracovať), nech
neje*^{46,47}

---

⁴³ Keď príde pýcha, príde aj hanba, ale u pokorných je múdrosť. (Pr 11, 2); Pýcha prichádza pred skazou a namyslenosť ducha pred pádom. (Pr 16, 18); Pred pádom sa srdce človeka povyšuje, ale slávu predchádza pokora. (Pr 18, 12); Pýcha znižuje človeka, ale pokorný duchom dosahuje česť (Pr 19, 23).

⁴⁴ Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, nezaznamenávajú parémiu sémanticky ekvivalentnú uvedenej slovenskej.

⁴⁵ Večer prileteli prepelice a pokryli tábor. Ráno ležala vrstva rosy okolo tábora. (2M 16,13); I strhol sa vietor od Hospodina, privial prepelice od mora a vrhol ich na tábor, asi na deň cesty sem a na deň cesty tam okolo tábora a na dva lakte od zeme. Vtedy povstal všetok ľud, celý deň a celú noc, i celý ďalší deň zbierali prepelice; kto málo nazbieral, nazbieral desať chómerov; porozkladali si ich okolo tábora. Ešte mali mäso medzi zubami, ešte ho ani nepožuli, vzbĺkol hnev Hospodinov proti ľudu a Hospodin zasiahol ľudí veľmi veľkou ranou. (4M 11, 31–33); Krkavce mu prinášali chlieb a mäso ráno i večer, a z potoka pil (1Kr 17, 6).

⁴⁶ Veď keď sme boli u vás, prikazovali sme vám: Ak niekto nechce pracovať, nech ani nej! (2Tes 3, 10)

⁴⁷ Slovníky srbského jazyka, z ktorých sme čerpali, nezaznamenávajú parémiu sémanticky ekvivalentnú uvedenej slovenskej.

Uvedené parémie sú výchovným ponaučením založeným na skrytej kritike predstavy, že by sme na niečo mali mať nárok bez úsilia, práce a námahy. Zároveň pripomínajú, že si máme vážiť to, čo získame, resp. čo si zaslúžime vlastnou prácou. Druhý príklad však v žiadnom prípade netreba pochopiť ako krivdu nezamestnaným. Upozorňuje na to aj F. Kočiš a všíma si, že sa uvedená frazeologická jednotka ujala nesprávne zo stránky zmyslu a významu, ako aj z formálnej stránky (1993: 202), preto je potrebné konfrontovať ju s originálnym biblickým textom.

V 2. liste apoštola Pavla Tesalonickým sa píše: „Ak niekto nechce pracovať, nech ani nejde!“. Znamená to, že kritizuje tých, ktorí nechcú pracovať. Nevzťahuje sa však na nepracovanie vo všeobecnosti.

Môže sa zdať, že niektoré frazeologické jednotky sú nepriliehavé pre školopovinné deti a mládež. V súlade s výchovnou funkciou frazeológie však F. Miko vyzdvihuje, že „mládež nepripravujeme pre potreby jej mladého veku, ale pre život“ (1989b: 52). V tom zmysle sú aj parémie z tejto kategórie prospešné výchove mladých ľudí a ich príprave na budúci život. Môžu ich povzbudiť k ochote k práci, samostatnosti a zodpovednosti. Pochopením významu práce mladý človek pochopí aj význam aktívneho a zodpovedného člena spoločnosti a vyučujúcim môže byť pozvudený, aby ním bol aj on sám.

Na základe uvedeného možno uzavrieť, že výchovno-vzdelávacie ciele, ktoré sa môžu získať osvojením si biblických frazém a parémií môžeme zhrnúť nasledovne: získavanie pozitívnej mienky o sebe, rozvíjanie sebadôvery a dôvery v iných, povzbudzovanie samostatnosti a zodpovednosti. Niektoré jednotky majú priamy súvis s rozvojom intelektuálnych kapacít detí a mladých ľudí a sociálnych a morálnych hodnôt, kým iné pomáhajú rozvíjať vedomie o význame spoločenstva a vzťahov. Všetky uvedené frazémy a parémie majú kladný vplyv na pestovanie vzťahu nenásilnej komunikácie a tolerancie a môžu predstavovať prípravu na nastupujúce komplexnejšie životné obdobia.

9. ZISŤOVANIE POROZUMENIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE SLOVENSKEHO A SRBSKEHO JAZYKA U VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV

Náš výskum slovenskej a srbskej biblickej frazeológie sa zakladal predovšetkým na formovaní a analýze fondu slovenských a srbských biblických jednotiek, ktoré sme excerpovali zo slovníkov a iných jazykových príručiek. Na túto problematiku sme však chceli nazrieť aj cez prizmu jej používateľov. S tým cieľom sme koncipovali dotazník, na základe ktorého sme zisťovali mieru porozumenia a podoby poznania slovenských a srbských biblických frazeologických jednotiek v úze vojvodinských Slovákov. Keďže náš výskum sa realizoval vo Vojvodine, kde sú slovenský a srbský jazyk v bezprostrednom kontakte, zamerali sme sa na respondentov, ktorí ovládajú oba jazyky, v menšej alebo vo väčšej miere ich aktívne používajú takmer každodenne, no ich materinským jazykom je slovenčina.

Na našom výskume participovalo 50 respondentov. Vzorka bola pozorne kvantitatívno-kvalitatívne volená. Naším cieľom bolo do výskumu zahrnúť čo najväčší počet slovenských vojvodinských prostredí a respondentov rôznych vekových kategórií a povolání. Primárny plán sa však do určitej miery musel pozmeniť, keďže bol podmienený nedostatkom ochoty potenciálnych respondentov. V konečnom dôsledku našu vzorku tvorilo 57 % žien (29 respondentiek) a 43 % mužov (22 respondentov). Zastúpených bolo 20 prostredí: Aradáč, Báčsky Petrovec, Binguľa, Čelarevo, Erdevík, Hložany, Jánošík, Kovačica, Kulpín, Kysáč, Lalit', Lug, Luba, Nový Sad, Padina, Pivnica, Selenča, Silbaš, Stará Pazova, Šíd. Najstarší respondent mal v čase realizácie dotazníka 71 rokov (narodený v roku 1947), kým najmladšia respondentka mala 14 rokov (narodená v roku 2004). Žiakov základných škôl sme do nášho výskumu nezapojili, lebo sa domnievame, že je to príliš mladý vek na to, aby sa mohli stretnúť so všetkými frazeologickými jednotkami, ktoré boli obsiahnuté v dotazníku. Priemerný vek našich respondentov bol v čase vypracovania dotazníka 33 rokov, teda Kristov vek.

Výskum, resp. anketovanie respondentov sa realizovalo koncom roku 2018 a začiatkom roku 2019, paralelne s ostatnými fázami výskumu.

Sumarizujúc odpovede na úvodné otázky, ktoré sa týkali predovšetkým vzdelania a povolania konštatujeme, že 3 respondenti (6 %) mali v čase vypracovania dotazníka ukončené základné vzdelanie, 19 (38 %) stredoškolské, kým vyššiu alebo vysokú školu skončilo 28 respondentov (56 %).

	Počet respondentov	Počet respondentov vyjadrený percentuálne
Neúplné základné vzdelanie	0	0
Základné vzdelanie	3	6 %
Stredoškolské vzdelanie	19	38 %
Vysokoškolské vzdelanie	28	56 %

Tabuľka č. 10 – Najvyššie ukončené vzdelanie respondentov

Prvý stupeň základnej školy väčšina respondentov skončila po slovensky (41 (82 %)), 4 respondenti (8 %) po srbsky, kým 5 (10 %) ju absolvovali po srbsky s fakultatívnymi hodinami slovenčiny.

Druhý stupeň v slovenčine skončilo 33 respondentov (66 %), v srbčine 5 (10 %) a v srbčine s fakultatívnymi hodinami slovenčiny 12 respondentov (24 %).

Strednú školu skončilo v slovenčine 19 respondentov (38 %), 27 respondentov (54 %) ju skončilo v srbčine a v srbčine s fakultatívnymi hodinami slovenčiny strednú školu skončil 1 respondent (2 %). 1 respondent (2 %) strednú školu neskončil, kým 2 (4 %) na strednej škole práve študovali.

Vyššiu alebo vysokú školu skončilo v slovenčine 14 respondentov (28 %), 11 respondentov (22 %) ju skončilo v srbčine a v srbčine s hodinami slovenčiny 3 respondenti (6 %). 10 respondentov (20 %) vyššiu alebo vysokú školu neskončili. 12 respondentov (24 %) sa v čase realizácie dotazníka nachádzali na nižších stupňoch vzdelania alebo práve študovali.

	Počet respondentov	Počet respondentov vyjadrený percentuálne	Počet respondentov	Počet respondentov vyjadrený percentuálne	Počet respondentov	Počet respondentov vyjadrený percentuálne	Počet respondentov	Počet respondentov vyjadrený percentuálne
	V slovenčine		V srbčine		V srbčine s hodinami slovenčiny		Iné	
Prvý stupeň základnej školy	41	82 %	4	8 %	5	10 %		
Druhý stupeň základnej školy	33	66 %	5	10 %	12	24 %		
Stredná škola	19	38 %	27	54 %	1	2 %	3	6 %
Vyššia/vysoká škola	14	28 %	11	22 %	3	6 %	22	44 %

Tabuľka č. 11 – *Jazyk, v ktorom sa respondenti vzdelávali*

Našimi respondentmi boli stredoškolskí študenti, vysokoškolskí študenti a fyzicky a duševne pracujúci (farár, filozof, učiteľ, vychovávateľ, novinár, moderátor, defektológ, umelec, grafický dizajnér, programátor, ekonóm, manažér kvality, operátor výroby, strojový technik, zvérač, podnikateľ, predavač), ako aj nezamestnaní a dôchodcovia. Volili sme si respondentov, ktorí sú v určitom zmysle spätí s kresťanským náboženstvom, no tiež aj takých, ktorí s ním ani v osobnom, ani profesionálnom živote nemajú kontakt.

Výber frazém sme prispôbili komparatívnemu aspektu výskumu a dotazníkovej metóde. Poznanie biblických frazém sme skúmali na základe 70 slovenských a srbských jednotiek (frazém a parémii, priamych i nepriamych biblických frazeologických jednotiek). Dané frazémy boli rozvrhnuté do štyroch úloh. V prvých dvoch úlohách sme sa zamerali na zisťovanie miery schopnosti identifikovať význam slovenských a srbských biblických frazeologických jednotiek, kým druhé dve sa sústredili na zisťovanie podoby

ich poznanie a v určitom zmysle aj na zisťovanie miery ich aktívnej znalosti⁴⁸. Prvé tri úlohy obsahovali frazémy vyskytujúce sa v oboch jazykoch. Posledná úloha sa čiastočne odlišovala. Na začiatku dotazníka, v rámci prvej úlohy, sme respondentom priblížili podstatu frazeologickej jednotky a ilustrovali sme ju primeraným príkladom. Potom už nasledovali konkrétne úlohy.

Keďže sa dotazník nerealizoval iba v teréne, ale predovšetkým online, s cieľom, aby bol dostupný respondentom z rôznych prostredí, prijaté odpovede neuvádzame v presnej forme, ale v určitej miere prispôsobené pravidlám slovenského pravopisu. V súlade s charakterom prijatých odpovedí sme v nich korigovali diakritické znamienka, ktoré respondenti odpovedajúci prostredníctvom mobilu nepoužívali a to iba tam, kde význam a podobu danej jednotky v žiadnom zmysle nemôžu ovplyvniť.

Podobu biblických mien uvádzame v presnej podobe, v akej ju uviedli respondenti. Domnievame sa, že takéto korekcie nie sú relevantné pre dosiahnutie cieľov dotazníka, ktorými boli skúmanie znalosti biblických frazém a ich lexikálnej a konštrukčnej podoby.

9.1. Prvá úloha mala za cieľ preskúmať mieru schopnosti identifikácie významu 20 slovenských biblických frazém a parémií. Z ponúknutých troch odpovedí si respondenti mali zvoliť jednu správnu, ktorá bola slovníkovým vysvetlením danej frazémy.

V pokračovaní uvádzame úspešnosť identifikácie významu posudzovaných frazém (tabuľka č. 12)

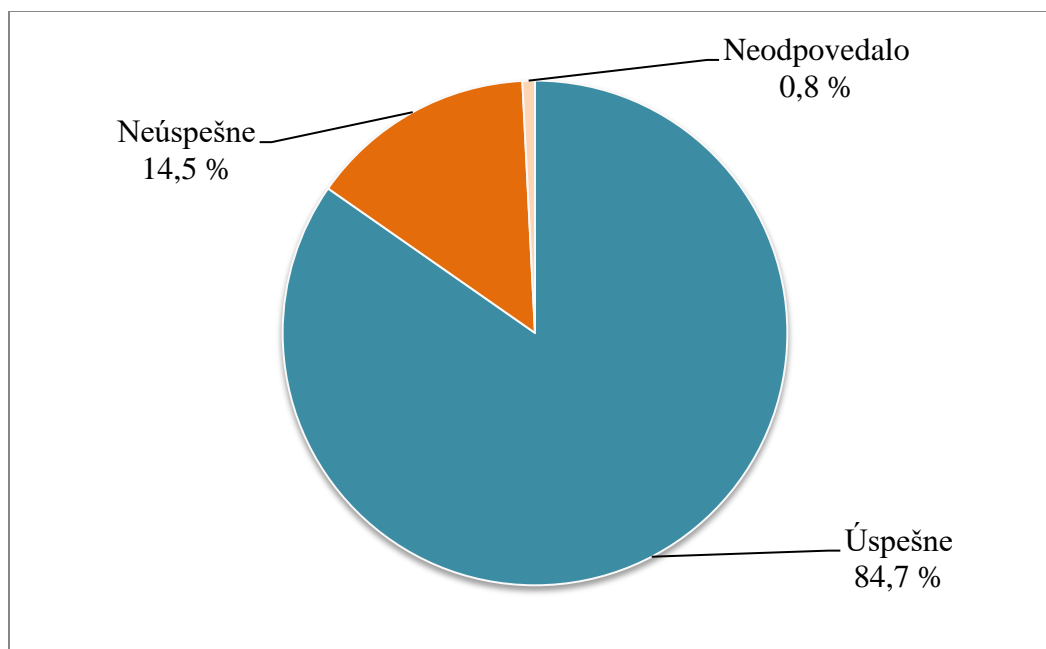
Posudzovaná frazeologická jednotka	Počet respondentov, ktorí úspešne identifikovali význam frazémy	Počet respondentov, ktorí úspešne identifikovali význam frazémy vyjadrený percentuálne
<i>Nielen samým chlebom je človek živý</i>	50	100 %

⁴⁸ Pri používaní termínov aktívna a pasívna znalosť vychádzame z výskumov D. Balákovej (2013: 23; 2016: 113), V. Kováčovej (2013: 104) a i.

<i>V cudzom oku vidí smeť, a vo svojom brvno nevidí</i>	50	100 %
<i>Jazyk sa mu rozviazal</i>	49	98 %
<i>predať za tridsať strieborných</i>	49	98 %
<i>prispieť svojou hrivnou</i>	49	98 %
<i>stavať na piesku</i>	49	98 %
<i>vlci v ovčom rúchu</i>	48	96 %
<i>mať jazyk ostrý ako britva</i>	47	94 %
<i>niešť na svojich pleciach kríž</i>	46	92 %
<i>chudobný v duchu</i>	44	88 %
<i>oplývať medom a mliekom</i>	44	88 %
<i>alfa a omega</i>	41	82 %
<i>Beľmo mu spadlo z očí</i>	40	80 %
<i>Došlo na lámanie chleba</i>	40	80 %
<i>jóbovská zvesť</i>	38	76 %
<i>hlas volajúceho na púšti</i>	35	70 %
<i>Je ako trstina vo vetre sa klátiaca</i>	35	70 %
<i>jerichovská trúba</i>	35	70 %
<i>šalamúnske rozhodnutie</i>	34	68 %
<i>babylonský zmätok</i>	24	48 %

Tabuľka č. 12 - Úspešnosť identifikácie významu posudzovaných slovenských frazém

Sumarizujúc výsledky konštatujeme, že respondenti úspešne identifikovali význam 84,7 % uvedených slovenských jednotiek, čo prezentuje graf č. 9:

Graf č. 9 – Úspešnosť identifikácie významu slovenských biblických frazém

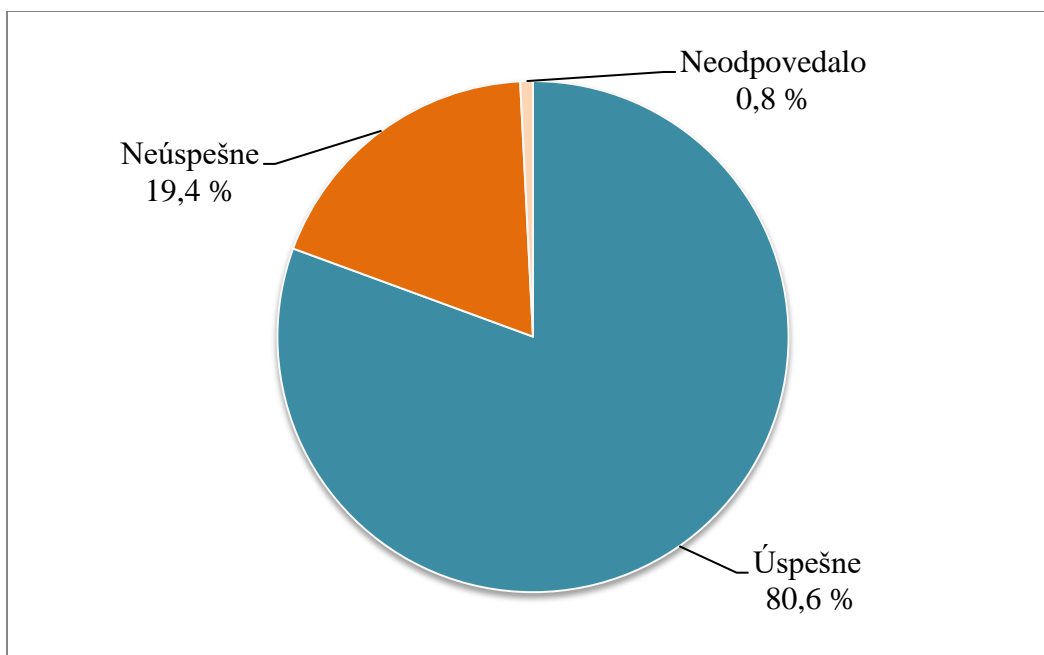
9.2. Poznanie významu srbských biblických frazém sme hodnotili na základe ďalších 20 jednotiek. Podobne ako v prvej úlohe to boli jednotky, ktoré majú aj svoj slovenský sémantický ekvivalent. Z troch možností si respondenti volili jednu správnu a úspešnosť identifikácie významu týchto jednotiek bola nasledujúca (tabuľka č. 13).

Posudzovaná frazeologická jednotka	Počet respondentov, ktorí úspešne identifikovali význam frazémy	Počet respondentov, ktorí úspešne identifikovali význam frazémy vyjadrený percentuálne
<i>у зноју лица свог јести хлеб</i>	50	100 %
<i>забрањено воће</i>	49	98 %
<i>Не падају печени голубови с неба</i>	49	98 %
<i>посипати се пепелом по глави</i>	49	98 %
<i>мач са две оштрице</i>	48	96 %

<i>Пада као мана с неба</i>	48	96 %
<i>Содома и Гомора</i>	48	96 %
<i>Јудин пољубац</i>	47	94 %
<i>неверни Тома</i>	47	94 %
<i>Око за око, зуб за зуб</i>	47	94 %
<i>у Евином костиму</i>	45	90 %
<i>отићи у Абрахамово крило</i>	44	88 %
<i>посејати кукољ</i>	42	84 %
<i>Снашла га је жучна чаша</i>	40	80 %
<i>кост кости</i>	37	74 %
<i>бацати бисер пред свиње</i>	36	72 %
<i>да не зна левица што чини десница</i>	30	60 %
<i>ићи од Понтија до Пилата</i>	25	50 %
<i>долина суза</i>	12	24 %
<i>продати за чинију леће</i>	12	24 %

Табулка ч. 13 - *Успешност идентификације významu posudzovaných srbských frazém*

Z uvedeného vyplýva, že respondenti úspešne identifikovali význam 80,6 % srbských frazeologických jednotiek, čo znázorňuje graf č. 10:

Graf č. 10 – Úspešnosť identifikácie významu srbských biblických frazém

Sumarizujúc výsledky získané analýzou slovenských a srbských biblických frazeologických jednotiek môžeme konštatovať, že respondenti preukázali vysokú mieru poznania ich významu v oboch jazykoch (84,7 % slovenských a 80,6 % srbských).

9.3. Okrem zisťovania miery poznania slovenských a srbských biblických frazém bolo jedným z cieľov nášho dotazníka zistiť, akú podobu analyzovaných frazém respondenti poznajú. Tretia úloha si preto vyžadovala ich zakončenie. V jej prvej časti sme sa zamerali na slovenské jednotky, najprv frazeotextémy, potom kratšie formy – frazeologické prirovnania, kým v druhej časti respondenti uvažovali nad srbskými jednotkami sémanticky ekvivalentnými predchádzajúcim slovenským. Predpokladali sme, že nám takýto typ odpovedí zároveň umožní identifikovať, ktorý jazyk je pre respondentov dominantnejší, resp. v akej miere nárečie ovplyvňuje podobu analyzovaných jednotiek.

Počas analýzy odpovedí sa pred nami objavila otázka hranice, ktorú stanoviť pri hodnotení poznania slovníkovej podoby jednotiek: či za poznanie slovníkovej podoby možno považovať výlučne odpovede, ktoré sú jej identickou podobou alebo aj také, ktoré obsahujú určité dodatočné prvky. Vzhľadom na charakter odpovedí, ktoré nám

respondenti poskytli, rozhodli sme sa za poznanie slovníkovej podoby frazeotextém považovať aj neslovníkové varianty frazém, resp. odpovede s dodatočnými prvkami, akými sú zámená (*ten* a pod.), spojky (*a, i, aj* a pod.), zmenu vidu a v určitej miere aj zmenu poradia konštitutívnych prvkov analyzovanej frazeologickej jednotky, avšak pod podmienkou, že takéto zmeny nemenili jej význam. Keď ide o frazeologické prirovnania, za slovníkovú podobu sme považovali aj odpovede, v ktorých sú biblické mená v menšej miere deformované: *Matuzalem – Metuzalem – Matuzalém; Соломон – Соломун – Саламон – Саламун*.

9.3.1. Najprv sme analyzovali parémiu *Kto druhému jamu kope, sám do nej padne* (*spadne, padá*). Respondenti danú jednotku doplnili takto: *sám do nej padá* (32x); *sám do nej padne* (8x); *sám do nej spadne* (2x). Vyskytol sa tu aj príklad, ktorý svedčí o vplyve nárečia: *samí do jej padá*, kým jeden respondent danú frazému zakončil po srbsky: *sam u nju upada*. Na základe odpovedí uzavierame, že 84 % respondentov pozná slovníkovú podobu danej frazémy, nárečie ovplyvnilo odpoveď jedného respondenta (2 %), jeden respondent (2 %) uviedol srbské zakončenie frazémy a 6 respondentov (12 %) na danú otázku neodpovedali.

Ako druhú respondenti posudzovali frazému *Kto hľadá, nájde*. Jej slovníkovú podobu poznalo 48 respondentov (96 %): *ten nájde* (19x); *nájde* (18x); *ten aj nájde* (11x), no v jednej odpovedi sa prejavil aj vplyv nárečia: *tem najde*, čo predstavuje 2 % odpovedí. Nesprávne odpovedal iba jeden respondent (2 %), no aj jeho odpoveď súvisela s biblickým textom, ktorý motivoval vznik danej frazémy, aj keď sa vzťahuje na inú časť zasľúbenia z daného biblického textu⁴⁹: *ten aj dostane*.

Nasledujúca analyzovaná parémia bola: *Kto mečom bojuje, mečom zahynie*. 20 odpovedí (40 %) svedčí o poznaní jej slovníkovej podoby: *mečom zahynie* (15x); *mečom aj zahynie* (4x); *mečom i zahynie*. 18 respondentov (36 %) uviedlo inú podobu, ktorá však je v sémantickom rámci slovníkovej: *mečom umrie*; *mečom padne*; *mečom bude zranený*; *od meča zomrie* (2x); *od meča zahynie* (4x); *od meča hynie*; *od meča aj stráda*; *od meča aj skoná*; *od meča umiera*; *od meča umrie*; *od neho umiera*; *ten od meča zomrie*; *zranený*

---

⁴⁹ Proste a dostanete; hľadajte a nájdete; klopte a bude vám otvorené. (Mt 7, 7)

mečom bude, sám od neho padne. Jedna odpoveď (2 %) poukázala na vplyv nárečia: *s istym si ublíži.* 22 % respondentov na danú otázku neodpovedalo.

Parémiu *Ako kto seje, tak žne* poznalo 90 % respondentov: *tak bude žať* (19x); *tak bude aj žať* (6x); *tak aj bude žať*; *tak aj žať bude*; *tak si bude žať*; *bude i žať*; *tak bude i žať*; *tak žať bude*; *tak bude žňať* (2x); *tak sa mu bude žňať*; *tak bude aj žňať*; *tak žne* (3x); *tak aj žne*; *tak žanie*; *tak si žanie*. Pri hodnotení týchto odpovedí sme brali do úvahy aj druhý variant danej frazémy: *ako (čo) zaseješ, tak (to) budeš žať*. V tom istom sémantickom rámci, avšak v inej podobe, frazému uviedlo 14 % respondentov: *tak sa mu urodí*; *tak sa mu rodí*; *tak mu aj rodí*; *tak mu zarodí, ten žne*; *tak mu aj vyklíči*; *tak bude mať*. Dvaja respondenti (4 %) nevedeli správne odpovedať: *tak bude ...* (2x).

Respondenti úspešne zakončili aj parémiu *Miluj svojho blížneho ako seba samého*. Presnú slovníkovú podobu jej druhej časti uviedlo až 46 respondentov (92 %). Jeden respondent (2 %) odpovedal: *ako miluješ seba samého*. 4 % odpovedí svedčia o neznalosti danej frazémy: *Ako...*; *ako boh miloval nás*. Jeden respondent (2 %) na túto otázku neodpovedal.

Sumarizujúc výsledky získané posudzovaním uvedených slovenských parémií môžeme konštatovať, že ich slovníkovú podobu poznalo 78,8 % respondentov, 10,8 % uviedlo ich inú podobu, ktorá však priamo súvisí so slovníkovou, resp. podobu, ktorá zachovala význam danej frazémy. 1,2 % odpovedí bolo spätých s vplyvom nárečia, 2 % odpovedí svedčia o neznalosti daných frazém. 7,2 % respondentov na danú otázku neodpovedalo (graf č. 11).

9.3.2. Keď ide o srbské jednotky, respondenti aj v rámci ich hodnotenia v najväčšej miere preukázali znalosť práve slovníkových podôb.

Parémiu *Ко другојме јаму копа, сам у њу пада* respondenti zakončili nasledujúco: *сам у њу пада* (32x); *сам у њу упада* (14x); *сам у њу падне* (2x). Jeden respondent (2 %) uviedol jej slovenskú podobu *sám do nej padá*. To znamená, že danú frazému v jej slovníkovej podobe poznalo až 96 % respondentov, 2 % poznalo jej slovenskú podobu, kým 2 % respondentov neodpovedalo.

Frazému *Ако тражиш, наћи ћеш* v jej slovníkovej podobe poznalo 66 % respondentov: *наћи ћеш* (32x); *пронаћи ћеш*. Inú podobu uviedlo 30 % respondentov:

нађеш (5x); *онда ћеш и наћи*; *тако нађеш*; *добијеш*; *добићеш* (5x); *онда ћеш и добити*; *онда и добијеш*. Dvaja respondenti (4 %) na danú otázku neodpovedali.

Nasledovala parémia *Ко се мача лађа, тај од њега и погиба*. Počas formovania nášho fondu sme zachytili i jej synonymné varianty, ktoré sme brali do úvahy pri hodnotení odpovedí: *Ко се мача маши, од мача ће и погинути* a *Ко се сабље хвата, од сабље ће и погинути*. V odpovediach respondentov sa vyskytli kombinácie všetkých troch variantov: *мачем гине*; *мачем погине*; *мачем умире* (2x); *мачем ће умрети*; *од мача ће и страдаати*; *од мача страда*; *од мача и страда* (3x); *од мача страдава*; *од њега и страда*; *од мача гине* (3x); *од мача и гине* (4x); *од мача ће погинути*; *од мача и умире*; *од мача ће умрети*; *од мача умире* (4x); *од њега умире*; *од мача бива повређен*; *сам од њега пада*; *сам од њега страда* (2x); *тај од мача гине*; *с истим себе повреди*; *посече се*; *рањен бива*, kým jedna odpoveď svedčí o vplyve slovenského jazyka: *од меча и умире*. Z uvedeného vyplýva, že 72 % respondentov túto frazému pozná, no nie jej presné slovníkové podoby. Niektoré z uvedených odpovedí poukazujú na doslovné prekladanie danej slovenskej frazémy alebo na jej prispôsobovanie sa srbskému jazyku, na základe čoho možno predpokladať, že sa u respondentov v rámci tejto jednotky vo veľkej miere prejavila dominancia slovenského jazyka. 28 % respondentov na danú otázku neodpovedalo.

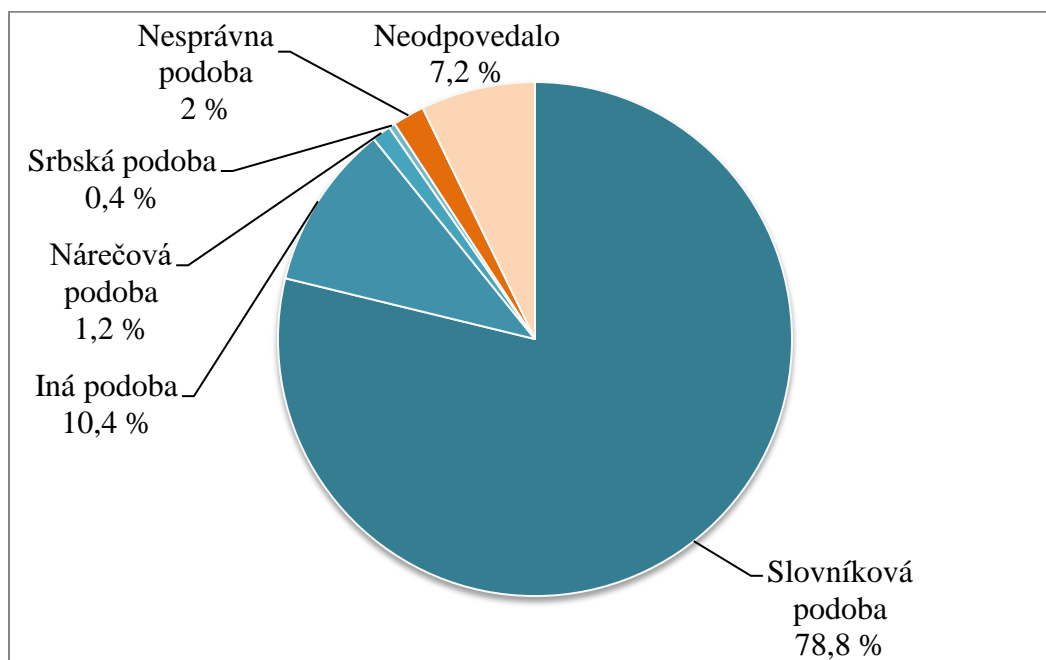
Parémiu *Каква сетва, таква жетва* poznalo 92 % respondentov: *таква жетва* (43x). V troch odpovediach sa preukázal aj vplyv slovenského jazyka: *таква жатва*. Jeden respondent ponúkol jej inú podobu: *таква берба*. 6 % respondentov na túto otázku neodpovedalo.

Vysokú mieru poznania respondenti preukázali aj pri nasledujúcej jednotke: *Љуби ближњега свога као себе самога*. Registrovali sme odpovede: *као себе самог* (19x); *као себе самога* (19x); *ко' себа самога*; *као самог себе* (4x); *као самога себе*. 88 % odpovedí predstavuje slovníkovú podobu analyzovanej parémie. Jeden respondent danú frazému nevedel zakončiť, avšak jeho odpoveď nás zvlášť zaujala, keďže svedčí o poznaní iného biblického textu, resp. štvrtého Božieho prikázania: *да би живео дуго*. 10 % respondentov na danú otázku neodpovedalo.

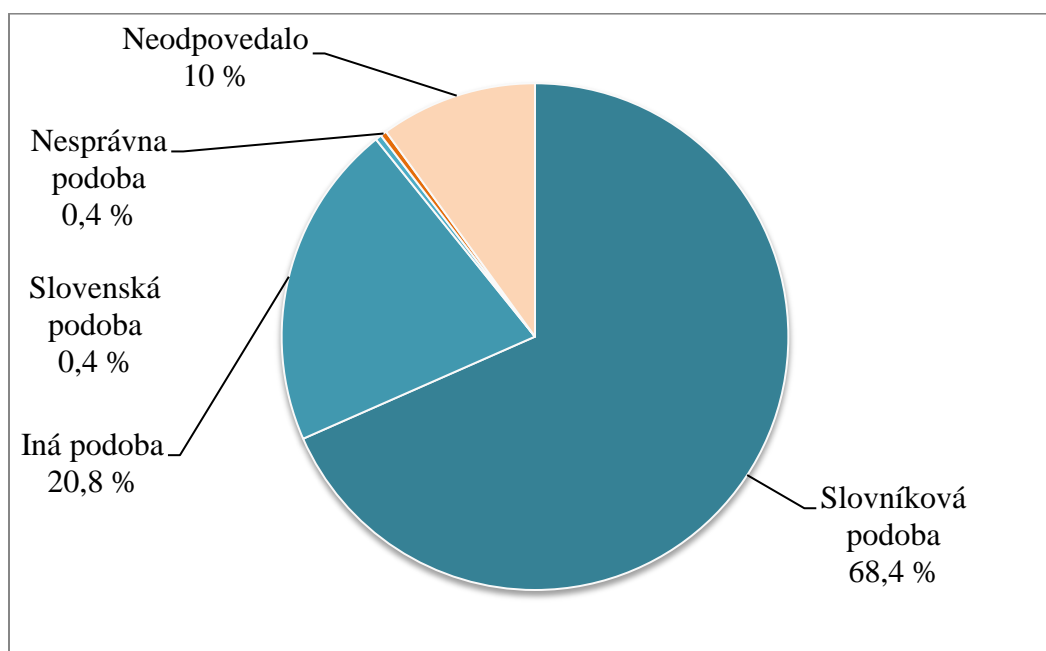
Na základe vopred uvedeného uzavierame, že 68,4 % respondentov poznalo uvedené srbské jednotky v ich slovníkovej podobe, 20,8 % v inej, ktorá však priamo

súvisí so slovníkovou, 0,4 % odpovedí predstavuje ich slovenskú podobu. 0,4 % odpovedí nebolo správnych. 10 % respondentov na otázky z tejto časti dotazníka neodpovedalo (graf č. 12).

Graf č. 11 – Podoba, v akej respondeti poznajú analyzované slovenské frazeotextémy

Graf č. 12 – Podoba, v akej respondeti poznajú analyzované srbské frazeotextémy

Ako demonštrujú uvedené grafy (č. 11 a č. 12), respondenti prejavili vysokú mieru úspešnosti počas formovania posudzovaných frazeologických jednotiek. Počítajúc ich slovníkovú, ale aj nárečovú a inú uvedenú podobu, ktorá svojím významom a konštrukciou priamo súvisí so slovníkovou, možno konštatovať, že respondenti poznali 90,8 % analyzovaných slovenských a 89,6 % srbských jednotiek. Možno konštatovať, že ide o takmer vyrovnané výsledky. Môžeme si to vysvetliť aj faktom, že náš dotazník pozostával z frazém prítomných v oboch jazykoch, ako aj skutočnosťou, že ide o príbuzné slovanské jazyky, v ktorých má určitý počet frazeologických jednotiek podobnú konštrukčnú a lexikálnu formu.

Aj keď respondenti analyzované jednotky v najväčšej miere poznali práve v ich slovníkovej podobe (78,8 % slovenských a 68,4 % srbských), vplyv slovensko-srbského bilingvizmu bol viditeľný zvlášť pri tretej srbskej posudzovanej parémii: *Ko ce mača laha, taj od њega u pogiba*. Odpovede svedčia o blízkosti slovenského a srbského jazyka, ktorú respondenti využili na preberanie lexikálnych prvkov rovnakej slovenskej frazémy, ako aj jej konštrukcie.

9.3.3. Súčasťou danej otázky boli aj frazeologické prirovnania. Zaujímalo nás, či a v akej podobe ich respondenti poznajú, resp. či poznajú biblickú frazému alebo jej nebiblické frazeologické synonymum.

Prvá skúmaná jednotka bola *chrániť (opatrovať, strážiť, varovať) [niekoho (niečo)] ako oko v hlave (ako zrenicu <svojho> oka, ako svoje dve oči)*. Respondenti odpovedali takto: *oko v hlave* (19x); *oči v hlave* (10x); *zrenicu oka*. Vyskytli sa tu aj ďalšie odpovede, ktoré súvisia s lexémou *oko*: *oko svoje*; *vlastné oči*; *oko*. Niekoľko respondentov ponúklo frazémy, ktoré nie sú motivované Bibliou: *málo vody na dlane*; *Kvapku vody na dlani* (2x), kým niekoľkí sa rozhodli použiť lexému, ktorá podľa slovníkov slovenského jazyka nie je ustáleným jazykovým spojením, ktoré vyjadruje daný význam: *matka dieťa*; *seba* (2x); *vlk*. Uzavierame, že uvedenú biblickú frazému pozná 60 % respondentov, 6 % ju pozná iba čiastočne, v pozmenenej podobe. 6 % respondentov pozná frazému, ktorá nie je motivovaná Bibliou. Nesprávne odpovedalo 10 % respondentov a 18 % neodpovedalo.

Frazeologické prirovnanie *múdry ako Šalamún* správne zakončilo 36 % respondentov: *Šalamún* (16x). Niektorým bola bližšia srbská podoba tohto mena: *Solomon* (2x). Častá bola aj odpoveď, ktorá svedčí o poznaní nebiblickej frazémy: *sova* (15x), no vyskytli sa tu aj nesprávne spojenia: *kamen* (2x); *múdrac*; *rádio*; *kniha*; *boh*; *vševeda*; *líška*. Konštatujeme, že analyzovanú biblickú frazému pozná 36 % respondentov. Jej nebiblické synonymum uprednostnilo 30 % respondentov. 16 % respondentov jednotku so žiadaným významom nevedelo vytvoriť a 9 (18 %) na danú otázku neodpovedalo.

Frazeologické prirovnanie *horký ako blen (palina)* bolo našim respondentom známe len čiastočne. Dostali sme 9 (18 %) správnych odpovedí: *blen* (7x); *blem* (2x). Dvaja respondenti (4 %) uviedli lexému, ktorá je súčasťou srbskej frazémy: *pelin* (2x), na základe čoho predpokladáme, že jednotku poznajú v takejto podobe. Je možné, že ich odpoveď ovplyvnila biblická variantná lexéma skúmanej slovenskej frazémy: *horký ako palina*, avšak danú lexému nevedeli použiť v správnej podobe. Nebiblické frazeologické synonymum uviedlo 16 % respondentov: *žlč* (8x). Na túto otázku neodpovedalo správne 24 % respondentov: *chren* (2x), *slza* (2x); *jed* (2x); *paprika* (2x); *horčica*; *jablko*; *čokoláda*; *má byť*. Tieto lexémy však nie sú súčasťou frazeologických jednotiek s daným významom. Neodpovedalo 38 % respondentov.

Frazeologické prirovnanie *krotký (tichý, trpezlivý) ako <ten> baránok (jahňa, ovečka)* respondenti poznali iba čiastočne. Biblicky motivované frazémy uviedlo 38 % respondentov: *krotký ako baránok* (15x); *ovečka*; *jahňa* (3x). 6 % respondentov uviedlo významovo príbuzné lexémy: *jahniatko*; *baranča*; *ovca*. 8 % sa rozhodlo pre nebiblickú frazému: *pes* (4x). Zaznamenali sme aj nesprávne odpovede: *Ježiš*; *haluz*; *srna*. Tých bolo 6 %. Na danú otázku neodpovedalo 42 % respondentov.

Frazému *<byť> starý ako Matuzalem (ako Abrahám)* poznala viac ako polovica respondentov (58 %): *starý ako Matuzalem* (17x); *Metuzalem* (6x); *Matuzalém*; *metuzalém*; *Abraham* (4x); 22 % uviedlo srbské frazeologické synonymum: *Biblia* (10x); *Biblija*; kým nebiblické použilo 6 % respondentov: *svet*; *Dunaj* (2x). Zachytili sme aj nesprávne podoby ako: *vesmír*; *zem*; *dub*. Danú biblickú frazému nevedelo zakončiť 6 % respondentov. Neodpovedali 4 respondenti (8 %).

Sumarizujúc výsledky získané analýzou slovenských jednotiek analyzovaných v tejto časti dotazníka možno konštatovať, že dané frazeologické prirovnania poznalo 42 %, čiastočne ich poznalo 7,6 % respondentov. 13,2 % odpovedí svedčí o poznaní nebiblickej frazémy. 12,4 % respondentov nepoznalo frazémy z tejto kategórie. Neodpovedalo 24,8 % respondentov (graf č. 13).

9.3.4. Podobnú úspešnosť respondenti prejavili aj pri rovnakých srbských frazeologických jednotkách.

Frazému *чувати (држати, пазити, гледати, волети) [некога (нешто)] као као зеницу ока <свога> (као очну зеницу, као <на> око (очи) у глави)* správne zakončilo 56 % respondentov: *око у глави* (14x); *очи у глави* (13x); *зеницу ока*. O tom, že respondenti túto frazému iba čiastočne poznajú, resp. poznajú v inej podobe, svedčia nasledujúce odpovede: *око главе; своје око; око*. Takých bolo 6 %. Niektorí respondenti použili aj nebiblické synonymum danej frazémy: *мало воде на длану* (5x); *кап воде на длану* (3x). Vyskytli sa aj nesprávne odpovede: *дете на длану; мајка дете; себе; вук* (8 %). Niektorí respondenti na danú otázku neodpovedali (14 %).

Srbské frazeologické prirovnanie *мудар (паметан) као Соломон* bolo respondentom známe len čiastočne. 30 % poskytlo jeho biblickú podobu: *Соломон* (7x); *Соломун* (3x); *Саламон* (2x); *Саламун*, v dvoch prípadoch ovplyvnenú aj slovenským jazykom *Шаламун* (2x). 32 % respondentov sa rozhodlo použiť nebiblické synonymum: *сова* (16x). Ako nesprávne odpovede sa vyskytli: *камен* (2x); *књига; мудрац; лисица*. Jeden respondent si dal toto prirovnanie do súvisu s biblickým kontextom a použil lexému *Аврам*, avšak v slovníkoch sa takéto prirovnanie nenachádza. Uzavierame, že nesprávnych bolo 12 % odpovedí. 26 % respondentov neodpovedalo.

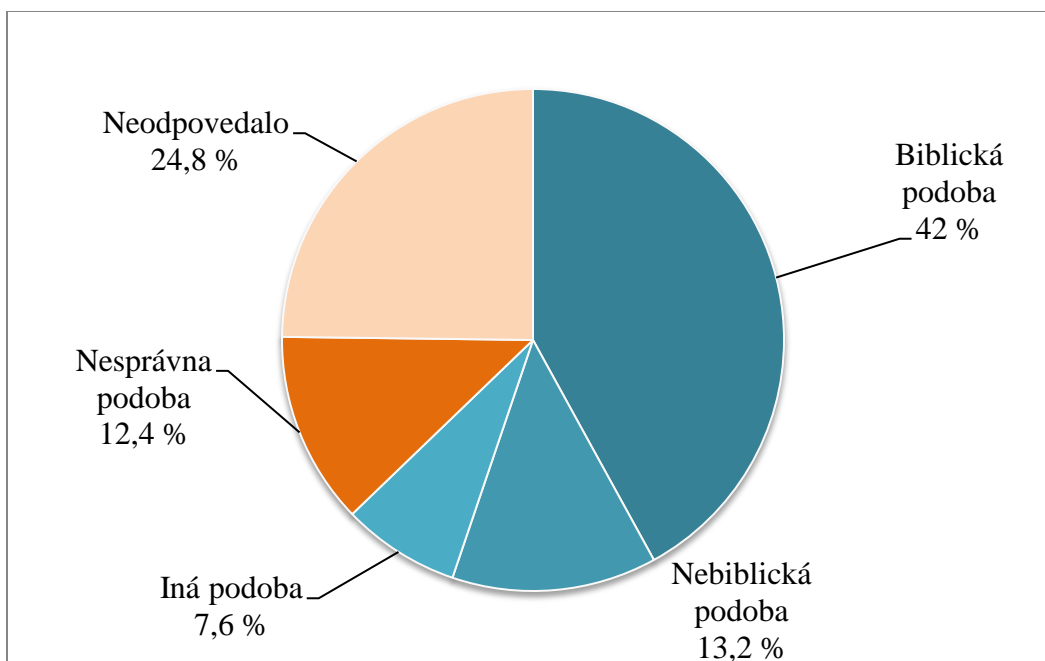
Frazému *Горак као пелин* poznalo iba 10 % našich respondentov: *пелин* (5x). Dvaja (4 %) uviedli jej slovenské zakončenie, čo znamená, že túto frazému aspoň čiastočne poznajú. 24 % respondentov uviedlo nebiblickú frazému: *чемер* (3x); *жуц* (9x); kým niektorí (20 %) mienili, že správne odpovede sú: *суза* (2x); *хрен; истина; бибер; јабука; неистина; пораз; ђаво; јед*. 42 % respondentov na danú otázku neodpovedalo.

Frazému *кромак као jagnje* (16x) poznalo 32 % našich respondentov. Dvaja (4 %) ju poznali v čiastočne pozmenenej podobe: *јапенце; овца*. Traja respondenti (6 %) uviedli slovenské nebiblické synonymum danej frazémy: *нас* (3x). Vyskytli sa tu nesprávne odpovede (10 %): *бритва; грана; грлица; Анамарија; срна*. 48 % respondentov na danú úlohu neodpovedalo.

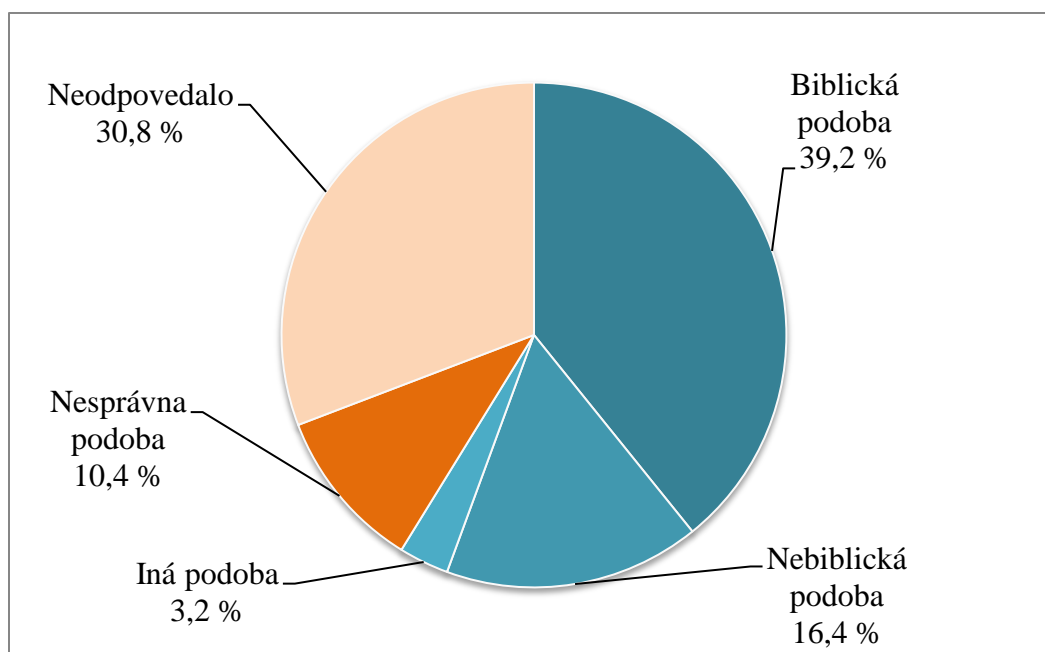
Poslednú frazému v tejto kategórii správne vyriešilo 68 % respondentov: *Матузалем* (11x); *Метузалем* (7x); *Библија* (16x). Jeden respondent (2 %) použil jej slovenský variant: *Абрахам*, kým dvaja respondenti (4 %) uviedli jej nebiblický variant: *Дунав; Дунај*. Jeden respondent (2 %) uviedol nesprávnu odpoveď: *пањ* a 24 % respondentov sa túto frazému nepokúsilo vyriešiť.

Na základe uvedeného možno skonštatovať, že srbské frazeologické jednotky z tejto kategórie poznalo 39,2 % respondentov, čiastočne ich poznalo 3,2 %. 16,4 % poznalo nebiblickú frazému a nepoznalo 41,2 % respondentov (graf č. 14).

Ako nasledujúce grafy demonštrujú, správnosť odpovedí z tejto časti dotazníka bola vyššia pri slovenských jednotkách. Prekvapujúce však je, že pomerne vysoké percento respondentov sa dané úlohy ani nepokúsilo vyriešiť a v porovnaní s inými úlohami vyskytlo sa tu aj väčšie percento nesprávnych odpovedí, resp. podoby, ktoré nie sú ustálenými jazykovými jednotkami a nemajú žiaden význam. Respondenti však aj napriek tomu preukázali vysokú mieru znalosti biblicky motivovaných frazém: 42 % slovenských a 39,2 % srbských.

Graf č. 13 – Podoba slovenských frazeologických prirovnaní

Graf č. 14 – Podoba srbských frazeologických prirovnaní

9.4. Na ciele tretej nadväzovala aj posledná úloha dotazníka. Jej podstata spočívala v tom, že sme respondentom predložili výpovede, slovníkové vysvetlenia frazém, vedľa ktorých mali danú frazeologickú jednotku napísať. Týmto spôsobom sme zisťovali znalosť desiatich rozličných frazém: piatich slovenských a piatich srbských. Ako pomoc sme respondentom ponúkli lexémy, ktoré pri tom mali použiť, teda slová, ktoré sa v daných frazeologických jednotkách vyskytujú a ktoré mali za cieľ danú frazému evokovať, resp. úlohu zjednodušiť. Uviedli sme ich na začiatku slovenskej (*kázeň, samaritán, Otčenáš, Abrahám, Kristus*) a srbskej časti úlohy (*pyka, mpu, anĥeo, obeĥan, jaбyka*), čo znamená, že sa respondenti mali rozhodnúť, ktorú lexému je potrebné použiť vedľa ktorej výpovede a pomocou nej danú frazému následne aj vytvoriť. Postup vyriešenia úlohy sprevádzal aj náš príklad. Vedľa výpovede „je ich veľmi mnoho“ sme uviedli lexému *hviezda* a následne aj vhodnú frazému *Je ich ako hviezd na nebi*.

9.4.1. Prvú frazému vedľa výpovede „vek 33 rokov“ správne vytvorilo 14 respondentov. 11 poznali variant: *Kristove roky*, pričom ho jeden respondent použil aj vo vete: *Má Kristove roky*, kým traja ponúkli jej druhý variant: *Kristov vek*. 13 respondentov predpokladalo, že je v tomto prípade potrebné použiť lexému *Kristus*, ale frazému nevytvorili. Predpokladáme, že to nevedeli, podobne ako dvaja respondenti, ktorí sa o to pokúsili v rámci širšej výpovede: *Máš rokov ako Kristus; 33 rokov, ako čo mal Kristus*. Určitý počet respondentov predpokladal súvislosť danej výpovede a biblického príbehu, ktorý motivoval vznik žiadanej frazémy, avšak nevytvorili ju. Niektoré odpovede predsa súviseli s Kristovým vekom v čase smrti: *Kristus mal vek 33 rokov, keď bol ukrižovaný; Ježiš Kristus bol ukrižovaný ako tridsaťtiročný; Kristus mal 33 roke; Dožil sa ako Kristus 33 rokov; Kristus zomrel vo veku 33 rokov, Požil ako Ježiš; smrť Pána Ježiša; smrť Krista; Kristova smrť*, kým ostatné nie: *Kristovo pokánie*. Dvaja respondenti nesprávne odhadli aj pomocnú lexému: *Kázeň, Abrahám*. Na základe uvedeného uzavierame, že slovníkovú podobu danej frazémy poznalo 28 % respondentov, no 30 % ju nevedelo formovať. 26 % respondentov frazému nepoznalo, kým 16 % neodpovedalo.

Následovala výpoveď „50. narodeniny“, vedľa ktorej sme očakávali frazému *abrahámoviny*, resp. *Abrahámov vek*. 21 respondentov vedelo, že v tomto prípade má

použiť lexému *Abrahám*. Určitý počet respondentov vedel aj to, že daná výpoveď súvisí s Abrahámovým vekom: *Abrahámovský vek*, *Abrahámove roky*, no iba jeden respondent odpovedal úplne správne, resp. ponúkol slovníkovú podobu frazémy: *abrahámoviny*. Iní respondenti ponúkli aj nasledujúce odpovede, ktoré však nie sú správne: *starý ako Abraham* (2x); *Abrahám dožil 50. narodeniny*; *Abrahámove narodeniny*; *polovica Abrahámovho veku, keď sa mu narodil syn*; *požehnaný Abrahámov vek*; *sláviť Abraháma*; *Abrahámovo skonanie*; *50. narodeniny oslávil Abrahám*; *bližšie Abrahámovi*; *na Abrahámove 50. narodeniny*. Dvaja respondenti odpovedali iba lexémami: *jubileum*, *Samaritán*. Získané výsledky poukazujú na to, že danú frazému v jej slovníkovej podobe poznali iba 2 % respondentov, 4 % ju uviedli v inej podobe, ktorá so slovníkovou priamo súvisí. 42 % respondentov ju nevedelo formovať. 28 % odpovedí svedčí o neznalosti danej frazémy. Neodpovedalo 12 % respondentov.

Frazému *mať* (*čítať*, *držať*, *robiť*) [*niekomu*] *kázeň* (*kázne*) bolo potrebné formovať vedľa výpovede „napomínať, hrešiť niekoho“. Túto úlohu správne vyriešilo 40 % respondentov: *držať kázeň* (5x); *držať mu kázeň* (3x); *držať niekomu kázeň* (4x); *održať mu kázeň* (3x); *održať kázeň* (2x); *prečítať mu kázeň*; *očítať mu kázeň*; *odčítam ti kázeň*. Jeden respondent danú frazému použil aj vo vete: *Znova som mu održal kázeň*. 15 respondentov predpokladalo, že je potrebné použiť lexému *kázeň*, no správnu frazému nevytvorili, kým jeden respondent uviedol iba sloveso *kázať*. Ostatné odpovede už svedčili o tom, že respondenti danú frazému nepoznajú. Našu pozornosť zvlášť zaujali príklady *ukázňovať niekoho* a *prikezuvať*, ktoré svedčia o vplyve nárečia. Niekoľkí respondenti sa snažili splniť úlohu takým spôsobom, že vytvorili vety so slovom *kázeň*: *Vyrozprával celú kázeň*; *Vo svojej kázni pán farár napomínal cirkevníkov*; *napomínať, hrešiť niekoho na kázni*. Dvaja respondenti mienili, že je v tomto prípade potrebné použiť lexému *Otčenáš*, preto uviedli: *očítať mu Otčenáš* a *Očenáš modlitba*. Jeden respondent nesprávne uviedol lexému *Kristus*. Môžeme teda konštatovať, že slovníkovú podobu danej frazémy poznalo 42 % respondentov, 32 % respondentov ju nevedelo formovať, 8 % ju nepoznalo. 18 % respondentov na danú otázku neodpovedalo.

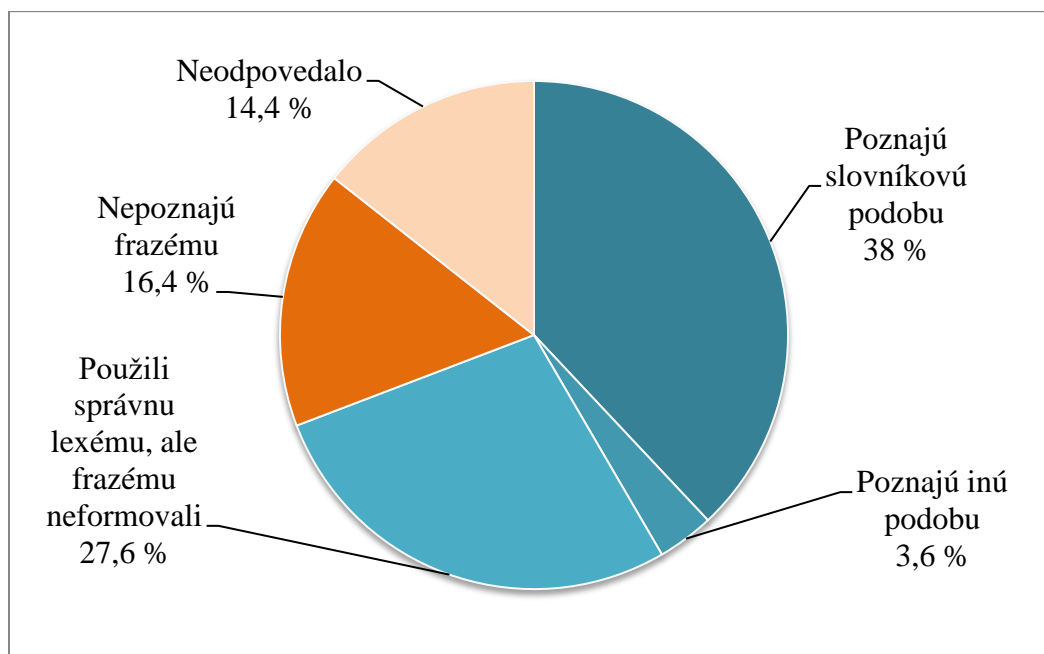
Nasledovala frazéma *vedieť* [*niečo*] *ako Otčenáš*, ktorú bolo potrebné formovať vedľa výpovede „vedieť dobre, naspamäť“. Veľká väčšina respondentov ju vytvorila správne. Uviedla iba frazému: *vedieť ako Očenáš* (12x); *vedieť dobre, naspamäť ako*

Otčenáš (2x); *ako Očenáš* (2x) alebo ju použila vo vete: *Vie ho ako otčenáš*; *Viem to ako Otčenáš*; *Viem to už ako Otčenáša*; *Naučil som sa ako otčenáš*; *Naučiť sa ako Otčenáš*; *Naučil sa dobre, ako Otče náš*; *To musíš vedieť ako Otčenáš*. 16 respondentov predpokladalo, že je v tomto prípade potrebné použiť *otčenáš*. Vedľa výpovede túto lexému zaradili, ale správnu frazému nevytvorili. Podobná situácia sa vyskytla aj u respondenta, ktorý ako odpoveď uviedol: *Recituješ ako otčenáš*. Jeden respondent význam výpovede správne vyjadril frazémou, no nie biblicky motivovanou: *Ako z rukáva*. Aj ďalší traja respondenti sa pokúsili o správnu odpoveď, no neúspešne: *Modlitbu Otče náš viete naspamäť*; *Vie modlitbu Otčenáš naspamäť*; *modliť sa Otčenáš*, kým dvaja mienili, že je v tomto prípade potrebné použiť lexému *kázeň*: *hovoríť ako kázeň* a *kázeň*. Uvedené poukazuje na to, že danú frazému v jej slovníkovej podobe poznalo 46 % respondentov, 34 % ju nevedelo formovať, 12 % ju nepoznalo. 8 % respondentov sa nepokúsilo vytvoriť danú frazému.

Posledná výpoveď v tejto časti úlohy, vedľa ktorej bolo potrebné formovať frazému <*milosrdný*> *samaritán* (*Samaritán*), bola „kto ochotne a nezištne poskytne pomoc niekomu“. Keďže sa v tomto prípade žiadaná frazéma môže vyjadriť aj len jedným slovom, odpovede respondentov, ktorí predpokladali iba ktorú lexému je potrebné použiť, boli správne: *samaritán* (17x). 7 respondenti odpovedali: *milosrdný samaritán* (6x), *samaritán milosrdný*, kým niekoľkí použili širšiu výpoveď, v ktorej sa nachádza daná frazéma: *Samaritán ochotne a nezištne poskytne pomoc niekomu*; *ako milosrdný samaritán*; *byť milosrdný Samaritán*; *Je ako milosrdný Samaritán* (2x); *Pomáha ako milosrdný Samaritán*; *Je ako Samaritán*; *Zachoval sa ako samaritán*; *On je ako samaritán*; *Ten je taký samaritán*; *Je to ozajstný samaritán*; *Pomôcť ako samaritán*. Takých odpovedí bolo 72 %. Odpovede 7 respondentov (14 %) svedčia o znalosti danej frazémy v inej podobe: *byť dobrý samaritán*; *dobrý Samaritán*. (5x); *Dobrý je ako samaritán*. Keďže je lexéma *dobrý* prítomná v srbskom sémantickom ekvivalente danej frazémy (*милостиви Самарјанин (добри Самарићанин)*), možno predpokladať, že bol respondentom bližší jej srbský tvar. Boli tu aj nesprávne odpovede, ktoré súvisia (*ako čo pomoc bola poskytnutá samaritánovi*) alebo nesúvisia s daným biblickým príbehom (*Ježiš Kristus pomôže každému*; *Kristus*), ale aj také, ktoré nie sú biblicky motivované (*altruista*). 8 % odpovedí nebolo správnych a 6 % odpovedí sme nedostali.

Na základe uvedených údajov môžeme skonštatovať, že slovníkovú podobu uvedených slovenských frazém poznalo 38 % respondentov, v pozmenenej podobe ich uviedlo 3,6 %. Dané frazémy správne neformovalo 27,6 % respondentov, aj keď ku výpovedi zaradili vyhovujúcu lexému. 16,4 % poskytlo nesprávnu odpoveď a 14,4 % respondentov neodpovedalo (graf č. 15).

Graf č. 15 – Znalosť slovenských biblických frazém

9.4.2. Žiadané srbské frazémy mali respondentom evokovať lexémy *рука*, *трн*, *анђео*, *обећан*, *јабука*.

Prvá výpoveď, vedľa ktorej bolo potrebné uviesť frazému *анђео чувар*, bola „онај који превише бди над неким“. Úspešných bolo 26 respondentov (52 %), z čoho 7 túto frazému uviedlo v rámci širšej výpovede: *Он је анђео чувар*; *као анђео чувар*; *Има анђела чувара*; *бити анђео чувар* (2x); *Посматра га као анђео чувар*; *Био је безбедан, јер је над њим бдео анђео чувар*. 20 respondentov sa rozhodlo zvoliť si lexému *анђео*, pričom 14 ju uviedli samostatne a 6 použili vo vete: *Чуваш ме као анђео*; *Бди над њим као анђео*; *Он је као анђео*; *Чува га као анђео*; *Чува те као анђео*, *Он је његов анђео*. Predpokladáme, že tí, ktorí uviedli iba lexému, frazému nevedeli formovať (28 %), kým druhá skupina sa o to pokúsila, no je možné, že títo respondenti

дану frazému poznajú práve v takejto podobe (12 %). Ostatní respondenti buď neodpovedali (4 %), alebo odpovedali nesprávne (4 %): *пребрижан*; *чувати као кап воде на длану*.

Nasledujúcou výpoveďou, ktorou sme mali za cieľ zistiť poznanie frazému <*бити [некоме]*> *трн у оку*, bola „јасно сметати некоме“. Úspešných bolo 34 (68 %) respondentov, pričom ju 29 (58 %) uviedlo samostatne: *трн у оку* (8x); *као трн у оку* (4x); *бити трн у оку* (12x); *бити као трн у оку*; *бити некоме трн у оку* (5x) a 4 (8 %) vo vete: *Смета као трн у оку* (2x); *Толико је сметао, да је био као трн у оку*; *Тaj човек ми је трн у оку*. 14 respondentov (28 %) vedelo, že k danej výpovedi treba priradiť lexému *трн*, ale správnu frazému neformovali. Ako odpoveď uviedli iba lexému *трн*. Jeden respondent ju použil aj vo vete: *бити као трн*. Ostatní respondenti na danú otázku buď neodpovedali (2 %) alebo uviedli nesprávnu odpoveď: *иритирати* (2 %).

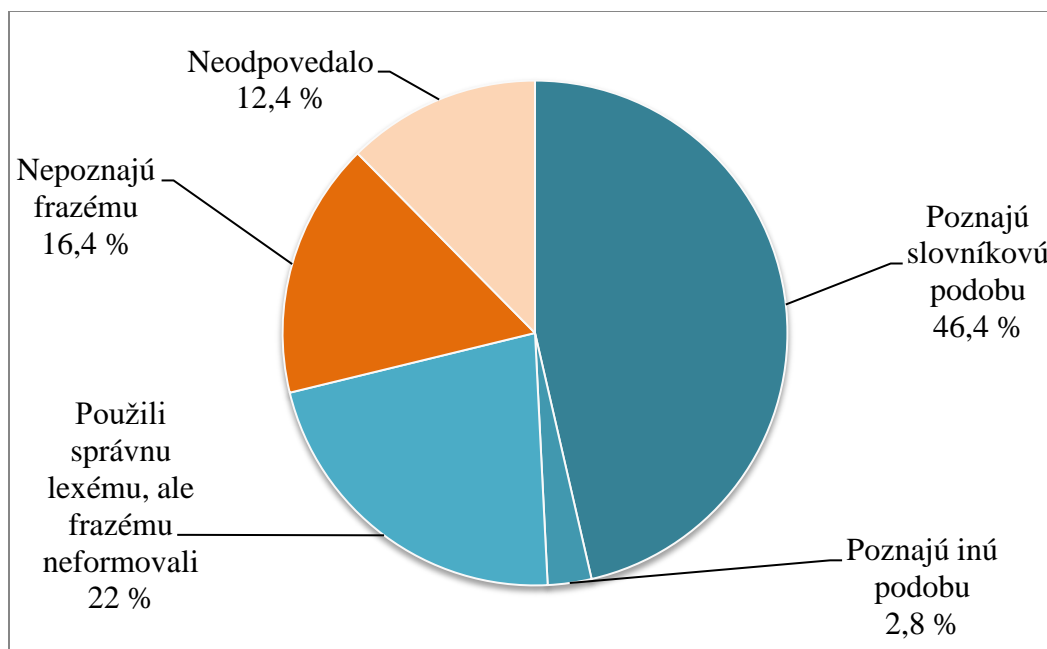
Nasledovala výpoveď „врло важна, судбоносна спознаја чега“, ku ktorej bolo potrebné napísať frazému *јабука спознаје (сазнања)*. Správnu frazému uviedli iba dvaja respondenti (4 %): *јабука спознаје*; *јабука спознаје (истине, грешности)*. 10 respondentov (20 %) správne odhadli, že v tomto prípade je potrebné použiť lexému *јабука*, no frazému neformovali. 7 respondentov sa o to pokúsilo majúci na mysli správny biblický kontext, ale nie úspešne: *појести јабуку*; *Појео је јабуку*; *окусити јабуку*; *загрести јабуку*; *пробати рајску јабуку*; *врло важна, судбоносна спознаја отровне јабуке*; *јабука са забрањеног стабла*. Neúspešné boli aj nasledujúce pokusy: *јабука раздора*; *Јабука не пада далеко од стабла*, *Пала му је јабука на главу*; *Поверење је као јабука која сазрева на грани*; *златна јабука*. Niektorí respondenti uviedli aj takéto odpovede: *рука* (4x); *прва рука*; *обећан* (2x); *Мислио сам да је то обећана земља*; *откривење*. Nesprávnych odpovedí bolo 42 %. 34 % respondentov sa o vyriešenie danej frazémy nepokúsilo.

Nasledujúcou úlohou bolo vedľa výpovede „скидати са себе одговорност“ formovať frazému *опрати (прати, умити, умивати) руке [од нечега]* <као *Пилат*>. Frazému správne vytvorilo 24 respondentov (48 %), z čoho ju niektorí uviedli samostatne. Iní ju použili vo vete: *опрати руке* (8x); *прати руке* (7x); *прати руке као Понције Пилат*; *прати руке од нечега* (2x); *опрати руке од нечега* (2x); *Перем руке*;

Перем руке од овог; Од свега тога је опрао руке; Перем руке од тебе. 8 respondentov (16 %) uviedlo lexému *рука*, no neformovalo frazému. 6 respondentov (12%) vytvorilo frazému, ale chybnú: *одмахнути руком; дићи руке од нечега (2x); дићи руке од свега; као руком однешено; Рука руку мије - скидати са себе одговорност.* Ostatní respondenti neuviedli správnu odpoveď. Niektorí sa o to pokúsili použiť lexému *рука*: *скидати са себе одговорност давањем другоме у руку; скинути са руке*; iní uviedli iba: *јабука (4x); обећан* alebo na danú otázku neodpovedali. Nesprávnych odpovedí bolo 26 %. 10 % respondentov na danú otázku neodpovedalo.

Poslednou úlohou v rámci štvrtej otázky bolo vedľa výpovede „*срећна, богата земља или место*“ napísať frazému *обећана (обетована) земља*. 30 respondentov správne vyriešilo úlohu, pričom niektorí danú frazému uviedli samostatne a iní ju použili vo vete: *обећана земља (26x); обећана срећна, богата земља или место; срећна, обећана земља или обећано место; То је била обећана земља; Некада је Србија била обећана земља*. 9 respondentov frazému nevytvorilo, avšak k danej výpovedi správne zaradilo lexému *обећан*. Jeden respondent sa pokúsil o formovanie frazémy, ale neposkytol jej slovníkovú podobu: *обећан рај*. Ostatní respondenti odpoveď buď neuviedli, alebo odpovedali nesprávne: *New York зову великом јабуком; јабука (2x); рука*. Uzavierame, že uvedenú frazému v slovníkovej podobe poznalo 60 % respondentov, v pozmenenej podobe 2 %. 18 % respondentov nevedelo formovať frazému a 8 % odpovedí nebolo správnych. 12 % odpovedí chýbalo.

Na základe uvedených údajov môžeme skonštatovať, že slovníkovú podobu analyzovaných srbských frazém pozná 46,4 % respondentov, 0,4 % ich pozná v čiastočne pozmenenej podobe. 24,4 % respondentov k ponúknutej výpovedi správne zaradilo lexému, ale frazémy neformovalo. Nesprávne odpovedalo 16,4 % a chýbalo 12,4 % odpovedí (graf č. 16).

Graf č. 16 – Znalosť srbských biblických frazém

9.5. Sumarizujúc výsledky získané dotazníkovým výskumom slovenskej a srbskej biblickej frazeológie konštatujeme, že respondenti preukázali vysokú mieru poznania analyzovaných slovenských a srbských biblických frazém. V súvislosti so získanými výsledkami však musíme poznamenať, že schopnosť indentifikovať význam alebo formovať požadované frazeologické jednotky nemusí korešpondovať s ich aktívnym využitím v úzve respondentov. Potvrdenie takého predpokladu by si vyžadovalo terénny výskum, dlhodobejšie sledovanie respondentov a pozornú analýzu ich každodennej jazykovej praxe.

V prvej úlohe respondenti úspešne identifikovali význam 84,7 % slovenských a 80,6 % srbských jednotiek.

Keď ide o podoby analyzovaných frazeotextém, respondenti ich v najväčšej miere poznali v slovníkovej podobe (78,8 % slovenských a 68,4 % srbských). Nepoznali 9,2 % slovenských a 10,4 % srbských frazeotexém. Vysoké percento neznalosti frazeologických prirovnaní (37,2 % slovenských a 41,2 % srbských) nebolo v súlade s našimi predpokladmi, no aj v tejto časti úlohy respondenti v najväčšej miere poznali práve biblickú podobu jednotiek (42 % slovenských a 39,2 % srbských).

Na základe výsledkov získaných analýzou odpovedí v poslednej úlohe môžeme uzavrieť, že sa respondentom podarilo formovať 41,6 % slovenských a 49,2 % srbských analyzovaných biblických frazém. Tento výsledok nás pomerne prekvapil, keďže sme na základe výsledkov získaných v prvých dvoch úlohách aj v poslednej vychádzali z predpokladu, že slovenské frazémy budú respondentom známejšie.

Na základe výsledkov tiež možno konštatovať, že rozdiely medzi poznaním slovenských a srbských frazém sú zanedbateľné. Najväčšie percento odpovedí svedčí o poznaní slovníkovej podoby jednotiek, slovenských alebo srbských. V menšej miere sa v odpovediach prejavilo aj nárečie a to vo forme nespisovných konštrukcií (*samí do jej padá, s istym si ublíži*), nárečových koncoviek (*málo vody na dlane*), no najčastejšie nárečovej podoby lexém (*tem najde, blem, ukázňovať niekoho, prikezuvať*).

Vplyv slovensko-srbského bilingvizmu bol viditeľný predovšetkým pri formovaní frazeologických prirovnaní, kde respondenti pri formovaní slovenských jednotiek použili srbskú podobu požadovaných lexém (*Solomon, pelin*), no zároveň aj pri formovaní srbských použili ich slovenskú podobu (*Шаламун, хрен, Дунай*).

Vzhľadom na to, že sa úvodné otázky dotazníka týkali aj informácií o najvyššom ukončenom vzdelaní respondentov a jazyka, v ktorom sa realizovalo ich vzdelanie, môžeme poznamenať, že ani škola, ktorú respondenti skončili, ani vek nevplyvali na poznanie biblickej frazeológie našich respondentov. Je to v súlade s tvrdením, že frazeológia sa neosvojuje výlučne v škole, ale indirektne, čítaním umeleckej literatúry, v rodine, v rámci súkromných a iných spoločenských stykov (Uhláriková 2018a: 60), ktoré nemusia byť priamoúmerné stupňu absolvovaného vzdelania, ani veku.

Výsledky získané našim dotazníkom nám však ukazujú, že biblické frazeologické jednotky žijú v po/vedomí vojvodinských Slovákov a potvrdzujú pomerne vysokú mieru znalosti slovenskej a srbskej biblickej frazeológie bez ohľadu na vzdelanie a vek respondentov.

10. ZÁVER

10.1. Biblická frazeológia je jasne definovaná tak v slovenskom, ako aj v srbskom jazyku. Jej hranice určuje možnosť dokumentovania frazém biblickými citátmi bez ohľadu na to, či ide o priame citáty zo Svätého písma alebo frazémy motivované biblickými antroponymami, toponymami, podobenstvami alebo inými biblickými námetmi a pod. Táto charakteristika ju zároveň líši od náboženskej a kresťanskej frazeológie, aj keď sa určitý počet frazém na základe svojich charakteristík môže zaradiť do všetkých troch skupín.

Aj keď sa výskumom biblickej frazeológie zaoberá značný počet štúdií, je to nedostatočne preskúmaná časť frazeológie mnohých jazykov. Určitý počet prác, ktorých predmetom je daná problematika, sa sústreďuje na delenie či typologizáciu biblických frazém, iné sa zaoberajú skúmaním poznania ich sémantiky, analýzou ich každodenného používania, skúmaním miery ich využitia vo vzdelávacom procese, ako aj rozdielmi v prekladaní určitých komponentov biblických frazém. Môžeme sa stretnúť aj s kontrastívnymi analýzami, ktorých cieľom je predovšetkým štruktúrne porovnanie frazém. Možno však konštatovať, že biblickej frazeológii slovenského a srbského jazyka sa ešte stále nevenuje dostatočná pozornosť a to aj napriek tomu, že v súčasnosti rastie záujem o túto problematiku.

10.2. Biblická frazeológia je veľký a bohato diferencovaný súbor jednotiek. Viacero možných typologizácií biblických frazém umožňuje skúmanie tejto problematiky z rôznych aspektov. Frazeológovia si najčastejšie všímajú vzťah týchto jednotiek k východiskovému textu a podľa toho ich aj diferencujú. Všíma sa a porovnáva ich spôsob použitia a obraznosť v literárnych textoch a v Biblii (Baláková a Mokienko, 2016), no tiež aj lexikálne zloženie, prípadne motivácia udalosťami z Písma (Ferencová, 2006). Mimo existujúcich členení však zostávajú frazémy, ktoré sa v Biblii ako ustálené jazykové jednotky vyskytujú, aj keď ich vznik nemotivovalo Písmo sväté a verejnosť ich nepocituje ako biblické. Sme toho názoru, že takéto frazémy pri skúmaní biblickej frazeológie netreba vynechávať, preto sme ich zapojili do našej vzorky a vo výskume ich vedľa ostatných typov biblických frazém vyčleňujeme ako osobitnú skupinu.

Domnievame sa, že aj takéto frazémy sú neoddeliteľnou súčasťou analýzy danej problematiky a ich význam sa dostáva do popredia predovšetkým v kontrastívnych výskumoch.

Vzhľadom na veľký rozsah našej vzorky a skutočnosť, že takmer každá z frazém môže byť zaradená do niekoľkých kategórií, v dizertácii sme priamo neuplatnili ani jedno z členení biblických frazém, o ktorých sa zmieňujú frazeológovia zaoberajúci sa danou problematikou (Baláková, Skladaná, Stěpanova, Ferencová a i.). V našom výskume sme sa zamerali predovšetkým na lexikálne zloženie, sémantiku a motiváciu vyexcerpovaných jednotiek, pričom uvedené členenia zohrali veľkú úlohu pri fázach výskumu, v ktorých prebiehalo presné určenie hraníc výskumnej vzorky, excerpovanie frazém zo slovníkov a monografií slovenského a srbského jazyka a kontrola miesta ich výskytu v Biblii.

10.3. Naším výskumom bolo obsiahnutých 2478 jednotiek, z toho 1193 slovenských (1068 frazém a 125 parémií) a 1285 srbských biblických jednotiek (968 frazém a 317 parémií). Uvedené jednotky boli vyexcerpované z jazykových slovníkov slovenského a srbského jazyka, ako aj monografií, ktoré sa zaoberajú danou problematikou. Z úhrnného počtu vyexcerpovaných frazém 247 slovenských (10 %) a 181 srbských (7 %) jednotiek patrí do kategórie frazém, ktoré sa v Biblii nachádzajú, no nie sú ňou motivované. Všetky takéto jednotky sú frazémy – nevyskytla sa medzi nimi ani jedna parémia.

Keď ide o ekvivalenciu frazém, analýza ukázala, že takmer polovica biblických frazém slovenského a srbského jazyka zahrnutých v našom výskume má v druhom skúmanom jazyku svoj sémantický ekvivalent. Kvantitatívnu analýzu celkového počtu vyexcerpovaných jednotiek bolo zistené, že slovenských ekvivalentných jednotiek je 605 (51 % z úhrnného počtu slovenských jednotiek), srbských ekvivalentných biblických frazeologických jednotiek je 623 (48 % z úhrnného počtu srbských jednotiek). Neekvivalentných slovenských jednotiek je 588 (49 % z úhrnného počtu slovenských jednotiek) a srbských neekvivalentných jednotiek je 662 (52 % z úhrnného počtu srbských jednotiek).

Keďže nás zaujímala aj ekvivalencia frazém a parémií zvlášť, výsledky získané takýmto výskumom ukázali nasledujúce: slovenských ekvivalentných parémií je 61,

srbských ekvivalentných biblických parémii je 63; neekvivalentných slovenských parémii je 64 a srbských neekvivalentných parémii je 254; slovenských ekvivalentných frazém je 544, srbských ekvivalentných biblických frazém je 560; neekvivalentných slovenských je 524 frazém a srbských neekvivalentných frazém je 408.

10.4. Zo štruktúrnych typov frazém sa tak v slovenskom, ako aj v srbskom fonde vyexcerpovaných biblických frazeologických jednotiek vyskytli frazeolexémy, frazémy so stavbou syntagmy slovesnej (*zakopať (zahrabať) <si> svoj talent (hrivnu) / законату таланат у земљу*) a neslovesnej (*kosť z <jeho> kosti (kostí) / кост <од> косту*); frazeotextémy, frazémy so stavbou vety alebo súvetia (*Nikomtu nelietajú (nepadajú) pečené holuby do huby (do úst) / Печени голубови (печене мушмуле, печене шеве) у уста не лете (из неба (с неба) не падају))*) a minimálne frazémy (*predpotopný / пре потона*).

Subfrazémy, jednoslovné frazémy a frazeologizované konštrukcie sa v našej vzorke nevyskytli.

10.5. Vyexcerpované frazémy môžeme z aspektu lexikálneho zloženia rozvrhnúť do niekoľkých kategórií: frazémy, ktorých súčasťou je lexéma pomenúvajúca dobro alebo zlo; frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca základné kresťanské princípy; frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca kresťanské praktiky; frazémy, ktorých súčasťou je biblická osobnosť, resp. biblické antroponymum alebo biblické mesto, resp. iné biblické toponymum a frazémy motivované biblickým príbehom, ktorých súčasťou sú lexémy náboženského a svetského charakteru. Osobitnú skupinu tvoria frazémy, ktorých súčasťou nie je biblický, ani náboženský prvok.

Frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexému pomenúvajúcu dobro (*Boh/Бог; Kristus/Христ; Ježiš/Исус; Pán/Господ; Mesiáš/Месия* a pod.) sú najčastejšie motivované ľudským chápaním Boha a jeho vlastností. Ľudské chápanie Božích vlastností sa vo frazeológii, tak v slovenskej, ako aj v srbskej, zhoduje s teologickými zásadami uvedenými v Biblii, resp. biblické obrazy a chápanie Boha sú motivačným základom daných frazém. Boh sa tak v skúmaných frazémach prejavuje ako stvoriteľ, jeho moc je zvrchovaná a bez obmeny, kontroluje človeka a vplýva na jeho

činy, chráni a stará sa oň, dáva mu život a zdravie. S ním sa spájajú pozitívne vlastnosti, city a stavy človeka ako sú láska, pokoj, dobrota, krása, úprimnosť a i., ale keďže je aj spravodlivý a súdi priestupky, vzbudzuje bázeň a rešpekt.

Frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexému *anjel/anhėjo* sú najčastejšie motivované vlastnosťami týchto nadprirodzených bytostí. Aplikujúc vlastnosti anjelov na život jednotlivca sa nimi pomenúvajú dobré, ale aj zlé vlastnosti ľudí. Svoje uplatnenie majú aj v rámci pochopenia nemateriálneho aspektu života (smrť).

Frazeologické jednotky, v ktorých sa vyskytuje lexéma pomenúvajúca zlo (*satan, diabol (ђаво), čert (враз, бес), Antikrist (Антихрист)* a pod.) sú motivované biblickými obrazmi týchto temných bytostí. Najčastejšie pomenúvajú zlé ľudské vlastnosti (zlosť, nerozvážnosť, hnev) a nebezpečenstvo. Prítomnosť týchto bytostí spôsobuje nešťastie a nepríjemnosti, preto v živote človeka nie je želaná a odmieta sa.

Frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexémy pomenúvajúce základné kresťanské princípy (*duch/дух; duša/душа; srdce/срце; viera/вера; nebo/небо; raj/рај; hriech/грех; peklo/накао* a pod.) sú najčastejšie motivované človekom – jeho vlastnosťami, správaním sa a činnosťami.

Frazémy, ktorých súčasťou je lexéma označujúca kresťanské praktiky (*krst/крштење; kázeň/проповед; pokánie/кајање; obeť/жртва; modlitba/молитва; Otčenáš/Оченаш; evanjelium/јеванђеље* a pod.) najčastejšie súvisia s medziľudskými vzťahmi. Keďže sme si počas nášho výskumu, predovšetkým v srbskom frazeologickom fonde, všimli veľký počet jednotiek, ktoré poukazujú na obradovú prax, ale sa nemôžu dokumentovať biblickými citátmi, upozorňujeme na ich mylnú evokáciu biblického pôvodu. Sú to najčastejšie kresťanské frazémy, ktoré vo svojom zložení obsahujú lexémy *kostol/црква; kríž/крст, криж; viera/вера; svätý/свет* a i.

Frazémy, ktorých súčasťou je biblická osobnosť, resp. biblické antroponymum alebo biblické mesto, resp. iné biblické toponymum vznikli na základe typickej vlastnosti alebo príbehu spätého s danou osobnosťou alebo mestom, resp. iným toponymom. Antroponymum alebo toponymum, ktoré je v zložení frazémy, evokuje danú vlastnosť alebo nepriamo pomenúva medziľudský vzťah, činnosť alebo životnú okolnosť, situáciu.

Osobitnú skupinu tvoria frazémy motivované biblickým príbehom, ktorých súčasťou sú lexémy náboženského a svetského charakteru. Ich vznik najčastejšie

motivovali dobré a zlé ľudské stránky, ktoré v daných biblických príbehoch vynikajú, ale aj špecifický spôsob života určitých osobností a životné okolnosti a situácie, ktoré charakterizujú ich život.

V skupine frazém, ktorých súčasťou nie je biblický, ani náboženský prvok najčastejšie ide o frazémy, ktoré nie sú motivované Písmom svätým, ale sa v ňom ako ustálené jazykové jednotky nachádzajú. Sú to jednotky zobrazujúce spôsob života človeka, rôzne životné okolnosti a situácie, medziľudské vzťahy, ako aj city a psychofyzické stavy jednotlivca.

10.6. Najväčšiu časť dizertácie sme venovali analýze slovenských a srbských biblických frazém zo sémantického aspektu a to pomocou klasifikácie frazém do frazeosémantických polí.

Vyexcerpované frazémy, ktoré boli predmetom našej analýzy, sme klasifikovali do nasledujúcich frazeosémantických makropolí: *Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy*; *City a psychofyzické stavy človeka*; *Schopnosti človeka*; *Psychické vlastnosti človeka*; *Fyzické vlastnosti človeka*; *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie*; *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka*; *Časové a priestorové vzťahy*. Vedľa nich ako samostatné stojí aj nasledujúce frazeosémantické makropole: *Rady, výstrahy, napomenutia*. Aj keď v ňom ide predovšetkým o vzťah človeka k iným ľuďom, dané jednotky sme sa rozhodli vyčleniť do samostatnej kategórie, keďže sú doň zaradené parémie.

V rámci každého uvedeného makropoľa sa vyskytol väčší alebo menší počet frazeosémantických polí, do ktorých sme biblické frazémy zoskupili podľa rovnakého alebo podobného významu.

Parémie z makropoľa *Rady, výstrahy, napomenutia* predstavujú rozličné morálne napomenutia a výstrahy, ktorých cieľom je upozorniť na chyby a poukázať na dobré stránky človeka, ktoré je potrebné pestovať, ako aj na spôsoby udržiavania dobrých medziľudských vzťahov a spoločenského poriadku. V zmysle kresťanského morálneho zákona, ktorý chráni ľudí: slabých pred silnými, chudobných pred bohatými, ženy a deti, siroty a vdovy pred tými, ktorí by ich mohli zanedbať a využiť (Alexander, 1989: 62), a spoločnosť pred chaosom (tamže), parémie obsiahnuté našou vzorkou potvrdzujú snahu o

uskutočnenie uvedeného. Dostáva sa v nich do popredia aj morálny aspekt biblických jednotiek a základné kresťanské pravdy, ktorých akceptovanie a dodržovanie môže v značnej miere prispieť k pokojnému spolunažívaniu.

V rámci frazeosémantického makropoľa *Človek v spoločnosti a medziľudské vzťahy* sa vyskytlo najviac frazém s významom fyzického a psychického násillia. Časté sú aj tie z frazeosémantického poľa *Zrada a Odsúdenie*. Takýto výsledok nie je v súlade s našimi predpokladmi, keďže ide o jednotky motivované Písmom svätým, ktoré propaguje pokojné medziľudské spolunažívanie a lásku. Sú tu však aj jednotky zobrazujúce dôvernosť, blízkosť, úprimnosť, pokoj, pokoru, odpúšťanie, pomoc a pod. V danom makropoli sa vyskytli aj významovo neutrálne frazémy zobrazujúce ľudí a človečenstvo vo všeobecnosti, spoločenstvo a rodinné vzťahy.

Frazeosémantické makropole *City a psychofyzické stavy človeka* zoskupilo frazémy vyjadrujúce pozitívne city a stavy človeka ako sú šťastie, radosť, zdravie, sila a i., ale aj negatívne ako sú smútok, žiaľ, strach, obava, choroba, únava a i.

Vo frazeosémantickom poli *Schopnosti človeka* sa vyskytol najmenší počet frazém. Keď však ide o vlastnosti človeka (psychické a fyzické), môžeme konštatovať, že frazémy v týchto sémantických makropoliach sú rôznorodé a vyjadrujú tak pozitívne, ako aj negatívne vlastnosti človeka. Dobré vlastnosti sú v priamom súvisi s Bohom, anjelmi a pozitívnymi biblickými postavami, resp. takými, ktorých činy slúžia ako príklad, kým zlé vlastnosti sú najčastejšie motivované peklom a diablom, ako aj negatívnymi biblickými postavami, resp. takými, ktorých činy sa odsudzujú. Fyzické vlastnosti sú motivované charakteristickými vlastnosťami týchto postáv.

Najväčší počet frazém patriacich do frazeosémantického makropoľa *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie* zobrazuje odovzdanosť sa osudu, vôli Božej a umieranie, smrť. Časté sú aj také, ktoré označujú trápenie a ťažký život.

Vo frazeosémantickom poli *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka* sa vyskytli frazémy zobrazujúce rôznorodé činnosti: vznik, zánik, zlé skutky, rôzne typy fyzickej, duševnej a intelektuálnej práce, pohyb, rozprávanie atď., kým frazémy zo skupiny *Časové a priestorové vzťahy* vyjadrujú dávnu minulosť, primeraný čas, jeho určitosť a neurčitosť, plynutie a večnosť.

Analýza frazém vo všetkých makropoliach a kontrola ich výskytu (a miesta ich výskytu) v Biblii potvrdila zjavný vplyv prekladateľa, od ktorého v najväčšej miere závisí, či bude určitá časť textu preložená obrazne a v konečnom dôsledku, či určitá frazéma v druhom skúmanom jazyku bude mať svoj sémantický ekvivalent. Týka sa to predovšetkým frazém, ktoré nie sú motivované Bibliou, ale aj všetkých ostatných jednotiek.

Detailný výskum vyexcerpovaných frazém ukázal, že obraz biblických tém a právd odzrkadlených vo frazeológii, až na ojedinelé prípady, korešponduje s ich biblickým významom. Na základe zrealizovaných analýz však zistujeme, že proces frazeologizácie určitých obrazov v slovenskom a srbskom jazyku neprebíhal úplne rovnako, čo je v súlade s našimi predpokladmi na začiatku výskumu, aj keď sa často môžeme stretnúť s konštatáciami, že medzi slovenským a srbským jazykom je typologická blízkosť, tým aj zhoda jazykových štruktúr pre vyjadrovanie rovnakých obrazov priamo spätá s kulturologickými podobnosťami a podobným spôsobom percipovania reality. Na základe získaných výsledkov si všímame, že určité biblické témy neboli v srbskom jazyku motivačnou bázou pri vzniku frazém. Domnievame sa však, že tie frazémy, ktoré majú svoj sémantický ekvivalent v druhom skúmanom jazyku, sú aj spoločným celoeurópskym frazeologickým dedičstvom.

10.6.1. Zoskupenie frazém do uvedených frazeosémantických makropolí umožnilo detailnejší prehľad a porovnanie frazém v rámci každého makropoľa aj z kvantitatívneho aspektu.

Najpočetnejšie je frazeosémantické makropole *Život, spôsob života, životné okolnosti, situácie*, ktoré obsahuje 335 slovenských a 322 srbských frazém. Najmenší počet frazém sa vyskytol vo frazeosémantickom makropoli *Schopnosti človeka* (5 slovenských a jedna srbská frazéma).

V rámci frazeosémantického makropoľa *Život, spôsob života, životné okolnosti a situácie* sa vyskytol aj najväčší počet slovenských a srbských ekvivalentných jednotiek (168 slovenských a 181 srbských), ako aj najväčší počet slovenských neekvivalentných frazém (167). Najväčší počet srbských neekvivalentných jednotiek (251) sa vyskytol v makropoli *Rady, výstrahy, napomenutia*, ktoré obsahuje 128 slovenských a 318 srbských jednotiek.

Keďže však skúmané frazeosémantické makropolia neobsahovali rovnaký počet jednotiek, v pokračovaní podávame údaje o ekvivalentnosti frazém vyjadrené percentuálne.

Najvyššia ekvivalentnosť slovenských frazeologických jednotiek (60 %), sa prejavila vo frazeosémantickom makropoli *Činnosti, aktivity a správanie sa človeka*, ktoré obsahuje 163 slovenských a 175 srbských jednotiek. Najvyššiu ekvivalentnosť srbských frazeologických jednotiek sme zaznamenali v makropoli *Schopnosti človeka* (100 %), ktoré však obsahuje iba jednu srbskú frazému. Druhú najvyššiu ekvivalentnosť srbských frazém sme zachytili v makropoli *City a psychofyzické stavy človeka* – 79 %. Nachádza sa tu 87 slovenských a 58 srbských frazém.

Najvyššia neekvivalentnosť slovenských frazém sa vyskytla v makropoli *Schopnosti človeka*, ktorá obsahovala iba 5 slovenských frazém, z ktorých 80 % nemalo svoj sémantický ekvivalent v druhom skúmanom jazyku. Za ňou sa nachádza makropole *Fyzické vlastnosti človeka*, kde je 62 % slovenských neekvivalentných jednotiek. Daná skupina obsahuje 13 slovenských a 11 srbských jednotiek. Najvyššia neekvivalentnosť srbských frazém charakterizuje frazeosémantické makropole *Rady, výstrahy, napomenutia*, v ktorom je až 79 % srbských neekvivalentných jednotiek.

10.7. Keď ide o výskum našej vzorky v kontexte morálneho a výchovného aspektu biblických frazém, vychádzali sme z predpokladu, že odkaz lásky, všeobecného dobra a tolerancie, ktorý je, vzhľadom na ich pôvod, súčasťou týchto jednotiek, môže prispieť k formovaniu osobnosti, kultivovaniu správania a u mladých ľudí aj príprave na budúce zložitejšie životné obdobia. Analyzovali sme niekoľko vybraných príkladov, ktorými sme chceli poukázať na význam biblickej frazeológie z hľadiska mravného ponaučenia, ktoré je nimi obsiahnuté.

Výskum potvrdil náš predpoklad a ukázal, že výchovno-vzdelávacie ciele, ktoré sa môžu získať osvojením si biblických frazém a parémií, sú početné a to napríklad: získavanie pozitívnej mienky o sebe, rozvíjanie sebadôvery a dôvery v iných, povzbudzovanie samostatnosti a zodpovednosti. Niektoré jednotky priamo súvisia s rozvojom intelektuálnych kapacít (predovšetkým mladých) ľudí a sociálnych a morálnych hodnôt, kým iné pomáhajú rozvíjať vedomie o význame spoločenstva a

vzťahov. Všetky uvedené frazémy a parémie majú kladný vplyv na pestovanie vzťahu nenásilnej komunikácie a tolerance a pripravujú mladých ľudí na nastupujúce životné obdobia.

10.8. Na základe výsledkov získaných dotazníkovým výskumom, ktorým sme zisťovali porozumenie slovenskej a srbskej biblickej frazeológie u vojvodinských Slovákov konštatujeme, že respondenti preukázali vysokú mieru poznania analyzovaných slovenských a srbských biblických frazém. Na základe výsledkov tiež možno konštatovať, že rozdiely v znalosti slovenských a srbských frazém sú zanedbateľné. Najväčšie percento odpovedí svedčí o poznaní slovníkovej podoby jednotiek, slovenských a srbských. V menšej miere sa v odpovediach prejavilo aj nárečie a to vo forme nespisovných konštrukcií (*samí do jej padá, s istym si ublíži*), nárečových koncoviek (*málo vody na dlane*), no najčastejšie nárečovej podoby lexém (*tem najde, blem, ukázať niekoho, prikezuvať*). Vplyv slovensko-srbského bilingvizmu bol viditeľný predovšetkým pri formovaní frazeologických prirovnaní, kde respondenti pri formovaní slovenských jednotiek použili srbskú podobu požadovaných lexém (Solomon, pelin), no zároveň pri formovaní srbských použili ich slovenskú podobu (*Шаламун, хрен, Дунај*).

Vzhľadom na to, že sa úvodné otázky dotazníka týkali aj informácií o najvyššom ukončenom vzdelaní a jazyka, v ktorom sa vzdelanie realizovalo, môžeme poznamenať, že stupeň vzdelania a škola, ktorú respondenti skončili, ani vek nevplývali na poznanie biblickej frazeológie našich respondentov. To znamená, že sa frazeológia neosvojuje výlučne v škole, ale indirektne, najčastejšie v rámci súkromných a iných spoločenských stykov, ktoré nemusia byť priamoúmerné stupňu absolvovaného vzdelania, ani veku.

Analýzou odpovedí respondentov sme zistili, že biblické frazeologické jednotky žijú v po/vedomí vojvodinských Slovákov a potvrdzujú pomerne vysokú mieru poznania slovenskej a srbskej biblickej frazeológie bez ohľadu na vzdelanie a vek respondentov.

10.9. Sumarizujúc výsledky získané naším výskumom konštatujeme, že uvedené závery potvrdzujú predpoklady z úvodu našej práce o rôznorodosti a bohatosti súboru frazém patriaceho do biblickej frazeológie a že jeho početné

diferenciácie a typologizácie umožňujú skúmanie biblických frazém z rôznych aspektov. Kontrastívna analýza frazeologických fondov dvoch jazykov však otvára aj ďalšie cesty skúmania tejto problematiky a umožňuje, aby dôkladný výskum „postavený na skale“ prispel nielen k lingvistickým, ale aj k výskumom v iných vedných disciplínach.

11. ZDROJE

- 1) Baláková, D. (2011). *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)*. Greifswald: Universität Greifswald.
- 2) Balakova, D.–Val'ter, Kh. i Mokienko. V. M. (2015). *Iz biblejskoj mudrosti. Z biblickej múdrosti. Biblische Weisheiten*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald. (v origináli písané cyrilikou)
- 3) Buzássyová, K.–Jarošová, A. (eds.) (2006). *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- 4) Buzássyová, K.–Jarošová, A. (eds.) (2011). *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- 5) Habovštiaková, K.–Krošláková, E. (1996). *Frazeologický slovník: človek a príroda vo frazeológii*. Bratislava: Veda.
- 6) Jarošová A. (ed.) (2015). *Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- 7) Kačala, J.–Pisárčiková, M. (eds.) (2003). *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- 8) Miko, F. (1989). *Frazeológia v škole*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 9) Nikolić, M. (ured.) (2007). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska. (v origináli písané cyrilikou)
- 10) Otašević, Đ. (2012). *Mali srpski frazeološki rečnik*. Novi Sad: Prometej. (v origináli písané cyrilikou)
- 11) Peciar Š. (ed.) (1959–1968). *Slovník slovenského jazyka I – VI*. Bratislava: vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- 12) Spasić, Ž. (1984). *Frazeološki rečnik srpskohrvatskog jezika (srpskohrvatsko-slovački)*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike [etc.].
- 13) Spasić, Ž. (1989). *Frazeološki rečnik slovačko-srpskohrvatski*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike [etc.].

- 14) Stevanović, M. (ured.) (1990). *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad: Matica srpska. (v origináli písané cyrilikou)
- 15) Stijović, R. (ured.) (1959–2014). *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika. I–XIX*. Beograd: SANU. (v origináli písané cyrilikou)
- 16) Stošić, Lj. (2007). *Biblijske izreke i poslovice*. Novi Sad: Budućnost. (v origináli písané cyrilikou)
- 17) Vulović, N. (2015). *Srpska frazeologija i religija. Lingvokulturološka istraživanja*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU. (v origináli písané cyrilikou)

11.1. Kontrolné zdroje

- 1) *Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy*. (1978). Liptovský Mikuláš: Tranoscius.
- 2) *Biblia*. <https://biblia.sk>
- 3) *BIBLIJA ili Sveto pismo Staroga i Novog zavjeta* / [prevod Stari zavjet Đura Daničić, Novi zavjet Komisija Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve]. (2012). Beograd: Biblijsko društvo Srbije. (v origináli písané cyrilikou)
- 4) *Biblija*. <http://biblija.biblija-govori.hr/>
- 5) Potúček, J. (1997). *Biblická konkordancia*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť.

12. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- 1) Alexander, D.–Alexander, P. (1989). *Biblijski priručnik, mala enciklopedija*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- 2) Anđelić, I. (2015). Kontrastivna analiza biblijskih frazeologizama u engleskom, nemačkom i srpskom jeziku. U: Novakov, P. (ured.) (2015). *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 105–114.
- 3) Bajić, R.–Vulović, N. (2009). Semantičko-frazeološka analiza nekih leksema sa sakralnim značenjem u srpskom jeziku (anđeo, angel / demon, bes). U: Bojović, D. (ured.) (2009). *Crkvene studije 6*. Niš: Centar za crkvene studije. 271–279. (v origináli písané cyrilikou)
- 4) Baláková, D. (2011). *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)*. Greifswald: Universität Greifswald.
- 5) Baláková, D. (2013). Biblická frazeológia v po/vedomí slovenskej, ruskej a nemeckej mladej generácie. In: Walter, H., Mokienko, V. M., Baláková, D. (eds.) (2013). *Die Slawische Phraseologie und die Bibel. Slavyanskaya frazeologiya i Bibliya. Slovanská frazeológia a Biblia*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. 22–29.
- 6) Baláková, D.–Ďurčo, P. (eds.) (2007). *Frazeologické štúdie V. Princípy lingvistickej analýzy vo frazeológii*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.
- 7) Baláková, D.–Kováčová, V. (eds.) (2007). *Aspekty literárnovedné a jazykovedné*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.
- 8) Baláková, D.–Mokienko, V. M. (2016). Nič nie je nové pod slnkom. *Slavistična revija*, 64/2016, 2, 113–124.
- 9) Balakova, D.–Val'ter, Kh. i Mokienko. V. M. (2015). *Iz biblejskoj mudrosti. Z biblickej múdrosti. Biblische Weisheiten*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. (v origináli písané cyrilikou)

- 10) Balážiková, K. (1993). Frazeologizmy v 2. až 8. ročníku ZŠ. In: Krošláková, E. (ed.) (1993). *Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre*. Nitra: Vysoká škola pedagogická – Fakulta humanitných vied. 11–17.
- 11) *Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy*. (1978). Liptovský Mikuláš: Transcius.
- 12) *BIBLIJA ili Sveto pismo Staroga i Novog zavjeta* / [prevod Stari zavjet Đura Daničić, Novi zavjet Komisija Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve]. (2012). Beograd: Biblijsko društvo Srbije. (v origináli písané cyrilikou)
- 13) Brija, J. (1999). *Rečnik pravoslavne teologije*. Beograd: Hilendarski fond pri Bogoslovskom fakultetu SPC u Beogradu. (v origináli písané cyrilikou)
- 14) Brjančaninov, I. (2008). *Enciklopedija pravoslavnog duhovnog života*. Beograd: Pravoslavna misionarska škola pri hramu Sv. Aleksandra Nevskog. (v origináli písané cyrilikou)
- 15) Bugarski, R. (2005). *Jezik i kultura*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- 16) Čagalj, I.–Svítková, M. (2014). Tipologija frazeološke ekvivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom. In: Vidović Bolt, I. (ured.) (2014). *Životinje u frazeološkom ruhu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF-press. 1–15.
- 17) Dobříková, M. (ed.) (2014). *Hudobné motívy vo frazeológii. Frazeologické štúdie VI*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- 18) Dragičević, R. (2007). *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike. (v origináli písané cyrilikou)
- 19) Ďurčo, P. (1989). Motivovanosť frazeologických jednotiek a typológia ekvivalentov. *Jazykovedný časopis*, 40, 1, 33–41.
- 20) Đorđević, R. (1987). *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- 21) Ferencová, M. (2006). Kresťanské a biblické frazémy a ich miesto vo vyučovacom procese. In: Sičáková, E., Liptáková, E. (eds.) (2006). *Slovo o slove*. Prešov: Prešovská univerzita. 90–97.
- 22) Glovňa, J. (2015). *Frazeológia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta.

- 23) Habovštiaková, K. (1993). Slovenská frazeológia a kresťanstvo. In: Krošláková, E. (ed.) (1993). *Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre*. Nitra: Vysoká škola pedagogická – Fakulta humanitných vied. 143–147.
- 24) Hnilica, S. (1998). Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Hložanoch 1786–1996. In: Fekete, S. (ed.) (1998). *Hložany 2. Zborník prác*. Hložany: Miestny odbor Matice slovenskej – Miestne spoločenstvo Hložany. 88–99.
- 25) Horák, E. (1991). *Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 26) Chevalier, J.–Gheerbrant, A. (1987). *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- 27) Ivić, M. (2005a). *O rečima*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- 28) Ivić, M. (ured.) (2005b). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska.
- 29) Ivić, M. (2008). *Lingvistički ogledi*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- 30) Jankovičová, M. (2013). Ruská bezekvivalentná frazeológia: frazeologická teória a frazeografická prax. In: Dobříková, M. (ed.) (2013). *Philologica. 71. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 187–195.
- 31) Jovanović Simić, J. (2012). O leksemama „Bog“, „đavo“, „anđeo“ i „jevanđelje“ u srpskim narodnim poslovicama. U: Gadomski, A. K., Končarević, K. (ured.) (2012). *Teolingvistika: međunarodni tematski zbornik radova*. Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet – Institut za teološka istraživanja. 175–181. (v origináli písané cyrilikou)
- 32) Klajn, I.–Šipka, M. (2006). *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Prometej: Novi Sad. (v origináli písané cyrilikou)
- 33) Klajn, I.–Šipka, M. (2007). *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Novi Sad: Prometej.
- 34) Kočiš, F. (1993). Významové deviácie biblických frazeologizmov. In: Krošláková, E. (ed.) (1993). *Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre*. Nitra: Vysoká škola pedagogická – Fakulta humanitných vied. 201–205.
- 35) Končarević, K. (2006). *Jezik i pravoslavna duhovnost*. Kragujevac: Kalenić. (v origináli písané cyrilikou)

- 36) Končarević, K. (2013). *Sakralna komunikacija. Norme. Tradicije. Sredstva*. Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet. (v origináli písané cyrilikou)
- 37) Končarević, K. (2017). *Jezik i religija. Pojmovnik teolingvistike*. Beograd: Jasen. (v origináli písané cyrilikou)
- 38) Kováčová, V. (2013). Biblická frazeológia v porovnávacích reláciách frazeologickej kompetencie slovenskej, ruskej a nemeckej mladej generácie. In: Walter, H., Mokienko, V. M., Baláková, D. (eds.) (2013). *Die Slawische Phraseologie und die Bibel. Slavyanskaya frazeologiya i Bibliya. Slovanská frazeológia a Biblia*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. 102–110.
- 39) Kováčová, V.–Baláková, D. a Šindelářová, J. (eds.) (2009). *Aspekty literárnovedné a jazykovedné II*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.
- 40) Lačoková, A. M. (2019a). Biblická frazeológia a jej uplatnenie vo výchovno-vzdelávacom procese. In: Ramač, J., Petković, V., Mudri, A. (eds.) (2019). *InterKult 2018 : izabrani radovi sa Četvrte međunarodne konferencije Interkulturalnost u obrazovanju 2018 održane 11.10.2018. u Novom Sadu*. Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine. 55–75.
- 41) Lačoková, A. M. (2019b). Rôznorodosť biblizmov a problém vymedzenia tejto skupiny frazém (na príklade slovenskej a srbskej biblickej frazeológie). *Slavistika XXIII/2 (2019)*, 23, 50–54.
- 42) Lilich, G. A.–Mokienko, V. M. i Stepanova, L. I. (1993). Bibleizmy v ruskom, cheshskom i slovackom literaturnykh yazykakh. *Vestnik Sankt-Peterburghskogo universiteta*, 2, 51–59. (v origináli písané cyrilikou)
- 43) Loma, A. (ured.) (2003). *Etimološki rečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Beograd: SANU. (v origináli písané cyrilikou)
- 44) Markovičová, K. (2013). Biblická frazeológia v denníku Pravda v roku 1988. In: Walter, H., Mokienko, V. M., Baláková, D. (eds.) (2013). *Die Slawische Phraseologie und die Bibel. Slavyanskaya frazeologiya i Bibliya. Slovanská frazeológia a Biblia*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald. 132–138.
- 45) Maršal, D. (2009). *Bitka za Bibliju*. Beograd: SG-Vili. (v origináli písané cyrilikou)

- 46) Matešić, J. (1978). O poredbenom frazemu u hrvatskom jeziku. *Filologija*, 8, 211–217.
- 47) Matol'áková, A. (2013). Prekladová realizácia frazeologických jednotiek v biblických translátoch 1. – morfológicko-syntaktické posuny. *Jazyk a kultúra*, 15/2013. Prevzaté zo: <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo17-18.html> [20.1.2020].
- 48) Matol'áková, A. (2014a). Prekladová realizácia frazeologických jednotiek v biblických translátoch 2. – lexikálne posuny. *Jazyk a kultúra*, 17-18/2014. Prevzaté zo: <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo17-18.html> [20.1.2020].
- 49) Matol'áková, A. (2014b). Prekladová realizácia frazeologických jednotiek v biblických translátoch 3. – varianty profánnych frazém v biblickom texte. *Jazyk a kultúra*, 17-18/2014. Prevzaté zo: <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo17-18.html> [20.1.2020].
- 50) Menac, A. (1978). Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije. *Filologija*, 8, 219–226.
- 51) Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- 52) Miko, F. (1989a). *Aspekty literárneho textu*. Nitra: Pedagogická fakulta.
- 53) Miko, F. (1989b). *Frazeológia v škole*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 54) Mistrík J. a kol. (eds.) (1993). *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor.
- 55) Mlacek, J. (1984). *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 56) Mlacek, J. (2007a). *Štúdie a state o frazeológii*. Ružomberok: Filozofická fakulta Katolíckej univerzity.
- 57) Mlacek, J. (2007b). *Tvary a tváre frazém v slovenčine*. Bratislava: Stimul.
- 58) Mlacek, J.–Baláková, D. a Kováčová V. (eds.) (2009). *Vývin súčasnej frazeológie: východiská, podoby, uplatňovanie, akceptácia*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta.
- 59) Mlacek, J.,–Đurčo, P. (1995). *Frazeologická terminológia*. Bratislava: Stimul.
- 60) Mršević, D. (1984). Etimologija frazeološke jedinice i leksikografska praksa. U: Jerković, J. (ured.) (1984). *Leksikografija i leksikologija*. Novi Sad: Matica srpska – Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik. 103–108.

- 61) Mršević-Radović, D. (1987). *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet beogradskog univerziteta. (v origináli písané cyrilikou)
- 62) Mršević-Radović, D. (2008). *Frazeologija i nacionalna kultura*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije. (v origináli písané cyrilikou)
- 63) Myjavcová, M. (2009). *Slovenská jazyková čítanka (O slovenskom jazyku vo Vojvodine)*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum.
- 64) Nikolić, B. (1975). Osnovni tipovi frazeoloških obrta u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku. *Naš jezik*, XXI/1–2, 7–13. (v origináli písané cyrilikou)
- 65) Novotný, A. (1959). *Biblický slovník*. Praha: Kalich.
- 66) Ološtiak, M. (2011). *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- 67) Ološtiak, M. (2014). O relačnosti frazeologickej motivácie. In: Kesselová, J., Imrichová, M., Ološtiak, M. (eds.) (2014). *Registre jazyka a jazykovedy (I)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 221–226.
- 68) Ološtiak, M.–Ivanová, M. (2013). *Kapitoly z lexikológie*. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove.
- 69) Ondrus, P.–Horecký, J. a Furdík, J. (1980). *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 70) Opašić, M. (2016). Hrvatski i slovački frazemi sa sastavnicom iz semantičkog polja glazbe. *Rasprave, časopis instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42/2, 563–585.
- 71) Oravec, J.–Bajzíkova, E. (1986). *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Syntax*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 72) Oravec, J.–Bajzíkova, E. a Furdík, J. (1988). *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 73) Pauliny, E.–Ružička, J. a Štolc, J. (1968). *Slovenská gramatika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- 74) Pavlasová, M. (2012). Frazémy biblického pôvodu s vlastnými jmény – jsou (ne)aktuální? *Opera slavica*, XXII, 91–99.

- 75) Petrović, S. (1999). *Srpska mitologija. Sistem srpske mitologije. I*. Niš: Prosveta.
(v origináli písané cyrilikou)
- 76) Petrović, V. (1989). *Novinska frazeologija*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada. (v origináli písané cyrilikou)
- 77) Piper, P.–Dragičević, R. i Stefanović, M. (2005). *Asocijativni rečnik srpskoga jezika*. Beograd: Beogradska knjiga – Službeni list SC – Filološki fakultet u Beogradu.
(v origináli písané cyrilikou)
- 78) Piper, P.–Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska. (v origináli písané cyrilikou)
- 79) Potúček, J. (1997). *Biblická konkordancia*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť.
- 80) Ružička, J. (ed.) (1966). *Morfológia slovenského jazyka*. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied.
- 81) Ružić, V. (2011). Frazeološke jedinice sa komponentama voda i vatra. U: Ružić, V., Pavlović, S. (ured.) (2011). *Leksikologija, onomastika, sintaksa*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 109–121. (v origináli písané cyrilikou)
- 82) Skladaná, J. (1997). Biblia ako prameň slovenskej frazeológie. In: Habrajska, G. (ed.) (1997). *Tekst sakralny. Tekst inspirowany liturgią*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 289–294.
- 83) Skladaná, J. (2003). Textotvorné potencie frazeologických internacionalizmov. *Jazykovedný časopis*, 1–2, 53–58.
- 84) Skladaná, J. (2012). *Ukryté v slovách*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.
- 85) Skladaná J. (2013). Fenomén Biblie v slovenskej frazeológii. In: Walter, J., Mokienko, V. M., Baláková, D. (eds.) (2013). *Die slawische Phraseologie und die Bibel*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald. 178–182.
- 86) Stěpanova, L. (2004). *Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- 87) Stěpanova, L. (2009). Frazémy biblického pôvodu (na materiále slovenštiny, češtiny a ruštiny). In: Kováčová, V., Baláková, D., Šindelářová, J. (eds.) (2009). *Aspekty*

literárnovedné a jazykovedné II. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. 107–119.

- 88) Stošić, Lj. (2007). *Biblijske izreke i poslovice*. Novi Sad: Budućnost. (v origináli písané cyrilikou)
- 89) Šafer, M. (2016). Frazeologizmi sa leksemama đavo (vrag) / devil u srpskom i engleskom jeziku. U: Novakov, P. (ured.) (2016). *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 159–191.
- 90) Šimková, M. (2014). Náboženské texty a terminológia v Slovenskom národnom korpuse. In: Ďurica, J. (ed.) (2014). *Stručný katolícky teologický slovník rozšírený o byzantskoslovanské pojmy. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 12. 11. 2014 v Bratislave*. Trnava: Dobrá kniha. 58–77.
- 91) Šipka, D. (1998). *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Novi Sad: Matica srpska.
- 92) Uhláriková, J. (2014). Slovenské a srbské frazémy s lexikálnou zložkou oko. In: Dudová, K. (ed.) (2014). *Varia XXII*. Nitra: Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty v Nitre – Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV. 437–449.
- 93) Uhláriková, J. (2015a). Slovenské a srbské frazémy s lexémou srdce. *Slavistika XIX (2015)*, 19, 261–266.
- 94) Uhláriková, J. (2015b). Slovenské a srbské frazémy s lexémou tvár. In: Rubio, E. G., Falkowska, M., Kislova, E., Stępień, M. (eds.) (2015). *Beiträge zum 18. Arbeitstreffen der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav)*. 3.-5. September 2014. Budapest. Weisbaden: Harrassowitz Verlag. 251–259.
- 95) Uhláriková, J. (2016a). Obraznosť ako princíp sémantickej frazeologickej motivácie (Na príklade slovenskej a srbskej somatickej frazeológie). In: Rubio, E. G., Kislova, E., Kubicka, E. (eds.) (2016). *Beiträge der Europäischen Slavistischen Linguistik. Polyslav 19. 14.-16. September 2015, Warsaw*. Weisbaden: Harrassowitz Verlag. 275–283.
- 96) Uhláriková, J. (2016b). *Slovenská a srbská somatická frazeológia* (Nepublikovaná doktorská dizertácia). Filozofická fakulta, Univerzita v Novom Sade, Nový Sad.
- 97) Uhláriková, J. (2016c). Vyjadrovanie miery a somatická frazeológia. *Slavistika XX (2016)*, 20, 305–309.

- 98) Uhláriková, J. (2018a). Frazeológia v učebniciach slovenčiny pre vyššie ročníky základnej školy vo Vojvodine (analýza učebnice pre 5. ročník). In: Šimáková Speváková, M. (ed.) (2018). *Interdisciplinárny prístup k súčasným procesom v slovenskom jazyku, literatúre a vzdelávaní v kontexte slovensko-srbských relácií vo Vojvodine. Zborník štúdií*. Nový Sad: Filozofická fakulta. 59–70.
- 99) Uhláriková, J. (2018b). Výskyt a spôsoby podania frazeológie v učebniciach slovenského jazyka pre prvý stupeň základných škôl vo Vojvodine. Analýza učebníc slovenského jazyka. In: Gutiérrez Rubio, E., Grishchenko, A., Kislova, E., Kruk, D., Speed, T., Týrová, Z. (eds.) (2018). *Contributions to the 21st Annual Scientific Conference of the Association of Slavist (Polyslav)*. Weisbaden: Harrassowitz Verlag. 298–306.
- 100) Uhláriková, J.–Makišová, A. (2014). Delimitatíva a adverzatívna v slovenských a srbských frazémach. In: Dudok, M. (ed.) (2014). *Diskursi manjnskih jezika, književnosti i kultura u jugoistočnoj i srednjoj Evropi II*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 209–216.
- 101) Valent, A. M. (2018). Prilog kontrastivnoj analizi biblijske frazeologije slovačkog i srpskog jezika. In: Ratković, A. (ured.) (2018). *Krizni aspekti mišljenja [Elektronski izvor] : elektronski zbornik radova sa IV interdisciplinarnog studentskog skupa „Karlovački dani slobodne misli“, [1-3. jun 2018, Sremski Karlovci]*. Sremski Karlovci: Centar za afirmaciju slobodne misli. 37–46.
- 102) Vulović, N. (2015). *Srpska frazeologija i religija. Lingvokulturološka istraživanja*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU. (v origináli písané cyrilikou)
- 103) Xavier L.–D. (ed.) (1969). *Riječnik biblijske teologije*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

13. ZOZNAM SKRATIEK BIBLICKÝCH KNÍH PODĽA EVANJELICKÉHO KÁNONU

Stará zmluva

1M	Prvá kniha Mojžišova - Genesis
2M	Druhá kniha Mojžišova - Exodus
3M	Tretia kniha Mojžišova - Leviticus
4M	Štvrtá kniha Mojžišova - Numeri
5M	Piata kniha Mojžišova – Deuteronomium
Joz	Kniha Józuova
Sud	Sudcovia
Rut	Rút
1S	Prvá kniha Samuelova
2S	Druhá kniha Samuelova
1Kr	Prvá kniha kráľov
2Kr	Druhá kniha kráľov
1Kron	Prvá kniha kronická
2Kron	Druhá kniha kronická
Ezd	Ezdráš
Neh	Nehemiáš
Est	Ester
Job	Kniha Jóbova
Ž	Žalmy
Pr	Príslovia
Kaz	Kazateľ
Veľp	Veľpieseň
Iz	Izaiáš
Jer	Jeremiáš
Žalosp	Žalospevy
Ez	Ezechiel
Dan	Daniel

Oz	Ozeáš
Joel	Joel
Am	Ámos
Abd	Abdiáš
Jon	Jonáš
Mich	Micheáš
Nah	Nahum
Ab	Abakuk
Sof	Sofoniáš
Ag	Aggeus
Zach	Zachariáš
Mal	Malachiáš

Nová zmluva

Mt	Evanjelium podľa Matúša
Mk	Evanjelium podľa Marka
L	Evanjelium podľa Lukáša
J	Evanjelium podľa Jána
Sk	Skutky apoštolov
R	List apoštola Pavla Rímskym
1K	Prvý list apoštola Pavla Korinským
2K	Druhý list apoštola Pavla Korinským
G	List apoštola Pavla Galatským
Ef	List apoštola Pavla Efezským
F	List apoštola Pavla Filipským
Kol	List apoštola Pavla Kolosenským
1Tes	Prvý list apoštola Pavla Tesalonickým
2Tes	Druhý list apoštola Pavla Tesalonickým
1Tim	Prvý list apoštola Pavla Timoteovi
2Tim	Druhý list apoštola Pavla Timoteovi

Tit	List apoštola Pavla Títovi
Filem	List apoštola Pavla Filemonovi
Žid	List Židom
Jk	List Jakuba
1Pt	Prvý list apoštola Petra
2Pt	Druhý list apoštola Petra
1J	Prvý list Jánov
2J	Druhý list Jánov
3J	Tretí list Jánov
Jud	List Júdov
Zjav	Zjavenie Jána

14. PRÍLOHA

Príloha č. 1

DOTAZNÍK NA ZISŤOVANIE POROZUMENIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE SLOVENSKEHO A SRBSKEHO JAZYKA U VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV

Vážení respondenti,

som študentkou doktorandského štúdia na Oddelení slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade a obraciam sa na Vás s prosbou o vyplnenie nasledujúceho dotazníka.

Dotazník je anonymný. Všetky údaje budú použité výlučne na vedeckovýskumné účely a výsledky budú spracované a prezentované v rámci mojej doktorskej dizertácie o slovenskej a srbskej biblickej frazeológii. Prosím Vás preto, aby ste dotazník vyplňali objektívne, svedomite a samostatne, bez pomoci známych alebo odbornej literatúry. Pokúste sa na všetky otázky odpovedať bez dlhého váhania nad správnu odpoveďou.

Vyplnenie dotazníka trvá približne 15 minút.

Ďakujem za Vašu ochotu a čas.

*Msr. Anna Margaréta Valentová
(amvalentova@live.com)*

Pohlavie: žena muž
Rok narodenia: _____
Povolanie: _____

Vaše najvyššie ukončené vzdelanie:
 neúplné základné
 základné
 stredoškolské
 vysokoškolské

Prvý stupeň základnej školy ste skončili:
 v slovenčine v srbčine v srbčine s hodinami slovenčiny iné _____

Druhý stupeň základnej školy ste skončili:
 v slovenčine v srbčine v srbčine s hodinami slovenčiny iné _____

Strednú školu ste skončili:
 v slovenčine v srbčine v srbčine s hodinami slovenčiny iné _____

Vyššiu/vysokú školu ste skončili:
 v slovenčine v srbčine v srbčine s hodinami slovenčiny iné _____

1. Frazeologická jednotka je ustálené spojenie slov s obrazným a nerozložiteľným významom. Napr. frazeologická jednotka „hovoriť do vetra“ znamená nerozvážne, ľahkomyselne rozprávať, tárať. Označte jednu z možností, ktorá najlepšie vysvetľuje význam nasledujúcich frazeologických jednotiek:

1. <i>jóbovská zvesť</i>   a) slová útechy a porozumenia b) zvesť o veľkom nešťastí, o veľkej pohrome c) informácie z biblickej starozákonnej knihy Jób
2. <i>Beľmo mu spadlo z očí</i>   a) vrátil sa mu zrak b) vypadli mu kontaktné šošovky z oka c) poznal pravdu
3. <i>Jazyk sa mu rozviazal</i>   a) opil sa b) ochorel na zriedkavú chorobu ústnej dutiny c) rozhovoril sa
4. <i>V cudzom oku vidí smet', a vo svojom brvno nevidí</i>   a) vlastné chyby nevidí, a druhého chyby zveličuje b) kvôli drobnej nečistote v oku nevidí ani najbližšie okolie c) lepšie vidí na diaľku; blízke detaily nerozoznáva
5. <i>predať za tridsať strieborných</i>   a) výhodne kúpiť b) zradiť c) draho zaplatiť
6. <i>hlas volajúceho na púšti</i>   a) úsilie bez ohlasu b) prosba smädného o vodu c) hlasný výkrik
7. <i>niešť na svojich pleciah kríž</i>   a) niešť na svojich pleciah ťažký tovar b) dožiť sa vysokého veku napriek ťažkému životu c) prežívať dlhé obdobie alebo život plný utrpenia
8. <i>prispieť svojou hrivnou</i>   a) pomôcť niečím b) vrátiť nájdené peniaze c) požičať peniaze
9. <i>alfa a omega</i>   a) začiatok i koniec b) vplyvný človek v spoločnosti c) najsilnejší jednotlivec

10. <i>vlci v ovčom rúchu</i>   a) príslušníci nekresťanskej sekty b) ľudia, ktorí sa pretvarujú; skrytí, tajní nepriatelia c) divé formy oviec
11. <i>Došlo na lámanie chleba</i>   a) sviatočné lámanie chleba pri rôznych náboženských príležitostiach b) nastal čas deliť sa s jedlom kvôli zlej finančnej situácii c) nastal čas rozhodnúť sa pre niečo, rózne niečo riešiť
12. <i>šalamúnske rozhodnutie</i>   a) rozhodnutie biblického kráľa Šalamúna o stavbe nového chrámu b) rozhodnutie prijateľné pre každého c) rozhodnutie starších, skúsenejších ľudí
13. <i>mať jazyk ostrý ako britva</i>   a) ubližovať rečou; byť uštipačný, ostro hovoriť b) vyjadriť svoju mienku c) často nesúhlasiť
14. <i>stavať na piesku</i>   a) na mieste s vysokou hladinou podzemných vôd b) bez pevných základov c) detské hry s pieskom na pláži
15. <i>jerichovská trúba</i>   a) nadávka tlčhubovi, hlupákovi b) starodávna signálna trúba c) tradičný dychový hudobný nástroj v Jordánsku
16. <i>oplývať medom a mliekom</i>   a) zaoberať sa včelárstvom b) byť bohatý a úrodný c) byť fyzicky krásna osoba
17. <i>Je ako trstina vo vetre sa klátiaca</i>   a) o nestáлом, bezcharakternom, prospechárskom človeku b) o slabých rastlinách, ktoré zasiahli nepriaznivé poveternostné podmienky c) o chorľavom človeku
18. <i>Nielen samým chlebom je človek živý</i>   a) pre zdravý rast a vývin človeka je dôležitá pestrá a vyvážená strava b) človek má nielen telesné, ale aj duševné potreby c) duševné zdravie človeka sa v súčasnosti zanedbáva
19. <i>babylonský zmätok</i>   a) súvisiaci so sťahovaním b) veľký c) nevyriešiteľný
20. <i>chudobný v duchu</i>   a) prostý b) duševne chorý c) v zlej materiálnej situácii

2. Označte jednu z možnosti, ktorá najlepšie vysvetľuje význam nasledujúcich frazeologických jednotiek:

1. <i>мач са две оштрице</i> а) мач којим је, према Библији, одсечено уво служи свештеничког поглавара б) средство које се може окренути против онога што се њим служи в) врста ножа који се користи у источњачким кухињама
2. <i>Јудин пољубац</i> а) знак пријатељства б) издајнички поступак под маском пријатељства в) поздрав државних представника
3. <i>зобрањено воће</i> а) отровна врста воћа б) врста јабуке в) нешто што се воли, али је недопуштено
4. <i>Не падају печени голубови с неба</i> а) измишљање нестварних прича б) неслагање са уливањем лажне наде в) без рада, без труда нема успеха и благостања
5. <i>у Евином костиму</i> а) у скупоценом оделу б) потпуно нага, гола в) у одећи од природних материјала
6. <i>посипати се пепелом по глави</i> а) накнадно, касно се кајати због учињених дела б) упражњавати религијске ритуале в) ослобађати се негативне енергије
7. <i>неверни Тома</i> а) склон прељуби б) онај који у све сумња, који ништа не верује в) песимистичан човек
8. <i>долина суза</i> а) пакао б) овај свет, Земља в) живот са тешком болешћу
9. <i>Снашла га је жучна чаша</i> а) догодило му се нешто крајње неочекивано б) догодила му се тешка невоља в) оболео је од болести жучи
10. <i>Содома и Гомора</i> а) лоши временски услови б) легло разврата, неморала в) непријатно изненађење

11. <i>у зноју лица свог јести хлеб</i>   а) с муком зарађивати за живот б) радити по великој врућини в) бавити се физичким радом
12. <i>продати за чинију леће</i>   а) због материјалне користи б) за малу суму новца в) за велику суму новца
13. <i>бацати бисер пред свиње</i>   а) бавити се нерешивим проблемима б) поклањати или говорити нешто лепо ономе ко тога није достојан в) радити узалудан посао
14. <i>Пада као мана с неба</i>   а) долази, добија се без муке и труда б) има проблема са равнотежом в) јака, дуготрајна киша
15. <i>да не зна левица што чини десница</i>   а) чланови заједнице немају иста интересовања б) тајно припремати планове за решавање одређеног проблема в) не треба разглашавати, обелодањивати свима оно што се учини, уради
16. <i>посејати кукољ</i>   а) очекивати лоше резултате б) посадити погрешно семе в) унети раздор, несугласице
17. <i>кост кости</i>   а) рођено дете б) ближа родбина в) даља родбина
18. <i>отићи у Абрахамово крило</i>   а) отићи на гробље б) умрети в) смртно се разболети
19. <i>Око за око, зуб за зуб</i>   а) осветити се равном мером, на исти начин б) сваки људски орган има одређену функцију, незамењив је в) припремати грубу освету
20. <i>ићи од Понтија до Пилата</i>   а) безуспешно решавати административни проблем б) бити неправедно осуђен в) обраћати се многим тражећи помоћ

3. Zakončite uvedené frazeologické jednotky:

Kto druhému jamu kope,	_____	chránit' ako	_____
Kto hľadá,	_____	múdry ako	_____
Kto mečom bojuje,	_____	horký ako	_____
Ako kto seje,	_____	krotký ako	_____
Miluj svojho bližneho	_____	starý ako	_____

Ко другоме јаму копа,	_____	чувати као	_____
Ако тражиш,	_____	мудар као	_____
Ко се мача лаћа,	_____	горак као	_____
Каква сетва,	_____	кротак као	_____
Љуби ближњега свога	_____	стар као	_____

4. Vedľa nasledujúcich výpovedí napíšte vhodnú frazeologickú jednotku. Použite pritom vyššie ponúknuté slová. (Každé slovo môže byť použité iba raz.)

Príklad:

hviezda

je ich veľmi mnoho

Je ich ako hviezd na nebi

a) *kázeň, samaritán, Otčenáš, Abrahám, Kristus*

vek 33 rokov	_____
50. narodeniny	_____
napomínať, hrešiť niekoho	_____
vedieť dobre, naspamäť	_____
kto ochotne a nezištne poskytne pomoc niekomu	_____

b) *рука, трн, анђео, обећан, јабука*

онај који превише бди над неким	_____
јako сметати некоме	_____
врло важна, судбоносна спознаја чега	_____
скидати са себе одговорност	_____
срећна, богата земља или место	_____

БИБЛИЈСКА ФРАЗЕОЛОГИЈА СЛОВАЧКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Резиме

Предмет истраживања дисертације су словачки и српски библијски фраземи. Према словачкој фразеолошкој терминологији (Mlasek–Ďurčo, 1995), библијска фразеологија представља скуп фразема који произилазе из Библије или другог писаног религијског хришћанског извора, док се у српској литератури можемо срести и са мишљењем да су то „интернационалне јединице које потичу из Светог писма“ (Vulović, 2015: 34). С обзиром да се део библијских фразема поклапа са другим групама (нпр. религијска и хришћанска фразеологија), као једна од најважнијих карактеристика се истиче њихова повезаност са извором, односно са Библијом (Stěpanova, 2009), што значи да библијску фразеологију чини скуп фразема чија појава се може документовати цитатима из Светог писма (Ferencová, 2016: 90).

Истраживањем фразеолошког материјала библијског порекла се у последњим деценијама активно бави руска фразеолошка школа која је у прошлости имала и још увек има највећи утицај на словачку и српску фразеологију. У Словачкој Републици се одређени број фразеолога већ неколико година бави овом облашћу, док у Србији интересовање за ову групу фразема тек почиње да расте. Српски лингвисти су више фокусирани на фраземе са религијским компонентама и лексемама са сакралним значењем, док библијски фраземи тек почињу да буду предмет њихових истраживања у правом смислу. Разликује се и фокус истраживања словачких и српских фразеолога који се баве овом проблематиком, стога је наше истраживање имало за циљ да понуди комплексну контрастивну анализу ове проблематике.

Основни циљ нашег истраживања је било формирање фонда максималног броја словачких и српских библијских фразема и паремија ексцерпирањем материјала из релевантних извора, утврђивање њихових сличности и разлика,

односно њихова типолошка карактеристика, лексички састав, класификација према фразеосемантичким пољима и њихова анализа.

Анализом је обухваћено више од 2500 библијских фразеолошких јединица.

Контрастивна анализа ексцерпираног узорка је рађена са квантитативног, структурно-компоненцијалног, лексичког и семантичког аспекта. Са тим циљем је у раду примењена квалитативно-квантитативна, контрастивна, експланаторна и дескриптивна метода. Са циљем провере познавања прикупљених фразема код словачко-српских двојезичних говорника свих узрасних категорија је спроведена и анкета формирана у складу са општим теоријским дефинисањем и поделом библијских фразема, као и пажљивим избором јединица с обзиром на контрастивни карактер рада. Анкета је спроведена директно у терену, као и путем интернета (онлајн анкета).

Приликом теоријског одређивања фразема, као и терминологије, полазили смо од дефиниција Ј. Млацека и Д. Мршевић-Радовић. За наше истраживање су од великог значаја били и радови словачких лингвиста Ф. Мика, Д. Балакове, Ј. Складане, Л. Степанове, М. Ференцове, А. Матољакове, док смо у оквиру српске фразеологије осим већ поменуте лингвисткиње користили и радове В. Ружић, Н. Вуловић, као и друге изворе наведене у литератури.

Упоређењем теоријских сазнања словачких и српских лингвиста у дисертацији нудимо преглед постојећих ставова о овој групи фразема, док указивањем на одређене разлике у процесу фразеологизације библијских слика и тема у ова два језика наглашавамо њихов значај и потребу истраживања ове проблематике.

Први део рада је оријентисан на теоријска фразеолошка питања, док је у наставку пажња усмерена на библијску фразеологију. Највећи део рада је посвећен анализи прикупљеног узорка словачких и српских библијских фразема. У првом делу представљамо податке добијене квантитативном анализом, податке о еквиваленцији ексцерпираних словачких и српских фразема, као и податке о њиховим типолошким карактеристикама. Следи поглавље о лексичком саставу библијских фразема и мотивацији анализираних јединица. Посебно поглавље је посвећено подели анализираних фразема у фразеосемантичка поља и њиховој

семантичкој анализи. У последњем делу рада пажњу посвећујемо конкретним примерима примене моралног и васпитно-образовног аспекта библијских фразема, као и резултатима добијених анкетом чији је циљ био да се истражи познавање словачких и српских библијских фразема код словачко-српских двојезичних говорника, односно код војвођанских Словака.

Сматрамо да би резултати добијени нашим истраживањем могли бити значајни како за словачку, тако и за српску научну заједницу. Резултати добијени обједињењем, класификацијом и анализом фонда библијских фразема у српском и словачком језику могу да представљају базу не само за будућа фразеолошка истраживања, као и полазни материјал приликом конципирања лексикографских речника, приручника и уџбеника намењених за изучавање фразеологије у школама. Резултати се могу применити и у наставној пракси словачког и српског језика: на часовима словачког и српског језика као страног, пре свега приликом изучавања културе ових народа, као и на часовима теорије и науке о превођењу, а сматрамо да могу да допринесу образовном процесу и у смислу моралног и етичког васпитања ученика, тј. позитивног формирања њихове личности.

Према нашем мишљењу, значај добијених резултата се неће огледати само у њиховој примени приликом реализације разних лингвистичких циљева, већ може да представља базу и за истраживања у осталим дисциплинама које се кроз тему наше дисертације прожимају (психологија, социологија, културологија), а пошто дисертацију одликује преклапање језика и религије, сматрамо да ће добијене резултате моћи да примене и истраживачи из области теологије или теолингвистике.

BIBLICAL PHRASEOLOGY IN SLOVAKIAN AND SERBIAN LANGUAGE

Summary

The subject of dissertation research are Slovakian and Serbian biblical phrasems. According to slovakian phraseological terminology (Mlacek–Ďurčo, 1995), Biblical phraseology means a set of phrasems stemming from the Bible or another written religious Christian source, while Serbian literature offers us the opinion that these are “international units originating from the Holy Scripture” (Vulović, 2015: 34). Considering that a part of Biblical phrasems coincides with the other groups (e.g. religious and Christian phraseology), one of the most important features that stands out is their connection with the source, i.e. with the Bible (Stěpanova, 2009), which means that Biblical phraseology consists of a set of phrasems whose appearance may be documented with quotes from the Holy Scripture (Ferencová, 2016: 90).

The Russian school of phraseology, which has had in the past and continues to have the strongest influence on Slovakian and Serbian phraseology, is actively performing the research of phraseological materials of biblical origin over the past several decades. In the Slovak Republic, a certain number of phraseologists have been working in this field for several years already, while interest in this group of phrasems is merely beginning to grow in Serbia. Serbian linguists are more focused on the phrasems with religious components and lexemes with sacral meaning, while biblical phrasems are just starting to be the subject of their research in the true sense. The focus of research of Slovakian and Serbian phraseologists dealing in this topic also differs, therefore the objective of our research was to offer a complex contrastive analysis of this issue.

The main goal of our research was to form a fund of maximum number of Slovakian and Serbian biblical phrasems and paremies by excerpting materials from relevant sources, to determine their similarities and differences, i.e. their typological characteristics, lexical composition, classification according to semantic fields and their analysis.

We analysed over 2500 biblical phraseological units.

A contrastive analysis of the excerpted sample was conducted from a quantitative, structural and componential, lexical and semantic aspect. To this end, a qualitative-quantitative, contrastive, explanatory and descriptive method was applied in the paper. For the purpose of checking the knowledge of the collected phrasems in Slovak-Serbian bilingual speakers of all age categories, we conducted a survey formed in accordance with general theoretical definition and division of biblical phrasems, and with careful selection of units considering the contrastive character of the paper. The survey was conducted directly in the field, as well as online.

In the theoretical determination of phrasems as well as terminology, we started from the definitions of J. Mlacek and D. Mršević-Radović. The works of Slovak linguists F. Miko, D. Balaková, J. Skladaná, L. Stěpanova, M. Ferencová, A. Matoláková were of great relevance for our research, while when it comes to Serbian phraseology, aside from the already mentioned linguist, we also used the works of V. Ružić, N. Vulović, as well as other sources listed in the literature.

By comparing the theoretical knowledge of Slovak and Serbian linguists in the dissertation, we offer an overview of the existing opinions about this group of phrasems, while we emphasize their importance and the need to explore these issues by pointing out certain differences in the process of phraseologizing biblical images and topics in these two languages.

The first part of the paper focuses on theoretical phraseological issues, while the rest of the paper places the focus on biblical phraseology. The biggest part of the paper is dedicated to analysis of the collected sample of Slovak and Serbian biblical phrasems. In the first part, we present the data obtained through quantitative analysis, information about the equivalence of excerpted Slovakian and Serbian phrasems, as well as the data on their typological features. After this comes the chapter about the lexical composition of biblical phrasems and motivation of analysed units. A special chapter is dedicated to the division of analysed phrasems into semantic fields and to their semantic analysis. In the last part of the paper, we focused our attention to specific examples of the application of moral and educational aspect of biblical phrasems, and to results obtained through the

survey that researched the knowledge of Slovak and Serbian biblical phrasems in Slovak-Serbian bilingual speakers, i.e. among Vojvodinian Slovaks.

We believe that the results obtained through our research could be of great importance to Slovakian and to Serbian scientific community. The results obtained through pooling, classification and analysis of the fund of biblical phrasems in Serbian and Slovak language may be the base not only for future phraseological research, but also a starting material when designing lexicographic dictionaries, as well as manuals and textbooks for the study of phraseology in schools. The results can also be applied in the teaching practice of Slovak and Serbian language: in classes of Slovak and Serbian as a foreign language, primarily in the study of the culture of these peoples, as well as in the theory and science of translation, and we believe that they can contribute to the educational process also in terms of moral and ethical education of students, i.e. in the positive forming of their personality.

In our opinion, the significance of the results obtained will not be reflected only in their application in the realization of various linguistic goals, but may also represent the basis for research in other disciplines that permeate the topic of our dissertation (psychology, sociology, cultural studies), and since the dissertation is characterized by the overlap of languages and religion, we believe that the researchers in the field of theology or theolinguistics will be able to apply the obtained results.